

DISCHNIDLER JOZSEF
Videki Rabbikar
Körlevelei

VIDÉKI RABBIKAR

KÖRLEVELE

I.
évfolyam
1954

Szerkeszti:
DR.SCHINDLER JÓZSEF
szegedi főrabbi

-o-o-

Szeged
1954

5714- 5715

753719

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

VIDÉKI KÖNYVTÁR

KÖRLEVELE

MTA KÖNYVTÁRA

SCHEIBER .I

GYŰJTEMÉNYEI

szekenciái:

DR. SCHWABER J. ZSÓF
szegedi fővárosi

-O-O-

M. TUD. AK. KÖNYVTÁRA
Könyvtár. . . . . 88. sz.

KÖRLEVÉL MUNKATÁRSAI 1954-BEN.

BACHER VILMOS	130-136
	-0-0-
B.:	159-161-161-163.
BENOSCHOFKY IMRE dr.	37-39, 93-95, 123-124, 145-151.
budai főrabbi, az Orsz. Rabbiképző Intézet tanára.	
FARKAS LÁSZLO	72-73
rabbih. Székesfehérvár	
GLEICHMANN EMIL	3-4, 35-36, 41-42, 71-72, 74-75,
rabbih. Baja	95-99, 101-102, 114-117, 152-154,
	163-166.
KLEIN TIBOR dr.	6-7, 17-18, 42, 46-47, 75-78,
főrabbi, Győr.	120-122,
KOMLOS OTTO dr.	34, 43-44, 74, 85-86, 122-123
rabbi, Buda-Lágymányos, az Országos Rabbiképző Int. tan	
KRAUSZ HENRIK dr.	14-15, 40, 49-50
főrabbi, Kaposvár.	
MORGENSTERN BENŐ dr.	32-33, 58-60, 90-92.
főrabbi, Nyiregyháza.	
SCHREIBER SÁNDOR	87-89
professzor, az Orsz. Rabbiképző Intézet igazgatója.	
SCHINDLER JÓZSEF dr.	1-2, 7-10, 10-12, 27, 28-30, 55-57,
főrabbi, Szeged.	81-84, 111-114, 142-145, 156-158.
SCHWARCZ BENJÁMIN dr.	141-142.
főrabbi, Budapest VII. az Országos Rabbitanács elnöke.	
SCHWEITZER JÓZSEF dr.	5-6, 13-14, 30-32, 45-46, 54,
főrabbi, Pécs.	89-90, 104-105
SINGER ÖDÖN dr.	2-3, 16, 36, 37, 117-120, 128-130.
főrabbi, Szolnok.	
SZÉKELY ALFRÉD	18-21, 47-49, 125-127.
tanító, nyug. iskolaigazgató Szeged.	
SZIRTES LÁSZLÓ dr.	102-104.
rabbi, Nagykanizsa.	
TEICHMAN JAKAB dr.	154-156
rabbi, Budapest-Ujpest.	
WEISZ MIKSA dr.	21-23, 61-70, 106-110, 137-140,
főrabbi, Debrecen.	167-170.

AZ 1954. évben MEGJELENT KÖZLEMÉNYEK

VEZÉRCIKKEK

Schindler József:	Ponim el pónim. A KÖRLEVÉL szükségességéről és feladatairól.	1-2
Schindler József:	A nagy tragédia	27
Schindler József:	Sónajim mikró vöechod tárgum... bibliafordítás szükségességéről.	28-30
Schindler József:	Vagyak és remények 5715 Az esztendő legfontosabb feladatai.	55-57
Schindler József:	Mérleg... szept. 13. i rabbitestületi gyűlés tanulságai.	111-114
Schwarcz Benjámín:	A hazafias népfront kongresszusa	141-142
Schindler József:	Pirulás nélkül..... A vidéki rabbikar kollektív tanulmányai.	142-145

HÉTROL HETRE

Singer Ödön:	A két Simon. Böháál ausz-ohó. Vz.	2-3
Gleichmann Emil	A három lépcső. Böháál ausz-ohó Vz.	3-4
Krausz Henrik:	Bólok. Vz.	40
Gleichmann Emil:	Örök pinchászok. Vz.	41-42
Klein Tibor:	Másszé. Vz.	42
Gleichmann Emil:	Lényegszemlélet. Niccóvim. Vz.	101-102
Szirtes László:	Élet vagy halál. Vz. Niccóvim.	102-104
Gleichmann Emil:	Pillanatfelvételek. Börésisz Vz.	114-117
Singer Ödön:	Az özönvíz nemzedéke.	117-120
Klein Tibor:	Aggádák olvasása közben. Börésisz-Nauách-Lech-lóché	120-122
Komlós Ottó:	Aggádák olvasása közben	122-123
Gleichmann Emil:	Hogyan készülök az ige-hirdetésre. Tauldausz Vájécé	152-154

Teichman Jakab:	Isten kioltja a fényt Vájécé Vz.	154-156
Schindler József:	75 éve halt meg a MALBIM.Vájésev.	156-158

ÜNNEPNAPOK

Schweitzer József:	A hit és a tan életet ad.Sovvauusz.Vz.	5-6
Klein Tibor:	A hordozható törvény Sv.	6-7
Schindler József:	Aggadak olvasása közben. Sóvuauusz	7-10
Morgenstern Benő:	Három mese a dubnói mag- gid jómim nauróimi elbe- széléseiből.	58-60
Weisz Miksa:	Az élet utjai.Szemelvé- nyek Jóimim nauróimra a chásszidizmus irodalmá- ból.	61-70
Gleichmann Emil:	Lismauá kaul saufor.Vz.	71-72
Farkas László:	A három ósanya.R.H.ra Vz	72-73
Gleichmann Emil:	Találkozás önmagunkkal Jaum Kipurra Vz.	74-75
Klein Tibor:	Test és lélek... rabbi nélküli hitközségekbe szétküldött beszéd.	75-78
Komlós Ottó:	Szölichák és szölichauusz költők.Tanulmány.	85-86
Benoschofsky Imre:	A vágy, az indulat és a részvét.Sómini ácereszi beszéd.	145-151
Gleichmann Emil:	Esz besz Hásém.Egy há- romszáz éves chanukai beszéd...zárjó Figó.	163-166
: <u>ÖRÖK SEBEK</u>		
Krausz Henrik:	Aaar 24.1 gyászmap	14-15
Schweitzer József:	Egető sebeK.V.z.	30-32
Morgenstern Benő:	Martiremlékműavatás Nyir- egyházán 1954.VI.16.án.Vz	32-33
Komlós Ottó:	A romváros.Vz.	34
Gleichmann Emil:	A beteljesülés koszoruja	V.35-36
Singer Ödön:	Échó Rabb.I.Vz.	36-37
Komlós Ottó:	Árzé halvónaun Tan.	43-44

HOMILETIKA

Singer Ödön:	Történelem a szószéken	16
Schweitzer József:	Hogyan készülök az igehirdetésre.	45-46
Morgenstern Benő:	„Jóm-Kippuri prédikáció. Részlet: Maybaum: Jüd. Homiletik c. művéből. Fordítás.	90-92

ÉLAUN MAJRE

Klein Tibor:	Vallásoktatásban részt nem vett gyermekek bármicva előkészítése.	17-18
Székely Alfréd:	Ábrahám elhagyja szülőföldjét. Mintatanítás.	18-21
Klein Tibor:	Javasolt tanterv a vallásoktatásban részt nem vett gyermekek bármicva előkészítésére.	46-47
Székely Alfréd:	Ábrahám békeszeretete. Mintatanítás.	47-49
Klausz Henrik:	Talmud-Tóra vizsgák Kaposvárott.	49-50
—, —:	Talmud-Tóra vizsga Szegeden.	50-51
Székely Alfréd:	József és Testvérei. Mt.	125-127
Singer Ödön:	Hangverseny. Midrás modern feldolgozása tanító-mese formájában.	128-130
B.:	Ábrahám gyermekkora. Tanító-mese.	159-161
B.:	Ábrahám összetöri a bálványokat. Tanító-mese.	161-163

HALADO HÁGYOMÁNYOK

Schweitzer József:	Jókai	13-14
Schweitzer József:	Geiger Ábrahám	104-105
Baehér Vilmos:	Kiadatlan beszéde Löw Lipót auheljének felavatásakor a szegedi temetőben 1876. október 19. én. kézirata a Rabbiképző Löw hagyatékában.	130-136

MESTEREINK GONDOLATAI:

Gyűjtötte: Schindler József.	
<u>Sóvuausz:</u>	Löw, Perls, Kohn Sámuel, Neumann Ede, Schreiner Márton, Kecskeméti L.

Venetianer L., Hevesi S., Bernstein, Jellinek A.	10-12
Jóhim Nauróim: Löw, Perls, Kohn S., Neumann E., Kecskeméti L., Edelstein, Pollák Miksa, Spira, Kaufmann D., Hevesi Simon.	81-84

SZEMLE

Weisz Miksa:	Ismertetések szemléje	21-23
Schweitzer József:	Bibliatudományi cikkek a Református Egyház c. folyóiratban,	54
Scheiber Sándor:	Irodalmi szemle	87-89
Schweitzer József:	Major Máté: Építészettör- ténét	89-90

DAURAU SZ HÓRISAJNIM

Weisz Miksa:	Szent-anna-utcai zsinagóga és a viharok körülötte Debrecenben 1865-ben.	106-110 137-140 167-170

BÉSZ TÖFİLLO

Benoschofsky Imre:	Imadság a mártírévfordulók istentiszteletein.	37-39
Benoschofsky Imre:	Az ítélet napja. Unszáne Taukef fordítása	93-94 94-95
Schweitzer József:	Ünnepi megfigyelések. Imakönyvfordításról.	123-124

TESTÜLETI ÉLET

Jegyzőkönyv a Vidéki Rabbikar 1954. IV. 12-13.-án tartott üléséről.	24-26
Az első KÖRLEVÉL viszhangja	51-52
Jegyzőkönyv a Vidéki Rabbikar 1954 VI. 21-22.-én tartott üléséről	52-54
Gleichmann Emil: Beszéd a rabbi helyettesek avatásakor, 1954. VI. 30. án	95-99

HECHOL VÁÁZÁRU

26, 54, 110, 140, 151.

VIDÉKI RABBITES TULET

K Ö R L E V É L E

עליו כחות ונמנו בחורה שאין החורה נקית אלא בחבורה

PONIM EL PONIM

Vállalkozásunk a mindemap szükségleteiből nőt ki. Nem vezetett bennünket irodalmi becsvágy, nem kecsgetett a szereplésért járó babér. Régen éreztük már az összefogó erő hiányát.

A szellemi élet elsatnyult köreinkben. A hitközségi apró munkában elmerülő rabbi szellemi légszomjban szenved. A zsugorodó hitközségi keretek egyre jobban szorítják a szellemi vezetőt. Lassan lassan a templom kapujának kinyitásától a hitközségi iroda bezárásáig mindent mi fogunk végezni. Mi lesz a tannal és a tanuló-lással?

Könyvtáraink hiányosak. A tiz esztendő előtti tragédia hiveinkkel együtt könyveinket is megsemmisítette. A legszükségesebb segédkönyveink hiányoznak. Mindig így volt a perifériákon, de most még inkább így van.

S még valami. Kisebbek vagyunk elődeinknél. Csak a 70 év előtti Tanügyi Értesítőt, vagy a 90 év előtti Ben Chánánját kell végiglapozni. Mit tudtak akkor, hogyan irtak akkor, a tanítók! A Szegedről elindult Szántó Eleázár, vagy Singer Izráel. Vagy az alföldi poros városban működő Stern és Wilhelm Frigyes! Igaza lesz a régi midrásnak: A késő jövődőben a szellemi lépcsőzeten mindenki egyet hátralép. Kisebbek vagyunk, de törekvéseink talán ugyanolyan szentek.

Ma már azt is látjuk, hogy az elmúlt esztendőkben hibákat követtünk el. Az akadályokért igyekeztünk másokra hárítani a felelősséget. Megelégedtünk a hibák felhánytorgatásával. Ez pedig inkább szétválasztott bennünket.

Peszách előtt tartott, összejövetelünk mérföldkövé lett szellemi munkánkban. Meggyőződésünk, hogy e mérföldkövet újabb utjelzők követik az örök uton.

Egymást akarjuk segíteni e hasábokon. Eszközeink szerények és hangtalanok. Nem tudományos eredményekre törekszünk. Csupán a gyakorlatot akarjuk tudással meg-támasztani.

Egymásnak irunk. Ezt előbb meg kell tanulnunk. Az első időben sokat fogunk botlani, de hisszük, hogy célunkat mindig jobban megközelítjük.

Egymásnak irunk, nem kell terjengősnek lennünk. Elvünk legyen: Lőchákimó birmizó, lősetjó böchurmizó. /Midr. Mislé p. 22/.

Egymásnak irunk és mégsem csak egymásnak. Tanulni akarunk egymástól, hogy tanithassunk. Erőfeszítéseinke eredménye hitközsegeink életében jelentkezni fog.

Ma irunk és a mána irunk. Szeretettel kell követnünk minden erőfeszítést, amivel az ember életét jobba, szebbé akarják tenni. Ez tanításunk lényege.

A VIDÉKI RABBITESTÜLET KÖRLEVELE csoportosulás, de nem kirekesztő szándéku megmozdulás. Az idők múlásával ugyanazok lesznek a módszerek a főváros lelki gondozásában, mint a vidéken. Csak vidéki, az egyes embert meglátó, eszközökkel lehet majd eredményt elérni.

E csoportosulás a tóráért való megmozdulás. Ezért a fejléc változtatása nélkül is a munkatársak, a vidéken kívül is, jelentkezni fognak.

Később talán megváltozik a fejléc is, de megmarad örökre Istenünk szava.

Sz.....r R.f

=====

H É T R Ő L H É T R E

=====

BÖHÁÁLAUSZCHÓ

A két Simon.

Irta: Dr. Singer Ödön.

Böháálauszchó esz hánnéeraus /NUM. 8, 2./ kezdődik a hetiszakas. Bölcsseink e bibliai mondatnak többféle jelképes értelmet adnak. A mécses fénye a hit erejéből kisugárzó tudásnak világosságát jelenti általában. Ez vezérelte a talmud tudósait, hogy mindig és mindenhol tanítsanak. E tanulás- és betűszeretet ma is él. A zsidó ember a nyári szombatok hosszú délutánján tanul.

B. szombatján az első pereket olvassuk. A tanház bölcssei különböző korokban keresték a világot tartó pilléreket. Összekapcsoljuk a két Simon tanítását. /Óvausz I. 2. és I. 18./

Az "igazságos" Simon /Lőw L: Ges. Schr. I., Krausz S.: A nagy gyülekezet férfiai IMIT 1897, 258-276/ így tanít: Három pillér tartja a világot: a tóra, az istentisztelet és a jótékonyság.

Simon b. Gamliél viszont így tanít: E három osz-

lop: az igazság, az ítélet és a béke.

A két tanítás látszólag ellentétes. Az életre vonatkoztatva igen jól egyezik a két tétel. A rabbinak pedig mindig úgy kell tanítania, hogy a hit tanítása és az élet mindennapja között megtalálja a párhuzamot. Tauró-emesz. Az első oszlop kettős felirata. Valóban, mi hisszük, hogy a tóra igaz. Minden tanítása az ember üdvét és lelki boldogságát szolgálja. /Hozzunk példákat.

Ávaudó-din. Az istenszolgálat legyen törvény, de olyan, melyet örömmel és szeretettel teljesít az ember. Az ávaudó másik értelmére is gondolhatunk. Ávaudó-din, a munka legyen az ember életének törvénye. A munka oly egyszerű Isten előtt, mint maga az istentisztelet. Az igazi munka; istentisztelet. Ezért ugyanaz a szó a két fogalomra. A biblia egyik legelső törvénye: bőzéasz ápechó /Gen. 3, 19./ áldás. Áldás minden ember számára. Gömilusz chászodim-sólaum. Ha valóban békét akarunk teremteni itt e földön, akkor a súlyos társadalmi ellentéteket meg kell szüntetni, mégpedig jószívvvel önzetlenséggel. Emberi életkörülményeket kell biztosítani mindenkinek és akkor megszületik a béke. Az igazi só-laum az, amikor a gömilusz chászodimot már csak halottakkal szemben kell teljesíteni.

Mindez könnyűvé válik, ha- visszatérve az indító pószukra- a hit fényével keressük az utat.

~ ~ ~

A három lépcső.

Irta: Gleichmann Emil.

Böháalauszhó esz hánnérausz /Num. 8, 2./ A menóra felragyog előttünk mint ünnepünk szertartásának egyik eszköze, s mint soros szentírási olvasmány.

A szó világot mozgató erejével hirdeti a tanítást: El mul pöné stb. mindig az egészet nézzük. Hátunk egész lényegét, eszmevilágunk gerincét kell meglátnunk fényénél. Vájaasz kén Aháraun /v. 3/ Aron is így cselekedett.

A midrás szerint: Even hojó lifné hámmőnauró, uva sólaus máalaus /Jalk. Eliezer 24/ kőből készült emelvény állott a menóra előtt, melybe három lépcsőfok volt vésve. Csak ezeken keresztül közelíthette meg a főpap a mőnaurót. Még a szentélyi szolgálat állandó készültségében élő főpapnak is éreznie kell a pillanatot föntségét. Hágódaul méechov, csak, aki fejjel kiemelkedik testvérei közül, máltó arra, hogy az isteni szó

világosságát meggyujtsa. Ezért nem léphet oda egyenesen, csak a lépcsőfokokon keresztül. Az erkölcsi tökéletesedés lépcsőfokain.

Mit jelent a hármaskor lépcső? Milyenek legyenek jellembeli tulajdonságai? /Lásd előbbi hely kommentárját/: Sólai sölémausz cörich lönovi: gibbaur, chóchom, auser.

Hogyan kell értenünk e három emberi kiválóságot?

I. Ezehu gibbaur hákkauvés esz jicrau /Óvausz 4,1-2./ aki önmagát is legyőzi az erős. Szeretéseink sokszor önmegtartóztatást kívánnak. Ennek nevelő, formáló, fegyelmező ereje van. Mégsem jelent ez aszkétizmust. A názir áldozatot kellett, hogy hozzon a természetellenes önmegtartóztatásért. A mi törvényeink fegyelmezettségre szoktatnak, de életigenlők, áser jáásze, auzom hóódóm vócháj bóhem /Lev. 18,5/. A zsidó formában való élet eszköz gyarlóságaink, hibáink, bűneink leküzdésére, hogy az életet erkölcsi alapokra helyezzük.

II. Ezehu chóchom hálaumód mikol ódom. /Óvausz 4,2/ A bölcs mindenkitől és mindig tanul. A felkelő napból, a változó, megújuló természetből olvassa ki a gondviselés művét. Mikol ódom, a mindennapi ember életében, is meg lehet látni a Teremtő kezét, jószágát, kegyelmét. Ehhez gondolatok Ber. 54a-ból: Dájjonk hóemesz, hátauv vóhámétiv, móvóréch ál horóó stb.

III. Ezehu ósir hászoméách böchelkau. Az nevezhető gazdagnak, aki megelégszik azzal, amije van. Nem kinozzák elérhetetlen vágyak, nem kísértik - azok elééréért - bűnös gondolatok. Gazdag, aki megelégszik azzal, amit tisztos munkájával, szorgalmával szerez. Áron érdeme, hogy ilyen volt.

Áron nem változtatta meg a menórához illő tulajdonságokat. /Lásd Rási a helyhez/

I. Gibbaur volt, gyermekei pusztulásakor vájjidaum

II. Chóchom, mert elfogadta a tanítást fiatalabb testvére útján. Kááser civvó hásem esz Mause.

III. Ósir volt, mert szeretetet és békességet terjesztett. Élet és halál mesgyéjén kiállott testvéreiért - vájjáámaud bén háchájjim stb Num. 17,13-és ez őt lelkileg gazdaggá tette.

A főpap csak példakép. Mindenkinek így kell közelnie az élethez, a menórához, az örök élethez. Hiszen Tauró áchász juhje lóchem, vóáttem tihju li mámlechesz kauhánim stb. Az erények e lépcsőfokain át nemcsak mi érünk el az örök élethez, hanem másoknak is meggyújtjuk.

SÓVAUSZ

a hit és a tan életet ad.
Irta: Dr Schweitzer József

Cháj, cháj hu jaudechó./Jes.38,19./

Chizkijóhu hálaéneke, az életöröm himnusza. Ünne-
 pünkön kapott életet izráel.

I. a tiszta hit világában. II. a tóra által.

I. Nem szövevényes mítoszok, Áton, Márduk, hanem: Ónau-
 chi. Gyógyító szó volt a politeizmus fertőjéből. A töké-
 letes igazság és könyörület szólalt meg a világnak. Hel-
 lász bölcssei nem tudták biztosan, de minden egyszerű
 zsidó ember, aki ismeri a 10 ígét teljes bizonyossággal
 tudja, hogy van erkölcsi törvénye és bírása a mindenség-
 nek. Pláton és Árisztotelesz nem ismerik a ráchámimot,
 de mennyire azok, akik tudják, hogy Isten ráchum vöchá-
 nun. Ebben követendő. aki ennek hijján van, az nem Ábra-
 hám ivadéka./Bécó 32a/.

Hitünk gránitalapja azonban nem a bölcséleti meg-
 gondolás /ez interpretáció csak/, mert Ábrahám Izsák és
 Jákob Istene nem a filozófusok Istene, /Pascal/ hanem
 az az egyszerű emberi tapasztalat, hogy lekünk nyugal-
 ma, derüje és ereje az Egyetlenbe vetett bizalom./Jes.
 40,31/. Ez jellemzi a tiszta hit világot.

II. amelyben a tóra által kell élnünk. a tóra for-
 málja, izmosítja cselekedetekké vallásos érzéseinket.
 a zsidó hit nem szubjektív elgondolások és érzések
 labilis halmaza, hanem olyan erkölcsi-lelki meggyőződés,
 amelyet vallásos ismeretek mélyítették és előttünk járt
 nemzedékek százainak áhitata őrzött és hagyományozott
 ránk. a zsidó hit tehát nem nélkülözheti a zsidó isme-
 reteket. Tálmutd ...mévi lidé máászé /Kidd.40b./ Érdek-
 lődésünk folytonos tárgya a zsidó tanítás és alapokmá-
 nya a tóra. a tóra, a luz sel sedró, a zsidóság testében,
 amelyet nem emészt tűz, nem mallaszt viz./Lev.rabba 18./
 a tóra hitünk iránytűje.

amit Gunkel oly szépen mondott az egész tönáhra,
 fokozottan áll a tórara: csodálatos könyv, az emberiség
 tanító mestere, szellemi létünk alapja, hasonlítász Isten-
 nek boldog városához a magasba nyúló világhegyen. a né-
 pek néznek s isznak folyamait eleven vizéből... az em-
 berek egyre újból visszatérnek hozzád./Idézi: Turóczi-
 Trostler: Nyugat XVIII.10.268./

Altala éljük a tiszta hit világot

Ki él,ki él,csak az dicsőít Téged.

Él:tiszta hitben és

Él:a hitben a tóra által!

A hordozható törvény.

Irta:Dr. Klein Tibor

Ex.24,12.....esz luchausz hóeven,vöhátauró,
vöhámicvó áser kószávti löhaurauszom.

Izraelt körülvevő népek kóoszlopon örökitették
meg törvényeiket,melyeket egy-egy istenük adott át
uralkodóiknak..A kóoszlop állandóság,földhözköttötség.

Nálunk kőtábla,vándorló élethez alkalmazkodó.
Amint Istnünk nem földhözköttött bálvány,ugy a tör-
vénytábla sem az.Izrael azért vándorolt,hogy vigye
törvényét beteljesítésre..A bizonytalan talajon a
szellem vált biztos talajává.Emelkedett a törvény ál-
tal,de nem oly magasra,hol már nincs éltető levegő,
ahová fel nem ért hozzá az embertárs..A törvényt csak
az embertárs közelében tudja megvalósítani..Az első öt
felemeli Istenhez,a második öt összeköti az emberrel.
Figyelmeztetés,hogy ne tegye istenné magát,ne lehes-
sen élet és halál ura.S mégis az élet mestere lehet.

A hordozható kőtábla példa legyen és ne mere-
vedjék meg a törvény.Tauró számértéke 611.Ezen felül
a két kőtábla söné luchausz hábrisz 612.Eggyel több
mint a törvény betűje.Igy teljesítheti csak az igaz
zsidó élet minden törvényét,a cheszed gyakorlásával
a 613-at.

Az ünnep ideje,léleknézés ideje.Ezért ünnepel-
jük évről-évre,hogy tanuljuk megtartani és újból meg-
nyilatkozzék.Mégsem a mázkir egy futó pillanata kell,
hogy emlékeztessen a zsidó életre,hanem az élet egész
valója.

Mózes összetörte a kőtáblákat,de a tört táblá-
kat is őrizték a frigylárában..A mi életünkben is,
a mieink elvesztésével,sok a törött kőtábla,sok a
tört remény,de itt vannak az új kőtáblák is,melyek
jelölik megújódott szavakkal a helyes utat.

Mózes,amikor felindultságában szétzúzta a táb-
lákat,egy pillanatra elfordult a néptől.Nem mi zuz-
tuk szét a kőtáblákat,tehát a néphez fordulunk,hogy
a széttört táblákat eggyé forrassza.

Ezért nincs nekünk földhöz merevedett oszlop-
törvényünk.Visszük magunkkal minden utunkon,ünne-

pünkről hétköznapra,nemzedékről nemzedékre,korszakokból korszakokba.

Amint törvényünk élő szellem,ugy Istenünk,kitől átvettük,a szellem legtisztább alakja,az öröklétű igazságot követelő Isten.

Ő adjon erőt felfogni a kinyilatkoztatás valódi értelmét:Vájaumer hásém el Mause álé éláj hohóró,vehjé som.....Ex.24,12.Emelkedjünk fel Hozzá a kinyilatkoztatás tiszta légkörű,távlatokat nyitó hegyére.Legyünk ott,éljünk az isteni igazság fényében,hogy átadja nekünk a kötéblákat,a tanítást,hogy vezessen általa az élet útján.

Aggádák olvasása közben.

M. Rábbá XXVIII-XXIX.

1.Ómár R.Böráchjő:Háluchausz hóju 6 töfóchim. Kövájochaul hóju böjád mi seómár vöhójó hóaulum 2 töfóchim,uvjódau sel Mause 2 töfóchim,uvész töfóchim hóju máfrisín bén jád löjod.

Istennek és embernek egyformán része van a törvényben. Isten és ember együtt tartja a törvényt. Ugyanannyi választ el bennünket,mint amennyi összeköt.

2.Böauszó sóó biksu máláché hásóréss lifgauá bömause. Ószó lau HKBH klásztirin sel pónov sel Mause daume löávrohom.....

A törvényhozó Mózes átvonásai Ábraháméhoz hasonlítottak.Az erkölcs,melyet Mózes hozott,Ábrahám erkölcsé. Mózes az egyetemes ember képviselője,Ábrahám Izráel népéé.Az emberi egyetemes erkölcsöt már Ábrahám, a zsidó nép őse megsejtette.Az átvétel élményének pillanatában zsidó volt ez az élmény,sajátosan.Mégis egyetemes emberi.Mózesnek ugyanaz volt az élménye, mint Ábrahámnak.Ez nyilatkozott meg arcán.

3.Kau szaumár lövész Jáákauv:élu hánnósim.Négy szempontból okolja meg. a/A nők megértik a lényegét. b/serényen teljesítik a törvényt. c/Gyermekeiket ők nevelik. d/Befolyásukat érvényesítik a családban, a házasságban.

4.Ómár R. Jirmijó:umá bösóó sehu nauszén chájjim löaulom erec róásó /Ps.68,9./. Ha életet kap a világ nem tudja elviselni.Lázadozik ellene.Minden életszerű földrengésben születik.

5.Tóraadáskor elnémult a természet.Kösenószán HKBH esz hátauró cippaur lau cávvoch stb.A természettel szemben,mely addig a fel nem ismert szigorú törvény-

szertőség szerint élt, fellép a szellem szabadsága, mely új értelmet ad a természet törvényeinek is. Elő hóaulom sauszék umácháris, vőjóó hákaul: Ónauchi. Amíg nem született meg a színájú szó, értelmetlen és néma volt a természet is. Ezt szimbolizálja a világ egy pillanatra való megállása, hogy azután új értelemben folytassa működését.

6. Kaul gódaul vőlau jószof.... máhu? Elő köseódom kauré láchávéráu jés lőkaulau bász kaul, vőhákaul sejóó mipi HKBH lau hójó lőkaulau bász kaul. Az ember szavának mindig van melléköngéje. Isten szavának nincs, Istne szava egyértelmű. V. ö. Tanch. Jiszrau 11.

Tanchuma Jiszrau

7. A törvény minden testrészt számára orvosság.

8. Vőlómó lau nátnó tauró kösejóccu mimicrájám. ?.....
ad setósuv náfsau min háchauli.....

A rabszolgaság betegségéből meg kell gyógyulni. Izrael évezredes rabszolgaságának betegségéből nem gyógyulhat meg egyik napról a másikra. Nem baj, ha még nem gyógyult meg csak lelkiileg készen kell lenni a gyógyulásra. A léleknek kell először meggyógyulnia.

9. Az Egyiptomból kijövő zsidóság beteg volt. A fizikai munkában elvesztették végtagjaikat, megrokkantak. Minden betegség kikezdte őket. Mégis négyféle betegségtől mentesek maradtak.: Uminájpn selau hóju bóhen a/szumin b/chérsin c/gidmin d/chigrin. Bármilyen súlyos is izrael betegsége, bármennyire tönkre tette az évezredes rabszolgaság és az utolsó nagy megpróbáltatás, képes az eszmék megértésére és közvetítheti is a kinyilatkoztatást, ha: a/nem vak és világosan lát b/nem marad süketen értekeinkkel szemben és szívesen hallgat meg mindent, ami zsidó c/alkotó keze nem bennül meg, s mint ősei nagyot alkot a munkában d/ s nem sántikál helytelen utakon, hanem gerincesen megáll az örök eszmék talaján. /Vájiszjácvu bótáchtisz hóhor /Ex. 19, 18/

10. Vájhi kaul hásaufor hauléch vőchozék móaud; háhed-jaut kol zómán sehu hauléch vőtaukéá, kaulau ómó /milósaun juám zóhov/ vőkéhó, vőcháán hauléch vőchóó zék..... Az ember kürtfuvás közben kifulladás, hangja mind erőtlenebbé válik, Isten hangja mindig jobban erősödik. A közönséges, nem isteni eredetű kultúrának, előbb utóbb elkövetkezik dekádenciája. Mi tartotta vissza a nagy klasszikus kultúrákat a bukástól? Izrael minden időben nemcsak megújította kultúráját, hanem tovább szélesítette és gyarapította új érté-

kekkel. Ez a történelmi tapasztalat, mely már a színáji ígéretben is fundálva van, vigasz a megtizedelt gyülekezet számára.

Egyébként Ex. 19, 19.-re és a fenti gondolatsor kifejtésére a legkitűnőbb példa, a magyar homiletikai irodalom legsikerültebb sóvuauszi alkotása, Kaufmann Dávid 1878 június 7.-én a Rabbiképzőben tartott beszéde. K.D.: „achtzehn Predigten Bpest 1931. 60-71. E beszédet a kinyilatkoztatás fejlődésének megértése végett minden rabbinak sóvuausz előtt ismételtten el kell olvasnia.

11. Bőauszó sóó bikkés HKBH lichrausz imóhen börisz ál hástórim vóál háglujim. Omru lau ál háglujim ónu chaurszin..... Izráél szövetségkötése nem tartalmaz rejtett tanításokat. Nem összeesküvés. Nem olyan, amit takargatni kell. Tanításaink olyanok, melyeket nyíltan lehet feltárni mindenki előtt és minden időben.

Masszóra.

3 helyen fordul elő a kifejezés: löcész böné jiszróél méerec micrájim. a/Ex. 19, 1. Bájaum házze bóu midbár Szináj. b/Num 33, 38 Aron halála. Vájáál Aháraun hákauhén el haur hóhor ál pi hásém. c/I. Reg. 6, 1. Váji-ven hábbájisz láhásém.

Löcész böné jiszróél méerec micrájim. A kinyilatkoztatás tudatos szembenállás Egyiptommal. Az élet erkölcsé a halál erkölcsével. Az akkori idők embere e szembenállásban látta a kinyilatkoztatás értékét. a/Szinájjal azonban a kinyilatkoztatás önértékűvé lett. Olyan élményben volt részük, melyben az előző nemzedékek nem részesültek. /V. ö. Zóhár: Jiszrau. Vőjau-dim má selau jódőü háddaursuz hóácháraunim sebóu ácháréhem.

b/. Az így megélt erkölcs nem maradt papirosvilágnézet. Már abban a nemzedékben kitermelt egyéniségeket, akik megközelítették az ide-lokat. Vájáál Aháraun el haur hóhor. Élete a színáji erkölcs útján haladó tökéletesedés. Ő nem volt fenn Mózes magasságában a tóraadáskor, de élete során feljutott. Azért juthatott fel, mert életében mégis megélt az élményt: löcész böné jiszróél stb.

c/. Váji-ven hábbájisz... A hagyomány útján történetileg kialakult erkölcs tárgyasul intézményekben. Ezek az intézmények őrzik tovább az erkölcs formáit, hogy a belőlük kisugárzó szellemiség nevelje azokat a nemzedékeket, melyeknek már nincs részük a történelmi élményben.

Sóvuausz, béke ünnepe.

1. A honfoglaláskor a kánaáni királyok sóvuausz előtt két nappal üzentek Józsuának háborút. Ő nem vette fel a harcot, csak az ünnep után. Érdekes a harc helyének megválasztása: élaun maure mul hár görizim. A tanítás ellen akarták felvenni a harcot! /Józsuá könyvének szamaritánus változata/
2. Juda Makkábi sem harcolt sóvuauszkor. /Makk. II. 12, 29-32./

Mindkét hely idézve: Levinszky: Sóvuausz 18.

Zövéchim 116.

Felhivom még a figyelmet az idézett helyen található aggadára. Kezdődik: Kösenószán HKBH tauró löjisz-róél hójó kaulau hauléch stb. --- egészen hásém jövő-réch esz ammau básólaum-ig. Igen gazdag és felhasználható gondolatokat tartalmaz!

.....r .....f

MESTEREINK SÓVUAUSZI GONDOLATAI.

L ó w I m m á n u e l:

"A szétszóródás népének összetömörülése az isteneszme körül az eszme hatalmának legmeglepőbb történeti példája: sóvuausz állandó ünneplése."

Kétszáz beszéd I. 328.

"Vöohávtó löréáchó kómauchó Szeresd felebarátodat nem a könyörülő szeretetnek ígéje csupán, hanem a viszonos igazság parancsszava." U. a. I. 331.

P e r l s Á r m i n:

"nem a munkátlan, áldozatlan hit által való igazulás, nem az a renyhe kipihenés a bűnbocsánat és megváltás puha párnáin, hanem az Ő ígéje tűz volt, lobogó emésztő, salakkiégető és sziklákat, sziklaszikeket zuzó, megpuhító pöröly.

Beszédek III. Pécs 1908. 90.

"Sem a tegnap emléke, sem a holnap reménye, sem a múlt története, sem a jövő proféciája külön-külön nem biztosítéka Izráel hűségének, halhatatlanságának. De a ma, melyben a tegnap emléke és a holnap reménye összeölelkezik .....

U. a. 90.

Kohn Sámuel:

"Ami Izráel a Szinai tövén nyert, az az egész világnak közös tulajdonává lett és mai ünnepünk voltaképpen az egész emberiség ünnepe. Ilyen ünnep alkal-

mával pedig megfelelő álláspontot kell elfoglalnunk, és ez általános, tiszta emberi álláspont."

79.p. Zsinagógai szónoklatok Budapest 1875

"A vallásos tudat az emberi öntudattal szorosan van egybekötve, és minden emberi kebelben él, s még pedig nemcsak a veszély s a fájdalmak órájában.... hanem szunnyadozva bár, de mindig él, épen azért él ottan, mivel e kebel emberi kebel, mely magasb hatalmat sejt s az ég felé vágyódik, törekedik. U.a. 91.

N e u m a n n E d e:

"Ama két tábla, amelybe Istennek Izraellel kötött frigye be van vésve, mind a kettő egyaránt szent előttünk, az első mint a másodiknak alapja, és a második, mint az elsőnek eredménye."

Hitszónoklatok és beszédek. Nagy-Kanizsa 1886.75

S c h r e i n e r M á r t o n:

"Nem fényesebben láthatjuk-e nyilatkozni az Istennek szellemét évezredek szellemi munkájában, mint ama félelmetes tüzlángokban? Nem hangosabban szól-e a sófár harsogásánál Izráel története, mely annál ékeesebben szól hozzánk, mennél több század gördül le mögöttünk, az Istennek akaratát hirdetve, melyet Izráel képviselt".

Prédikációk. Csurgó 1887. 30.

K e c s k e m é t i L i p ó t:

"Akár több is lehetne költészetnél ez a midrási szó; amugy meg épen kritikai valóságul is elkelhet, hogy aki zsidóban semmi nincs a színáji megérzésből, annak a lelke zsidóba tévedt idegen lélek."

Vallási zsidóság.... Nagyvárad 1922. 17-

"A zsidóság élete annak a színáji akaratnak története."

U.a. 18.

V e n e t i a n e r L a j o s:

"..bármely elhagyatottság sötétjébe vezessen is vándorutad e földön, bármely részvétlenül suhanak is el melletted az emberek s nem veszik észre bánatod, ne félj, lát az Isten, számon tartja minden egyes könnyedet, mellyel az áldások talaját termékenyíti meg, ha követed törvényét."

Világosság. Magyar Zsinagóga VIII.5666.222.

H e v e s i   S i m o n :

"A kinyilatkoztatás lehajolt a föld fiához és így szólt hozzá: oszd két részre lényedet, az egyik legyen a márványtömb, az alkotás anyaga, melyből a műremek kerül, a másik legyen öntudatos, teremtő művész és állíts elő önmagadból, a földi emberből erkölcsi lényt, erkölcsi remeket."

Az ember és a kinyilatkoztatás. Lugos 1905.12
U.a. MZsg.VII.5666.22.

"Izrael szívében nem szűnik olthatatlan lánggal győzedelmesen lobogni az eszményi vágy, az üdvözítő gondolat, mint utolsó mécs, mint utolsó oltártűz az ábrándvesztes emberiség kietlenében."

U.a. 15. és U.a. 25.

B e r n s t e i n   B é l a :

"Vájéred Mause min hóhor el hóom vájkáddés esz hóom... intelligenciának is multhatatlan erkölcsi kötelessége, leszállani képzelt vagy tényleges magasságából a néphez, hogy megszentelje azt, hogy erkölcsében, gondolkodásában és érzésében tökéletesítse, nemesítse."

Az intelligencia hivatása. MZsg.IV.242.

J e l l i n e k   A d o l f :

"Ha azonban azt akarod megtudni, milyen valamely népfaj erkölcsi színvonala, akkor nem kiváltóságos egyéneit, hanem a nép minden rétegét, nagy tömegét kell megismerned".

Der jüdische Stamm.

L ó w   I m m á n u e l :

"Felment Mózes a hegy csucsára, de a hegyecsokat nem azért keressük, hogy ott megtelepedjünk, hanem, hogy onnan a távolba ható látás emlékéért lehozzuk az élet völgyeletébe, ahogy lehozta Mózes az ígét, az eszmét, hogy népének lelkébe írja."

Kétszáz beszéd. I. 325.

"Kösenitná hátauró löeszer dibrausz haulid kol dibbur vödibbur kaul, vöauszau hákaul nécholék löšivim kaulausz vöhóju kullom M ő i r i m vönaucöcim löénáj chol jiszróél. "Zauhár Jiszrau.

HALADÓ HAGYOMÁNYOK

JÓKAI.

Irtta: Dr. Schweitzer József.

Ps. 45. és a hozzáfűzött Jalk. Sim. alapján.

Felbuzog szivem szép beszédre... nyelvem gyors írónak tolla. Csodás szavu, bő termésű, sokszor lényeglátó Jókaitra, halála félszázados fordulóján a tisztet és hála érzéseivel gondolunk. Szülőháza, a későbbi komáromi rabbilak falán, márványtábla őrzi emlékét. Neve a magyar zsidóság nagy barátainak fényes sorában ragyog.

Hucák chén, ajkain utólérhetetlen báj ömlött el, élete művén a kiváltságosok áldása teljesedett. Hat és tanít következő nemzedékekben. /Ál kén bérachöchó kifejezésben a midr. Abrahámra utal. Bákaul ismert Rásibén/. Felbuzog szivem - a midr. értelmezésében - a prófétaság ihletére. Jókait a zsidóság megítélésében a próféták igazságosság-szeretet gondolata jellemzi. Az ifjunak akadémiai pályatételként benyújtott drámájától /Zsidó fiu/, az aggnak visszaemlékezéséig /Előszó Bernstein könyvéhez. Megragadja a zsidó hithűség /Zsidó fiu, Oceánia/, érdekli a zsidó élet és a zsidók élete. Tauroszechó naurausz, enciklopédikus tudásában zsidó ismeretek: történelem, ritus, héber fordulatok, ez utóbbi néha hibásan, többször helyesen.

Ábrázolásaiban vissza-visszatér a jellegzetes zsidó típus, a kereskedő, de nem a "kufár" alakjában, mint néhány kortársnál és elődjénél.

Rokonszenves zsidó hősei - zsi bárus Salamon, a foglyszabadító Eszter - közül kiemelkedik Ráby Mátyás meghittje, bizalmasa Rothesel Ábrahám. Ő indítja a népért való küzdelem nehéz útjára Rábyt, hozzá mindvégig hű marad.

Jókai melegszívű méltánylója a zsidó emberek jellemző jótulajdonságainak: együttérzés, segítőkészség, önfeáldozó családszeretet. Ohávtó cedek... szavaival jellemezhetjük őt. A szépség, a tisztaság illata árad műveiből. Elauchechó, hívó ember volt. "Istentől kiválasztott talentum a művész." /Vajthó L: Magyar idézetek könyve. Bp. 1942./ Maga is az volt. Ál kén ámmim jöhauduchó: azért ismerte el első sorban a nép. Haudchó bóalum háze váhádorcho bóalum hábó... hódolat ö-

vezte életében, dicsőség halhatatlanságában.

Messzezsengő tanító szaván: Róchás libbi.

Jókairól Lőw Immanuel prédikációja: Száz beszéd 1923.
Zsidó vonatkozásait behatóan tárgyalja és irodalmat
ad Révész György a Kiss Arnold emlékkönyvben Bp.
1939.1.még Vajda Béla., MZSSZ, Vidor Pál u.o.

Helyes, ha Jókairól megemlékezünk, akár a valláskul-
turális összejöveteleken, akár a szószéken. Nem hiba,
hogy az évforduló elmúlt. az évforduló évek, jubileu-
mi esztendő! Majmuniról is egész évben tarthatunk
megemlékezést!

=====

Ö R Ö K   S E B E K

=====

Ádár 24.-i gyásznapi.

Irta: Dr. Krausz Henrik.

A magyar rabbikar közvetlen a felszabadulás u-
táni időkben határozatilag kimondotta, hogy "a gyá-
szos emlékezetű 1944 március 19.-ének megfelelő zsi-
nagógai nap, ádár 24-e, mellyel a magyar zsidóság ka-
tasztrófa sorozata megkezdődött, örök időkre böjt-
tel egybekötött gyásznapi legyen."

Ezt a határozatot a kongresszusi árnyalatu hit-
községek elfogadták. Ezzel a maradék magyar zsidóság
-a Rabbikar határozata alapján- örök böjtnapot fo-
gadott Ádár 24.-re. Böjttel, önsanyargatással emléke-
zik a végzetes napra, a német barbárok betörésére,
mellyel a magyar zsidóság sorsa megpecsételődött.
Elfogadta továbbá, hogy "Mindazoknak az elhunytaknak,
akiknek halálozási időpontja egyáltalában nem isme-
retes, gyászévfordulójukat /Jahrzeit/ ezen a napon
kell megtartani". az első évben a felhívás visszhang-
ra talált. A folyton kereső, megnyugvást nem találó,
felejtani nem tudó, de nem is akaró zsidó ember min-
den alkalmat szívesen fogadott Szerettei emlékének
megszentelésére. az évek folyamán azonban az egyes
hitközségekben az elhurcolás, illetőleg az auschwitz-
ba való megérkezés idejét tekintették gyászévfordu-
lónak. Így a hitközségek más-más napot iktattak be
liturgiai rendjükbe. Néhány hitközség azonban -szerin-
tem nagyon helyesen- megtartotta Ádár 24.-ét is, mint
a magyar zsidóság gyásznapiját.

Felekezeti lapunk felszabadulás utáni évfolyamainak példányait lapozva, májustól-júliusig, szivántól ábig láthatjuk a hitközségek Jahrzeitjait.

Országos Irodánk kezdeményezésére ez évben Ádár 24.-ének előestjén, március 28.-án este hat órakor összegyűlt a zsidóság templomaiban, imaházaiban, hitközségek és kicsi szórványok egyaránt, emlékezni és imádkozni.

A vidéki rabbikar elhatározta, hogy vidéken mindenütt azonos imarend és azonos szövegű magyar imádság hangozzék el. Egy-egy szórványos esettől eltekintve, így is történt.

A nagyobb hitközségekben, csakugy mint a kisebbekben, s a szórványokon mindenütt megtartották a gyásznapot. Talán nem is volt egészséges zsidó ember, ki a meghirdetett időben ne sietett volna templomba. A legkisebb helyen is, legalább a Déldunántuli Községkerület nagyrésztében -ahonnan az értesítések megérkeztek- megtartották az emlékező gyásznapot. Rábbi, vagy az illető hitközségben lakó hittetstvér olvasta fel az egységes imádságot.

Érdemes lenne bővebben foglalkozni az egyes hitközségek e nagy napjával. Helyszűke miatt csak annyit: a hitközségek, a hittetstvérek apraja nagyja a nagy naphoz méltóan halotti csendben áldoztak a Mártírok emlékének. Külön mély hatást és igen jóleső érzést váltott ki az ünnepség fenséges egyszerűsége.

Helyes lenne a most következő hónapokban megtartásra kerülő hitközségi évfordulók azonos imarendjét is megállapítani.

Szerk. megjegyzése: E kimerítő közleményből és az egyéb helyekről beérkezett adatokból kitűnik, hogy felesleges volt az aggodalom az Ádár 24.ével kapcsolatban. Sikerült tudatosítani, hogy e nap az egységes magyar zsidóság közös megmozdulása. Így azután nem csökken a helyi Jahrzeitok súlya sem. Ezzel kapcsolatban közöljük, hogy a következő összejövételünk egyik pontja lesz e téma. Kérjük a kartársakat, hogy gondolkodjanak a közös emlékezőst legjobban kifejező vallásos cselekmény bevezetésén. A közös -bibliás stílu- imádság megszerkesztésére felkértük egyik kartársunkat.

"Ómár Rábbi Jauchónon: Im róiszó daur semiszmóét vőhauléch --chákké lau, seneemár: vöesz ám óni tausiá."

=====

H O M I L E T I K A

=====

Történelem a szószéken.

Irta: Dr. Singer Ödön

A zsidóság története merőben különbözik minden más nép multjától. A világ minden népe, legyen a meszsze kelet lakója, vagy a mediterrán vidék benépesítője, őseit és hőseit mind félisteneknek mutatja be. Az összes eposzok azt a célt szolgálják, hogy bebizonyítsák: nem mindennapi ősökre tekinthetnek vissza és ezért az emberi nem legdicsebb nemzetsége.

Egyedül a mi történetünk kezdődik a jól ismert ténnyel, hogy őseink nem voltak világverő hősök, hanem más népek elnyomott rabszolgái. S ez a szemlélet az évezredek tapasztalatokban csak erősödött.

E szemlélet lehetővé tette, hogy nemcsak a tömegek fölé emelkedő egyén, sorsokat irányító és vezető személyek - ha ez egyáltalában megfelel a történelmi igazságnak - életével érdemes foglalkoznunk, hanem a Mózeszt követő szürke, egyszerű és mégis hőselkü zsidó emberekével is, akik vállalták a zsidó sors minden formáját, akik tanházakat építettek stb.

A mi szemléletünk szerint nagyon könnyű az egyszerű embereket és a tömegek által élt történelmi eseménysorozatot a szószékre vinni. Róluk is kell tanítani a ma rabbijának, az ő életüket is a közömbösödő hivek elé kell vetíteni, hogy okuljanak és erősödjenek. A mindennap embere első sorban a hasonló jellemek és jelenségek példáján nevelődik. Legyen tehát a szószék, a zsidó tanító katedrája. Az ünnepekkel és a liturgiai renddel nem kapcsolatos történelmet is a szószékre kell vinni, mégpedig első sorban a jelentéktelennek látszó és a tömegek által teremtett történelmet.

Mindent vigyünk a szószékre és ne fáradjunk el. Ne veszítsük el türelmünket a látszatra eredménytelenségen. Legyen előttünk az esőcsepp nagyszerű példája: aqua cavat lapidem. A témával már foglalkozott a Magyar Izráelben Kecskeméti Armin 1943 dec. Az ott levont következtetést azonban most még tovább kell szélesíteni a jelzett irányban. Bizonyos, hogy e témák vonzani fogják a hívők egy részét és vissza tudunk egy-egy személyt hozni a zsidóság táborába.

=====

É L A U N   M A U R E

=====

Vallásoktatásban részt nem vett gyermekek
bár-micvó előkészítése

Irta: Dr. Klein Tibor.

Az elkövetkező években többször lesz alkalmunk a most szórványosan előforduló esettel szembenézni: a szülők kívánják a gyermek bármicvójának megtartását, noha az előző években semmiféle vallásoktatásban nem részesült. Az így jelentkező vallásos igényt, ki kell elégítenünk. E néhány sor a probléma felvetésén kívül azt a célt szolgálja, hogy tisztázzuk az alapelveket és a hozzászólások alapján kidolgozzuk azt a tervet, mellyel a probléma megoldható.

Nem szabad a legkönnyebb megoldással megelégednünk. Az ilyen gyermek majdnem semmiféle vallásos életmódban nem részesült. Nekünk kell ezt megteremtünk számára, mégpedig a hagyományos kereteken belül. A könnyebb vége az, ha felhivatjuk máftirnak, a gyermek jóhangu, jó hallásu magyar betűkkel írt szöveggel megtanítjuk a haftórárt stb.

Elengedhetetlen, hogy a gyermek felkészüljön erre az alkalomra. Meg kell ismernie legalább a vallás lényegét.

Egyszóval fejezhetném ki a követendő eljárást. Ugyanolyan feladattal állunk szemben, mintha betérőt tanítanánk. Talán ugyanazt a tananyagot kell elvégeznünk a gyermekkel. Vállalnunk kell ezt, még akkor is, ha a szülő ellenzésével találkozunk. Az ellenzés a bármicvó ünnepség eltolásának félelméből ered. Rendszerint a szülő igen rövid idővel a 13. születésnap előtt jelentkezik.

A tananyagra vonatkozóan vitát kellene indítani. A megvitatás alapjául ajánlanám Kálmán Ödönnek a rabbi könyvében a prozeliták számára ajánlott anyagot. /118 old./

Feltétlenül meg kell tanítanunk a gyermeket a héber olvasásra. Miután 13. éves gyermekről van szó a globális módszer, szavak megtanulásával alkalmazható lesz. Az imádságok megismertetésével együtt a zsidó gondolatvilágot is megismertethetjük. A vonalakkal kijelölt fordítás helyett, tartalmi ismertetés! A történelem főbb mozzanatait is tanítanunk kell.

A bármicvó Ünnepség eltolódása függ majd attól, hogy a gyermek, milyen gyorsan tanul és mennyi időt tud erre a célra fordítani. Ha kiemeljük a vallási aktus fontosságát, talán lesz kedve az anyagot elvégezni. Nem szabad megelégednünk a minimummal, mert akkor az elfelejtés során, idők multával semmi sem marad. A talmudétóra oktatáson keresztül igyekeznünk kell felszámolni a vallásos életben való teljes járatlanságot. Az ilyen gyermeket a bármicvó után még erőteljesebben kell bevonni a talmud-tórába.

A liturgiai anyag megismeréséhez jó segédeszköz Richtmann Mózes: Liturgiája, melyet annakidején elemi iskolák számára írt, de még a Tanítóképzőben is használták. Fisch-Hahn: A felavatott ifju könyve is irányt mutathat. Annak idején emlékmegőrzés céljára íródott és erre igen alkalmas volt.

Külön probléma az ünnepség megrendezése, hiszen az istentiszteletet szombaton korán reggel tartjuk vidéken. Ezért, ha mód adódik rá olyan ünnepnapon kellene az avatást tartani, mely munkaszüneti napra esik és a családtagok ráérnek az istentiszteleten résztvenni. Nem hagyományos ez a szokás, nem is lehet mindig keresztülvinni, de nem kell visszariadni tőle.

Igen helyes szokás az emlék-oklevél ajándékozása. Ennek egyik mintáját megtalálhatjuk a Jabneh II. évf. 4-6 számában. Ugyanez a szám közli Dr. Friedmann Dénes bár-micvó agendáját; minden hetiszakaszból egy pőszukot, melyet avatóbeszéd felépítésére alkalmasnak tart.

Az avatóbeszédnek is az élményteremtést kell szolgálnia. Frappáns, megragadó legyen. Természetesen ez már nem tartozik szorosan a felvetett kérdéshez.

Az egész problémával részletesen kellene a jövőben foglalkoznunk.

Abrahám elhagyja szülőföldjét.

Mintátanítás a Talmud-tóra I. oszt. ban.

Irtá: Székely Alfréd nyug. igazgató Szeged.

A zsidóság története Ábrahámval kezdődik. Életének egyszerűségével közel áll a gyermek leki-világához. Közel hozza ezenkívül az az egyszerűség is, mellyel a biblia elbeszéli. Ebben az egyszerű köntösben jelennek meg a zsidó erkölcsiség csirái: a

családi béke, a rokoni szeretet, az önzetlenség az áldozatos ember- és vendégszeretet, bizalom és engedelmesség, Isten iránt. Valamennyi oly erény, mely az egyéni és társadalmi együttélés számára boldogító összhangot teremt.

Ha valamikor úgy most, egy új világrend kialakulásakor, szükséges, hogy gyermekeinket ezeknek az erényeknek irányában elindítsuk. Keresve sem találhatnánk alkalmasabb anyagot, mint ősatyáinknak, köztük elsőként Ábrahámnak a szociális emberré-levés felé nemes egyszerűséggel törekvő életét.

Ez az elgondolás vezessen bennünket, amikor gyermekeinkkel ősatyáink életét megismertetjük. Első lépésként természetesen Ábrahám lesz, akiben a felsorolt erények mintegy összpontosulnak. Ennek következményeként a róla tanítandókat, annyi részletben kell elvégeznünk, ahány cselekedetre ezek alkalmat nyújtanak.

Első tanításunk alaki célja: a történelmi érzék felkeltése a gyermekben /távoli multnak érzékeltetése a jelenhez viszonyítva/ ; az ősök emléke iránti kegyelet /az elhunyt szülők, nagyszülők emléke/; Ábrahámmal hasonlóan iparkodjunk mi is életünk nyújtotta példájával másokat is az erkölcsi jó felé irányítani.

Tárgyi célja: A. életének azt a szakaszát megismerni, amikor isteni sugallatra szülőföldjéről elindulva vándorutján Kánaánba érkezik és ott megtelepedik.

tanítás módja: Mesészerű közlés.

Szemléltetés: Pl. Lilien Ábrahámja a csillagos éggel. Könnyen megszerezhető Frenkel bibliában.

tanítás időtartama: 30 perc.

Kapcsolás: a gyermekben a felmenő ági rokonságról meglevő ismerethez.

Új anyag.

Szereted-e apukádat? Hát anyukádat? Él-e a te nagyapád? Nagyanyád? Régen haltak meg? Ki látta már közületek, hogy apukája, vagy anyukája a nagyapa, nagymama évfordulóján mécesest gyújt? Sőt templomba is elmegy, hogy ott egy imát elmondjon értük. Ezt azért tesszük, mert nemcsak életükben szerettük, hanem haláluk után is tisztelik emléküket. /Ahol szokásban van a virágkultusz a temetőben, hiányzó előbbi helyett ebbe kapcsolhatunk/. Így tettek nagyszüleink és ezeknek szülei, nagyszülei és így tovább, akiket már dédszülőknek, ükszülőknek, ősatyáknak, ősanyáknak nevezünk. Nekünk zsidóknak van egy közös ősapánk és egy közös ősanyánk, akik már igen igen régen éltek, nagyon sokan

születtek és haltak meg azóta, hogy ők éltek.

Szemléltetés. Nézzétek ezt a szép képet, ilyen-
nek gondolta el a festő. Ez ős, a mi őünk. A nevét
is megmondom: Ábrahám.

A gyermekek nézegetik, megjegyzésekkel kísérik
Milyen öreg... mekkora a szakála... A legtöbbjének
a csillagos égnél a kép balsarkában levő részlete
fog feltűnni: Mennyi csillag.. Miért nézi? A kérdés az
istenfogalom bevetésére csábit, de korai volna egy-
egy szkeptikus gyermek feszegetésének kitenni, csak
annyit mondok, hogy csodálja őket és imádja azt, aki
teremtette. Erről a mi ősatyánkról, Ábrahámról sok
szépet és jót fogok nektek mesélni.

Figyeljétek, ki tudja megmondani, megmutatni,
hol látjuk a napot reggel? Jól van. Ezt mondjuk napke-
let. Messze-messze napkeleten volt egy ország, olyan
mint Magyarország, de annak nem Magyarország, hanem
Mezopotámia volt a neve, annak legnagyobb városában
Urban élt a mi ősatyánk, Ábrahám, felségével Sárával
és egy rokonával Lóttal. Volt sok sok juhuk és bárá-
nyuk. Ezeket legeltették, ezeknek tejét itták, a sok
gyapju árán megvettek mindent, amire szükségük volt.
Volt is itt legelő, víz elég, jól is ment dolguk, még-
sem tudtak itt megmaradni, mert az emberek rosszak
és tudatlanok voltak. Képzeljétek csak! Csináltak kis
szobrocskákat és ezekről azt hitték, ha megkérik őket
esőt adnak, szép időt csinálnak, meggyógyítják őket,
ha betegek. Hát lehetséges ez? Szóval ezeket a bálvá-
nyokat imádták, pogányok voltak. Egymás közt nem fér-
tek meg, ötkökösen veszekedtek.

Ezt nem bírta a mi békeszerető ősatyánk, / tud-
játok, mi az békeszerető? stb. / no meg a legelő is
fogytán volt, hát így szólt családjához: "Gyerünk
innen egy békésebb vidékre". Ábrahám nem tudott ott-
maradni. Egyszer csak úgy érezte, hogy nekik onnan el
kell menniök. Ugye nektek is van néha ilyen érzésetek,
hogy valamit meg kell tenni? Később majd elmondom
azt is, miért van ez.

El is indultak, sokáig vándoroltak, míg végre
elértek egy szép országba, ahol sok volt a legelő
és az emberek is mintha egymást jobban szeretnék,
mint a szülőföldjük emberei. Hol is volt ez?
Itt meg is telepedtek. Hogyan? Ház, sátor stb. / Utóbbi
héber szava az alef-bész könyv utján / Ennek az or-
szágnak neve Kanaán volt. Most már itt laknak, és

amit majd más órákon fogok nektek elmesélni, minden itt történik.

Ismétlés. Ki a mi ősanyánk, ősapánk? Hol éltek? Milyenek voltak az emberek? Ezért mit tettek? Miért? Nem akartak veszekedni. Vándorlásukban hol telepedtek meg? Miért?

BIBLIOGRÁFIA: AZ IZRAELITA TANÜGYI ÉRTESÍTŐ
évfolyamaiban a következő mintatanítások találhatók:

Ábrányi Aladár: Izsák házassága. Mintalecke a
bibliatörténetből. Elemi iskolai II. oszt. 1914. 50-55
Pintér Zsigmond: Gideon legyőzi a midjanitákat.
Gyakorlati tanítás. 1906. 352-356
Czeisler Ödön: Peszách-széderest 1937. 70-73
Döry S. Zsigmond: Mintatanítás. A temp-
lomszentelés. 1901. 272-275

Mind nagyon jól használható!

A bibliai-történettanításról:

Sasvári Béla: A biblia-történet tanításáról az
első osztályban. /Gyenge elméleti cikk/ 1904. 482-484.

=====

S Z E M L E

=====

Ismertetések szemléje.

Irta: Dr. Weisz Miksa.

1./ Schalom Ben-Chorin: Mythos und Realität. In
Memoriam OSCAR GOLDBERG, /JUDAICA. Beiträge zum Ver-
ständnis des Schicksals in Vergangenheit und Gegen-
wart, Herausg. in Auftrag der Schweiz. Evang. Judenmis-
sion -vormals Verein der Freunde Israels zu Basel-
von Pfarrer Lic. Robert Brunner Zürich in Verbindung
mit prof. D. Gottlob Schrenk, Zürich und Prof. D. Walther
Eichrodt. Basel. 10. Jahrgang. Heft 1. 1. März 1954. 41-47.

Oscar Goldberg a mai modern zsidó szellem egyik
kimagasló, genialis és mégis exentrikus alakja, 1953
aug. 18.-án, 67 éves korában halt meg Franciaországban.

Racionalista és misztikus, konzervatív és forrad-
almár, héber és universalista zsidó tudós volt egy
személyben. Ellentétben azokkal a tudósokkal, akik a
bibliát akár teológiai, akár kritikai szemmel vizsgál-
gatják, ő egy harmadik állásponton volt, illetve mind

a kettőt együtt vallotta, annak ellenére, hogy az egyi kizárja a másikat. Racionalista volt, azaz a szentírás az antik irodalom egy részének tartotta kritikai-filológiai-analitikai kutatásai alapján és mindezzel egyidőben a biblia minden egyes ígését mégis Isten kétségbevonhatatlan kinyilatkoztatásának tartotta, és azt mondotta, hogy ezek semmi szín alatt sem lehettek egy vagy több ember alkotásai.

Kiváló hebraista volt. Zsidó tudását egyrészt a berlini Heiderergassei Béthámidrásban Ábrahám Biberfeldnél, majd ugyancsak Berlinben a Rabbiszemináriumban szerezte. Dr. Joseph Wohlgemuth professzorral tartott meleg tanítványi kapcsolatokat, annak ellenére, hogy bibliakritikai felfogásának erős ellenfele volt. Goldberg exegézisét a tóra betűinek számértékeire alapozta és mágikus értelmezést adott a bibliának. Dov Száda professzor szerint Sölómó Molchó és a Kabbala modern követője volt. Valami ködös zsidó pogányságnak hódolt. Szerinte a pusztai miskában kialakult kultusz volt az egyedüli út, mely Istenhez vezetett. Minden más későbbi templomszolgálat, zsina-gógai és egyéb istentiszteletet csak a pusztai szentély szertartásai elfajulásának tartott, amely degenerálódás Dávid és Salamon idejében vette volna már kezdetét.

Misztikus elgondolásait arra a teóriára alapozta, hogy az ember a természet erőit két módon tudja csak elővarázsolni: technikailag és metafizikailag. Bár gépesített korszakunkban a metafizikai utak értelmetlenekké váltak, ennek ellenére sem lehetnek kevésbé reálisak, minthogy Goldberger egyedül csak a "mózesi héberséget" ismerte el legitim Izraelnek és a zsidóság minden egyéb formáját és megnyilvánulását csak ennek ellentétének tartott - Majmuni ellenes volt. Amikor 1935-ben az egész zsidóság Majmuni 800.-ik születésnapját ünnepelte, Goldberg felhasználta az alkalmat, hogy Majmuni ellenes nézeteit kifejtse és egyuttal a modern zsidóság minden törekvéseivel leszámoljon /orthodoxia, reform, stb/, amik Majmuni szelleméhez vezethetők vissza.

Maga Thomas Mann is igen nagyra becsülte és értékelte. "Doktor Faustus" című regényében /Stokholm 1947/ Dr. Cjajim Breisacher alakjában Goldberg író-nikus portréját rajzolta meg.

Talán Franz Rosenzweig és Martin Buber jellemezték a legjobban: "In einer Schale von Wahnsinn

viele gute exegetische Kerne."-

Főbb munkái:

- a./Die fünf Bücher Moses,ein Zahlengebäude.Berlin 1908./E munkája újabb kiadást is megért a Revue Juive-ben Genf 1947.:Das Zahlengebäude des Penta-zeuch,eine Geheimnisschrift in den 5.Büchern Moses."
- b./Scripta Mathematica 1906.
- c./Die Wirklichkeit der Hebräer Berlin 1925.
- d./Maimonides,Kritik der jüdischen Glaubenslehre. Wien 1935.

2./Friedrich Thierberger:Die Glaubensstufen des Judentums.Stuttgart 1952. JUDAICA: 57-58.

■ modern kutatások -az archeológia,a biblia-tudománya,az összehasonlító vallástörténet- elért eredményeinek felhasználásával tárgyalja könyvében a szerző,M.Buber és Leo Beck hatása alatt,a zsidó vallás fejlődését,szűk összefüggésben magával a zsidó nép történetével.■ könyv mindenképp a művelt laikusok számára íródott.Számos érdekesnél érdekesebb képpel van gazdagítva.

3./Martin Buber:Hinweise.Zürich.Neue Wege. Blätter für den Kampf der Zeit.Verlag: ereinigung Freunde der Neuen Wege.Zürich März-April 1954-48 J. Heft 3/4 147-148.

■ könyv a szerző 1900-1953 évek alatt össze-gyűjtött assayt tartalmazza ezen cimszavak alatt: Bücher und Menschen,Mal und Mal,Leistung und Dasein, Die Lehre vom Tao,Die Forderung des Geistes und ge-schichtliche Wirklichkeit,Geschehende Geschichte, Biblisches Führertum,Franz Rosenzweig,Ertánerung an einen Tod /Gustav Landauerer/.Drei Sätze eines re-ligiösen Socialismus,Gandhi,die Politik und Wir,Volk und Führer,Hoffnung für diese Stunde,Geltung und Grenze des politischen Princip.

■ az essay-ék csak egyszerű utalások akarnak lenni azért,hogy az olvasó egész lényével érezze át, magában kidolgozza a világért való nagy felelősségé-nek szolgálatát.Csak utalások és nem bizonyítékok, mint a tudományban.Utalások arra,hogy az ember át-érezett felelősségében mit tehet és mit kell tennie.

~ ~ ~

.....Olvasol jegyezd ki,ami érdekes.Tedd el, mert felhasználható,amit érdekesnek találsz,közzöld a... Körlevéllel,hogy mi is tanuljunk belőle.....

=====

TESTÜLETI ÉLET

=====

Jegyzőkönyv.

a Vidéki Rabbitestület 1954.IV. 12-13.-án tartott üléséről.

Jelen vannak a testület tagjai teljes számban.

I.nap.IV.12. d.e. 10- 1.

- 1.Schindler József üdvözlí a megjelenteket és ismerteti az ülés megszervezésének előzményeit.Határozattá válik,hogy a jövőben a teljes tárgysorozat közlésével történjék a meghívás.
- 2.Weisz Miksa előadása:„ temetési beszédek elmélete. Alkalmából születik.Vallásunk az élet minden alkalmát kapcsolatba akarja hozni,Istennel.Mi legyen a belső tartalma?Ez általában felvehető lenne minden hitszónoklattal kapcsolatban.Cél,hogy ez is mozgásba hozzon és utnak indítson.Szükséges,hogy megszólaljon belőle divré Elauhim chájjim.„ gyászbeszédben,mint az élet egyik legőszintébb pillanatában elhangzó beszédben,meg kell szólalnia a zsidó istenélménynek.
Ismerteti elméleti felfogását Maybaum,Chajes és a magyar homiletikai irodalom nagyjai alapján.
„ textust illetően felfogása,hogy a legfontosabb szempontunk az legyen,hogy ez nem csupán jelszó, hanem a gondolatnak tömör kifejezése.Több saját maga által tartott gyászbeszédén mutatja be felfogását.
- 3.„ terjedelmes és az egész kérdést felölelő előadás-hoz előre felkérve Gleichmann Emil szól hozzá. „ gyakorlati élet érdekesebbnél érdekesebb eseteit sorolja fel.Sajnálatos,hogy az elhunytak életének belső tartalmáról szinte semmit sem tudunk.Régen könnyű volt az elhunyt portréját megrajzolni és rokonszenvessé tenni.„ temetési funkciót istentisztelet rangjára kell emelni,akkor van olyan keretünk melybe minden belefér.Ezáltal elkerüljük,hogy a személyi kultusz szolgálatában embertiszteletté váljon.
- 4.„ az összes jelenlevők részvételével élénk vita alakul ki.„ hozzászólások alapján megvilágosodik a követendő út.„arra kell törekedni,hogy egyeztetés jöjjön létre az istentiszteleti jellegű vallásos tanítás és az elhunyt életének rajza között.

Ki kell választani az elhunyt életéből az egyéniséget alakító vonásokat, ezeket csomóponttá fogva, meg kell mutatni benne a teremtő munkálkodásának hatásait és ezen keresztül a vallás örök eszményeinek érvényesülését, felkeltve egyszersmind a jelenlevőkben a vallásos élményt.

Mind az előadónak, mind a felkért hozzászólónak alapos munkájáért köszönetünket fejezzük ki.

5.D.ú.3-4. A Páva utcai körzetben működő talmud-tóra /vezető: Dr Résenblum Manóné/ egyik órájának meglátogatása. I. csoport álef-bésztt tanulók. A gördülékeny előadást és a gyermekek felkészültségét élénk figyelemmel kísérik résztvevők.

6.4-5. Az óra kiértékelése a tanárno részvételével. A résztvevők őszinte elismeréssel adóznak a bemutatásért.

7. Schindler József előadása: A héber olvasás tanításának metódikája és a nevelési célkitűzés kapcsolata a talmud-tóra első csoportjában. I. rész 5-1/2 7.

II. nap. d.e.9- 11.

Előbbi folytatása. Előadó sikraszáll a pontos nevelési célkitűzésért, melytől nem szabad visszariadni. Történetileg elemzi a problémát. Az olvasás tanítását illetően a globális rendszer mellett van. Helyes lenne, ha a gyermek értené, mit olvas. Erre legalább is törekedni kell. A vallásos gyakorlat tanításában őszinték legyünk. Ne tanítsunk olyat, ami szembeállít az étellel. Utóbbi meggondolás alapján kell felépíteni a bibliatörténetet, szertartások, bróchok stb. tanítását.

Schweitzer József részletesen elemzi az elmondottakat és fél, hogy hosszadalmas lesz ez a munka. Kérdés, hogy az előadott kapcsolatok, nem mesterségesek-e? A vita eredménye alapján kitűnik, hogy további megbeszélésekre van szükség.

8. Krausz Henrik előadásában folyó ügyek következnek, melyeket a javasolt formában fofad el az ülés.

9. Határozattá válik, hogy ajánlatos lenne a mártírelékezések és mázkirok hangulatát a sebek felszakításának mellőzésével a megnyugtató, építő hatás irányába fejleszteni.

10. A kormányzatnak a mezőgazdaság fejlesztésével kapcsolatos intencióit ajánlatos a vidéki életben tudatosítani, még akkor is, ha, nem közvetlen mezőgazdasági dolgozókból áll a gyülekezet. A kereskedelmi és egyéb dolgozók a maguk helyén is sokat tehetnek ez irányban.

11. Schindler József előterjeszti a Vidéki Rabbitesület Körlevele c. periodika tervezetét. Az értekezlet lelkesedéssel és egyhangulag állást foglalt és megbizta indítványtevőt, hogy a szerkesztést - a fennálló lehetőségek figyelembevételével - vállalja el. Indítványtevő erre késznek mutatkozik, amennyiben Krausz Henrik és Weisz Miksa kartársak, mint szerkesztőbizottság, támogatják. Az értekezlet Schindler József vezetésével és Krausz Henrik és Weisz Miksa részvételével működő szerkesztőbizottságot alakít és ígértet tesz, hogy a munkába minden egyes résztvevő bekapcsolódik. Határozattá válik, hogy a körlevél nem tudományos célokat szolgál, hanem a gyakorlati munka alátámasztására szükséges és az eddig egyenkénti levelező összeköttetést fogja helyettesíteni.
12. Értekezlet felhatalmazza a szerkesztőbizottságot a legközelebbi összejeövetel előkészítésére, az előadók kijelölésére és az időpont megállapítására az Országos Iroda megfelelő szerveivel egyetértésben.

Több tárgy nem lévén értekezlet feloszlik.

=====

A következő értekezlet valószínű tárgysorozata:
Schweitzer József: A halál és halhatatlanság
Weisz Miksa: Megnyitóban. Az auschwitz-i tragédia teológiája.

Gleichmann Emil: Aktuális apróságok

Klein Tibor: Leányavatás. Problémafelvetés.

A Körlevél jelen számának megbeszélése.

Részletes meghívó megy!

=====

H É C H O L V Ö Á Z Ó R Ó

=====

Az Országos Intézőbizottság ülésén válaszokat hal-
lottunk az Orsz. Gyűlésen és az elmúlt ősszel bea-
dott indítványokra. Üdvös ujtítás!

Bibliafordításról is szó került. Állítólag nincs
igény. Ha ez igaz, mi vagyunk hibásak. A kérdésre a
következő számban részletesen visszatérünk.

Alapszabályok rövidesen elkészülnek. Indítványaidat
küldd be Dr. Bródy Ernőnek, a bizottság elnökének.

=====

Minden közlemény Dr. Schindler József Szeged, Jósika
u. 12. címre küldendő.

1954 július

- II -

5714 Tammuz

V I D É K I R A B B I K A R

K Ö R L E V E L E

עשו כחות כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בתבונה

KEDVES KARTÁRSAK!

Jöchezkiél próféta egyik látomásának első két verse / 8,14-15./ szíven üt bennünket."Erre azután elvitt engem az Ur,a templom kapujának északi bejáratához,ahol asszonyok ültek,s siratták a Tammuzt. Ekkor szólt hozzám:Láttad-e ezt,emberfia? Még ennél is nagyobb aljasságot fogsz látni."

10 év mult el a nagy tragédia óta... forró Tammuz hónapja a vidéki zsidóság nagyobb részének sirató hónapja lett.Régen ,az asszonyok sirása:félreértett természeti erőket szimbolizáló pogány-isten-ség kultusza.Ma a támmuzi férfisírás:a megmaradt kevesek emlékezése.Félremagyarázott természeti törvények alapján nevelt pogányok elhozták 10 évvel ezelőtt az időt,melyben bekövetkezett:"Még ennél is nagyobb aljasságot fogsz látni."

Nehéz a rabbi feladata ezekben a hetekben. A vesztesek vigasztalják a többi veszteseket... vigasztalás ma könnyebb mint 10 esztendeje... társadalmi átalakulás és a tanító szó lassan alakítja az egyént is.Döntögetik a támmuz-bálványokat.

Munkánk megkönnyítésére ajánljuk a kartársak által beküldött gondolatokat,vázlatokat,problémafelvetéseket.

Necsak a bennük lévő pozitívumot használjuk fel... negatívumokat is.Ha a közöltekből rájövünk arra,mit és hogy nem kell csinálnunk,akkor is segítünk egymásnak.

Fogadjátok a közölteket megértéssel.Segítsünk egymásnak a munkában,ezzel segítettünk testvéreinken. Előmozdítottuk megvigasztalódásukat,s a világ megbékélését.

.....r.....f

"Bösóó seHKBH zauchér esz bónov sesörujim böcáár bén ummausz hóaulom,kövájóchaul,maurid söté dömöausz löjám hágódaul,vőkaulon nismá miszauf hóaulom vőád szaufau." Ber.59.

SONAJIM MIKRO VÖECHOD TÁRGUM.

"bibliafordítás kérdése legalább kétezer-öttszáz éves. hogy a héber nyelv ismerete csökkent, jelentkezett szükségessége. az aramnyelvű fordítás a vallásos gyakorlatban is meghonosodott. Érthető. Érték azok is a szöveget, akik már távolestek a héber szótól. E legrégibb fordítás leste el a szöveg később elfeledett értelmét is. a mőturgömán intézménye így biztosította a megértés mellett az akkori hagyományos értelmezést is.

"zsídó kéztől eredő magyar nyelvű bibliafordítás problémája is több mint száz éves. Az 1840-41-es Bloch féle Hexateuch fordítás után, a széles közönséghez szóló, de mégis tudományos értékű fordítás szükségességét Löw Lipót vetette fel.

"Magyar Zsinagóga című folyóiratában, melyből összesen csak egy szám jelent meg, a II. közzel -mény: "Felszólítás a Szentírás magyar fordítására." "Mindezen okoknál fogva megvitázhatatlanul kívánatos marad, hogy az egész szentírás hű és a bibliai tudomány mostani állapotjának megfelelő magyar fordítása újra bocsátassék közre." /55.o./

Ugyanabban a füzetben Bleuer Ignác tolmácsolrásában Jóél könyvének fordítását közli. Érzik ugyanis az egész szentírás kiadása elé tornyosuló szellemi és anyagi nehézségeket: "addig is míg az óhajtott alakulás megtörténik, a magyar zsinagóga, mind egész cikkek, mind egyes versek, mind egyes /nehezebb/ szavak magyarra fordítását s fejtegetését szívesen felveszi." "U.o. 56./

Löw Lipót 107 év előtti kezdeményezése összefüggéseinek felkutatása jelentős lesz számunkra. A füzet 1847-ben pápai működése idején jelent meg. Ugyanakkor "a szentírás alaposabb tanulmányozása céljából.....csakhamar együletet /sócháré tov/ alapított, melynek tagjai szombatonként összegyűltek, hogy kivált a prófétai könyvek beható és buzdító magyarázatát hallgassak." /Szegedi Zsidók 191/.

Hosszas bizonyítás nélkül is nyilvánvaló, hogy a fordítás szükségességének felvetése és a szentírást tanulmányozó egyesület, ugyanannak a gondolatnak két arca.

"Az elmondottakat szeretnők hozzákapcsolni a bibliafordítás mai kérdéséhez. Az Országos Intézőbi-

zottság legutolsó ülésén komoly szó esett a bibliafordításról. Itt hallottuk azt a véleményt, hogy új fordításra, a hitközségek részéről, nincs igény. A néhány évvel ezelőtt szétküldött Frenkel-féle szentírások az igényeket teljesen kielégítik.

Mit jelent ez? Tegyük le - hogy Lőw szavait újra idézzük - "a bibliatudomány mostani állapotjának megfelelő magyar fordításról?". Hiszen le sem mérhető még a bibliatudomány előrehaladása a legutolsó teljes fordítás óta. Azt hiszem a kérdést akkor látjuk világosan, ha visszatérünk a Lőw Lipót féle problémalátáshoz.

A kérdés kulcsa, bibliafordítás és bibliát tanulmányozó társaság, ugyanannak a szükségletnek két arca. Nincs igény, mert teljesen háttérbe szorult a bibliának felnőttek között való tanítása.

Hosszúra nyúlna a történeti bizonyítás. Csak egy esetleges ellenérv cáfolata. Nem véletlen, hogy Lőw Lipót unokája Baracs Károly, Heller Bernát és Edelstein Bertalan segítségével, Budán a huszas évek elején ilyen csoportot alakított. Ennek a mintájára azóta alakult bibliakörök bebizonyították, hogy igenis van érdeklődés a legkülönbözőbb rétegekben a szentírás eszméi iránt.

Szegeden 1951-52-ben elvégeztük Jirmijáhu könyvének nagyrésztét. 1953-ban Jób könyvének felét. 1954 első felében Ámoszt teljesen, és megkezdtük Hóseát. A résztvevők előtt héber és magyar szentírások voltak és mondatról mondatra követték az előadást. Ugy tudjuk Budán is működött még az utolsó időben is bibliakör. Szegeden a résztvevők száma 20-35 között váltakozott. Szombat délután tartottuk az előadásokat. Módszerük is megtalálható Lőw írásában: "beható és buzdító magyarázat". Vagyis nem kell szűkre fogni a tárgyat. A próféták olvasása közben a reáliák és a zsidó eszmevilág számos pontját egyaránt érinthetjük. Mindez érdekli a közösséget.

Ha mindenütt megpróbálnák ilyen bibliakörök szervezését, jelentkezne az igény a fordításokra. Sőt, nemcsak a szubjektív igény, hanem az objektív szükséglet is. Bevezetőül olvassuk Jirmijánut, vagy Ámoszt. Félesztendő mulva áttérhetünk Jöchezkiélre. Ezzel pedig egyszersmind szükséglet jelentkezik magyar nyelvű példányokra. Elértük tehát azt, hogy Jöchezkiélt, Hirschler Pál zsl. tudományos értékű és művészi

fordításában közrebocsássuk. A vidék biztosan felvesz, ez esetben, - ha működnek a bibliakörök - 300 példányt. Akkor Budapest is felvesz 300 példányt. Az igény kérdése ezzel elintézészt nyert. Vagyis világosan szólva: a rabbiknak meg kell teremteni az igényt, az illetékesek meg fogják teremteni ennek kielégítését, az új zsidó kézből származó szentírásfordítás első könyvét, a Hirschler féle Jöchezkiélt!

A fordítás és a tanulmányi cél összefüggésére már a toszafisták gondoltak. Ezért voltak olyanok, akik minden nyelvű fordítást az aram tárgum megbecsültségére akartak emelni. /Ber. 8. a. Vőjés möforsim./ Hiszen ha nincs ilyen cél, akkor nincs értelme a sönájum mikró vőechođ tárgum elvnek. /Orách. Ch. 145. Hóidmó etc. /.

Az említett Hirschler-féle fordítás kiadása önérték. Ugyanilyen önérték az ügy másik része, a biblia tanulmányozása. Az egyik függvénye a másiknak. Teológiai nyelven így mondhatnók, korrelát fogalmak. Ami igaz volt Lőw Lipót látásában, igaz ma is. Érdeemes egy kissé forgatni a porlepte füzeteket.

Sz.....r R.f

=====

Ö R Ö K   S E B E K

=====

Égető sebek.

Tóránk legtöbb tanítását azonnal, már első olvasásra, személyes ügyének érzi a zsidó ember. /Mis-pótím, ködaisum, sómá/. De vannak olyan tórai szövegek, amelyeket, ha mégannyiszor olvastunk is a multban, nem éreztük azokat a magunk ügyének. Így Lev. 13, 12. -t és a hozzá hasonló helyeket sokáig a régmúlt gyógyászati emlékeinek éreztük. A betegségekkel sujtott ember ábrázolásában 1944-ben /de már előbb is/ egyre inkább önmagunkra ismertünk. Most már rólunk beszélt az Írás ezekben a szakaszokban. Nem képletesen, a valóságban voltunk betegségektől sujtottak. Jesája 1, 6 is kilépett szimbólikus értelméből.

Azóta 10 év telt el. A testi sebek begyógyultak, de negá böaur hábószor /Lev. 13, 3./ a fájdalom még éget. A lelkek még nem gyógyultak meg. Nincs olyan zsidó család, amely ne érezné 1944 fájdalmát. /M. Ne-

góim 12,1./ és nincsen olyan zsidó gyülekezet sem /Lew. 11.6 b./... vidék gyülekezetei az egyéni fájdalom túl,a közösség életében is újra meg újra tapasztalják a 10 év előtti tragédia következményeit... bármicvó,a házasságkötés egyre ritkább ünnepi alkalom a vidéki zsidó életében."....a szép tavasz kiesett az évből,egy nemzedék halt ki az emberiségből." /Arany:Ráchel siralma/.Vidéki zsidó ifjúságról alig beszélhetünk.Meggyilkolták őket.Odon falusi templomaink ajtaját évszámra sem nyitják ki,kicsiny falvak zsidó temetőinek egyre jobban süppedő hantjain csak a szélhordta magból kél virág. "...Keine kaddisch wird man sagen", a Bettauer szatirából /Város zsidók nélkül/ isszonyatos valóság lett Izráel háza:bájisz seniró vau negá./M.Negóim 13,3./

Graetz mondotta:ha a zsidó történelem hűségesen nyomon követné a krónikákat,memor-könyveket és mártírológiákat,akkor lapjait vérözönnek leírásával kellene megtöltenie.Annyi zsidó vér,mint egy évtizede,nem hullott még történelmünk során.

Pedig de sokszor kellett a zsidó embernek életét áldoznia.

A korbánnak különböző fokozatai vannak.Van egyéni és közösségi áldozat.

1244 júniusában 700 évvel Auschwitz előtt,egyének életét követelte a vérvád.200 évvel később Zor-fáti Izsák arról panaszskodik,hogy Németország zsidóinak "a halálnál is súlyosabb" borzalmakat kell elszenvedniök.Az előbbi korban jóchid,az utóbbi korban cibbur volt.

1944 olyan korban cibbur,amelyhez foghatót nem ismer történelmünk.Nem csak egy ország,hanem egy egész világrész zsidóságának szörnyű korbánja...akkori lelkiállapotunkat és tényleges helyzetünket az író szavaival tudnám érzékeltetni "...hová forduljak...kiéhezett....számkivetett vagyok.Európa Európa...tagjaimmal te ülted a legnagyobb diadalt...izzé porrá zuztad kicsinyeimet....."

Azt hiszitek,hogy egy régies stílust kedvelő író 44-es élményeiből idéztem?Tévedtek.Az író a spanyol kiüzetés tragédiájáról beszélt.1944-re mi sem jellemzőbb,mint éppen az,hogy egy 400 éve halott író szavaival beszélhetünk róla. /Sámuel Usquea/.

Ezek után érthető ha negá böaur háboszor,a fájdalom égeti a szívünket.

A Biblia korában megnézte a pap a testi sebe-
ket és legtöbbször meg is gyógyította. Korunk zsidó-
ságának lelki sebeit látják irástudóink. Okait meg-
magyarázzák bölcsink, de a gyógyítás művére földi
ember nem vállalkozhat. Hitünk Istentől várja, Tőle
reméli. A mi fájdalmunk láttán ember mit tehet?

Mit mondjak néktek, oh mit mondhatok?

Eljöttem én is mint Jób baráti

Nem fájdalmatok sebetek látni;

Nem vigasztalni, arra nincs erő,

Versengni sem, ki volna vakmerő,

A jó Istennel.....

Csak oda ülni mellétek a porba

Hallgatni, sirni vigasztalhatatlan

S veletek együtt imádkozni halkan.

/Rolla Margit: arany estéje. Bp. Egyet.
Ny. Szász Károly verse, Széll Piros-
ka temetésén./

Dr. Schweitzer József

MÁRTIREMLÉKMŰ AVATÁS

Nyiregyházán 1954 június 16.án.

Előzmények. 1949 nyarán a deportálás ötödik év-
fordulóján avattuk a nyiregyházi emlékművet a város
egyik legszebb utcáján, a leégett statusquo nagy -
templom helyén. Az emlékmű alá temettük az 1948-ban
Auschwitzből hozott hamvakat. Most, egy -a különböző
érdekeket kölcsönösen tiszteletben tartó- megállá-
podás következtében, áthelyeztük az emlékművet teme-
tőnkbe a hamvakkal együtt.

Kódaus, kódaus, kódaus hásém Cövóausz, mölau chol
hoórec kövaudau.

Isten szentsége rásugárzik azokra, semoszru
náfsom ál ködusász hásém. A mártirhamvak harmadszor-
ra jutottak végső pihenőhelyükre. Megszentelték mind-
három helyet. Kódaus, szent nekünk a mártirium és
szenvedés helye. Kódaus, szent a hely, ahol templomunk
állott és ahol öt éven át nyugodtak a hamvak. Szent,
mától kezdve ez a hely is, ahová most elhoztuk és
eltemettük azokat.

A mártirokra való emlékezés felemeli a mi lelkünket is. Célja az, hogy bennünket is megszenteljen: vihjiszem ködausim lélahuéchem. Erre mutat a soros hetiszakaszbán a porosász cicisz, a megszentelő életre... szövegben fogalmazásban kapjuk a micvák végrehajtásának utasítását.

1. Urölszem auszau, uzöchártem... váasziszem. Eddig emlékműünk a város szívében volt. Mindenki sürün elment mellette, látta, tehát emlékezett arra, amit az emlékmű hirdet. Igazi célját akkor érte volna el, ha a gondolatsor harmadik tagját -- váasziszem -- is megvalósítottuk volna, és az emlékezés aktív cselekedetre birt volna bennünket.

2. Lömaán tizkörü váasziszem... másodszor felavattott emlékmű elkerült szemünk elől, ki a temetőbe, ahová csak ritkán járunk. Így sem felejtethetünk és így az emlékezésekből még inkább kell tetteknek fakadni.

A próféta által meghirdetett hármasszentség csak úgy lehet teljes, ha Isten szentsége, a mártíromság szentsége mellett, a mi életünkben, tetteinkben, cselekedeteinkben megvalósítjuk a harmadik szentséget: vihjiszem ködausim.

A temetőbe került az emlékmű, a névtelen, személytelen mártírhamvák, ahová majd sokan járnak siratni, imádkozni, azok közé a sírok közé, amelyek meg vannak jelölve, tudjuk, kit takarnak, de nincs ki ott imádkozzék és sirasson.

Régebbi időkben minden zsidó embernek más napon volt a gyászévforgatója. Nagyünnepeink előtt szétszéledt a közösség az ország minden tájára, vagy ebbe a temetőbe más-más sírokhoz és ott sirta el fájdalmát, ott imádkozott... közös gyásznap és a közös emlékmű, ahol valamennyien együtt gyászolunk, együtt imádkozunk, kidomborítja a megmaradottak egységét. Arra tanít, hogy úgy ahogy a gyászbán és kegyeletben egyek vagyunk, örömben és az élet minden megnyilvánulásában is egyek legyünk, testvérek, akik apát-anyát együtt siratnak, egy napon.

A mártíremlékmű rendeltetése, hogy közös emlékeket ébresszen. Az emlékezés értelme, hogy cselekedetekre bírjon... cselekedetek fokmérője, hogy mennyiben szolgálják a vihjiszem ködausim parancsát.

Dr. Morgenstern Benő.

romváros.

A próféta látomásában Egyiptomban emelkedő városokról beszél. Közülük az egyik Heresz /Jes. 19, 18/ Eltérőek a vélemények, hogy melyik várossal azonos.

1. Ir háHeresz, Heliopolisz, napváros, melyről tudjuk, hogy az antiochusi üldözésekben asilum volt. amikor szeretteink emlékét idézzük, érezzük, hogy nekünk is ilyen menedéket adó napvárosunk, nauszén semes löaur jaumon. /Jer. 31, 15/. Ez volt nekünk: apa, anya, gyermek, testvér, hitves, rokon. De hássemes jéhóféch löhausech. /Jóél 34/.

2. A második magyarázat szerint Ir háHeresz, Leontopolis, Oroszlánváros, ahol a jeruzsálemi szentély mintájára épült templom állott, mely a nemzeti katasztrófát követő időkben szintén elpusztult. Az oroszán a szentély diszitó eleme és jelképe az oltárnak. /Jes. 29, 1./ Siratjuk az elpusztult hitközségeket, a zsidó élet fellegvárait, a többszáz elpusztított közösséget, templomokat. Siratjuk a tan embereit, akik tanításukkal, életük példájával virágzó zsidó életet teremtettek. Siratjuk mindazokat, akik az Oroszlánvárosból meritették hitük erejét.

3. Végül Ir háHeresz egyszerű értelmében romváros. Méltó jelképe ez azoknak, akik lelkükben önön életük roncsait hordják. A rom pusztulást mutat, s nem-e jelképe ez az erkölcs pusztulásának. /Itt következhetik az elkövetett embertelenségek és a fassizmus elítélése-. Isteni akaratot földi halandó nem képes megváltoztatni. Isten azt akarta, hogy éljen a zsidóság és életben maradjunk feladatok és eszmék teljesítésére. Az elpusztult családi élet helyett új családi élet árássa a napváros melegét, boldogságát. Azt a szeretetet, melyet elpusztult családtagjainkra fordítottunk, fordítsuk az élet elesettjeire, szegényekre, öregekre, elhagyatottakra. Építsük, erősítsük a hit, a közösségi élet, a zsidó hagyomány oroszánvárosát.

Akkor érezni fogjuk, hogy felépülnek a lélek romjai, begyógyulnak a szív sebei.

==

Imádság, mártirokért, élőkért.

==

Helyes, ha a beszéd a 10. évfordulón nemcsak a helyi veszteségeket eleveníti fel, hanem egyetemes jellegű.

Dr. Komlós Ottó

beteljesülés koszoruja.

Tizedszer panaszzoljuk a tizedik zsoltár versével: bögáávasz rósó jidlák óni, a gonoszság tobzódása idején elégett a szerencsétlen nép.

Tizedszer gyűltünk össze, hogy felidézzük múltunkat. Nem szabad felejtetni. Emlékezni kell mindig. Hadd legyen okulásul a jövőre. Voltak idők: ki rósó máchtir esz hácádik /Chab. 1, 4./, amikor a gonosz szenvedéssel koszoruzta az ártatlan arcokat.

Pedig más koszoruk ékesítették a mi mártírjaink arcát életükben. Olyan koszoruk, melyeket erkölcsi értékeként bölcseink fontak.

Omár r. Jauchónon: sölausó zérím hén, sel mizbéách, sel sulchon, sel óraun. etc. /Jóma 72. b./

1. Mizbéách jelenti a békességet. Bösóó sehójó zóvóchim bóaulom, hójó sólaum. /Jólámdénu tauldausz/. Áron ennek prototipusa. A zsidó ember ezzel élt egész életében. Példák, hogy a sólaum egész vallási életünk alapja. Nem csak most. Mindig így volt. Nem kívántak ezért külön koszorut. Az ember nem kíván elismerést azért, mert az erkölcsi törvények szerint él. Csupán azt követelheti meg az ember, hogy ne szakítsák le róla az életben kiküzdött szépségeket.

2. A sulchán koszorujának tulajdonosára példa Dávid. Kinaur hójó tóluj mimitószau sel Dóvid etc. /Ber. 3. b./ A hárfá jelképezi az emberi együttérzést. Al kén méáj lömauov, kákinaur jehemu /Jes. 16, 11./ Jelenti a mindenkivel együttérző emberi szívet, mely még álmainkban sem távozhat tőlünk. Az igazán jó ember, aki még álmaiban sem gondol tudat alatt rosszat. Felsorolandó a gömilusz chászódím és ze széfer tauldausz ódom gondolataira példák. Hogyan gyarapodott mindig egy-egy levéllel az emberszeretet koszoruja Izrael történetének hosszú évszázadaiban.

3. Az óraun koszoruját még nem szerezte meg senki. Adájjon munách... hórauce jóvau, vójikkoch. Oraunnal felképezzük a beteljesülést, az elért eredményeket, a megvalósult álmokat, ideálokat. Omár r. Lévi kösehihnisz Sölaumó esz hóóraun bővész hámikdos hirtivu kol hóécim. /Jalk. Eliezer/

Egyetlen ember sem szerezheti meg a teljes beteljesülést. Az óraun eltakarja az emberi reményeket. Elvágja és pontot tesz a küzdelmére. Az óraun /széfer tauró óraunja/ soha sem lehet teljesen a miénk. Csak

a koporsó teljesen a miénk. Ez azonban nem szabad, hogy elcsüggedessen bennünket. Nem a beteljesülés fontos az ember életében, hanem az oda vezető út. Mártirjaink előtt nem záródott le az odavezető út. Az ő életüket nem zárta le az óraun /koporsó/. Egy szomorú nemzedék minden reménye, jövője a gyűlölet megnyitotta örvénybe behullott. De csak látszólag! Ez a koszorú itt van, ezt nekünk kell megszerezni. Az igazi kegyelet, ha hervadó virágok helyett, hervadhatatlan tettekkel, múló érzések helyett, elmulhatatlan cselekvésekkel folytatjuk művüket, az első két koszorút. S ezzel megszereztük számukra - akik az örökkévalóságban vannak, ahol van beteljesülés - a harmadik koszorút, a beteljesülés koszoruját. A mi zsidóságunk mesgyéjén haladó életünk - az ő koszorujuk, a beteljesülés, az ő beteljesülésük koszoruja. "Bájaum háhu jihje Hásém Cövóausz, lááteresz cövi, völicfirász tifóró lisóor ámmau." Jes. 28, 5.

Isten -holtakat és élőket egybekapcsoló - koszoruja, a megmaradt kevesek életének értelme.

Gleichmann Emil.

Échó I. l. Midrás Rábbá.

Felhivom kartársaim figyelmét az Échó Rábbá kezdetén álló aggárára. A különböző korokban jelentkező échó kifejezés, a korszakok fölött álló hasonló problémára utal, s egyszersmind leírja a nagyra hivatott nép dekádenciáját is a Szinájtól, a náásze vönismá elvtől, a teljes megsemmisülés felé.

"Échó jösvó. Sölausó nisznábu bölósaun échó. Mause, Jösájó, vöJirmijó. M. ómár: Échó esszó lövádi. J. ómár: échó hojszó lözaunó. Jir. ómár: échó jösvó bódó. Ómár r. Lévi: Mósol lömá hádóvor daume, lömátraunó sehójó lah gimmel susbinim, echó róó auszah bö-sálvószah, vöechó róó auszah böpácházuszah, vöechó róó auszah bönivulah. Kách Mause róó esz jiszóréel bichvaudom, uvsálvószom, vöómár Deut. 1, 12. Jesájó róó auszom böpácházuszm vöómár Jes 1, 21. Jirmijóhu róó auszom bönivulpm vöómár Ech. 1, 1. Söálu esz ben Ázzáj omru lau, Rábbénu döraus lönu dóvor echó mimgillász kinnausz. Ómár löhem: Hágólu Jiszóréel ád sekofru bijchidau sel aulom, böászeresz hádibrausz, bömiló báchámisó szifré tauró, minájon: échó".

Egyedül ül a nagynépeességű város bódó szám-

értéke is 10. Mint ül gyászban a tíz év előtt még nagynépü gyülekezet.

Minden korszakban voltak nehézségek, melyek visszhangjaként a kor nagyembere felkiáltott. A felkiáltás azonban mindig súlyosabb lett.

Mi a jeremiási écho szomoru részesei vagyunk. A maradék kis gyülekezet, écho jósó bodod, egyedül ül, nem diszes ruhában, hanem bigdé vodod, egyszerű len öltözetben, azaz gyászban, lélekben a fájdalomnak és bánatnak hófehér öltönyében. Al miskóvi bálélausz,,, szüntelenül keressük szeretteinket. Emléküket igazán akkor érezzük, ha -ád seháviausziv el besz imi, vöel cheder haurószí- ha a szülői házban látottakhoz, az anyai tanításokhoz visszatérünk.

A tizedik évforduló fájdalmas gyásza, ha visszatérünk az écho betűinek midrás adta gondolataihoz Isten, tiz ige, ábrahámí szövetség, tauró- a zsoltár szavaival - Ps. 10, 14 és 17-18- vigasztalóvá lesz.

Dr. Singer Ödön.

=====

B É S Z T Ö F I L L Ó

=====

..jánljuk kartársainknak az itt következő imát a gyászistentiszteletek befejező imádságául. az ima szövege a szentírás igéiből és az imakönyv klasszikus fordulataiból lett összeállítva.

===

Örökkévaló Isten,

Hozzád imádkozunk az iszonyat évfordulóján.

Oh Isten, pogányok törtek birtokodba, meggyalázták szent templomaidat!

Szolgáid holttestét keselyük eledelül vetették, szent embereid tetemét a föld vadjainak. Vérüket mint a vizet ontották, el sem temették őket.

Gyalázzattá lettünk szomszédaink előtt, csufságul és gunytárgyul a körülöttünk lakóknak.

Taj, de árván ül az egykor nagynépü gyülekezet! Sirván sir éjjelente, könnyes az orcája, senki sem vigasztalta, elhagyták barátai, ellenségeivé lettek.

Számkivetésbe hurcolták, nem talált nyugodalmat, üldözői utólérték nagy nyomorúságában. Van-e olyan bánat, mint a mi bánatunk, mellyel minket sujtott az Ur elbusult haragjában?!

Elapadt a szemünk a könnyhullatástól gyülekezetünk romlása miatt, hogy éhen pusztult a kis gyermek és a csecsemő, hogy hiába kért kenyeret a kised anyjától, hogy éhségtől elaléltak és kilehelték lelküket kisedeink anyjuknak kebelén.

Uram, miért álltál távol, miért rejtőztél a szükség idején?! Miért dobtál oda minket vágó-juhok gyanánt s vetettél csufságra?!

Isten, irgalom atyja, te láttad, hogy mikor mind-ez utólért minket, mégsem feledtünk el téged és nem szegtük meg frigyedet!

Hallgass meg hát a szorongattatás emlékezetének idején, irgalmazz, kegyelmezz, ha nincs is érde - münk erősítsen minket a Neved, Jákob Istene!

Ha vétkeztünk is, ki védene minket, ha nem a Te nagy Neved?

Lelkünk csüggedt ama szörnyű háboruság, az elhurcoltatás, a halálvész, a betegség, a nyomoruság emlékeitől, bánatától, de Benned bízunk.

Tekints fájdalmunkra, sok sebünkre, szivünk szorongására, lásd meg, hogy csufsággá lettünk volt a gonoszok közt, de nevedet mégsem feledtük el, ó ne feledkezz meg Te sem mirőlünk!

Emlékezzél a boldog jövőt ígérő ígére, hogy anynyian leszünk, mint az ég csillaga - kevesen maradtunk a sokból, nevedet mégsem feledtük el, ó, ne feledkezz meg rólunk!

Hirdesd meg újra prófétád ígését:

Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet, így szól a ti Istenetek! Hogy megértsük: minden test mint a fű, mind a szépsége, mint a mező virága - elhervad a fű, elhull a virág, de Istenünk ígéje örökké fennmarad. Lelkünkhöz szóljon, szivünkhöz beszéljen az ige: Ne félj, mert én veled vagyok, ne csüggedj, mert én vagyok Istened, megerősítelek, meg is segítelek, diadalmas jobommal támogatlak. Ne félj maroknyi Izráel, én megsegítelek szól az Ur, a te Megváltód, Izráel szentje.

És lésszen két rész kivágattatik, elpusztul, de a harmadik megmarad. Azt is tűzbe viszem és megtisztítom, mint ahogy tisztítják az ezüstöt és megpróbálom, mint ahogy próbálják az aranyat, ő engem hív, én meghallgatom, ezt mondom: Népem ő, ő pedig vallja: az Ur az én Istenem!

Mindenható Atyánk, hogyan feledhetnők, hogy Egyiptomból megváltottál, a szolgaság házából megszabadítottál, éhségben tápláltál, bőségben megelégitettél, fegyvertől megmentettél, halálvérszóból megsegítettél minket. Eddig segített irgalmad és nem hagyott el kegyelmed. Ne hagyj el minket Isten, mi Urunk sohasem!

És így szólunk előtted egykoron, amikor béke lesz a földön: Hálát adok néked Uram, mert bár haragudtál, de elfordult haragod és megvigasztaltál engemet.

Ime Isten az én szabadítóm, bene bizom, nem félek, erősségem, diadalénekelem Ő, Ő lett az én szabadítóm. Boldogan meritek a szabadság forrásából. A népek pedig összetörik kardjaikat kapákká, dárdaikat oltókéseké, nem emel nemzet nemzet ellen kardot, nem tanulnak többé háborút. Nem tesznek többé rosszat és nem ártanak az emberek a földön és megtelik a föld a Te neved ismeretével, mint ahogy a tenger medencéjét borítják a vizek.

Irgalom Istene, magasságok lakója, adj örök nyugalmat vértanu szereteteink lelkének a szent és tiszta lelkek fokozatában, emeld fel lelküket az örökélet foglalatába! Irgalom atyja, védőszárnyad oltalmába fogadd be őket örök időkre, Te légy lelküknek örökrésze, megszenvedett testünk hamva nyugodjék békében örökkön örökké

dr. Benoschofszky Imre
Amen.

=====

K O R B Á N T A U D Ó

=====

Az Izraelita Tanügyi Értesítő 1904. évfolyamában 440. lapon a következőket olvassuk:

"Fiatal tagtársunk, A b r á n y i A l a d á r, a pesti izr. hitközség hitoktatója, július 31. én esküdtött örök hűséget szíve választottjának, Singer Aranka székesfővárosi tanítónőnek".

Brága ÖRÖKFIATAL Ábrányi Igazgató Bácsink! Házasságuk 50. évfordulóján köszönjük Önnek mindazt, amit oktatásunk érdekében, sok-sok zsidó gyermek neveléséért tett. Külön köszönjük Önnek és Hitvesének a balatonfüredi szép napokat, a mintaszerű üdülőt. Isten áldása engedje, hogy akik megmaradtak a nagy tragédiából, még sokáig közöttünk áldásosan működjenek. Szeretettel

a VIDÉKI RABBIKAR.

=====

H É T R Ő L H É T R E

=====

BÓLOK

Izráelnek az Igéret Földje felé vezető uton a moábiták országán kell csak áthaladnia. Bálák, Móáb királya, behódolni nem akar, szembeszálni nem mer. Tudja: én kauchau elő bőfiv /Rási/ csak a beszéd erejével tud ártani. Fegyver helyett, káromló, átkozó szóval akar diadalmaskodni. Ezért felbérelt a "prófétát" Bileámot... pogány próféta "az írástudók árulásának" aktív módjára vállalkozik: átkozni, vádaskodni, rágalmazni akar. "Bileám és Mózes! Bileám szerint a prófetasághoz varázsigék kellene, áldozat bemutatása szükséges. Szerepnek, foglalkozásnak fogta fel a prófetaságot. Mózes Izráel világszemléletét hirdette, élete hivatásának tartotta Isten szolgálatát, népének javítását, nevelését annak üdvére. -- Bálák kérleli Bileámot és megmutatja az elátkozásra szánt népet. -- Először Báál magaslatain mutatja meg. Báál az elbizakodottság istene. Ilyennek mutatja Izraelt. Nyegle, fölényes, elbizakodott nép. Bálák nem éri el itt a célját, Izrael a maga egészében nem ez! -- Másodszor a látók földjére mennek. Távoli ferdtéseit, a későbbi vádakát akarja megláttatni a "prófétával". Itt sincs sikere! Izráel nagyrésze a szentírást vallja magának! -- Harmadszor Peor ormán kísérleneznek. Peorral az erkölcsi feslettség bálványával tekintett Izráelre. Ime felszínes és léha Izráel élete. -- De itt is hiábavaló volt az erőlködés. Izráel már akkor is és távolabbi, későbbi életében rácăfolt Bálák vádjaira. A színáji tanítások szelleme elevenen él soraiban. Isten és felebarát iránti szeretet hatotta át mindennapi létét. Ezért mondatta Isten Bileámmal: mily szépek a te sátraid Jákób, hajlékaid Izráel! Sátraid: otthonaid stb stb. hajlékaid: tanházaid stb. Tanítá - saink szellemének őszinte átélése mentette meg ekkor is, később is a népet és tartotta fenn, s háritotta el felőle az átok beteljesedését és a pusztulást. Hit, hűség, szeretet hármasságán az istenhit, a zsidóság iránti hűség és az embertársak iránt való szeretet, igazság és békeszeretet alapzatain tiszta életet épített fel Izráel.

~ ~ ~ Dr. Krausz Henrik.

Örök pinchászok.

Vatéchósév lau licedókó, lödaur vódaur ád aulom.
/Ps.106,31./Pinchászról, a buzgó papról, népe megmentő-
jéről mondja ezt a zsoltárköltő.

Mi volt Pinchász érdeme. Vájókom mittauch hoédó,
amikor a nép vezetői, Mózes és Áron is kétségbe estek,
siránkoztak, tétlenkedtek, hémó Bauchim peszách hóauhel,
akkor ő bátorságával, fellépésével megmentette a népet.
Példát mutatott, hogy amíg lelkes emberek vannak, addig
van remény, a kérdések a megoldhatók, nem veszünk el.

Ezen a ponton kapcsolatos alakja Elijáhuval.

Amikor Elijáhu önmagával meghasonlott, vissza-
vonult, így szólott Istenhez: kánnau kinniszi löhásém..
ki ozvu böriszchó ----vöivószér áni lövádi... Elijáhu
panaszára kettős kioktatásban részesül: a/nem maradt
egyedül: vöhisárti böiszróél sivász álófim, b/csügged-
ten, reménytelenül nem lehet szolgálni Istent. I. Reg.
19,10 -etc. Isten nem található az elemek tombolásában,
csak békességben és csendben. Ezzel a csüggedés prófé-
tája a reménység hirdetője lett. A zsidó legenda leg-
kedvesebb alakja, aki mindig megjelenik, ahol bajban
vannak. Eltűnik, ahol már alig reménykednek, hogy vi-
gaszt hozzon. Ezért talál párhuzamot az aggáda a két
alak között. Omár r. Simon ben Lákis, Pinchász ze Eli-
jáhu. Kettőjük működésének szintézisében látja a követ-
tendő példát.

Pinchász bátor fellépésének Elijáhuban tökélete-
sedett formája nemcsak legendáinkat színezi, hanem
életünket is. Az élet a legdusabb fantáziájú regényíró
szokták mondani. Talán még túl is tesz rajta -mondhat-
juk mi.

Pinchász és Elijáhu kapcsolatát még közelebbről
nézve azt mondhatjuk. Pinchász, a hőskor gyermeke, ben-
ne csupán elszántság van, minden előző kétségbeesés
nélkül. Elijáhu már modern ember, csüggedés állapotá-
ból kell eljutnia a hősie reménységig. Ami ott két
ütemben, Mózes, Áron -Pinchász megy végbe, az itt egy
emberben benne van.

Pinchász, Mózes és Áronnal szembeállítva a
kisember elszántságát jelzi oly időben, amikor még
a nagyok is kétségbe esnek.

Az első Pinchász példájával bebizonyította, hogy
egy igaz ember lelkesedés csodára képes. Történelmünk

igazolja, hogy -lödaur vódaur - így volt ez nemzedékről nemzedékre, - ad aulom - így van ez mindig. Ma is. Ezek a mindenkori pinchászok a mi nagy embereink. S ezek a nagy emberek, sokszor..kisebberk! Egyszerű, dolgos, jószándéku emberek, akiknek ügyes-bajos dolgaik mellett is van egy jószavuk, egy ráérő percük, egy felsleges fillérjük mások vagy a közösségük számára. Az ő érdemük volt, hogy felszáradt egy-egy könny, felderült egy arc, megalakult egy minján, nem aludt ki egy örökmécs, mert a pesszimistákkal szemben kis esz-közökkel, de pinchászi erővel bűzgolkodtak.

Vátéchóssél lau licdókó, örök érdeme a kezdeményezés bátorsága. Egy tündérszép eszménnyel gazdagította, nemcsak mondavilágunkat, hanem tartalmasabbá tette életünket. Örök jutalma, hogy követőkre talált, komplikáltabb korokban is /Elijáhu/, és érdemessé tette népét, esz börászi sólaum-ra.

Gleichmann Emil

Mászé

Könyvzáró szóbat. A masszóra megjegyzi: U szódorov sönájim uslausim: Lév tóhaur bóró Elauhím, szimon.

E szombatra jelölt délutáni olvasmány a II. Perek. R. Előzor aumérő Lév tauv, ómár lóhem, raue áni esz...sebichlál dövórov divréchem. /II.13/

1. Lév tóhaur, az ember önmaga felé. Vóószí li mikdos, vósóchánti böszauchom /Ex.25,8./ Önmagukban belül, szivükben lakozom. De mi nem találjuk Istent, mert nem ott és nem úgy keressük, ahol és amint keresni kellene, a sziv mélységes fenekén, a lélek rejtekeiben, mert írva vagyon: Megtalálod, ha keresni fogod szivedben és lelkedben. /Perls III.13./ --Hol lakik Isten Mindenhol, ahol beengedik. /Buber/

Nem a szentély Isten lakhelye. Az csak annak a szentségnek jelképe, melynek irányítania kell Izráel életét. A tisztaság forrása a templom, melyből merítenie kell a szivnek.

2. Lév tauv, az embertárs felé.

A jó szívek háromfélék, mint ahogyan háromféle a dió is. /Dichasonlat Sir. Has. Rab. 6, 11. idézi: Venetaner: A zsidóság eszméi és tanai 51-52./

Sebichlál dövórov divréchem, a két egybekapcsolt gondolatkörben benne van az egész zsidó erkölcs.

Dr. Klein Tibor.

GYÁSZHETEKRE

Árzé halvónaun.

„Jánlatos a három gyászhet idején -tisó-beávi előkészítő előadást tartanunk. Ilyen alkalommal érdemes bemutatni a liturgia egy-egy darabját. Közönségünk a középkori költészet eme gyöngyeit egyáltalában nem ismeri. Ugyanakkor bemutatható néhány jellemző melódia is./Eli Cijaun, Söe neeszár etc./

„ bemutatás során röviden ismertethetjük a kiválasztandó kinót, irodalomtörténetileg és gördülékeny fordításban az eredeti szöveget. Jó szavallóval esetleg elszavaltatható.

„ közölt kinót példaképen mutatjuk be.

Öseink szenvedése, a zsidó sors tragédiájának forrása, sugalmazója a tisó-böóvi gyászdaloknak. „ kinó volt -tanítja Zunz- a maradáó és habár egyházi cenzura közé szorított, de mégis egyetlen szabadságmegnyilvánulása a középkor zsidóságának. Gyakori tárgya a gyászdaloknak a hadriánusi üldözésekben mártirhalált halt tíz talmudbölc vértanuságának a leírása. „ Franciaországból való Méir ben Jöchiél /XIII.sz.vége/ Árzé halvónaun kezdetű kinájában megrázóan írja le a mártirok állhatatosságát./Zunz, Synagogale Poesie 139-145. Davidson I. 345. Finkelstein, Essays and Studies in memory of L.R. Miller. N.Y. 1938. 29-55./

„ az alábbiakban ennek a gyászdalnak fordítását olvashatjuk.

Libánon cédrusai, a Tóra hatalmasai, a misna és a genara tudósai, az erő hősei, a ten tisztaságában fádadozók, kiknek vére hullott és ereje kiapadt. Ők a szentek, a tíz mártir, miattuk sirok és szemem könnybe lábad. Ha rájuk gondolok, keserűséggel kiáltok: Izráel drágasága, a szentség eszközei, diszes koszoru és korona, ők a tisztaszívűek, a szentek, rettenetes halállal haltak meg. Sorsot vetettek, hogy ki menjen először a halálba és amikor a sors R. Simonra esett, a bitó alá hajtotta nyakát, sirt, hogy kimondatott fölötte a végzet. „ az uralkodó könyörtelenül kivégeztette őt. Egy Aron ivadékából való pap azt kérte, hogy megsirathassa ezt az uralkodói sarját. „ mártirnak fejét, a tiszta lámpást ölébe tették, szemét szeméhez, száját szájához illesztette nagy szeretettel és mondta: O száj, mely hőssé vált a tóra tanulásában, milyen kegyetlen halál

méretett rá. Feje bőrét késsel tépdesték le és teljesedett rajta az írás szava: görnyedj le, hogy átti-
porjunk rajtad. Amikor a hóhér a mártir fején a tö-
filin helyéhez ért, feljajdult kinjában és kiáltásá-
tól megrendült a föld.

Utána r. akibát vitték a vesztőhelyre, aki éles-
elméjűségével szinte hegyeket szakított ki és mor-
zsolt össze. Testét vasfésűkkel fésülték, hogy megtör-
jék őt. Lelkét az "Echod" szóval adta ki és megszó-
lalt akkor egy égi hang: Boldog vagy r. akiba, mert
tisztán távozik tőled a lélek.

Majd megtört szívvvel r. Juda ben Bóvó követke-
zett. Hetven éves korában ölték meg őt az átkozott
kezek. Sokat bőjtölt, tisztalelkű és jámbor volt és
buzgó az Isten akaratának teljesítésében.

R. Chaninó b. Tóradjon volt a következő. Ő gyü-
lekezetet toborzott maga köré a tanulás kapujába. Ta-
nitás közben fogták el, a Tóra volt mellette. Szólló-
inda-kötéllal vették körül. Tórapergamentbe göngyöl-
ték és meggyújtották. Szívére gyapjuból való sziva-
csot tettek, hogy sokaig kinlódjon a halállal.

R. Jösévovot a jámbort, az írástudót is megölte
Gomora népe. Tetemét ebeknek vetették ki, hogy el ne
temethessék. Egy égi hang azt mondta róla, Mózes tóra-
jából semmit sem mulasztott el.

R. Chucpisz volt a sor következője, a harag nap-
ján. levegőben repülő madár, mint a máglyán úgy é-
gett el szájának bölcs leheletétől.

az igazságos R. Elózor ben Sámuat ölték meg utol-
sónak karddal. Erev sabbosz volt akkor, a kiddus ideje
és imáját akarta elmondani, s kardot rántottak rá. Nem
engedték, hogy élve fejezze be imáját. E szavaknál ad-
ta ki lelkét: Isten teremtettem, Ő az alkotó, az alakot
formáló. Mennyi sokat kinoztak halálba az istentele-
nek, megkövezéssel, elégetéssel, karddal, megfojtással,
ki tudná mindezt felmérni... belőlük szétszórt nyáj-
ként megmaradtakat oroszlanok emésztették meg. A
szent áldozatokat oroszlanok tépték széjjel.

Tégy jót velünk Örökkévaló s ne fenýítsen többé.
Erősítsd a botladozó térdeket, Te Jákob osztályrésze,
segítő a szorongásban. Igazság szerint uralkodjék az
égi király, és mondja: Beteltek gyászod napjai. Mi pe-
dig az Ő világossága felé járjunk folyvást.

A mártirok neveire vonatkozólag a források között el-
térések vannak. Egyébként dolgozatomban: IMIT. 1943. 203-
21-210.

dr. Komlós Ottó.

HOMILETIKA

"Hogyan készülök az igehirdetésre?"

Káldy Zoltán pécsi evangélikus lelkész értekezik fenti címmel a "Lelkipásztor" c.folyóirat 1954 áprilisi számában.Bevezetőül megállapítja,hogy pályája kezdetén kevésbé tudatosan,de ma már egyre tudatosabban és jobban igyekszik"mindazt elérni,ami elékerül a hét-köznapi forgatagában és a vasárnapi szolgálatban,az igehirdetés számára gyümölcsözően felhasználni".

Rendszeresen és tervszerűen olvas.Szakirodalmat és népszerű vallási kiadványokat és szépirodalmat.A szovjet írók és a haladó magyar írók művei jó segítséget nyújtanak többek között abban,hogy általában ne az embernek,hanem a konkrét embernek,aki a mi korunkban él,tudjon prédikálni.A szakirodalomon természetesen nem homiletikát,hanem általában teológiát kell értenünk.

Témáit részben híveitől kapja.A lelkipásztori látogatások alkalmával értesül arról,hogy hol várják az "ige utmutatását".Havonta egyszer a bibliakörben a résztvevők elmondják nézeteiket az elhangzott beszédekről.Ez rendkívül tanulságos a prédikátor számára.

A beszédkészítés első feladata a textus megértése,exegetikai feldolgozása a görög szavak szótári szinonimáinak figyelembevételével.Legtöbbször ugyanis a görög szövegből készül.Utána arra figyel,hogy mit mond neki magának a szöveg,tehát mi annak "sajátos,egyéni,páratlan üzenete".A szentírásmagyarázat tényeitől elszakadva,de mégis úgy akarja a szöveget hallani,ahogy azt "senki más nem hallhatja."

Legtöbbször megelégszik bő vázlattal és a bevezetés,érdeklődésfelkeltés mellőzésével rögtön a tárgy lényegét ragadja meg.A beszédet a textus belső rendje és menete osztja és tagolja fel.A cikknek sok tételével egyetérthetünk.Találó megállapítása,hogy a "fejek felett elszálló prédikáció nem prédikáció",minden templomi szónoklatra érvényes.Hasonlóképen,amit a rendszeres és többirányú olvasásról,annak szükségességéről és hasznáról mond.Valóban,továbbtanulás nélkül sekélyes lesz a prédikáció.Bibliai látás tekintetében minékünk más hagyományaink vannak... zsidó bibliamagyarázat: párdész /pösát,remez,dörás,szaud/,ahonnan szívesen hozunk egy-egy szép virágot,akár csokorra valót is a szószékre.De mindig mértékkel és arányérzékkel.Figye-

lembe vesszük a legujabb exegetikát is, de a vallási tanítást a hagyomány írásmagyarázatának megfelelően nyújtjuk. Ugyanakkor mi is megtaláljuk a hangot a ma emberéhez, hiszen magunk is azok vagyunk. A beszéd felosztása tekintetében egységes szabályról a zsidó prédikációban nehéz volna beszélni. Káldy követte módszernek a mi homiletikánkban olyan hagyományai vannak, mint Kaufmann Dávid, de az ettől eltérő megoldások hívei is hivatkozhatnak olyan nevekre mint Löw és Perls. A felosztásnak egyetlen szabálya van: a beszéd áttekinthető legyen.

Azok, akik jobbnak tartják a bő vázlat készítését, a szószerinti kidolgozásnál, a kötött szöveg okozta pszichológiai akadályokra hivatkoznak. A kidolgozás hívei féltik a szónokot a pongyola stílustól, amely jobban elkerülhető ha szószerint leírta beszédét és csiszolgatta. Olvasható az a nézet is, hogy bevezetést és befejezést ajánlatos szószerint leírni - ne legyen baj a kezdéssel és befejezéssel! - a tárgyalásra elég a bő vázlat.

A szerző alaptételében képviselt gondolatot mb. Hevesi Simon úgy fogalmazta meg, hogy a rabbinak retorocentrikusan kell olvasnia. Scheiber professzor témagyűjtő füzet vezetését ajánlja tanítványainak. Helyes lett volna, ha Káldy módszere bemutatásául néhány vázlatot közöl.

Dr. Schweitzer József.

=====

E L A U N M A U R E

=====

Javasolt tananyag.

a vallásoktatásban részt nem vett gyermekek bár-micvó előkészítésére.

Héber olvasás Kol Jóhuda alapján 15 óra.

Ünnepek és ennek kapcsán a zsidó történet főbb mozzanatai. 5 óra. Ehhez kapcsolódva, szemléltető bemutatással a zsidó szimbólumok, ünnepi jelképek megismertetése.

A haftóra szöveg tanulásával kapcsolatban a próféták eszmévilágának néhány főbb gondolata. 10 óra.

Ünnepi istentiszteletek rendje, és az ünnepi imádságok eszmei tartalma. 5 óra.

Ünnepekből kiindulva a tizparancsolat héber szövegének és magyar fordításának megtanulása. Ugyanilyen módszerrel a sómá és a legfontosabb imák, illetve bróchok. 10 óra.

Ehhez kapcsolódik még, bróchók tórafelhívás, talisz, töfilinre stb.

„ zsidó gondolatvilág megismertetését a tizparancsolat köré csoportosítanám. Felhasználható lenne Venetianer Lajos: „ zsidóság eszméi és tanai. Természetesen úgy, hogy elbeszélgetünk az egyes kérdésekről. Beszélgetések után, nagy vonalakban írásbeli beszámolót is kérhetünk egy-egy gondolat kifejtésére.

„ hébernyelvű liturgikus fogalomvilág megismerésére még mindig igen jó szolgálatot tesz Lőw: Meló chof nájimja, és a Mivchor.

„jánlatos lenne felkutatni a nyári iskolai szünetben az ilyen akaratot és megnyilvánulásokat, s a szünidőt felhasználni a tanításra, majd a gyermekeket később bevonni a talmud-tórába.

„ kérdés rendkívül bonyolult. Hálás lennék, ha a kartársak a tananyagot megbeszelnék és több oldalról hozzászólás hangoznék el. Csak ily módon jutunk célhoz.

Dr. Klein Tibor.

Ábrahám békeszeretete.

Mintatanítás a talmud-tóra első osztályában.

„ tanítás tárgya: Á-nak a gyermeki lélekhez legközelebb álló és általa legkönnyebben megérthető jellemvonása.

„ tanítás ideje és helye: 1/2 óra. TT. első, kezdő csoportja.

„ tanítás módja részben kifejtő, részben közlő, belső szemléltetéssel.

„laki célja a testvérek és pajtások közti béke szeretetére való nevelés.

Tárgyi célja az eszményként kezelendő ósátya legemberibb jellemvonásának megismerése, történeti-mesészerű keretben.

I. Ismétlés.

Kiről is meséltem nektek multkor? Kicsoda nekünk? Hol élt fiatal korában? Miért hagyta ott szülőföldjét? Miért nem szerette az ottlakó embereket? Ilyen dolgokban azért hittek, mert tudatlanok voltak. Ki marad tudatlan? Ti ugye nem akartok ilyenek maradni? Nem is lesztek tudatlanok, ha az iskolában és itt is úgy iparkodtok és figyeltok mint most. Kiket vitt vándorutra és hol telepedett meg?

II. Kapcsolás az új anyaghoz.

A. nemcsak feleségét Sárát és testvérének fiát

vitte magával,hanem házanépét,akik sok b^ár^ányát és juhát segítették legeltetni.

III.Uj anyag.

Nemcsak Á.-nak,hanem Lótnak is sok b^ár^ánya,borja,no meg családja volt.Tudjátok-e hol legeltették a pásztorok a nyájakat?Itt Szegeden van-e legelő,rét,ahol legelni tudnak a juhok és a tehenek?Itt bizony sok rét,sok legelő van,meg viz is van bőven,melyből az állatok ihatnak..az ujszegedi oldalon, ahol kicsi a Tisza vize,gyakran láthattok teheneket,kecskéket,de még juhokat is a vízben,amint isznak és hűsülnek.S tudjátok milyen szép foglalkozás a pásztorok munkája.Nekünk nem lenne mit ennünk,nem lenne finom vaj,tejecske,sem ruhánk,ha a pásztorember nem fáradozna.

Bezeg nem így volt Kanaán országában,ahol Á.lakott.Ott nyáron nem esik az eső,nagy szárazság van,a fű nagyon megritkul,vizet csak ott találtak,ahol előre megásott gödrökben megmaradt.Ilyen helyen nem tud az állat legelni.

Igy hát bizony bajok voltak.Sok volt az állatja Á.-nak és Lótnak is,de kevés volt a legelő,keves volt a viz.E miatt a pásztorok között gyakori volt a veszekedés,perpatvar /megmagyarázandó a szó!/, akárcsak a békét nem szerető testvérek között,ha kevés a kiosztásra kerülő cseresznye..a pásztoroknak ilyen civakodásához /megmagyarázandó!/ éppen odaérkezett Á. Nagyon bántotta őt ez a csunya dolog.Szelid szóval tanította őket:"Ne civakodjatok testvérek,maradjatok nyugodtan egymás mellett,nemsokára megjön az eső,lesz legelő és viz elég"..a pásztorokon nem fogott a jó szó /megmagyarázandó/,csak veszekedtek azután is.Mikor Á.ezt látta,igy szólt Lóthoz:"Testvérem,ma még csak pásztoraink civakodnak,de én attól tartok,hogy később köztünk is megromlik a jó rokoni viszony,ezt pedig dehogy is szeretném. Ezért ajánlok valamit:váljunk el egymástól.Ha itt akarsz maradni,én megyek másfelé,ha pedig te akarsz elmenni én maradok./Ugy is lehet,ha te még jobbra stb. a szegedi olvasástanítási metódus útján,e bibliai verset héberül is megtaníthatjuk,a gyermek megjegyzi és szívesen alkalmazza/.

Lót is békeszerető ember volt, sőt rokon is volt, látta,hogy ebből mindkettőnek haszna lesz,elfogadta hát nagybátyja ajánlatát és olyan szeretettel hall-

gatott rá, hogy inkább ő ment el másfelé. El is ment nyájaival és megtelepedett egy szép termékeny vidéken, Szodoma városában. Sajnos e szép vidéken az emberek nem voltak ilyen jók, de erről majd egyszer legközelebb mesélek nektek.

A. övéivel Kánaánban maradt. Ilyen békés elválás után természetes, hogy szerető jó rokonok maradtak.

IV. Összefoglalás, alkalmazás.

No gyerekek, ki mondja el ennek a két jó embernek békés megegyezését? Másik elmondja az előzményeket! Most már arra vagyok kíváncsi, ki veszekedett közületek, vagy talán még össze is verekedett egy másikkal. Ez bizony nem szép dolog. Csunya a gyerekek között, de csunya a felnőttek között is... lighanem hallottátok arról, hogy most sok nagy ország békétlenkedik egymással /Korea, Indokina/. Egy Genf nevű városban békés megegyezést keresnek. Összejöttek mint Ábrahám és Lót, hogy szépen megtárgyalják. Sajnos azonban van közöttük sok olyan, mely nem szereti a békességet úgy mint Ábrahám és Lót. Mindenképen civakodást akarnak, háborút, pedig ez nagy-nagy baj volna mindann yiunkra.

Végül ki mondja meg, mit tanultunk Á. és Lót békés megegyezéséből? Szabad veszekedéssel dolgokat elintézní? Nem bizony, ne tegyétek úgy, mert úgy jártok mint a mesebeli két kecske. Megfelelő hangulatkeltéssel elmondom a mesét, melynek tanulsága magyarázatra nem szorul.

Székely Alfréd.
ny. igazgató Szeged.

=====

TALMUD-TÓRA VIZSGÁK

K a p o s v á r o t t

husz gyermekkel indultunk. -- gyermekek 6-7 évesek. Betegség és egyéb lemorzsolódás következtében maradt az év végére 14 gyermek. Hat gyermek /nagyobbak/ folyékonyan megtanult héberül olvasni. Kol Jöhuda alapján. Nyolc gyermek szótagolva olvas. -- Könyv nélkül megtanultak hat áldást: kenyérre, borra, fa-földi gyümölcsre, süteményre, egyéb ételre. Könyv nélkül a maude ánit, sömá első szakaszát, asztali áldás első szaka - szát. Bibliái történetből az ósapák történetét. /Midrásokra nagy súlyt helyeztünk/. Chanukakor, purimkor műsoros előadást rendeztünk. Purimkormegy számban a megillát adtuk elő. Széder estéken ugyancsak versekkel szerepeltek. Három csoportban, összesen heti hat

órán folyt a tanítás.

Nagy élményt jelentett a vizsga, ahol felnőttek előtt adtak számot a tanulmányokról. Nagy meghatottsággal hallgatták. Kis alaku imakönyvet kaptak a gyermekek: Hevesi Simon: Szombati imádságok. Megígérték, hogy naponta 10 percet fognak a héber imakönyvből olvasni... az otthonmaradók nyáron is eljönnek egyszer.

Dr. Krausz Henrik.

- S z e g e d e n .

július 6. án délután 6 órakor, a 10 éves évforduló emléktisztvisztelete előtt tartották a vizsgát. A vizsga elnöke: Dr. Fisch Henrik, főrabbi, az Országos Hitéleti Osztály vezetője volt.

9 gyermek 6-8 évesek, adott számot az álef-bész tanulmányokról... Kaul Jéhuda feldolgozása a tárgyi koncentráció alapján történt... az olvasmányok szavainak 50-70 százalékát a gyermekek előre megismerték. Így alkalmazható volt sikeresen a globális tanítási módszer. Egyszersmind megismerték a gyermekek a későbbi imafordításhoz szükséges szavak egy részét, továbbá a liturgiai fogalmakat, összesen kb. 80 szót... bibliai történetet is az olvasmányok kapcsán tanulták. ahol Ábrahám jelentkezett, ott beszéltek Ábrahámról, vájhi hámbbul árbóim jaum résznél, az özönvizről. Ámrom, Mirjom, jauchebed résznél, Mózesről stb. Így azután a tanítás során a kronológiai sorrendet elhagyták. Nem volt hiba... gyermek amúgy is csak később kapcsolja be a kronológiai fogalmakat... történetek végén szállóigeként mondták az olvasmányban jelentkező mondatot: Jauchebed ém hájóled stb.

5 áldást, a smóne eszré első részét a ködusával, az asztali imát tudták majdnem könyv nélkül. Ezek imádkozása imakönyvből nem okoz nehézséget a gyermeknek! Egy másik csoport az egész péntek esti istentiszteletet átvette, héberül és magyarul! 12 évesek.

A vizsga végén Dr. Fisch Henrik főrabbi rámutatott a vizsga és a Jahrzeit kapcsolatára. Bebizonyítottuk, hogy nem sikerült megsemmisíteni a zsidó szellemet. Mégpedig azért, mert annak értékei a mai világ értékeivel párhuzamosak. Jól mondták a gyermekek: gulák helyett helyesebb lett volna házakat az élőknek építeni. Mi ez, ha nem az alkotó munkára való nevelés-mondotta az igen nagyszámu /kb 100/ közönség helyeslése közben a főrabbi. Nagybetűs imakönyveket kaptak a gyermekek. Reis Sándor dr. községkerületi elnök és

Káldor József hitk.elnök könnyek között köszönték meg a gyermekek buzgalmát.Spitz Endre hittestvérünk nagy buzgósággal szedte össze a jutalmakat és jutalomdíjakat.

..z év folyamán liturgiai dalokat is tanultak, mégpedig az egyik gyermek zongorakisérétevel..z előrehaladott idő következtében,ennek bemutatására nem került sor. .. szép"bizonyítványokat"zsidó motívumokból Dr.Klein kollégánk rajzolta!

=====

TESTÜLETI ÉLET

=====

ELSŐ KÖRLEVELÜNKET,

mint igen szükséges összekötő kapcsot, szívesen fogadták kartársaink és a laikus vezetőség egyaránt.Nemcsak az Országos Vezetőség elismerését kaptuk meg, de a vidéki érdeklődő vezetőink biztatását is halljuk.Különösen a mai időknek megfelelő kollektív összefogást hangsúlyozzák ki.Olyan ez,mint egy kis munkaközösség.Igénytelen,hiszen csupán az eddigi egyenkénti levelezést pótolja.De nem is akar többet.

Dr. Scheiber Sándor a Rabbiképző Intézet igazgatója a leglenyegesebbnek azt tartja,"hogy összefognak és együtt dolgoznak a vidéki rabbik".

Dr. Benoschofszky Imre budai főrabbi,igen sok figyelemreméltó hasznos tanácsot adott a további munkához és minden közleményt részletesen megbirált.

Dr. Fisch Henrik főrabbi,a Hitéleti Osztály vezetője "nagyon szükséges kezdeményezés.. tartalma értékes,hasznos.Van változtatnivaló benne.Mégis kitűnő alapanyag"..írja többek között.

Dr. Heves Lajos, a MIOI elnöke"Köszönöm ezt az ajándékot a magyar zsidóság nevében,mely annak üdvös hatásait remélhetőleg rövidesen érezni fogja".-írja.

-Valóban ez volt a mi célunk! -

Vida Miklós alelnök "nagyra értékeli a vidéki rabbikarnak e megvalósításban kifejezésre jutott összefogását és az abból kicsendülő összhangot."

Budapesti Izraelita Hitközség Rabbisága sok sikert kíván a vidéki kartársak munkájához.

Beck Lajos hitk.elnök és Dr.Dániel Róbert a Dél-dunántúli Községkerület titkára /Kaposvár/: Nagy örömünkre szolgált,hogy betekinthettünk a vidéki

rabbikar munkájába. Ezt nemcsak házagpótlólag tartjuk, hanem szinte nélkülözhetetlennek... magyar zsidóság mintegy Jabneh-i eredményének tekintjük, vidéki szemmel nézve. Hivatása is hasonló szerepet tölt be, hiszen a közös, szent munkában résztvevők adják át egymásnak tudásukat és tapasztalatukat. Ezen keresztül tudnak bennünket is jobban felemelni. E lelkes munkának helyi viszonylatban rendszeresen is részesei lehetünk.---

Örülünk e soroknak, mely felismerte a munka fontosságát. Helyi viszonylatot illetően örülünk rabbi és hitközsége megértő együttműködésének!

Löbl Béla győri főkántor meleg szeretettel köszönti a vidéki rabbikat. Jó reményekre jogosító, utaló és tettekre váltható szép kezdet... írja.

Örömlénk, ha sikerülne kartársaink, a kántorok részéről, különösen a liturgia tanítása, és gyermekkórusok szervezésének megbeszélésére közleményt kapnunk!

Löbl kartárs egyéb indítványával foglalkozni fogunk.

Dr. Reis Sándor az Alföldi Községkerület elnöke szeretné, ha az egész magyar rabbikar résztvenne a munkában. E második körlevél már felelet az óhajra.

Köszönjük a sok, meleg érdeklődő, buzdító szót. Kartársak közöljük egymással munkánkat, ajánljuk egymásnak megoldásainkat. Dolgozzunk együtt a régi zsidó értéktáblával kezünkben, a mai idők építő, alkotó szellemének megfelelően!

= = = =
Jegyzőkönyv.
-----

a vidéki rabbik 1954 június 21. én és 22. én tartott üléséről.

Jelen volt az egész vidéki rabbikar, Weisz Miksa kivételével, aki kimentését kérte.

Résztvett Dr. Schwarcz Benjámín, a Rabbitanács elnöke, Dr. Heves Lajos, a M.I.O.I. elnöke, és Dr. Fisch Henrik.

I. nap. d. e. 11-2.

1. Dr. Schindler József üdvözli a megjelenteket. Örömmel üdvözljük, Dr. Schwarcz Benjámint, és Dr. Heves Lajost. Megjelenésükkel igazolták, hogy összejöveteleinkre szükség van és azt kellőképen értékelik. Fisch Henriket nem kell üdvözölni, hiszen ő a vidéki rabbikar igazi tanácsadója.

2. Dr. Schweitzer József előadása: Halál és halha-

tatlanság a biblia korában, eredeti szövegek és feldolgozások alapján. Az erre vonatkozó szakirodalmat bőségesen felhasználta. Végkövetkeztetése, hogy e kor zsidó emberét e kérdés nem foglalkoztatta, mert szemlélete nem individuális, hanem kollektív volt.

3. Dr. Schwarcz Benjámín tartalmas hozzászólásban kiegészíti az elmondottakat, hosszú gyakorlati pályájának tapasztalataival. Egyben kifejezi óhaját, hogy e rendkívül nivós előadásokat és a vidéki rabbikat összekötő körlevelet együttes munkává szélesítsük.

4. Dr. Heves Lajos egy saját tapasztalatában előforduló konkrét esetre utal az elhangzott vita kapcsán. E kérdésre Fisch Henrik és Schindler József adnak megnyugtató választ.

Az igen érdekes és eleven előadásért köszönetet mondunk az előadónak.

5. Szirtes László dr. részletesen foglalkozik a körlevéllel és a prédikációk témájával. Véleménye szerint közelebb kell hozni a mai embert. Nem szükséges ragaszkodni a midrás keretéhez. A mai ember nem érti és esetleg felesleges nehézségeket okoz a megértésben. A témákat is ennek megfelelően kell megválasztani.
d.u. 4-7

Ülés elhatározza, hogy a felvetett kérdések tárgyalására, mely a mai ülés kereteit meghaladja, részletesen visszatér.

6. A 10 éves Jahrzeit kapcsán ülés rögzíti az egyes helyeken kialakult szokásokat és szimbólikus cselekedeteket.

Határozattá válik, hogy a 10 éves Jahrzeitot, lehetőleg egységesen, egyszerűséggel párosuló méltósággal, minden misztikus vonás kikapcsolásával kell megtartani.

7. Dr. Morgenstern Benő ismerteti a készülő hitközségi alapszabályokat és elemzi paragrafusok szerint. Utal a tényleges helyzet és a tervezet közti különbségre. Többek hozzászólása után, részletesen kidolgozzuk javaslatainkat.

22. II. nap. d. e. 9-11.

8. Klein Tibor a leányavatás tananyagát és problémakörét ismerteti. Javasolja, hogy miután mostanában egy-két gyermek van csupán, tegyük át a leányavatást Szimchász Tauróra.

Ülés a Szukkoszt előkészítő tárgysorozatba utalja a kérdést.

9. Gleichmann Emil a mindennapos rabbimunka néhány igen érdekes esetét ismerteti.

Kölcsönös megvilágítás után az ily esetekben követendő ut megvilágosodik előttünk.

10. Schindler József ismerteti a körlevéllel kapcsolatos munkálatokat és a beérkezett kritikákat. Az elmondottak tudomásul szolgálnak.

11. Morgenstern Benő a MÁV 50%-os menetdíjkedvezményét ismerteti a szabadságokkal kapcsolatban. Örvendetes tudomásul szolgál Morgenstern kolléga figyelmessége.

Több tárgy nem lévén, értekezlet feloszlik.

=====

S Z E M L E

=====

Bibliatudományi cikkek

A református Egyház című folyóiratban megjelent és bennünket közelebbről is érdeklő cikkekre hívjuk fel a figyelmet.

Az 1953. júl. 1. i. szám az Ex. 3, 14. értelmezése és fordítása körül kialakult vitát közli. A folyamatban lévő prot. bibliafordítás vetette fel a kérdést. A fordító a többségi vélemény: - ehje áser ehje- vagyokkal, a kisebbségit: leszekkel akarja visszaadni.

1953. aug. 1-15. szám Pákozdy László tanulmányát közli Jeremiás templomi beszédéről. /Jer. 7./ Részletes történelmi és vallástörténeti háttér után elemzi a fejezetet és messzire vezető történelmi és teológiai konkluziókra jut.

Ezek. 36, 16-32. magyarázatát és a prédikációban való helyes alkalmazását adja ugyancsak Pákozdy az 1954. május 1. számában. Az ápr. 1. számában a most folyó bibliafordítást bírálja Tóth Kálmán. Több új fordítási lehetőséget ajánl. Erre válaszol Pákozdy ugyanebben a számban.

Nagyterjedelmű közlemények. Még a vázlatos ismertetés is túlhaladja a rendelkezésünkre álló teret. Ajánljuk valamennyit a kartársak figyelmébe.

Dr. Schweitzer József.

=====

H É C H O L V Ö Á Z O R Ó

=====

RABBIHELYETTES kartársainkat június 30. án avatták. Dr. Scheiber igazgató és Gleichmann Emil kartársunk beszédeit helyszüke miatt nem közölhetjük. Felemelő ünnepség volt.

DÉLDUNÁNTULI Községkerületben 8 helyen tartanak mártíristentiszteletet. Én bájjisz áser én som mász!

V I D É K I R A B B I K A R
K Ö R L E V É L E

עשר כתות בתות ועסקי בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בתורה

VÁGYAK ÉS REMÉNYEK

5715

==

Ahítatos komolysággal várjuk a zsinagóga 5715. esztendejét. Vágyak és remények élnek bennünk.

Vágyunk: a reánk bízott gyülekezetek életének továbbmunkálása, a mai keretek fenntartása, az elesettek ügyének felkarolása. Reményünk: az emberiség békés együttműködése biztosítsa munkánk zavartalanságát.

Vágyak és remények nem mindig állnak egymás mellett. Gyakran túlságosan magasra merészkednek a vágyak, olyan határokbba, melyeket reményeink el nem érhetnek. Igaz, hogy a vágyak repítőereje viszi előre az életet, mégis úgy kell vágyainkat megzaboláznunk, hogy ne feszítsék túl a reális reményeket.

Nem bucsuzunk lelkenedező sietséggel az 5714. évtől. Nem kell szégyenkeznünk miatta. A bucsuzó esztendő nagy erőfeszítések éve volt. Az élő szervezet egyik tulajdonsága, hogy időnként új lángra kap benne az élet, működése meggyorsul. Ilyenszerű folyamatot figyelhettünk meg hitközségeinkben. Az érdeklődés és buzgalom nem esökkent. Templomban és gyülekezeti termeinkben egyaránt szeretettel sorakoztak fel testvéreink. Talmud-tórákban és bibliatanfolyamokon szívesen és érdeklődéssel tanultak ifjaink és öregjeink. Elesettjeink istápolása nem egy helyen hatékonyabbá lett.

Mindezek a jelenségek arra figyelmeztetnek bennünket, hogy munkánkat még komolyabbá és tudatosabbá kell tennünk. Nem pillanatnyi ötletszerűségekre kell építenünk munkánkat, hanem végre ötletes tervszerűségekre. Már ma kell számot vetnünk a holnap és holnapután teendőivel. Az utolsó esztendőkből azért pangott a szellemi munka, mert sohasem készültünk fel előre a soron következő feladatokra.

A felkészülés szükségessége gyülekezeteink sajátos strukturájából is következik. Az 5704.-es tragédia következményei egyre élesebben jelentkeznek a

legtöbb közösség kor, nemi és szellemi összetételében. Eppen ezért elengedhetetlenül szükséges, hogy a meghatározó tényezőket lemérjük és azok pozitív oldalát értékesítsük.

Sokoldalú feladataink közül csak néhányat emelünk ki.

A tragédia után született gyermekek első hajtása 7-8 esztendőös. A talmud-tórákon folyó foglalkoztatást úgy kell felépítenünk, hogy a gyermek a zsidó élet minél nagyobb területét élményszerűen ismerje. A talmud-tóra munka ma elsőrendű feladata a rabbinak. Ez megkívánja, hogy önmagunk között tisztázzuk a célkitűzéseket, kikeressük a megfelelő anyagot, feldolgozzuk ezt az anyagot az oktatással foglalkozók számára, s végül megtanuljuk mi magunk is a kisgyermekkel való foglalkozás módszerét.

Saját munkánk nem mellőzhető, kiegészítő része a valláskulturális összejövétel. A vidéki rabbikar mindig boldog volt, ha akár előadásztal mellett, akár templomaink szószerűen más gyülekezetekben működő kartársainkat üdvözölhattuk. A magunk területén ezt fogjuk tenni a jövőben is, mert úgy hisszük, hogy közös szolgálatunk van. Ezeket a lehetőségeket - még anyagi áldozatok árán is - elsősorban a felnőttek vallásos nevelésének szolgálatába kell állítani.

5715-ben a Magyar Izraeliták Országos Szerveinek újráválasztására is sor kerül. E tekintetben - mint általában minden vonatkozásban - az államhatalmi szervek eljárása lebegjen előttünk példaképpen. A legszélesebbkörű nyilvánosság bevonásával kell megválasztani az Országos Képviselőlet tagjait a hitközségi, illetve községkerületi gyűléseken, mert csak így remélhető, hogy sikerül új érdeklődőket megnyerni. Másrészt a készülő hitközségi alapszabályokban kodifikálni kell azt a gyakorlati szükségességet, hogy egy-két nagyobb hitközségtől eltekintve a közgyűlést az összes tagok egyetemes gyűlése alkossa. Az utóbbi két elv összekapcsolásából remélhető, hogy belső célkitűzéseink hangja erőteljesebben jusson el az Országos Vezetőség szerveihez, mely így saját elhatározásait és irányító elveit szélesebb alapokra építheti.

Ma minden célkitűzés végeredményben a rabbi munkáját súlyosbítja, hiszen a tervezés és végrehajtás munkáját neki kell vállalnia. Ez teszi szükség-

gessé,hogy sorainkat szorosabbra fogjuk,szellemi munkánkat megélénkítsük,személyi kérdéseket a tárgyi szempontok mögé szorítsuk.

E célkitűzések szerény szolgája a KÖRLEVÉL is. Ez is a bucsuzó 5714.év termése.Nem tökéletes.A vidéki rabbikarnak mégsem kell szégyenkeznie miatta. az együttmunkálkodók száma megnőtt és tovább fog növekedni,kezdeményezések majd szárbaszökennek.Ha okosan mérlegeljük képességünket és lehetőségeinket, becsületesen együttműködhetünk.S talán nemcsak becsületesen,de az 5715-ös esztendő nem használt, a szentírásban csúpn egyszer jelentkező alakjára utalva, TuSiJOH,eredményesen is.

E számjelzót nem használják,mert Isten nevének két betűjét rejti.Önmagunkbafordulásunkban éppen ezért használhatjuk.A fordulópontok nemcsak új lendületet adnak,hanem gyakran az ellenkező végletbe átsapva megtörik az embert.Vágyaink gyakran lezuhannak a magasból,de reményeink továbbvisznek.

Reményeink forrása az eluli zsoltár igéje:
"Reménykedj tehát,énem,Adonájban,légy erős és szívósslelkű,reménykedj Adonájban!"

Sz.....r R.f

=====

M A J D K É T É V E Z R E D E L Ő T T

=====

"Rábbi Lévi mondotta:Nagy érték a megtérés,mert elér egészen Isten trónusáig,amint írva van: Térj meg Izráel egészen Adonáj a te Istenedhez."/Hós.14,2./
Jóma 86a.

"Rábbi Jóchánán mondotta:Nagy érték a megtérés,mert szétszakítja az ember felett kimondott ítéletet."

Ros-Hás.16a.

"Rábbi Jónátán monda:Nagy érték a megtérés,mert elhozza a megváltást."

Jóma 86b.

"Rábbi Méir monda:Nagy érték a megtérés, hisz ha egy ember megtér,megbocsátanak neki és az egész világnak.az írás is mondja:Meggyógyítom elpártolásokatszeretemet őket ajándékozó szeretettel,mert haragom elfordult róla. /Hos.14.3./Nem róluk,már akkor is,ha róla.
Jóma 86b.

JÓMIM NAURÓIM

A CHÁSZIDIZMUS KINCSESTÁRÁBÓL

Három mese

a dubnói mággid jómim nauróimi beszédeiből.

1.

Egy apa hosszú vándoruton volt kicsi fiával. Mikor az ut nehézzé vált, a gyermek elfáradt, vagy folyóhoz, meredekhez. értek, az apa ölbevette fiát és úgy vitte át a gázlón, a meredeken. Egyszer csak egy hatalmas vár falai alá érkeztek. Éjszaka lett és a vár kapui már zárva voltak, hiába kopogtak, az őrk nem hallották meg, nem nyitottak kaput. Már-már lefeküdtek volna a falak tövébe a földre, amikor az apa felfedezte, hogy kis nyílások vannak a falon. Így szólt hát gyermekéhez: Fiam, ideáig segitettelek, sokszor ölemben vittelek és megkiméltelek az ut szenvedéseitől. Most a te segítségedre van szükség. Kusszál fel a falra, a te gyermeki tested átfér a réseken, ébreszd fél az öröket, kérd meg őket, nyissák ki a kaput, hadd mehessünk be a várba éjszakára. Így is történt, a gyermek felkuszott a falra, átbujt a résen és kinyílt a kapu az apa előtt is.

-o-o-o-

Zsidóságunk évezredes történelmi utját járjuk. Rengeteg nehézség, tornyosult már eddig is elénk az uton, de öregjeink a maguk bölcseségével, istenféllemével mindig átsegítették a fiatalabb generációkat is a nehézségeken. Mindig újabb várfalakat kell megvívnia az embernek. Elzárják az új problémák várfalai az utat. Tovább tudunk-e jutni? Az új generációt, gyermekeinket, akik a szörnyű világégés után, egy szabadabb világban születtek, kell segítségünkre hívunk. A zsidóság jövőjének kapuja, a zsidó reménységek kapuja, mely előttünk különben már örökre zárva maradna, talán előttük kinyílik. Sokmillió gyermekmártír érdemében talán az ő imáikat meghallgatja Isten. Tanítsuk meg őket imádkozni, neveljük őket, úgy, hogy alkalmasak legyenek a zsidó jövő

reménységeinek betöltésére.

2.

Élt egyszer egy gazdag ember, hatalmas palotája, meg vagyona volt. Egyszer tűz ütött ki a palotában, leégett a nagy ház, benne égett a mi emberünk minden vagyona. Egy szál ruhában, minden nélkül menekült csak meg az ember kis gyermekével. Egy düledező viskóban huzták meg magukat, koldulásból tengették életüket és keseregtek elmúlt gazdagságuk felett. Egyszer csak a kis fiú így szólt apjához: Edesapám, miért keseregsz a multon és miért bánkódsz, miért nem azon gondolkodol inkább, hogy jobb körülmények közé kerüljünk és újra emberi életet élhessünk. Erre így felelt az apja: Fiam, én már megöregedtem, napjaim meg vannak számlálva, nims értelme, hogy újból munkához kezdjek és felépítsem azt, amit talán én már nem is élvezhetek, emlékeimnek élek már csak és nem vállalom az ujjaépítés terhét. Mikor a gyermek ezt meghallotta keservesen sirni kezdett és így szólt apjához: Te már valóban megöregedtél és nem törődsz a te holnapoddal, de törődj velem és lásd be, ha te lehunyod szemed és egyedül maradok minden nélkül. Törődj velem és lásd be, hogy én még az élet tava-szát élem, az én jövőmről, az én életemről van szó. Ha úgy is érzed, hogy saját magadért nem érdemes már a terheket vállalnod, vállald miattam, érettem, hogy az én életemet megkönnyítsd, hogy ha már nekem nem is lesz hatalmas palotám, de legalább meleg otthonom maradjon.

-o-o-o-

A szörnyű világégés felperzszelte a zsidó otthonokat. Sokan elfásultak és elfáradtak, úgy érzik, hogy nem képesek újból felépíteni azt, amit a gyűlölet tüze felégetett, nem tartják érdemesnek a munkát és fáradságot arra, hogy otthonaikat újra zsidóvá, lelkiekben gazdaggá varázsolják. De ezeknek is gondolniuk kell gyermekeikre, azokra, akik előtt még egy egész élet áll. Mi lesz velük, ha semmi hagyományt, semmi zsidóságot, semmi lelki gazdagságot nem találnak a szülői házban. A mi gyászunkat, bánatunkat ők már nehezen értik meg, csupán ez már kevés nekik. Nekik több kell, érzés és tudás, lelki tartalom, vallásos hagyományok és zsidó érzelemvilág, mely belőlünk talán kiégett, de érdemes ujjaávarázsolni, ujjaéleszteni, hogy gyermekeinkbe tovább tudjuk plántálni.

3.

Néhány jóbarát elhatározta, hogy tengeri utra

indul szerencsét próbálni. Összeadták a pénzt és építettek maguknak egy hajót. A vízrebocsátása napján igen nagy volt az apály, valamennyiök közös erőfeszítése volt szükséges ahhoz, hogy a hajót kivontassák a sekély vízből a tengerre, ahonnan el tudott indulni. Az utasok derekasan ki is vették részüket a munkából. Mindannyian segítettek a hajót kivontatni. Amikor már a hajó a vizen lebegett, szétszéledtek a hajón és fáradtan pihenni tértek. Ekkor így szólt hozzájuk a kapitány: Barátaim, derekas munkát végeztetek, amikor izmaitok megfeszítésével és verejtéketekkel, erőfeszítéssel nem kimélve segítettetek utnak indítani közös hajónkat, de ezzel nincs minden megoldva. A tengeri út még előttünk van, rengeteg veszélyt rejt még magában, viharos szelek, zátonyok veszélyeztetik hajónkat a hosszú úton. Ha rendkívüli erőfeszítésre nincs is mindennap szükség, gondtalan pihenés, félreállítás nem helyes, mindenkinek részt kell kérnie a hajó mindennapi életéből fakadó gondokból, helyt kell állnia az apróbb munkáknál is, ha azt akarjátok, hogy hajónk sértetlenül révbe jusson.

-o-o-o-

Ünnepeink célja, hogy zsidóságunk egyhelyben álló hajóját kimozdítsuk helyéről és utnak indítsuk az örök zsidó célok felé. Ebből a munkából derekasan kiveszik részüket azok, akik áhitatban résztvesznek az istentiszteleten, lelki elmélyülésben, szellemi erejük megfeszítésében töltik a napokat. Azonban a zsidóság hajójának révbe juttatásához több kell. A zsidóságnak nemcsak ünnepnapjai vannak, hanem hétköznapijai is, és a zsidóság azt kéri tagjaitól, a közös hajó utasaitól, hogy ne csak az ünnepnapok erőfeszítésében és felfokozott lelki életében vegyenek részt, hanem vállalják a mindennap, a hétköznapiak terheit, kis gondjait, aprómunkáját. Templomaink és intézményeink nemcsak az ünnepet szolgálják, hanem a mindennap életének megszentelését is. Az ünnepnek az a célja, hogy lelki tartalmat és szentséget tartalékoljunk a hétköznapiak számára is. Az ünnep nem mulik el haszontalanul és nyomtalanul; ha lesznek akik az ünnep áhitatából megedződve kerülnek a hétköznapiokba, ünnep után sem fáradnak el, és nem huzódnak félre, hanem résztvesznek a hétköznapi munkájában is. Csak így lehet a zsidóság hajóját biztos révbe juttatni.

Dr. Morgenstern Benő.

Az élet utjai.

Szemelvények a chászidizmusból.

Ezt a néhány, anthologiaszerű, a jómim nauróimra alkalmazható tanítást a chászidizmus gazdag szellemi kincsesházából válogattam össze.

Beszélgetések ezek Isten és az ember között. És megfordítva. Gyöngyszemek a gyöngyszemtengerből.

Nem hordozza-e magában az egyes gyöngyszem is a többinek, az egésznek minden tulajdonságát? Az egyikről -vagy jelen esetben e néhányról- tudunk következtetni a többire is!

Sok közülük itt nem is annyira a jómim nauróimmal van összefüggésben. Pontosabban: nem éppen a nagyünnepi szent alkalmakkor hangzottak el a chászid rabbik ajkairól. Inkább a mindennapi életben. És talán éppen ez teszi őket aktuálissá. Hiszen a jómim nauróim is szoros összefüggésben van alapjában véve mindennapi, a hétköznapi életünkkel. Nem azért adta-e Isten e szent napokat, hogy a mindennapi életünkben Ve-le és embertársainkkal való kapcsolatainkat revidiáljuk?!

A jómim nauróim elszámolás és készülődés. Elszámolás: az elmúlt esztendő minden napjáról. Készülődés: a jövő év mindennapi életére.

Egy-egy tanítást transponáltam is. De mindegyik: predikációs objektum.

E gyűjtemény nem lett egész, mint eredetileg elgondoltuk. És nem is véglegesen lezárt. Csak éppen a közelemben rendelkezésemre álló és a magam hiányos könyvtárában elfekvő könyvekből szedhettem össze. A kezdete a Bálsém tanításaival indul meg. De ez csak kronológiailag történt így, minthogy bármelyik tanítás mint olyan, kezdet lehetne egy-egy személyesen is elmélyült gondolatunk elindításához, amely bennünk is fölhalmozódik és sokszor megszólal. Csak éppen a meginduláshoz nincs elég erőnk, belső meggyőződésünk és hitünk, magasabb szemlélődésre alkalmazható témához.

S. Zweig írja Gorkijról: "...az elbeszélés nála nemcsak művészi kifejezési forma, hanem egész lényének emanációja. Elbeszélés közben benne élt abban, amit mesélt. Átváltoztatta azzá, amit elbeszélt."

/Bucsu a tegnaptól. ford. Mészáros Károly, anonymus 1945.341-42.p./ Azt akartam velük, hogy a belőlük oly melegen kiáramló tanítások bennünket is átváltoztasson azzá, amit elbeszélnek. Megihlessenek bennünket

Rajtunk keresztül pedig hallgatóinkat vezessék rá, hogy éltük erőit Isten és az ő tanításaihoz koncentrálják, ahhoz az istenélmény gondolathoz, amit vallásunk máichusz sómájim-nak", Isten királyságának" nevez és ahogyan azt éppen Buber is értelmezi: "nicht von oben, sondern von unten, von uns her, aus unserem Leben fassen wollen, dann bedeutet es eben dies, dass die Welt, dass das Menschengeschlecht zu einer echten, daurenden allumfassenden Gemeinschaft werde." /Kampf um Israel. Reden und Schriften./1921-1932./Sch. Verl., 1933, 253.p./

-I. Rabbi Izrael Bálsémtoy.-

/-1.760./

1. Tösuvó.

A kabbala régi követői sehogysem tudtak megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy a bűnös lélek megtérése által csak úgy egyszerűen minden vezeklés nélkül megbocsájtást nyerhet Istennél. Ezért teljesíthetetlen, az emberi struktúrával teljesen ellentétes, életveszélyes föltételekhez szabták a megtérést. Ezeket a föltételeket a tösuvó szó kezdőbetűinek kiboncolgatásaiból irták elő: T=táanis, S=szák, V=vóéfer, V-B=böchijó=sírás, H=heszpéd. Csakis ezen szigorú és kegyetlen vezeklések mellett eszközölhette ki bűneinek eltörlését.

Bálsém minden erejével küzdött a sötétlítő és önkinzó felfogás ellen. Kimondotta: az aszkézis bűn. Helyette vidámsággal, örömmel, megváltozással és őszinte hittel lehet mindent elérni. Sőt azt tanította, hogy az ember ne eméssze magát a bűn megtörténte miatt, hanem elég a belső, lélekből fakadó, igaz komoly megbánás. A tösuvó szónak optimista értelmezést adott. T=tómin /Deut. 18, 13, S=siviszi Ps. 16, 8., V=vóéhávtó, Deut. 6. 5. VB=vóehol dörochechó dóéhu Prov. 3, 6. H=hik-kaun Am. 4, 12. /Ch. Bloch: Priester der Liebe. ed. amatheia Verlag Z.-L.-W. 1930. 34-35./

-o-o-o-

Bálsém által föllállított kezdőszavak alapján alkalmas jómin nauróimkor bármikor a megtérésről beszélni. 1. Isten iránt való teljes odaadás. 2. Mindig legyen szemünk előtt, hogy mit akar Isten és nem az, hogy mit akarunk mi. 3. Mit tanít vallásunk az istenszeretetről. 4. Sokféle az út, de csak az az

ut vezethet célhoz, amelyen Isten jelzőtábláit látjuk és hozzáigazítjuk lépteinket. 5. Életünk legyen mindig készülődés, hogy tetteinkről bármikor számot tudjunk becsületesen adni Isten előtt.

2. az ima igazi értéke

"Bálsém egyszer nem akart belépni egy imaházba, pedig nagyon kérték és feszülten várták hivei." "Miért nem jössz be a mi templomunkba?" -kérdezték a megdöbbenet chászidok. "Egyedül azért -felelt- mert ez a ház teli és teli van földön heverő, a falak között ide-oda röpködő, az égbe felszállni nem tudó imádságokkal, amelyek azért nem juthatnak föl, mert meg lettek terhelve a ti anyagias, önző, csak formailag áhitatos gondolataitokkal, érzelmeitek bűnös terheivel." /M. Buber: Die chas. Bücher. Sch. 1927. 144/.

-o-o-o-

Hogyan imádkozzunk? Hiszen éppen ennek a kérdésnek a tisztázása volna a legfontosabb jóim nauróim idején. Sokan bevallott, vagy be nem vallott társadalmi ténykedést is látnak az imádkozásban és nem lelki szükségletet. Ha az adott ünnepnapkor megjelennek a templomban és ott minden elmélyülés nélkül, cikkázó gondolatok, vagy dübörgő szóáradatok kíséretében az imák elhadarására is jut idejük, szentül meg lesznek győződve, hogy így is Istennek tetszően cselekszenek.

Ne csak illemből, ne csak megszokásból imádkozunk! Sokszor az idő, az állapot sem fontos. Csak szívből jöjjön. RACHMONO LIBBO BOE. Csak igaz sóhajként táruljon föl a lelkünkben. Alázattal és hosszantűrés-sel imádkozzunk. Ne zugolódjunk és ne csak kérjünk minduntalan.

Alkalmas téma lehet éppen ezekben a napokban az ima belső értékeiről beszélni. Alapigéül lehet a vátipállé Chánót így en: 1. származhatik a pólál vagy pul gyökből. Jelenti: hasítani, elválasztani, az őszintén imádkozónak mindig valamit el kell választania magától. 1. hitetlenkedést. 2. tiszta hitnek kell a lelkében felülkerekednie. 3. Származhatik pillél gyökből. Ps. 106, 30. alapján és jelentheti=ítéletet tenni. Imáinkban mondjunk ítéletet magunkról. Lehet példákkal szemléltetni. Kitárulva valljunk be mindent Isten előtt. 3. Nipaul gyökből Szifré Vóeszchánon 26 fej alapján, ahol föl vannak sorolva az ima elnevezései és jelentheti azt is: "leesni leborulni."

"Amikor imádkozunk lelkünkben boruljunk le Isten előtt. Adjuk meg magunkat alázattal! Bizzuk sorsunkat Rá. Az utolsó menedékünk, ha leborulunk Isten előtt!

Idézhetjük hozzá Jicchok Léb Perec egyik novellájából /Kutyaszéder.ford.Dr.Weisz Miksa.Uj Élet 1951.április 19./amikor leírja,hogy a Bálsém egyszer arról prédikált hiveihek,hogy jutnak föl az imák az égbe."Az imák -tanította- egy test egy lélekkel.A szavak alkotják a testet.Az áhitat a lelket benne.Minél több az áhitat benne,annál több a lélek benne s annál gyorsabban száll föl az égbe. Ha nincs áhitat nem tud följutni a Magasságos színe elé,hanem össze-vissza kóborol a légűrben.Az is előfordul,hogy egyesek gabonára,rozsra,üzleteikre,gyűlölködésre gondolnak,akkor azok az imát lehúzzák a mélységbe.És ha közben az imádkozónak oda kell állnia a legfelsőbb ítélőszék elé és a vádló bűneit egyre halmozza a mérleg bal serpenyőjében,a védőnek üres kézzel kell állania,mert nincs mit dobni a jobb serpenyőbe.Fölkiált a bűnös:"Oh én Uram Istenem,hiszen imádkoztam?Hát nem érkeztek volna föl imáim?" "Ekkor kinyitják előtte az egyik égi ablakot,hogy meggyőződjék a legfelsőbb ítélőszék igazságosságáról,hogy a saját szemével láthassa imáit,amint valahol a mélységben,a pocsolyákban hánykolódnak....."

2.Minden tudás vége .

Jer.16,11-hez Jer.Chág.76c.interpretálása alapján:Elhagytak engemet -szól az Ő- a törámat nem őrizték meg.

Ezt így lehet magyarázni:Minden tudás oda-vezet,hogy általa megtudjuk,hogy semmit sem tudunk. De a nemtudásnak két fajtája is létezik.Egyik a rögtöni nemtudás,amikor valaki meg sem kísérli a megértést,mert az ugys lehetetlen.A másik,amikor valaki próbálkozik és kutat,mig végül rájön,hogy a tudás lehetetlen.Vajjon mihez hasonlítható a kettő közötti különbség?Két emberhez,akik szeretnék látni az uralkodót.Az egyik belép a király lakosztályába,gyönyörködik a szobák és termek pompájában,de rájön,hogy mégsem látta a királyt.

A másik ember így gondolkodik: Minthogy a királyt ugysem láthatom, nem fárasztom magamat az odamenéssel és beérem azzal, hogy nem láttam.

Ez a magyarázata annak, hogy mit jelentenek Istennek ama szavai: Ők elhagytak engem"-elmulasztottak utánam kutatni, mert az ugyanis lehetetlen, hogy engem megismerjenek. De bárcsak kutatással és értelemmel hagytak volna el, de viszont a tórához hívek maradtak volna./Idézi M.Bubertől Nahum M.Glatzer: In time and eternity. Schocken Books. New York 1946. 86.p./

3. A gőg és bűn természetéről.

Deut. 1;1.hez Bálsém a következő magyarázatot fűzte. Sok ember annak ellenére, hogy Istenben hisz és közel állónak érezné magát hozzá, mégsem tud róla. De viszont Isten azokhoz áll közel, akik távolból vágyódnak utána. Mindig arra kell gondolnunk, hogy a Jordán partjain állunk, és mégsem léptünk az ígért földjére. Ámbár minden parancsnak eleget tettünk és mégsem tettünk semmit. /Glatzer.i.m.107./

4. Miből lesz a gonoszság.

A Bálsém tanította. A teremtés könyvében így olvassuk: "És látta Isten mindent amit teremtet, igen jó" Gen.1,31. Mózes így szólott Izrael fiainak, hogy intse őket: "Lásd eléd tettem a mai napon az életet és a jót, a halált és a rosszat". Deut.30,15. Honnan jön a rossz? A rossz is lehet jó, de az igazi jószág legalsó foka. Ha jót teszünk a rossz jóvá alakul, de ha vétkezünk, akkor gonoszság lesz belőle.

Glatzer:i.m.107./

5. Isten gyermekei.

A Bálsém a következő magyarázatot fűzi Ps.48, 15.hez. Almut helyett aulómauszt olvas. Rási alapján, mely így hangzik: Kőödom hámnáhég esz bönu hákóton löát löát. Így vezet Isten is bennünket. A kicsiny gyermekét az édesapja úgy tanítja meg járni, hogy maga elé állítja. Közelében kinyújtja két kezét, mint egy korlátot. Közöttük teszi az első lépéseket. Közben nagyon vigyáz rá, hogy el ne essen. És ha már a kicsike meg tett egy-két lépést sikeresen, az apa hátrál, hogy a gyermek tovább tudjon előrehaladni. Ha az apa nem menne hátrafelé, a gyermek sohasem tanulhatna meg járni. Ha nem lenne mellette két keze, nem volna a gyermeknek miben kapaszkodnia.

/Tauré zóhoz börimuzé Ros Hásónó.Széfer Bálsémtov.
Jákob Wieder Szineváralja.1943.115./

-o-o-o-

Ezt teszi Isten is velünk.A lelkünk kicsiny
gyermekéhez hasonlatos.Meg kell tanulnia járni.Ez
a földi feladata.A lélek lépéseivel.Fejlődnie kell.
Amikor szenvedünk,a lelkünk járni tanul!Hasém Jireh
Isten lát bennünket.Még ha hátralép is egyet-egyét,
de csak azért,hogy mi előbbre tudjunk haladni,Felé-
je.De a keze ott van,hogy el ne essünk teljesen.
Szenvedésünkben,megpróbáltatásunkban Hasém jérőeh
látnunk kell mit akar Isten.Meg kell ragadnunk a
felénk táruló kezét!

6.Mi istenünk és atyáink istene.

Elegendő volna -kérdézi a Bálsém- az első
is.Két fajtája létezik az istenfélő embernek. Az
egyik azért hisz,mert őseitől kapta hitét;enneka
hite erős.A másik hitét gondolkodás és elmélkedés
által nyerte.Az elsőnél az a hiány,hogy emberektől
szerezte,minden gondolkodás nélkül.Az utóbbinak az
az előnye,hogy saját erejénél kezdte,de ennek hát-
ránya,hogy ellentétes indokokkal megrendíthető.Aki
mindkét oldalról nyerte hitét,meGINGATHATATLAN!Ezért
mondjuk:"Mi Istenünk és atyáink Istene."Bizonyítha-
tó ez Ps.34,9.ből.Isten jósága két úton található
meg:1.táamu,ha magunktól előbb gondolkodunk és el-
mélkedünk 2.uröu és mindazok által,amiket apáinktól
láttunk.

/Wieder.179./

7.Az ember képmása.

Gen.1,27.hez.Az ember képmása állativá vál-
tozik a bűn elkövetésével.Az ódom szó számértéke 45.
Ez a magyarázata bölcsseink ama tanításának ézehu
saute hánmőábéd mäh /=mh=45/ senausznim lau. /Chág.
44a./má senausznim lau méaulomausz eljaunim. Ki a
balga? Az,aki elveszti mh jellegét, magáról azt az
ódomot,azt a képmást,amit a felsőbb világoktól ka-
pott.

/Bálsémtov:Likuté ámórim.Wieder 53./

II. R. Nachman Brátlávból.

/ -1810./

1. A világ.

A világ egy forgó rokka. Minden forog és vál-
tozik:ember angyallá,angyal emberré,a fejből láb
lesz,a lábból pedig fej.A legmagasabból a legmélyebb

a legmélyebből a legmagasabb. Mert gyökerében minden egy és ugyanaz és az üdvözülés a változásban és a visszatérésben rejlik.

2. A fény látása.

Miként a kéz, amelyet ha a szemünk elé tartunk, el bírja takarni a legmagasabb hegyet is, ugyanugy a mi kis földi pályánk elvonja látásunkat a hatalmas ragyogástól és titkoktól, melyek megtöltik a világot. Csupán az, aki elbírja vonni kezét szeme elől, csupán az láthatja meg a nagy fényt és a világ belső magvát.

3. Isten és az ember.

Minden kétségbeesés, amit az ember átél, belőle magából származik, mert Istennek fénye mindig körülengi; csak hogy az ember -tulságosan súlyt helyez a testi életére - sötétséget képzel maga elé, amin keresztül Istennek fénye nem hatol át.-

4. Hűség.

A hűség igen nagy erő. Hűséggel, egyszerűséggel és szophismus nélkül az ember méltóvá válik minden szeretetre. Mindez több, mint minden tudás. Csendes extázisában elérheti vele Istennek hatalmas kegyelmét, mignem kitör belőle lelkének tulfeszültsége.

5. Igazság és dialektika.

A győzelem nem bírja el az igazságot és ha az ami igaz, kitárul szemed elé, visszautasítod, mert te vagy a győző. Bárki akarja a való igazságot, el kell üznie a győzelem szellemét. Csupán akkor kerül az igazság birtokába.

6. Embertől emberig.

Vannak emberek, kik kétségbeesett hangulatban vannak és nem tudják, hogy mi nyomja szívéket. Mennek tovább az utjukon és szenvednek, szenvednek. De ha találkoznak valakivel, kinek mosoly ragyog az arcán, az örömmel tölti el őket.

Bizony nem jelentéktelen dolog valakit föllélénkíteni.

/Buber:i.m. 31-36./

7. Isten hirnökei.

Istennek lehet szolgálni a rosszaság hajtóerejével is, föltéve, hogy Isten felé irányul lángoló ereje. Főkéletes szolgálat nem is lehetséges a rosszaság hajtóereje nélkül.-Ha valakiben nincs önbírálat, minden ténykedése bírálattá válik és minden Isten üzenetévé válik. /Glatzer:i.m.108./

III. R. Léwi Jicchak a berditschevi.

/ -1809./

1. Örökké ujrakezdeni.

Egy tanítvány megkérdezte a b.-i rabbit: "A tal-
mud azt tanítja, hogy azok, akik tökéletesen igazak,
mégsem állhatnak meg ugyanott, ahol azok állnak, kik
Istenhez visszatérnek?" /Ber, 34b./ Ilyképen azok, kik
makulátlanok voltak ifjukoruk óta, mégis azok után
következnek, kik többször is vétkeztek Isten ellen?.

"A cáddik így válaszolt: azok kik naponta fényt
látnak meg, azok -ha őszintén akarnak szolgálni- el-
kell hogy ítéljék tökéletlen tegnapi szolgálatukat
és újból kell nekilátniok a tökéletesedéshez. Viszont
a feddhetetlen előéletűek, kik azt képzelik önmaguk-
ról, hogy tökéletesek, nem látják az új fényjeleket
és azok után jönnek, kik javulásra hajlandók.

/Buber: i.m. 630-31./

2. Megbocsájtok.

R. L.J. egykor az engesztelő napon áttüzesedve
az áhitattól ehhez az imához ért: "És Ő szólt: megboc-
sájtok!" -megszakította imáját és így folytatta:
"Világ Ura! nincs már erőnk többé így mondani: "És Ő
szólt" --Te magad mondjad már: Én megbocsátok!".

/Buber: i.m. 455./

IV. R. Zuszja Hannipolból.

/ -1809-/

1. Az ének.

Rabbi Zuszja egyszer a Kolnidré estén hallotta,
hogy az előimádkozó csodálatos hangon és dallammal
énekelte ezt az imát: Szóláhti. Ekkor így fohászko-
dott föl: "Világ Ura! ha Izráel népe nem vétkezne, ho-
gyan is csöndülhetne föl Előtted egy ilyen ima?!"

/Buber: i.m. 438./

2. Válaszuton.

Vándorutján egyszer R.Z. válaszuthoz érkezett
és nem tudta elhatározni magát, hogy a kettő közül
melyiket válassza. Égre emelte szemeit és látta, hogy
Isten dicsősége megjelenik és a helyes utat mutat-
ja.

/Buber: i.m. 439./

"Az ujesztendő választut elé állit mindannyiunkat.
Élet és halál. Jó és rossz. Melyiket válasszuk? Dönte-
nünk kell sürgősen. Emeljük égre tekintetünket és
kérjük I.t, vezessen bennünket a helyes utra. Deut.
30, 19.

V. Snéur Zálmán, a Ráv Ládiból.

/ -1813./
Hol vagy ember?!

Mikor S.Z., a reuszeni Ráv, mert nézetei és irányzata miatt a mitnágdim fejei a kormánynál megrágalmazták, a pétervári börtönben ült és már kihallgatásra várt, bejött cellájába a cári csendőrparancsnok. A ráv méltóságteljes, de szelid tekintete megsejtette az elmélkedésre hajlamos parancsnokkal, milyen fajta ember ez az ő foglya. Beszélgetésbe eredt vele, több kérdéssel fordult hozzá, mely a Szentírás olvasása közben merült fel benne. Végül ezt kérdezte: "Hogyan érthető, hogy a mindentudó Isten azt kérdezi Ádamtól: "Hol vagy?" "Hiszed Te -szólt a ráv- hogy az irás örökkévaló és minden kor, nemzedék és ember bele van foglalva?" "Hiszem -szólt amaz. Tehát mondotta a cáddik- minden időben így szólítja meg Isten az embert: Hol vagy te a te világodban? Ennyi esztendő és ennyi nap telt el a számodra megszabottból, meddig jutottál ezideig a te világodban? Például azt mondja Isten: Negyvenhat esztendőt éltél, hol tartasz?

Mikor a parancsnok éveinek számát hallotta említeni, egyszerre fölriadt, kezét a Ráv vállára tette és így szólt: "Jól mondtad!" De a szive lángolt.

/M. Buber: Száz chászid történet. Ford. Pfeifer I./
Lásd: Gen. 3, 9. Ps. 139, 7-8. Midrás r. wilnai kiadás Gen. 86. p. Éch heviszó, eszmaul lödáci vöächsov lödász hánochos, eszmaul mészauf hóaulom vöäd saufau vöächsov böszauch éc hágon. Zöév Einhorn /Mátnász köhunó/ c. kommentárjából ehhez a midráshoz megjegyzi: én ze hásaáló elő tömijó seHKBH mótámón ál hoódóm vöómár lau, hiszbaunén ál ác möchó héchon máaloszhó.

1. Istennek Ádámhoz intézett kérdése Ájeke: számonkérés. Nem csodálkozás. Nem ott van, ahol lenni kellene. Lelkibujdosó lett és rejtőzködő. A kigyóra hallgat és nem Istenre. -Isten ítélete előtt állunk és számonkérő kérdéseire kell felelnünk: "Ájeke. Hol van bennünk az ember? Hol vagyunk egész esztendőn át, amikor Isten nevének megszenteléséről van szó? Hitünk elmélyüléséről és megbecsüléséről. Hol van bennünk az ember, amikor oly önzők és szívtelenek tudunk lenni? Vöiro ki éraum onauch - min hámicvausz.

2./Van ebben a kérdésben vigasztalás is. Rási ehhez a vershez szóló kommentárjában azt mondja: Jaudéa héchon hu elő likónész ima bídvorim sölau jöhé nivhol löhosiv. Isten ezzel a kérdésével segítségére siet az embernek. Elébe megy, hívogatja. Idő és alkalmat akár neki adni az ünnepen, hogy elszakadásában visszataláljon hozzá. Keresi, hogy megtérjen és azt mondhassa neki: szóláhti. A feladatunk, a célunk, a boldogságunk, az engesztelésünk kulcsa, hogy azt mondjuk magunknak éppen ma: nem rejtőzködök el többé és ha halljuk lelkünkben megszólalni, akkor nem úgy mint Ádám éppen, hanem úgy mint Ábrahám Mórijánál, Mózes Chórebnél, stb. sz. ősi zsidó feleletet adjuk: hinéni. Fölfedem bűneimet, föladam további bujdosásaimat előle. Ujra Nálad vagyok és maradok Istennem! ...

VI. Rabbi Szimcha Bunám Psyshából.

/ -1827./

A nagy véték.

R. B. így szólt chászidjaihoz: Az embernek nem az a legnagyobb vétke, hogy bűnt követ el. Nagyon nagy a megkísértés és csekély az ellenálló erő. Az emberek legnagyobb vétke abban van, hogy bármely pillanatban megtérhetnek Istenhez és mégsem térnek meg.

/Buber: i.m. 629. és Sendung und Schicksal 203./

VII. R. Naftali Rospitzból.

/ -1827

A szegyenkező megtérő.

Egy vétkező vezekelni kívánt és elment a rospitzi rabbihoz, hogy megtudja tőle mit kell tennie. Azonban szégyelte bevallani minden bűnét. Mégis kénytelen volt azokat felsorolni, de olyképen, mint-ha másnak ügyét akarná elintézni.

A rabbi mosolyogva nézett a szegyenkező arcába. "Barátod egy nagy szamar -mondotta- saját személyében is előállhatott volna és elmondhatta volna nekem, hogy egy másikat képvisel, aki szegyenkezett eljönni....."

/Buber: i.m. 634./

Dr. Weisz Miksa.

B E S Z É D V Á Z L A T O K

LISMAUÁ KAUL SAUFOR.

Evezredek teltek el,amióta az Irás megírta:Hó-riu lifné hámelech háSém,amióta az első sófár megrendítette az első közösséget,és mi esztendőről esztendőre kérjük:lomó taukin? Kutatjuk a sófár jelentőségét és titkát.

A talmud bölcsei az akédóhoz kapcsolják. Szádja gáon tiz okát tudja,misztikus számkombinációt mond róla a kabbala,a chászid rabbik álmokkal fejtik.De a titkok titka mellett kis tudnivalókat is látunk,a sejtelmes okokat kicsinyke szabályok kísérik.Nem tudjuk ki írta,ki szedte csokorba,ott élnek a nép ajkán,mindnyájan ismerjük.Mezei virágok,a Zóhár és a kabbala üvegházban tenyésztett rózsái mellett,de üdék és tanulságosak,megértjük általuk az aggáda szavait:O. r.Ch.B.D. auszó chájlil lau jócó mimenó dovor löváltóló /P.d.r.E.31.P./ nincs annak a törvénynek felesleges szava.

Micvauszó sejöhé kófuf...ködé sejichföfu löávi-hem sebásomájim./Máháril/.

Akkor felel meg az előírásoknak,ha hajlitott a formája.Jelképezze számunkra,hogy legyen az ő szívük alázatos az ő mennyei atyjuk előtt.Erény az egyenesség,de csak akkor,ha kötelességeinkről,becsületünkről van szó.Isten előtt kevélykedni nem lehet.Ikkáf lélaühé móraum /Mich.6,6./Egyenes az ifju termet,de meghajlik idővel,amint közeledik Istenhez.Gondolatok:A sófár arra tanít,hogy aki Isten előtt meghajlik,felemelt fővel állhat az életben.

Auszon hámöcájrín...lau jófó hém auszim./Or.Ch. 586.17./ Nem helyes,ha diszítik,mert megváltozhat tőle a hangja..az adja báját,hogy egyszerű,hatását hogy mesterkétlen,azért megrendítő,mert nincs zenéje.Kint az életben,bent a templomban őszinte szó,tiszta szándék legyen.Ha kendőzzük hibánkat,akkor nem tudjuk jóvátenni.Ha szépitjük bűnpnket,akkor nem tudjuk igazán megbánni..kik másképen járnak el,azok nem érnek el eredményt.Lau jófó hém auszim,bizony nem jól teszik.

Én möcháállölin ólov esz héjaum tauv../S.Á.sel ho-
Ráv/. Ez a sófár legszebb törvénye,igen sokat ta-
nulunk belöle.Évezredek óta kutatják értelmét,egy
egész hónappal megyünk eléje,de ha ünnepbe ütközik,
ha törvényt kellene miatta megszegni,inkább lemondunk róla.„ mi céljaink felé csak megengedett utak vezetnek.„ cél tisztaságával nem lehet igazolni az eszközök kétségességét.Isten utjain egyenesen halad az ember.Micvó hábó böávéró; én mözáázölin stb. Ezek a kicsinyke szabályok is nagy célokat szolgálnak,felsorakoznak a nagy törvények mellé,beolvadnak az ünnepi gondolatkörbe,szívünk tiszta szándékát,lelkünk áhitatát tolmácsolják a sófár hangjának égbetörő szárnyain,itélet napján,„ Mindenható Istennek.

Gleichmann Emil.

A HÁROM ÖSANYA.

Böraus hásónó nifködu Szóró,Róchéel,vöChánó /Raus.Hás.10b./ Három ösanyát idéz elénk a talmud, e napon,a zsidó nő,a zsidó hitves és anya mintaképeül.

„Az első Sára,Ábrahám felesége.Ábrahám,aki már gyermekkorában ráeszmélt a pogány bálványimádás,az önzés lélektelen lealacsonyító voltára,s helyette az egyistenhit fenséges eszméit vallotta és hirdette,Sarában méltó,hüségese hitvest talált.Vöszöráj istöchó,lau szikró esz sömó szórój,ki szóró sömó /Gen.17,15./Fejedelemnöt jelent az új név, mert fejedelme,nagyasszonya volt a népeknek,kiket ő hozott az egyistenhit magasztos eszméjének védőszárnya alá.Vállalta Ábrahámmal az élet megpróbáltatásait, biztatta, buzdította,serkentette férjét az áldozatok vállalására. S,midőn az Ö. egyetlen gyermekükkel próbára tette Ábrahámot,nem ásta alá siránkozással férjének hitét,hanem hőshöz méltó hitvesként állt mellette a legválságosabb órában is,amely a szülői szív számára a legsúlyosabb megpróbáltatást jelentette.---

„Az igazi anyai szív egyesült Sarában hősi lélekkel és azzal a hitből merített bölcsességgel, amely tudja,hogy gyermekeink szeretete és legmagasabb ideálok szeretete valójában sohasem ütközhet-

nek egymással, ha mindkét fajta szeretet a lélek igazi mélységéből fakad.

Ha Sára alakjában az igazi női lélek hősiessége rajzolódik ki, a másik anya, akit ma idézünk, Ráchel, a női lágyság mintaképe. Kaul bórómó nismó /Jer. 31, 14./ Ráchel siratja gyermekeit. A lány, szenvedő női lélek szivettépő fájdalma sikolt ebben a megrázóan gyönyörű bibliai versben, mely örök kifejezője az örök anyai szenvedésnek. Mert ne higgyétek, hogy Ráchel csak egy volt. A bibliai Ráchel megismétlődött sok milliószor. Az én édesanyám, a tiéd és külön-külön mindannyiunké Ráchel volt, anya, hitves, a szó leggyönyörűbb, legtisztább, legigazibb értelmében. Feledhetetlen, földön járt angyal, mint a bibliai Ráchel, kinek alakja megjelenik ma lelki szemeink előtt. Kér, könyörög, sir, zokog gyermekeiért. Érettem, éretted, gyermekeinkért, unokáinkért. Lelke a lágyság és hősiesség anyagából tevődött össze, harmat és napsugárálom és valóság volt ő, az anya. Mosoly gyermekeinek és dacos összeszorított ajku az élet mostohaságaival szemben. S a női lelkiségnek ez a másik mozzanata, a fájdalomosan szerető női szív, a maga szüntelen belső remegésével, szereteteiért való aggódó félelmével, drága könnyeivel, úgy hozzátartozik a zsidó anya lényegéhez, mint Sára hősiessége.

A zsidó anya harmadik jellemző vonása az a vágy, hogy gyermekeinek istenfélő zsidó nevelést adjon. Ezt a vonást a harmadik asszony alakja domborítja ki élesen. Vónószáttó láámoszchó zerá ánosim, unszáttiv láHásém kol jómé chájjov /I. Sám. 1, 11./ Ezt a fogadalmat tette Channa, Sámuel próféta anyja, amikor gyermekért könyörgött Istenhez. Az igazi zsidó anya mindig Channa szellemi örököse. Mindig úgy neveli gyermekét, mintha ezt a fogadalmat tette volna. Mint ahogy valójában teszi is ezt a fogadalmat, ha nem is önti ünnepélyes szavakba, de lelke mélyén olyan szent várakozással tekint az anyaság hivatása elé, mely egyenértékű a fogadalommal. Tudja, ha így neveli gyermekét, ezzel egyaránt szolgálja gyermekének, a zsidóságnak és az egész emberiségnek érdekét. A három érdek elválaszthatatlan, mert közös alapjuk az isteni tanítás.

Farkas László.

TALÁLKOZÁS ÖNMAGUNKKAL.

Ósi melódiák megindító hangjai tolmácsolják felénk az írás örök szavát jomkippur napján.

Bőzausz jóvau Aháraun el hákaudes /Lev.16,3./ Felfigyeltek a bölcsek a szokatlan szóra. Gondosan cizellált a biblia stilusa, mutató névmás főnév helyett szokatlan forma, vajjon mit akar jelenteni? Háromféle vélemény alakult ki közöttük:

1. Bizchusz háTauró, seneemár:zausz hátauró áser szom.

Mause Deut.4,4.

2. Jiszróél, sen:zausz kaumószéch domszó löszómor

Cant.7,8.

3. Sövétim, sen:sónájim ószor ávónim, hójó nőszunausz ál libbau sel Aháraun...

Amióta elpusztult a szentély, szentély lett minden templom, amióta nincsen főpap, mindenki önmaga papja. Az ősi ritusokból csak emlékeztetők maradtak. Háromféle kötelességről kell számot adni Istennek. Az elsuhanó év egyetlen napján pillanatra megállni, odaállni lelkiismeretünk elé és számot vetni, mit teljesítettünk kötelességeinkből.

1. Mit tettünk a tóránkért? Hogyan igyekeztünk emberi kötelességeinket a törával egybehangolni, hogyan segítettünk ehhez másokat? Mi maradt a megvalósítható szokásokból, szertartásokból? Mennyi él még házukban, mit látnak abból gyermekeink?

2. Mit tettünk a zsidóságunkért? Egyetlen szem kiesése megszakítja a hagyományok végtelen láncolatát, melyet elődeink vérükkel hoztak ideáig. Mit tettünk templomaink, intézményeink, temetők fenntartása érdekében? Kötelességeink vannak azok iránt, akik ránk hagyták, kötelesség azok iránt, akiknek tovább kell adni. Sokszor éreztük áldását, sokszor bátorítottak, vigasztaltak bennünket, érezték ezt elődeink, érezzék utódaink is.

3. Mit tettünk embertársainkért? Kivesszük-e mindenből egy részünk, mint ahogyan ezt törvényeink előírják?

Megrendítő nap ez, megrendítő találkozás a hívő ember számára, nemcsak Istenével, hanem saját lelkiismeretével is. A kötelességek három dimenziója ködlik fel előttünk, amely meghatározza egész emberi, egész zsidó életünket. Szent kötelességünk az, esz-

tendő legszentebb napján jóvátenni az esetleges hibákat, pótolni az elmulasztottakat és megfogadni: vöchol ódom lau jihje böauhel mauéd /Lev.16,17./ nem marad többé semmi emberi, semmi gyarló bennünk. Jóvátesszük, amit önmagunk ellen, amit zsidóságunk ellen és amit embertársaink ellen vétettünk.

A megtisztult lélek megnyugtató tudatával járulunk Isten elé, akinek kegyelmét reméljük, felidézve kedveseink emlékét, akik mindig tudták kötelességüket. Tiszta életük világítja meg az igaz utat, melyet az esztendő folyamán oly sokszor eltévesztettünk.

Jizkaur...

Gleichmann Emil.

TEST ÉS LÉLEK.

/A rabbi nélküli hitközségekbe szétküldött beszéd/.

És a hetedik hónap tizedik napján szent gyülekezések legyen nektek, sanyargassátok lelketeket, semmi munkát ne végezzetek!

Ezek a mára rendelt tórai igének örök szavai. Testvérek! A lélek ünnepe van ma. A lélekhez és a lélekről szól a tórai parancs. Böjtöt szab meg az előírás. Léleknek sanyargatását.

S van ebben valami feltűnő. Böjttel a testet sanyargatjuk, testünk nem kapja meg a fenntartó energia anyagát, a test szenved, hogyan szólhat a parancs a léleknek, hogy böjt sanyargatásával szerezzé meg az ember számára az engesztelést.

Valahogy úgy mutatja az élet, hogy a test független a lélektől. Mindkettő éli a maga életét, s talán ez az ünnep is csak a léleknek szánva, mi része benne a testnek?

Régi kérdése a talmudnak: vajjon a test és a lélek kivonhatja e magát külön-külön az égi büntetés alól úgy, hogy a test azt mondja: a lélek vétkezett. Hiszen attól a naptól kezdve, hogy elválik tőlem, ime úgy fekszem a sirban, mint a néma kődarab.

A lélek pedig így szól: a test a vétkes, mivel attól a naptól kezdve, hogy elválok tőle, repdesem a levegőben mint a madár.

S válaszul a talmud mestere a kérdésre: Elmondok erre egy hasonlatot. Mihez hasonló ez a dolog? Ahhoz a királyhoz, kinek volt egy gyönyörű kertje

és ebben nagyon szép fűgék. Két órát állított a kertbe: egy sántát és egy vakot.

Odaszólt a sánta a vaknak: Nagyon szép gyümölcsöt látok a kertben, jöjj, végy a válladra, hozzuk el, hogy megehessük. Felvette a vállára a vak a sántát, elhozták a fűgét és megették.

Néhány nap múlva eljött a kert gazdája és így szólt hozzájuk: hol vannak a gyönyörű fűgék? Így válaszolt a sánta: nincs nékem jó lábam, hogy járhatnék? Így szólt a vak: nincs nékem szemem, hogy lássak vele? Mit tett erre a gazda? felültette a sántát a vak vállára és elítélte őket, mintha egy személy lettek volna.

Ugyanigy az Örökkévaló előhozza az ítélet napján a lelket, beléhelyezi a testbe, és megítéli őket, mint egy személyt, mert szól ő felülről a léleknek és a földről, hogy ítélje népét, a testet.

Testvérek! Ez a zsidó tanítás. Élvezni kell nekünk az életet, melyet az Isten ad nekünk a földi időben, de meg kell adni a léleknek is azt ami az övé, amit a lélek tisztasága követel tőlünk.

Nem független a lélek a testtől. A lelket kell sanyargatni ezen a napon bűjtöléssel, lemondással, alázattal, meghajlással, noha a bűjt csak a testnek sanyargatása.

Ezért mondja nekünk a Tóra, hogy sanyargassuk lelkünket, mert a test és a lélek örök összefüggésben van, egymástól elválaszthatatlan. Együttjár az életben mind a kettő, sanyargatni kell a testet, hogy tudjon állhatatos lenni, hogy tudjon lemondani, akkor is, amikor minden bőségben van előttünk, hogy tudjon nélkülözni, mikor megkaphat mindent, úgy lesz erős és túri a szenvedést, mikor nélkülöznie kell, hogy ereje legyen, mikor megpróbáltatásokban van része.

Csak egy napra írja elő Tóránk az önfegyelmézést a test sanyargatására. Az életben máskor nem így van, de parancsában benne a lélek önkínzó megtisztítása is. Nem kíván tőled a zsidó élet egész napos imát, de ezen a napon merülj el fohászban s kérd az örökkévalót, tekintsen feléd. Bocsássa meg a test lélekhajtotta telhetetlenségét, ne nézze a vétket, de legyen irgalmas hozzád.

Sanyargassátok lelketeket is bűjttel, küzdjétek le a test vágyait és imádkozzatok teljes lélek-

kel. Kinozzátok lelketeket is, hogy megszerezzétek a magatok és embertársaitok békéjét.

A lélek rossz indulatai feldöntötték a földi békességet; irigység, hivalkodás, harag, bosszu, haszonlesés, hazugság, gyönyörvágy, gyűlölség letörték a gyermeki artatlanság szent békéjét, de a lélek sanyargatásával, a bűnbánás, a töredelmes megvallás, vezeklés útján visszavivhatjuk, visszakönyöröghetjük a békét szivünkbe.

Nehéz ez az út, de meg kell járni, ez az ünnepnek és emberi létünknek parancsa. Sanyargassátok lelketeket, mert máskép fel nem juthattok a béke templomába. Fájdalom ez kezdetben a léleknek, de meg kell tennie: ha minket bántottak, ingyen megbocsátani, ha mi sértettünk készségesen megkérlelni, jogtalanul szerzettet visszaadni, feldult családi békét visszaállítani, célt tévesztett életet újrakezdeni, bűnös vágyakat gyökerestől kitépni, mérséklést, önfegyelmet gyakorolni, szerénységet, szeretetet művelni, igazságot, türelmet és tiszta erkölcsöt meghonosítani, munkálkodni rajta és győzelemre vinni... minden bizannyal a lélek fájdó sanyargatása. De csak a kezdet nehéz. Munka alatt nő az akarát, sanyargatás közben erősödik a lélek.

Ha a lélek elhagyja a testet, éli külön életét, testünk porban hever, mint a néma kődarab, de ha együtthalad örömben és bajban, bőségben és szorultságban, madár könnyűségével emeli a poralkatot, száll terhével és emelkedik, viszi és felfelé ível véle együtt az igaz magasságok felé, mind közelebb-közelebb a béke tökéletes forrásához, Istenhez. S Ő imák lelkes szárnyán fogad el bennünket és szétárasztja, kiterjeszti felettünk békessége sátorát.

A kettő mindig együttjár, test és lélek együttesen felelős. Így kell cselekednünk és tudnunk, hogy nem szabadulhatunk meg a felelősség alól. Erősítsük lelkünket a lemondással s tudjunk uralkodni testünk vágyai felett is.

S a lélek ünnepe a mai.

Lelkek emlékéit idézzük magunknak az ünnep áhitatában. S a lelkek idézése, emlékek életrekeltése is tanítja számunkra, hogy nem szűnik meg a lélek és a test a halál pillanatában.

A talmudi hagyomány tanítja: mindazoknak, kik-

nek nevében egy-egy mondásukat idézik az élők világában, megmozdul ajkuk a sirban. Mély az értelme e tanításnak.

Ha elköltözik egy is azok közül, kiket az életben szeretünk, örökre elvész számunkra, ha nem emlékezünk róla, ha nem hívjuk emléken keresztül s nem tesszük élővé a magunk számára.

Ha hívod, ha figyelmeztető ajkának intését tetté változtatod, ajka odaát is ismétli az óvó, oktató igéket s örökélőn melletted marad, vezérlő eszmeként. Ha idézed emléket, olyan ő számodra, mintha élne, mert az ember dolga a világban, hogy tanítást adjon az utódnak, hogy élő folytonossággá legyen elmulása után s mit ő adott, örök hagyományként származzék át örökségül az utódokra. Idézd az emléket s véled a lélek, s a test nem élt hiába!

Vésd szived táblájára az apai példát, keltsd életre az anyai szeretetet, gondold a testvérré meg az életnek társára, mert nemcsak test volt ő, a lélek örökre melletted él.

Sanyargatod emlékidézéssel a lelket, de erősödik általa a tested. A fájdalom csak arra jó, hogy még inkább érezd a következő örömet.

Testvérek, így értsük meg az ünnep tórai parancsát. A test és a lélek örök szövetségben él, elválaszthatatlan frigybe olvasztotta az Örökkévaló, mindkettő ott áll, közös felelősségben, az ő magasztos színe előtt a mai ítéleti órán.

Kérjük Őt és fohászkodjunk Hozzá, hogy irgalommal ítélje meg a lelket és a testnek cselekedeteit megbocsátásával tekintse.

Adjon erőt nekünk és minden testvérünknek, hogy ünnepének napján jöhessünk templomába lelket meg emléket idézni és valóraválthassa a Tóra ünnepi igéjét: hogy a hetedik hónap tizedik napján legyen szent gyülekezés, sanyargassa tisztító bűjttel minden zsidó ember lelkét, hogy a megbocsátásban megszülessék a test és lélek együttes békeessége,
Amen.

Dr. Klein Tibor.

"A messiási korszak ezen a világon lesz, s a természet törvényei nem változnak meg".

/Májmoni: Hilchasz tösvő 9,2./

AGGÁDÁK OLVASÁSA KÖZBEN.

H á r o m v i h a r.

Három nagy viharról beszél a Szentírás: Jóna, Jób és Élijáhu idejében./Ber.Rabba 24,4./

Jóna idejében: Arra a viharra vonatkozik, mely a kötelességei elől elmenekülő ember lelkében megy végbe.Vöhorsoim kájom nigros./Jes.57,20./

Jób idejében:Ez a megpróbáltatás és a szenvedés vihára.Van összefüggés a két vihar között. aki Isten elől menekül,megszökik,egyedülmarad, bajában összeroppan.

aki az emberek elől,az nem érzi a segítség boldogító érzését,aki a zsidóság elől menekül,az megszentsegteleníti azok emlékét,akik életükkel és halálukkal szentelték meg a zsidóságot.

Élijáhu idejében:az emberek gonoszsága elől /Acháb/ Istenhez menekül és a Chóreb-hegyi látomásban megerősödik benne a küldetés parancsa és a lelkesedés vihára új feladatok felé hajtja.

n é g y t a n á c s a d ó

Amikor Isten a mi világunkat meg akarta alkotni,tanácsot kért:

- 1.égtől és földtől=somájim vóórec
- 2.az emberi alkotó erőtől=máaszé jaum vójaum
- 3.az igazak lelkétől=náfsausz cáddikim
- 4.önmagától=bölibbau nimloch.

-o-o-o-

legszentebb napon a zsidó ember megvizsgálja az ő "kis világát",hogy ujjáteremtse azt, akkor ebben az isteni példát kell követnie.

Mi alakíthat bennünket újjá?

- 1.Természet,alázatra indítja az embert.
- 2.az élet feladatai.
- 3.Történelmünk nagyjainak dicső példái.Ezeket okulásra feltárta Isten nekünk,de van,aminek okát, értelmét nem tárta fel előttünk,amit önmagával beszélt meg.

4.Ezt emberi elme felfogni nem képes:a szenvedések és tragédiák az ember életében.

Dr. Komlós Ottó.

HÁROMNEGYED ÉVEZREDEL EZELŐTT

MAJMUNI MÓZES TÖRVÉNYKÖNYVEBŐL

"Ma, amikor nem áll már a szentély, és nincs engesztelést szerző oltár, csak egyetlen engesztelési mód van: a megtérés. A megtérés engesztelést szerez minden bűnért. Aki egész életében gonosz volt, de végül is megtér, semmit sem vesznek tekintetbe gonosztetteiből, amint az írás mondja: A gonosznak nem kell elbuknia gonoszságban. /Jöchezk. 33,12./

Maga az engesztelés napja is csak azok számára szerez engesztelést, akik megtérnek, amint az írás mondja: Ezen a napon engesztelést szerez nekik /t.i. a megtérőknek/."

Hilch.Tösuvó I.3.

"Ez a teljes megtérés: Ha előadódik valami, amit elkövethetne, s módjában van, hogy megtegye / a rosszat/, s mégis távoltartja magát és nem teszi, mert a megtérés /szelleme/ irányítja, nem félelemből és nem testi ereje híján".

Hilch.Tösuvó II.1.

"Aki hibát követett el embertársával szemben, és a sértett meghalt, mielőtt bocsánatát kérhetné, vigyen tíz felnőtt férfiut és állítsa őket a meghalt sértett sirja köré, s mondja jelenlétükben: Vétkeztem a Teremtő, Izráel Istene ellen és ez ellen a férfiú ellen, így és így cselekedtem.

Ha anyagiakkal tartozott néki, adja vissza örököseinek. Ha nem ismeri örököseit, helyezze el a bíróságnál, s ott vallja meg bűnét."

Hilch.Tösuvó II.11.

"A lehetőség mindenki számára adott: ha a maga számára a jó utat akarja választani és igaz legyen, módjában van. S ha a rossz utra akar térni, módjában van..... Az emberi nem e tekintetben egyedüli, hogy saját maga tudatosan és tervszerűen tudja mi a jó és mi a rossz, s azt teszi, amit akar."

Hilch.Tösuvó V.1.

=====

MESTEREINK JÓMIM-NAURÓIMI GONDOLATAI

=====

L ő w I m m á n u e l:

"Réstöltő buzgóság áramát szüli az ünnep, át-
hidal hasadékokat, át mélyvájatu medret, hogy keblére
öleljen Istennek szerelme:--Nincs szakadék, nincs
úr, nincs mélyülő meder, amit át nem hidal bűnbánat
hatalma, Isten könyörülete."

Kétszáz beszéd I.26.

"..jó győzelmenek reménye merész remény, de a
hívó hitnek valószínű szép reménye." U.a.30.

"Sivár, virágtalan ligetében életednek örök-
zöldet ápolj! Avagy oly töméntelen-e tavaszod feslő
bimbaja, nyarad ragyogó szirma virága, hajló korod
elvértve nyíló őszikéje, hogy a hitnek enyhe, változat-
lan télizöldjét nem kívánod?" U.a.16.

"Bensőnk világa felsőbb világnak tükröződése!
Színző vonala magasba száll az ünnep buzgó ájtatá-
nak hullámhegyén." U.a.17.

"Mint a meddő kagylóölben a tengernek bugása,
ugy bugjon szivedben remények morajlása." U.a.48.

P e r l s Á r m i n:

"Áldd meg....megelégedett munkásokkal a gyá-
rakat, műhelyeket, bányákat, és boltokat, a nép javát
önzetlenül istápoló tisztviselőkkel a közhivatalo-
kat, lelkes vezérekkel a közösségeket, buzgó tanítók-
kal az iskolákat..." Beszédek IV.26.

"..volt idő, mikor még a hitigazságokat is
karddal döntötték el a csatamezőkön, majd jön egy
szebb, dicsőbb kor, mikor a jog és méltányosság tör-
vénykönyvét vetik a mérlegbe és az dönt fejedelmek
és nemzetek ellenséges hatalmi érdekei között."

Beszédek IV.27.

"Kell, hogy legyen minden zsidó családban egy
eszmének, egy iránynak, egy semmi megalkuvást nem
tűrő gyökérelvnek, mely vasgerenda módjára keresztül
húzódik a lelkeken, hogy Istentől és egymástól el
ne hajoljanak." U.a. 30.

"S ha egyik másik ága el is száradt, nem hajt
már sem virágot, sem gyümölcsöt, akkor sem vessétek
félre. Tiszteljétek a multat romjaiban is. Ezekből

az ágakból készítjük mi, kik az Ur szállóját mivelfük, a karókat, melyekre ráköttjük a tőkét, hogy tömött fűrtjei sárba ne hulljanak. Ezekből faragjuk a botot, melyre később rátámaszkodtok, hogy az élet gondjai és terhei alatt össze ne roszakdjatok." U.a. IV. 36.

K o h n S á m u e l:

"Ros hássáná az évnek kezdete, ujév. Ez tehát nem a multra, hanem a jövőre, nem a régre, hanem az ujra, nem hátra, hanem előre utal."

Zsinagógai szónoklatok 1875. 2.

"A multnak hibáit és tévedéseit csak a jövőben igazíthatjuk ki." U.a. 3.

"Vallásunk nem ismerte el soha sem azt, hogy az emberiség egykoron jobb és szerencsésebb volt és most aránylag boldogtalanabb korszakot él. Hitünk nem ismer bünt, mely az emberiséget annyira súlyesztette volna, hogy tőle még ma sem szabadulhatott fel; nem ismer sem eseményt, sem egyéniséget, sem tárgyat, mely a történet vagy a hit oly magaslatán állott volna, hogy az emberiség azóta magasabbra nem törekedhetnék." U.a. 6.

"És hitközségünk -valljuk meg nyíltan a bűnbánat e napján- nem felelt meg szent hivatásának, hogy mint fővárosunk nagy községe, a művelődés zászlóvivője legyen, hogy vezércsillaga legyen a magyar zsidóságnak az új nagy eszmék érvényesítésében, a vallásos és szellemi haladás felkarolásában, pártolásában." U.a. 21.

N e u m a n n E d e:

"Nem válnak-e még a leggyalázatosabbak is hősöké, midőn a rágalom fegyverét emelhetik testvérük ellen." Prédikációk I. 1886. 183.

"A hiba inkább magasabb körök sajátja, míg a büntött az alsóbb köröknek, a földhöz ragadt szegénynek képezi egyetlen birtokát. Akik a társadalomban előkelő helyet foglalnak el, akiket Isten kegyelmegajándékozott földi javakkal, mintegy akarattuk ellenére maguk se tehetnek róla, ráadásul az erényt kapták -nem ölnek, nem lopnak. Azok pedig, akik azszuk verejtékében keresik mindennapi kenyerüket, akiknek minden áldott nap új gondokat és új nélkülözéseket hoz, azok még a szegény és gyalázat nyügét is kénytelenek hordozni...." U.a. 185.

K e c s k e m é t i   L i p ó t:

"A hirtelen lelkesedés a jóban, de a hirtelen lelkesedés a rosszban is; hanem hogy azt a lelkesedést a rosszban is a legjobbnak hite viszi, hogy minden áldozatot megér..." Vallási zsidóság 34.

"... a zsidó érzésnek ott kell megmutatnia, hogy mi, ott a munka emberében, a munka világában, ott, ahol eldől, erő-e és milyen erő az erő;" U.a. 36.

"Olyan is a zsidó lélek; nagyon sokat megbírt; a legérzékenyebb szervezet és szertelen a teher, amit vállalnia kell: kint és eszményeket. Valaki, valami ráparancsolja: az Isten, az erkölcs, az élet, egy ösztön, egy emlék, egy álom, --- és a zsidó szív legutolsó a panaszkodásban."

E d e l s t e i n   B e r t a l a n:

"Vajjon halált érdemel-e Izrael, ha nem is emelkedett még fel egészen arra az eszményi magaslatra, melyet alapítói, fejlesztői számára kiszemeltek, de alá sem süllyedt?"

Zsinagógai beszédek, 1906. 37.

"Csak az, aki valamilyen módon összefügg az élettal, a munkával, csak az, aki a mindnyájunk által mindig keveselt, de mindig eltékozolt életnapokat a munkának szenteli, annál találhatod meg legalább előfeltételeit, alapját a boldogságnak." U.a. 41.

"A munka azért alapja csak a boldogságnak és még nem maga a boldogság, mert a boldogság egyik elengedhetetlen feltétele: az erkölcsi tudat, az erkölcsi érzés, a jót a rossztól megkülönböztető képesség és annak követése az életben." U.a. 42.

"A bátorság, a maga élethivatásától való meggyőződöttség már maga biztosítja a győzelmet is."

Roshásónó 5690. B.I.H.E.XVII.9.2.1929.

P o l l á k   M i k s a:

"Izrael tisztító szélvész gyanánt robogott a szellemvilágon keresztül." Ünnepi beszédei I. 1937. 79.

"Habár lassan-lassan, de mégis tért hódít annak felismerése, hogy a világbéke nem lehetetlen, csak közös, egyetemes akarat kell hozzá." U.a. 91.

"A próféták hirdette világbéke nem lehetetlen, csak egy feltételt kell teljesíteni: nem szabad azt kenetes ajakkal hirdetni és mellette véres kézzel a kardot döfésre készen tartani." U.a. 91.

S p i r a S a l a m o n:

"Mert van egy olyan élet is, amelyben a napok tömege, száma gyarapodik, mégsem leszzen nagyobb az élet tartalma, becse, értéke és szentsége."

Beszédek, Miskolc 1938. 167.

"Az emberiség halad, előre tör, tökéletesedik, század századba kapcsolódik, mindinkább tűnnek a babona és a sötétség rémei, világosabban megjelennek, valósulnak az igazság eszméi. Attekintjük az időnek hatalmas arányait, érezzük még messze vagyunk a céltól, kell még, hogy számtalan elme felszánts a szíveket, hogy elhintse a lelkekbe a tiszta megismerés vetéseit, még tévedések sokasodnak, még az állat uralkodik sokszor az emberben.....míg beköszönt ama korszak, melyet a próféták hirdetnek....s minden élő hódol az Örökkévalónak és minden ajak zengi dicsőségét."

U.a. 180-181.

K a u f m a n n D á v i d:

"Wir haben den Boden unserer Kraft verlassen, aus dem wir auf unsichtbaren Wegen die Säfte zogen für unseren ewigfrischen Bestand, die Frische ist verschwunden, verloren ging die Kraft."

Achtzehn Pred. /1874/ 16.

Wenn so die Jugend heranwächst in der Furcht Gottes in der Übung unserer ewigen Gesetze und die edlen Tugenden unseres Stammes in ihrem Herzen keimen und erblühen dann wird die Zahl der Glücklichen sich wieder mehren in Israel."

U.a. 18.

"Si geht nicht unnütz am Gemüthe vorüber, die Fluth der heiligen Gefühle sie labt benetzt den Herzensgrund für die Gluth des Jahres." U.a. 21.

H e v e s i S i m o n:

"Fényes mozzanat a megtérés lelkünk életében. Olyan az, mint a delejáram, megrázkódtatja a lelket és megüditi azt. Szellemünk ereje, lelkünk nemessége, jellemünk acéla, erkölcsünk ellenállóképessége a megtérés hullámaiban edződik erőssé, edződik szilárdná. Aki megtér, aki számba veszi koronként erkölcsi állapotát, beismeri bűnösségét és nemes elhatározásokkal gazdagítja lelkét, az súlyedést nem ismer, az csak emelkedhetik."

Megtérünk. MZSG.V.5664.2.

S Z L I C H A U S Z

Szölichák és szölichausz-költők.

A hajnali áhitat imádságait egy könyv őrzi, benne az istenkereső emberi lélek fohászai, és elődeink szenvedéseinek fájdalmas panaszai. E könyv hosszú évszázadok irodalmi munkásságának az eredménye.

A Sölaus eszré middausz, Isten tizenhárom tulajdonsága, mely Mózes előtt akkor tárult fel, amikor Szináj hegyén volt, hogy lehozza második törvénytáblát, középponti része a szölichausz istentiszteletnek. A talmud szerint ugyanis Isten Mózeszt megtanította imádkozni: "Valahányszor Izráel vétkezik, imádkozzék előttem ezen a módon és én megbocsátok. R. Jehuda ezt tanította, hogy e tulajdonságok alapjai az isteni frigynek, mely így nem maradhat hatástalan. Érthető tehát, hogy az isteni megbocsátás e fenséges jelzői a bűnbánó imádságok középponti részeivé lettek és kezdetben a szölichá megjelölés kizárólag rájuk vonatkozott. Az imarend később egyéb könyörgő bűnvalló imákkal bővült, melyek nagyrészen bibliai versek összefűzéséből jöttek létre. Ezek a szölichausz istentiszteletnek bevezető és befejező részei.

Később nem érték be ezekkel a bibliai motívumú könyörgő imádságokkal, hanem a pijjutok mintájára szölichákat szerkesztettek. A szölichá külső formájában hasonlít a pijjuthoz, de tartalmában eltér tőle. A Pijjut tárgyát a multból merítette, a szölichá a jelennek fájdalmát ecsetelte. Zunz szerint a pijjut a próféciához áll közel, míg a bűnbocsánati dal a zsoltárokhoz.

A zsidóság ezekben a szölichákban siratta el a maga fájdalmát és így a középkori zsidóüldözések megismeréséhez szinte kútforrásul szolgálnak. Az elégiák a bűnbocsánat reményében és némelyek a messiási korszak eljövételének hitében csendülnek ki.

Szádja gaonnak /882-942/ ovló náfsi kezdetű szölicháját őrzi könyvünk, de ennél is jelentékenyebb az erev raus hásónói gyönyörű könyörgése: Ó tekintsd szolgáid és jámboraid hűségét, akik halált vállaltak érted, ... Ó emlékezz ezekre az oltárokra, tekintsd ezeket az áldozatokat, szánj meg, fordítsd el a haragot és vess véget a vésznek és rombolásnak, mely

népedet pusztítja el. Irgalmazz, és kegyelmezz a megmenekült maradéknak, vezess sötétségből világosságra és hozz reánk jó esztendőt, a kegyelem évét és a megváltás esztendejét.

Sölómó ben Jöhuda ha-Bávli az itáliai zsidó irodalom egyik jelentős képviselője, számos szölichával szerepel gyűjteményünkben. Panaszkodik a zsidóságot ért fosztogatás és becsmérítés miatt és haragra gerjed azok ellen kiknek célja, hogy "népedet örökségedből kizárják".

Gersom ben Jöhudá /szül. 960 körül/ "a diaszpóra világössége" a midrás szavaival kiált föl: Ha függöny zárja el imádságunkat, teremts számára fenékes trónusodhoz odajárulást. Erev-raus-hásónónak zöchaur börisz kezdetű szlichája, melyről elnevezését nyerte maga a nap is, szomorúan idézi föl, hogy az egykori diszből, erőből nem maradt meg más mint a tóra.

* délitáliai neves tudósi körhöz tartozott Élija ben Sómaja, gyűjteményünkben a legtöbb dal tőle való.

N eves szölicha-költő Méir ben Izsák, aki Rási wormsi tartozkodása alatt cházán volt ott. /Ő volt szerzője az ákdómusznak is/. Szölichái általában könyörgő imádságok és gyakran dolgozzak fel Izsák feláldozását.

* spanyolországi virágzó zsinagógai költészetből, Izsák ben Gájját és Salamon ibn Gábirol műveivel találkozunk. Gábirol szölichái közül a legismertebb a saufét kol hóórec kezdetű, mely az egész föld birájától életet és szeretetet kér meggyötört népe számára.

Gyűjteményünk legkésőbbi darabja valószínűleg az el Elauáh dolfó éni kezdetű elégia, melyet szerzője Mañarsó, a híres varsói talmudista, a varsói mártírok emlékére írt. /1596/.

Dr. Komlós Ottó

"Véleményem a tekintetben, hogy valójában mi is a megtérés, a következő: * megtérés lényege: hogy az ember újra rendezi Istennel szembeni szolgálatát, miután eltért tőle és vétkezett, és ismét műveli, amit elhanyagolt, akár Istenről és szolgálatáról való helytelen felfogása, akár más okok miatt".

Bachja: Chauv. Hálv. 7, 1.

=====

S Z E M L E

=====

IRODALMI SZEMLE.

1.

Még 1870-ben Silwan /Siloam/ faluban -Jeruzsálem közelében- Clermont-Ganneau francia régész felfedezett egy sziklasírt, rajta három sornyi óhéberbetűs felíratot. Három szót tudott belőle elolvasni: "áser ál hábájit" /miniszter/. A felíratos sziklasír később a British Museumba került. Nyolcvanhárom év múltán el tudta olvasni N. Avigad, a Héber Egyetem egyik archeológusa /Israel Exploration Journal. III. 1953. 137-152/. A felírat így hangzik: "Ez...jáhu miniszter /sírhelye/. Nincs itt ezüst és arany, /csak/ csupán az ő csontja/ és ágyasának csontjai vele. Átkozott ember, aki felnyitja ezt. "Írás alapján megállapítható, hogy i. e. 700 körüli időből való. Az eddigi legrégebbi zsidó sírfelíratlal van dolgunk a királyok korából s egyúttal -a Mésa- és Siloa - felírat mellett - a harmadik nagyobb, összefüggő héber nyelvemlékkel. Avigad valószínűvé teszi, hogy a töredékes ....jáhu a Sevnájáhu név maradványa s ez hebraizált formája annak az áram Sevnának, akinek sírját Jesája látta és támadta. /XXII. 15-16./ A most kibetűzött sírfelírat magyarázatát adja a próféta nemes haragjának: Sevena nyilván eltaszította zsidó feleségét és idegen származásu ágyasával kívánt eltemetkezni. Háárecben olvastam, hogy az Izraelben járt Albright professzor osztja mindenben Avigad nézetét.

2.

Az Ashburnham Pentateuchus az i. u. VII. századból /ma a párisi Bibl. Nationaleban/ a leghíresebb, illusztrált, ókeresztény Bibliák közé tartozik. Miniatüréről Joseph Gutmann kimutatja, hogy zsidó mintára mennek vissza és kapcsolatot tartanak a Dura-Europos zsinagóga freskóival /JQR. N. S. XLIV. 1953. 55-72./.

3.

Az anya és hét fia történetét a Makkabeusok könyvének kívül elmondják babiloni /Gittin 57b/ és palesztinai /Écha R./ szövegek... Az utóbbi két forrás az eseményt a II. Szentély pusztulásának idejébe helyezi. Az uralkodó itt már nem Antiochus Epiphanes, hanem

a császár.G.D.Cohen kimutatja,hogy ezekre a szövegekre hatottak a zsidó és keresztény mártírok kivallatásának aktái a III.századból.Közli továbbá Jószeéf b. Selómó Carcassone idevonatkozó költeményének illusztrációját a nw-yorki Adler-gyűjtemény egy középkori Máchzor-kéziratából /Kaplan Jubilee Volume.New York,1953. Héber rész:109-122./Kár,hogy Bacher tanulmányát nem ismerte és nem értékesítette /IMIT Évkönyve.1901.18-35./.

4.

Juda Spiegel héberül megírja az IMIT történetét és közli történeti kiadványainak,továbbá évkönyvei történeti tárgyú cikkeinek bibliográfiáját /Szináj. XVII.1953.No.1-2.203-208./.

5.

B.Brilling dolgozatának egy jegyzetéből /Journal of Jewish Studies.III.1952.119./ megtudjuk,hogy a boroszlói zsidók 1454-es kiűzetése után az első említés zsidóról 1508-ban történik:Egy boroszlói lakos adósa a budai Mennlein zsidónak /Stadtarchiv Breslau,MS.G.5.64.p.95./A Mendel-család valamelyik tagjáról van itt szó.

6.

J.L.Teicher közli a Vádi Murábaát barlangjában talált két papiruszlevelet Bár Kochba szabadságharcára vonatkozóan.Az elsőben Bét Maskó előkelő irnak Jésua b.Galgola hadvezérhez és megmagyarázzák,hogy a római hadsereg közeledése miatt nem kereshették fel személyesen.A második Simon b.Koszebától /Bár Kochba/ való rendelet Jésua b.Golgolához és embereihez,hogy tartozkodjanak a galileaiaktól/keresztények/,különbén vasbavereti őket.Nyilván nem bizott a keresztények őszinteségében /Journal of Jewish Studies.IV.1953.132-134./A két levél fényképét hozza a Biblica /XXXIV.1953.420-421./.

7.

L.Fuks /Amsterdam/megtalálta a cambridgei University Library genizái között a legrégibb jiddis kéziratot 1382-ből.Ez többek között a Gudrun-eposz jiddis fordítását tartalmazza és így az eredeti legkorábbi kéziratánál 130 évvel idősebb /Journal of Jewish Studies.IV.1953.176-181./.

8.

Lengyelországban felfedezték Eldád Hádáni,a legendás híró utazó /IX.sz./ utleírásának legrégibb kéz-

irat-töredéket. Ez éppen az a halachikus részlet, amely annyit foglalkoztatta a későbbi kutatást. Korábbi híradások után a varsói Zsidó Történeti Intézet megbízásából kiadta jiddis bevezetés kíséretében, jó fényképmásolatokkal St. Streläyn és Fr. Kupfer /Beter far Gesichte. VII. 1954. 131-150./.

9.

Bét Seárimban folytatódtak az ásatások 1953-ban. Ennek során újabb katakombá-sirokat tártak fel héber és görög feliratokkal. Közöttük van R. Simoné és R. Gamlielé/ az utóbbi héberül is, görögül is. /Valószínűnek látszik, hogy I. Juda patriarcha két fia ez /avigad, Israel Exploration Journal. IV. 1954. 88-107./.

10.

Betlehemtől 5 kilométerre nyugati irányban nyilakat találtak az i. e. XII-XI., századból, tehát a bírák korából. Három darabon a következő felírás volt olvasható: "chicc abd labit", azaz "Labit /istennő/ szolgájának nyila." /Biblica. XXXV. 1954. 407./.

Dr. Scheiber Sándor.

MAJOR MÁTÉ: ÉPÍTÉSZEFTÖRTÉNET. /Összösségi és rabszolgatartó társadalmak építésze/ Építésügyi kiadó 1954.

Az ókori kelet művelődése és szorosabban véve a bibliai történetből ismert népek anyagi kultúrájának áttekintése szempontjából felette tanulságos ez a remek kiállítás, gazdagon illusztrált munka. Többek között Egyiptom, Mezopotámia, a hetiták, Palesztina, Asszír, Ó és Ujbabilon építőművészetét tárgyalja. Minden fejezetet kulturtörténeti összefoglaló, előz meg, amely gazdasági, társadalmi, vallási, irodalmi, zenei és képzőművészeti tájékoztatót ad. A bő képanyagból kiemeljük a gizehi Chufu piramis fényképét és az el-amarnai lakóház rajzokat, templom, lakóház és fellegvár ábrákat Urból, a bét-seáni palota alaprajzát és a Szentély rekonstrukciójának fényképét a Szentföldről. Az asszír emlékek között látható II. Szargón palotája, a babilóni vallástörténetből pedig Marduktemplom és Istár-kapu fényképei beszélnek a multtról.

A bennünket legközelebből érdeklő bibliai kultúrkörből az Énekek Énekét emeli ki a könyv mint a világirodalom egyik remekét, a próféták közül pedig az elnyomottak és kizsákmányoltak szenvedéseinek meg-

szólaltatóit Ámoszt, Michát, és Jesáját. Olvasunk az óhéber zenéről is, amelynek ősi dallamai lettek a gregorián énekek alapjává.

A Biblia földjének építészetéről megállapítja a szerző, hogy míg egyrészt számos idegen hatást szivott fel, másfelől kétségtelenül voltak olyan sajátosságai, amelyeket tovább adott más népeknek.

Dr. Schweitzer József.

=====

H O M I L E T I K A

=====

A JOMKIPPURI PRÉDIKÁCIÓ.

/Részlet, Maybaum: Jüdische Homiletik c. művéből ford./
1. Kol Nidré. Az esti prédikáció célja, hogy bevezesse az imádkozót a nap gondolatvilágába. Tartalmilag inkább a bűnnel és a megtéréssel foglalkozzék, mint a megbocsájtással és a kiengesztelődéssel. Azonban szigorú elválasztást ne alkalmazzunk. Foglalkozzék prédikációnk tulnyomórészt erkölcsi életünk fogyatékságaival és eltévelyedéseivel, de csengjen ki szavainkból az a gondolat, amivel a következő napon kívánunk foglalkozni, az engesztelés és bűnbocsánat gondolata is. Ajánlható textusok: Gen. 3, 8-10. /ájekkö/, Num. 16, 5. II. Sám. 12, 1-7; Jes. 55, 7; Jer. 3, 22. Ezek. 18, 31. Hosea 6, 1: 14, 2-4. Jóna 1, 6. Prov. 28, 13. Échó 5, 21.

2. Mázkir előtt. Az engesztelőnapban domborodik ki legteljesebben és legnemesebben a zsidóság vallási alapgondolata. A sabbat azon a gondolaton alapszik, hogy az embernek hetenként egyszer el kell fordulnia a világ forgatagából és lelki életének ápolásával kell foglalkoznia, ha nem akar a hétköznapi élet szürkéségében teljesen alámerülni. A jomkippur a szombatok szombatja azt hirdeti az embernek, hogy egy napra minden földitől megszabadulva a maga igaz lelki valójában vonulhat vissza, szívének igaz hangját meghallhatja és a lelkében már-már kialvó isteni szikrát újra fényes világitóvá élesztheti. Az önsanyargatás, melyet a test ezen elvonulás folytán elszenved, kárpótlást nyer abból az örömből, amit Isten közelsége jelent a tiszta lélek számára,

vagy elvesz abban a gyászban, amely eltölti a bűnös lelkét, ha számbaveszi bűneit és elveszett ártatlanságára gondol.

A J. bűjtnap, de a bűjtöt nem szabad áldozatként felfognunk. A bűjtölés nem fizetség lelkünk megtisztulásaért, ennek a gondolatnak távol kell maradnia. Hiába bűjtöl az, aki lelkével földi dolgokon csüng, aki megjelenik Isten színe előtt anélkül, hogy előbb eltávolítana szívéből minden igaztalant. A régiak hasonlata szerint ez olyan, mintha tisztító fürdőbe lépne kezében egy tisztátalan tárgyat tartva. Erre vonatkozik a próféta feddése: Jes. 58, 5. Így a minden világitól való visszahuzódással és önmagunkba fordulással lesz a J. engesztelőnappá Izráel számára. A jeremiási szavakhoz /17, 13/ fűzött Akiba-i magyarázat szószerinti igazságot tartalmaz: az isteneszme Izráel tisztító fürdője.

Ebben az engeszteléstánban nyilvánul meg legtisztábban a zsidó isteneszme. Isten nemcsak igazságos bíró, ahogy Ros Hásónókor mutatkozik meg előttünk, hanem szerető, irgalmas édesatyja, aki eltávolított gyermekeit kegyelemmel visszafogadja, ha azok önmaguk erkölcsi erejével legyőzik a bűnt és tiszta lélekkel megtérnek hozzá. Izráelnek Istenhez való viszonya a gyermek viszonya atyjához, sem áldozat, sem közvetítő nem szükséges ahhoz, hogy a bűnözőt Istenéhez visszavezesse. Ezen a ponton lépnek leginkább előtérbe azok a különbségek, amelyek a zsidó és a keresztény engeszteléstant egymástól elválasztják és a kínálkozó alkalmat sohasem szabad teljesen elkerülni, hogy minden polémikus él nélkül ki ne domborítsuk azokat az egyszerű, könnyen érthető és megkapó, felemelő igazságokat hallgatóink előtt, melyek hitünk hatalmas fölényét bizonyítják más vallás felett.

A szónok használja ki a napot, amikor gyülekezetének legtöbb tagja jelen van az istentiszteleten és amikor Isten szava iránt a legteljesebb megértést és figyelmet tanúsítják, arra, hogy a legfontosabb vallási tárgyakat beszédének körébe bevonja.

Témát és textust találhat:

a./a liturgiában, mint pl. az unőszane taukef imában: a három jel, mely által a bűntől való igaz meg-

térés felismerhető /tösvő, töfillő, ucódókó/, továbbá odom jöszaudau méofor, a bűn eredete és vége, vagy a mázkirhoz való átmenetként: miként emelkedik az ember a mulandóságból örökkévalóságba. **Az AVAU-DÓBÓL:** a zsidónak ma döntenie kell, hogy Istennel tart-e vagy Isten ellen. **Az Istennel való élet a szentélyben ér véget, az Isten ellen a pusztaságban.** Végül a főpap záróimája: Jöhi rócaun-selau jáaszu, hogy alakítsuk otthonunkat, hogy ne váljon a benne lakók sirhelyévé.

b. **Az ünnepi tóraolvasmányból Lev. 16, 30.** az engesztelőnap csak megtéréssel és bűnbánattal együtt szereztet engesztelést. **Vagy Akiba témája:** ki előtt tisztultok meg és ki tisztít meg benneteket? **Vagy Lev. 16, 31.** a J. s. szombatgondolat legszebb hajtása.

c. **A haftórából, mint pl. Jes. 57, 15; 57, 19; 58, 1.-től** végig minden témához illő textust választhatunk.

d. **A szentírás más helyeiről mint pl. Ex. 33, 19.:** az engesztelőnap célkitűzése témához /V.Ö. még Jes. 61, 1.-2./, Lev. 25, 10: az ember visszatérése önmagához és családjához. **Az Ur napja az ítélet és megtisztulás napja:** Hos. 12, 7; 14, 5-6; Jes. 2, 11-12: **Aki önmaga megtisztult Istennél is engesztelést talál:** Ezek. 18, 31. stb. Ps. 18, 27.

Nőiló előtti prédikációjában a szónok ne támasszon mar új követelményeket, hanem foglalja össze a nap gondolatait és érzelmeit és arra törekedjék, hogy a hallgató szívében ünnepélyes fogadalmat váltson ki Isten szavának megszívlelése. **A nőiló-prédikáció legyen mindig rövid, kiengesztelő, szívreható és tettere serkentő, akkor célt ér.** Ha a prédikációnak egyáltalában van hatása az életre, akkor ez a nőiló prédikáció, melynek leginkább van eredménye a mindennapi életben. **Témák és Textusok:**

a. **A nőilót bevezető hitvallomás minden mondata felhasználható textus gyanánt.** Sömá: az élet nőilójára utal. **A naplemente lezárja a nap szépségeit, a halál az élet szépségeinek befejezője.** Hásém hu hoElauhim: a hitvalló erőssége/felhasználva I. Reg. 18, 21. et is/. Boruch sém kövaud: hogyan képzei a zsidó Isten országát a földön. b. **Jóna könyvéből 1, 6; 1, 8-9. 2, 8.;** c. **A Sz. I. más helyeiből:** az engesztelőnap gyümölcse a háromszoros béke: I. Sam. 25, 6. **Hogyan támadhat Izrael sötétségében ismét világosság:** Zech. 1. 14, 7. Mich. 7, 18. Ps. 103, 2-5. stb.

Dr. Morgenstern Benő.

=====

B É S Z T Ö F I L L Ó

=====

AZ ÍTELET NAPJA

HIRDESSÜK a mai nap súlyos szentségét, bizony fenséges és megrendítő nap ez. Most magasztosul fel a Te királyságod, Urunk, most lesz szilárdná trónusod szeretet által és trónolsz igazsággal. - Igazság, hogy Te egymagad vagy a bíró, a vádló s a mindenható tanu, ki írásba veszed, pecséttel erősíted, emlékezetbe hozod mindazt, amit mi szeretnénk feldésbe meríteni. De Te megnyitod az emlékezés könyvét, abból mindez főnnhangon olvastatik s tulajdon kezünk vonása vall ellenünk.

Megszólalnak hatalmas harsonák, utána halk hang suttogása hallik, az égi seregek is megborzonganak, reszketve, remegve szólnak: Ime, itt az ítélet napja! Számonkéréd a magasságos sereget is ítélet óráján, mert még ők sem tiszták a Te tekinteted előtt az ítélet napján. A világ minden vándora elvonul előtted, mint a seregszemle idején. Vagy mint ahogy számbaveszi a pásztor a nyáját, átbocsátván báránya- it pásztorbotja alatt, úgy szólítod, úgy számolod, úgy veszed sorra minden élő lelkét - és megszabod a teremtmény életét és kimondod sorsuk ítéletét.

ÚJESZTENDŐ NAPJÁN ítélet iratik, **ENGESZTELO NAPON** megpecsételtetik: hányan vesznek el s hányan születnek. Ki éljen és ki haljon, ki vénségben, ki ifju korában, ki víz által és ki tűz által, ki kard életől és ki vadállat fogától, ki éhen és ki szomjan, ki fölindulásban és ki ragályban, kinek szakad meg lehellete és kit dönt le görgeteg, ki lesz földönfutó és ki nyugodhatik, ki lakozhat békén és kit tépáz az élet, ki lesz majd gondtalan és kit ver nyomorúság, kit szorongat inség s kit áraszt el bőség, ki aláztatik meg és ki emeltetik fel.

HE MEGTÉRÉS, IMÁDSÁG, JÓSÁG SZÉTTEPI A BALVÉGZETET

Dicsőség nevednek Isten, nagy a Te türelmed és bőséges bocsánatod - és irgalmas akaratod, hogy megtérjen a bűnös és éljen. A megtérőt várod, magadhoz öleled. Te vagy alkotójuk, ismered hát lelkük alkátát, tudod, hogy merő hus és vér az ember. **AZ** ember

porból lesz és visszatér a porba, addig is küzdve küzd a létért! Hasonlatos ő a törekeny cseréphez, az elhulló virághoz, az elaszó levélhez, a tűnő árnyékhoz, a foszló felhőhöz, a suhanó szellőhöz, a futó porszemhez, a röppenő álmhoz.

DE TE URAM ÖRÖKKÉ VAGY, ÖRÖKKÉ ÉLŐ MARADANDÓ ISTEN!

Határtalan és végtelen, mérhetetlen és fel nem fogható, titokzatos és örök Ur! Dicsőség Nevednek Isten, neved dicsőségéből mi muló nevünk-re hull sugár.

Tedd meg szent nevedért, irgalmatos neved szentségét hullasd azokra, akik szent szeráfi ajkak kardalával a mennyben, itt a földön is hirdetik folyvást az időkön át:

SZENT, SZENT, SZENT, ADONAJ CEVAOTH, A SEREGEK URA, A MINDENSÉGET BETÖLTİ AZ Ő DICSŐSÉGE.

EGYETLEN, MEGVÁLTÓ ISTEN

DICSÉRJÜK a Mindenség Urát, hódoljunk a Világ Teremtőjének, bár nem olyannak alkotott minket, mint az országok népeit és mássá formált a föld nemzetségei közt, más osztályrészt adott nekünk és másféle sorsot:

Mi meghajlunk, térdethajtunk, leborulunk a királyok királya, a legszentebb Ur előtt.

Ő a mi Istenünk egyedül, igaz királyunk, kinek nincsen mása.

Mért reménykedünk benned Urunk, Istenünk, hogy megláthatjuk még hatalmad megnyilatkozását, hogy összezuzod e föld bálványait és megjavítod e világot mindenható országlásoddal, hogy megadhoz téríted a föld bűnöseit és megtudják, felismerik e világ vándorai, hogy Te vagy az Isten egyedül, vállukra veszik uralmad igáját, és király léssz felettük örökkéig, mint ahogy Tanításod hirdeti:

"Az Ur király lesz örökkéig, mert egy vagy te és a neved is egyetlen lesz mindörökké."

AVAUDÓ

Megemlékezünk azokról az időről, amikor még a "Szentély állott szépségében és dicsőségében, hogy boldog volt az a szem, amely reá pillanthatt. Akkor még áldozattal hódoltak eleink Isten-

nek. Ma nincs többé bűnaldozat, lelkünk töredelmét ajánljuk Istennek, szívünket emeljük imánkban atyánkhoz: "add, hogy tiszta szívvel szolgálhassunk Téged!"

Idézzük mégis emlékezetünkbe azt az órát, amikor a főpap a Szentek Szentélyébe lépett - amint a hagyományos szöveg tanítja:

A PAPOK ÉS A NÉP, amint a szentély csarnokában álltak és meghallották Isten dicsőséges, fenséges Nevét a főpap ajakáról tiszta áhitatban felzengetni: térdre hullottak, arcraborultak és kiáltottak: Bóruh sém kövaud márchuszau löaulom vóed - áldott az Ő fenséges Neve öröktől örökké.

Mi is leborulunk, mi is fejet hajtunk, mi is térdre hullunk előtted, Adonáj, Urunk, Örökkévaló Istenünk.

/ Ezután recitáljuk a héber szöveget/

Dr. Benoschofsky Imre

=====

TESTÜLETI ÉLET

=====

Rövid, de gondolatotébresztő ünnepség színhelye volt június 30.-án - amint ezt előző Körlevelünkben közöltük - az Országos Rabbiképző Intézet díszterme. Ekkor avatták Farkas László, Gleichmann Emil és Weisz Dávid kartársakat rabbihelyettesekké.

A diploma átvétele előtt, a többiek nevében, Gleichmann Emil a következő, teljes terjedelmében közölt beszédet mondotta, mely igen nagy hatást tett mind az országos vezetőség megjelent tagjaira, mind a megjelent érdeklődőkre.

SZENTÉLYEINK PUSZTULÁSA UTÁN....

"zöchaur jömausz aulom, binu sönausz daur vódaur" /deut.32,7./

Emlékezz az ősidőkre, tanuld meg olvasni, hogy mit regélnek számodra a letűnt századok. Vallásos kötelessége volt minden kor zsidóságának multjában meglátni a Gondviselés kezét, régi krónikák elsárgult lapjaiból megérteni az irányító szót, kihallani abból Istenünk folyton szóló szavát, mert a történelem megismétli önmagát és a tegnapiakból tudjuk megrajzolni a holnapok reménységesebb útját.

R. Eliezer hágódau! aumér, mi jaum sechórév bész há-
mikdos sörau chákimájó lömehevé köszáfrájó, vöszáf-
rájó köcházónó, vöcházónó köámmá döáró, vöámmó döáró
ozló vödildöló, én daurés, vöén mövakkés. Al mi jés
lónu löhissóén, ál óvinu sebásómájim. "Szautó 9,15./

A második szentály pusztulása után, amikor a
szellem erejével igyekeztek együtt tartani a szét-
hullott népet - panaszkolja rabbi Eliezer - hogy ha-
nyatlott a szellemi színvonal, lecsökkent nagyon az
érdeklődés. A felnöttek tanítója nem több mint vala-
mikor a gyermekeké volt, nincs aki tanuljon, nincs
aki tanítson; nincs is nekünk más reménységünk, mint
a gondviselő Isten.

Hangulatban, érzésben közel áll hozzánk az el-
mondott aggáda, megfelelő keret arra, hogy a mai nap-
nak hangulatát, jelentőségét tolmácsoljuk általa.

Mi jaum sechórév bész hámikdos. A történelem
megismétli önmagát. Tíz esztendővel ezelőtt zudult
rajtunk keresztül történelmünk legszörnyűbb viha-
ra és testvéreink százezzeivel együtt a mi Szenté-
lyeink is elpusztultak és erre a szörnyűségekre rá-
ment majdnem az egész zsidó szellemi élet. Isko-
lák tanárokkal, jesivák rabbikkal, templomok, tan-
házak, intézmények és könyvtárak lettek áldozatai
a szörnyű tébolynak. Az eredeti létszám tíz száza-
léka alá csökkent vidéki zsidóság lelki gondozás
nélkül maradt. Bajától-Budapestig - több mint két-
száz kilométer - nincs egyetlen hitközség, egyet-
len minján; rituálé, hitélet megoldhatatlan prob-
léma. Holott, mintha Ámosz szavait látnók megvaló-
sulva: hiné jenin bein....vöhiszláhti roov boorec
.... lismauá esz divré háSám / Ám.8,11./ -nélkü-
lözik, szomjazzák a vidéki testvérek a tanító szót.
Három napot utazott szórványból egyik hívünk, hogy
kaddist mondhasson, hogy jahrzeitot tARTHASSON. A
rabbi, ha elvetődik valahová vidékre - sörau cháki
májó lömehevé köszáfrájó - a legváltozatosabb hit-
életi teendő juthat osztályrészéül. A történelem
megismétli önmagát. Valamikor R.Jöhudó Hánászihoz
fordultak ilyen kéréssel Szimonjó városából: tén-
lónu is echod sejöhé lónu dajon vödárson cházán
vöszaufér....vöausze lónu kol corchénu, ilyen au-
sze lónu kol corchénu, ilyen hitéleti mindenes kell
hogy legyen a vidéken működő rabbi a vidéki testvé-
rek számára.

Vöén daurés - de még a kevészszámu hitközsség ellátására sem volt elegendő ember. Akik a magyar zsidóság tragédiáját kategóriák szerint dolgozzák fel, megdöbbenve kell, hogy konstatálják azt az arányszámon felüli kiesést, amely e téren bekövetkezett. A magyar rabbikar igen nagy része - miután becsülettel kitartott nehéz posztján - követte híveit a megsemmisülés felé. Nincsen már - vagy alig van - aki egész életén át készült szent hivatására. Nincsenek - vagy alig vannak - akik a régi klasszikus módon tanítani tudnak, elfogyott az a tudós gárda, akik valaha kerültek ki ennek az intézetnek falai közül.

Vöén mövakkés, de nincsenek olyan hivek sem. A pusztulás vidékén főleg az idősebb korosztályt érintette, a jaudeá széfer-ek értékes típusát, azokat, akiknek tudása, hozzáértése állandó ösztönzést jelentett a rabbi tudományos munkássága számára. Hiába igyekszik ma a rabbi egy-egy szellemes szófejtéssel, finom dörásával; voaumár lau jódati széfer, nincsen, aki méltányolja, nincsen aki azt értékelje, lezárt könyv az majd valamennyiük számára.

Vöál mi jés lonu löhisoén ál ovinu sebasomájim. Ennyi pusztulás, ennyi sivárság se tett bennünket csüggedté. Éreztük, hogy velünkmaradt a Gondviselő Isten. Biztunk kegyelmében azokban, akikben az Ő hite él, biztunk azokban, akik életüket az Ő nevének szentelték. Megmaradt számunkra az Országos Rabbiképző! A 10 év előtti pusztítás ezt az intézetet sem kímélte: tanárok, hallgatók nagyszámban vannak az áldozatok között, megsérült, komoly kár érte Európa-híres könyvtárát, de Istenünk kegyelme beteljesítette a prófétai szót: zerá kaudes mácávtó, volt amivel elinduljon új élete felé.

Gondviselés műve, hogy maradt egy tudós gárda, akik diszei voltak, vagy lehettek volna a régi intézetnek, akik látták még a régi fényt, sehecheziru hoátoro löjausno, akik állandóan emelik az intézet régi nivója felé.

Itt már kapcsolódik a mi szerepünk is, újabb hallgatóké, akik közül egyikünk-másikunk már öszülő hajjal jött, élete delén, de fiatalos lelkesedéssel, szent rajongással, mert megértettük a hívó

szót, mert elköteleztük életünket felekezetünk számára.

R. Eliezer még azt panaszolja, hogy sőrau chákimájó limöhevé köszáfrájó, hanyatlik a színvonal, lecsökkent nagyon, a felnőttek tanítója nem több, mint valamikor a gyermeké volt. Mi Istenünk kegyelmét hirdetjük, amiért megfordult a tétel: sőrau száfrájó limöhevé köchákimájó, nekünk olyan országoshirű tudósaink vannak, akik amikor kellett alapfokon is tanítottak, lehetetlent nem ismertek csak azért, hogy új típusu hallgatóikat a kezdet nehézségein átsegítsék, csak azért, hogy utánpótlásról gondoskodjanak, csak azért, hogy a megmaradt magyar zsidóság számára legalább száfrájó legyen.

R. Eliezer korában a nép elégedett meg egyszerűbb tudósokkal. A mi korunkban a tudósok amelték magukhoz egyszerűbb hallgatóikat. De a történelem újra megismételte önmagát: egymásra találtak, akik egy célért küzdöttek, egy úton haladtak, akik elkötelezték magukat a holnapok zsidósága felé.

Nem az elért célokat látjuk a mai napon, hanem az elérhető célokat, nem a megvalósult reményeket, hanem a megvalósulás reménységét. Reménységét annak, hogy eredménnyel járhatunk a magunkválasztotta úton, úgy ahogyan ezt jelölik számunkra.

Mérhetetlen hálával mondok köszönetet - kártársaim nevében is - azért a szeretetért, amellyel fogadtak itt bennünket, azért a buzgalomért, amellyel foglalkoztak velünk, amiért megadták a lehetőséget céljainkhoz - egyikünk-másikunknak gyermekkori vágya teljesült ezzel - azért, hogy belénk oltották a zsidó tudományok iránti végtelen szeretetet, mélységes megbecsülést, amiért megmutatták az utat, mely elvezet - majd - egészen odáig.

Szentfogadalmat teszünk ebben az órában, hogy igyekezni fogunk bizalmukra méltónak lenni, elvisszük a tanító szót, mindenfelé, ahol azt halálni kívánják. Az legyen a mi hálánk, az legyen professzoraink jutalma, hogy életünkkel, működésünkkel, példánkkal bizonyítjuk, hogy nem fáradoztak hiába, nem hullott szavuk terméketlen talajba.

Istenünk kegyelmét hirdetjük Államunk megértéséért, mellyel munkánk zavartalanságát biztosítják, köszönetet mondunk világi és egyházi hatóságaink, az Országos Iroda felé megértő és jóindula-

tu támogatásukért. S most Igazgató urhoz fordulok, adja áldását további munkánkhoz, hogy dolgozhassunk működhesünk felekezetünk javára és legyen e munkánk eredménye az Írás szavának beteljesítése: Kulom jaudim esz dövár hásém, tudatosítani hitünk szépségét, Istenünk dicsőségét hittestvéreink lelkében, ámen.

Gleichmann Emil.

R e f o r m á t u s l e l k é s z e k,

Beregfürdön tartott konferenciájára meghívást kapott Dr. Weisz Miksa debreceni kartársunk. A konferencián az Allami Egyházügyi Hivatal megyei vezetője, a megyei békebizottság titkárá is résztvettek. A gyülekezeti élet és annak megújhódásával kapcsolatos problémák állottak a tárgysorozat homlokterében.

A konferencia vezetőjének kérésére kartársunk is felszólalt. Vázlatosan a következőket mondta:

Keresztény lelkészek azzal kezdik beszédeiket: kedves atyámfiai. Zsidó rabbik: kedves testvéreim. A kettő egy fogalmat jelent. Egy atyának fiai vagyunk, tehát testvérek. Ugy jöttem ide mint testvér és úgy fogadtatok, mint atyánk fiát. Hálau óv echoð löchülönu. Egy forrásból, egy kutból meritjük vizeinket, a hit vizét meritjük, csak mindegyikünk más-más edényben. De a viz, az élő viz, ugyanaz. Különböző színnek vagyunk Isten palettáján, amellyel Isten maga fest, hogy szivárványhid legyünk az Ő békéjének hirdetéséül.

Köszönöm, hogy hívtatok, hogy tanulhattam. Mert tanultam ebből. Ezehu ósir hászauméach böchelkau. Ki a gazdag, aki örvend és megörvendeztet a másikat részével.

Mit jelent a megújhódás a mi fogalmaink szerint. Benne a chaudes szó. A hold mindig az marad. Csak nekünk kell a magunk körülményeiben megújulnunk. Majd szólt a békéről, R. Bunám koosi hasonlata alapján. "Mehr lieben" és akkor mindannyian fel fogunk férni a szekérre. Ez a titka a világ békéjének. Mi zsidók tudjuk igazán, hogy ennek a szeretetnek a hiánya mit jelent. Ezt nem értették sokan, papok sem. Ezért volt Auschwitz. -----

Ha közösen értünk az írásból, ez sem céltalan!

KÖRLEVEELÜNKET,

csak elkésve tudtuk elküldeni Dr. SCHWARCZ BENJÁMIN: főrabbinak, az Országos Rabbitestület elnökének. Körlevelünk elolvasása után a következő levelet intézte hozzánk:

"Kedves Barátaim! Körleveleteknek két számát megkaptam, elolvastam és kívánságotoknak megfelelően visszaküldöm. De elküldöm egyidejűleg hálámat és köszönetemet is. Az első betűtől az utolsóig végigolvastam és élveztem. Éveztem az írásokat tartalmuknál fogva....."

Köszönetem azért késett, mert én előbb jól megnézem, hogy mit kaptam és csak azután köszönöm meg. Cölách urcháv! Erőt egészséget és kitartást kívánok!"

Reméljük, hogy a jövőben módunk lesz arra, hogy a mai keretek között megjelenő újabb körleveleinket elküldhessük! Köszönjük a biztatást és reméljük, hogy a rabbitestület szélesebb közvéleménye is támogatja majd kezdeményezésünket.

AZ ORSZÁGOS RABBITESTÜLET,

szeptember 13.-án és 14.-én Budapesten tartandó kétnapos konferenciáját szeretettel köszöntjük. Nagy várakozással nézünk az igen gazdag napirend elé. Azt reméltük, hogy a konferenciára KÖRLEVEELÜNK minden példánya elkészül. Sajnos ez nem sikerült. Érdeklődéssel várjuk Benoschofsky, Morgenstern, Roth Ernő, Weisz Miksa, Scheiber és Richtmann, továbbá Rósenblum kollégák előadását és a coreferensek, Schweitzer, Salgó, Krausz kartársak hozzászólását. Reméljük az előre-felkérteken kívül a többi kollégák részéről is értékes hozzászólások fognak elhangzani. Tanulni akarunk, hogy tanithassunk!

A NAGYKANIZSAI RABBISÁGI

kerületben öt helyen tartottak megemlékező istentiszteleteket a deportálás tizedik évfordulóján.

Hévízfürdön idén is tartottak a nyári hónapokban istentiszteleteket. A látogatottság lényegesen nagyobb volt mint tavaly.

H É T R Ó L H É T R E

N I C C Ó V I M

LÉNYEGSZEMLELET

A filozófia az egésznek tudománya, mondja Aristotelész. Míg a szaktudományok mindent részek gyanánt vizsgálnak, addig a filozófia a részeket is az egész szempontjából teszi kutatás tárgyává. Keresi az ismeretlen viszonyt, amely a részekből egészet alkot, keresi a keretet, a formát, a lényegét, amely összetart mindent, mely nélkül nem lehet érteni a részeket sem. /Nagy J.: A filozófia története 7./

Végig az egész ötödik könyvön ismétlő Mózes Isten sokféle törvényét, s mielőtt befejezné összefoglalja. Áttekintését adja az egésznek, a formának, amely a sokszínű törvényből "tórát" alakít. Mert az egész szempontjából jobban megértjük a jelentéktelennek látszó részeket is.

Ki hámicvó házausz ...lau niflész hi...völaurochaukó hi....lau básomájim hi.... /Deut. 30. 11./ Ebben a néhány szóban megtaláljuk a tóra lényegét, minden micvóra jellemzők e szavak, minden tanítást jelképeznek.

1. Lau niflész hi, nem utolérhetetlenül csodálatos értelmünknek, mert nem alapul csodákon. Nem béklyózza a gondolkodást, nem rejtélyekkel hat, hanem tanításainak szépségével és világosságával ragadja meg a lelket. A zsidóságnak nincs merev dogmatizmusa. A bibliai csodákat a legrégebbiek is igyekeztek racionálisan megérteni. /Ászóró dövérim nívröu böerev sábbosz stb./ Az érthetetlen események is beleilleszkednek a természet megbonthatatlan rendjébe.

2. Völaurochaukó hi. A biblia szóhasználatában a róchauk szó nemcsak térbeli távolságot jelent, hanem érzelmit, érdekelit is. Minden tanítása közel áll a lélekhez, mert közel áll az élethez, az emberhez. Hammurábi kódexével szemben az emberi jogok védelme a mózesi törvény célja. /Hertz biblia II. 288./

3. Lau básomájim hi. Nem égbenjáró, nem is misztikus, s nem kívánja hiveitől, hogy elefántesonttoronyba vonuljanak.

Amikor még világvéget jósolgatott a babonás ember a váratlanul felbukkanó üstökösből, Rábbi Jósua

b. Chánánjó már fontos meteorológiai megfigyeléseket végez./Hórij.10./Amikor még úgy hitték,hogy az emberi sors determinálva van attól a bolygótól,melynek pillanatában,uralkodásának jegyében született,a talmud már tanította,én mázsol löjiszróél.Nem kívánja,hogy hive az élettől elvonuljon.A chászidikus irodalom sok szép tanítást jegyzett fel arról,hogy a becsülettel helytálló ember...talpköve a templomnak,amíg elérkezik a messiás./Buber:Száz chászid történet. 78./

Ki kórau v élecho hádóvor móaud.aki az egész szempontjából,szemszögéből látja a részeket, aki egyetemes isteni akarát,magasrendű emberi erkölcsöt sejt minden micvó mögöttk,az előtt kedves lesz mind-egyik,közel áll majd szívéhez,lelkéhez,laászauszu, meg is tudja valósítani.Sáaré bész hámikdos bimkau-mon nignózu./Tanch.Böháálauszhó 9./Szive igaz szándékát,ajka tiszta szavát mindig valóra tudja váltani az Isten utjait kereső ember.

Gleichmann Emil.

ÉLET VAGY HALÁL

a./Áttem niccóvim hájaum kulchem lifné Adaunój E. Korách lázadasánál /Num.16,27./igy olvassuk:
b./Jocu niccóvim peszách óholéchem.

Amikor nagyünnépeink előtti napokon,szombaton, szölichauszkor Isten színe előtt állunk,mérlelődjének meg bennünk nemes elhatározások,melyek a jobb jövőt, az életet eredményezik számunkra és ne legyenek ezen gyülekezések olyanok,amelyek közösségünk halálát eredményezhetik,miként Kóráchnál láttuk!

A kérdés tehát az:hogyan cselekedjünk az új esztendőben?

2.

a./Kol Jiszróél jés lóhem chélek lóaulom hábó.
b./Uvóchártó báchájjim. /Deut.30,19./

Rási hozzáteszi:bóchélek háchájjim és folytatja,mint amikor az apa mondja fiának:válaszd birtokom jobbik részét!

A fenti két idézet összevetéséből látszik, hogy minden zsidónak része lehet a jobb jövőben, ha vallási parancsaink, törvényeink legalább egy részét megtartja és követi.Hogy melyik részét? Ezt fejtem ki a következőkben:

Hánisztórausz láAdonáj E.

vöhániglausz lónu ulvónénu /Deut.29,28./

A midrás alapján ezt így értelmezhetjük: azon parancsokat, amelyek számunkra ma még érthetetlenek, tegyük meg /láAdonáj/ Isten kedvéért. De azokat a micvákat, melyeknek helyességét, értelmét könnyen beláthatjuk és amelyek vallási életünk, a zsidó közösség fennmaradását, a társadalmi élet tisztaságát, a fejlődést, a békét szolgálják, meg kell tennünk a magunk és utódaink érdekében. /lónu ulvónéná./

És ezt mindenki könnyen megértheti és megteheti. /Kol jiszról és chélek/, mert ezeknek megtartása az életet, a fizikai és vallási életet egyaránt /böchélek háchájjim/ biztosítja. Ez közel fekszik szívünkhöz, csak jóérzés kell hozzá. /Deut.30,14./: HKBH libbó bóé /Szánh.10b./

/ Itt hozunk példákat a helyi viszonyok és adottságok szerint: templombajárás, káddismondás, mártírok emléke, adófizetés, jótékonyság, szociális törvények, a demokrácia szellemében való ténykedés, a béke stb./

Szolgáljon néhány idézet az előbbihez!

1. Au chávruszó, au miszószó /Bóvó b.16./

vagy közösségi élet, vagy halál! Ahol nem tud kialakulni egy bensőséges társadalmi élet, ott megszűnt minden haladás és fejlődés. Nem lehet azt mondani: "semmi közünk egymáshoz",

2. Szánhedrin 7.a.: "Amíg szerettük egymást még a kard élén is elfértünk egymás mellett. Amióta azonban megszűnt közöttünk a szeretet, egy hatvan öles égy sem elég számunkra.

3. Reg. I. 20. 11. "Ne az dicsekedjék, aki fegyverkezik, hanem az, aki leveti a fegyvert."

Ha ezek szerint élünk, így és csak így lesz részünk mindannyiunknak az aulom hábóban, már itt e földön, a boldogabb jövő kimunkálásában és így lesz béke a földön.

És mindezért milyen jutalmat várhatunk Istentől?

A holnap fogja megkoronázni és megjutalmazni azt a munkát, amelyet ma végeztél. /Rub.22./

3.

Róó HKBH. lözakkauusz esz jiszról, löfichoch hirbó lóhem tauró umicvausz. Ezek azok a kötelességek, melyek a mi nemzedékünknek osztályrészül jutot-

tak.

Átem niceóvim...tehát ilyen elhatározásokra kell jutnunk most a fenséges ünnepnapok beköszöntése előtt,erre int,figyelmeztet a sófárkúrt hangja napról napra.

Kol jiszróél jés chélek....uvóchártó báchájim!az életet válasszúk,az építést,a békét és ne a rombolást,a halált,mint Kórach és társai tették.

"Igy leszel szerencsés és boldog!"/Jós.1,8./

Dr. Szirtes László.

=====

HALADÓ HAGYOMÁNYOK

=====

GEIGER ABRAHÁM

Mostanában lesz 80 éve annak, -pontosabban október 23.-án- hogy elhunyt az egykori német-zsidó ujitó törekvések egyik legnagyobb hatású szószólója Geiger Abrahám.Wiesbaden,Boroszló,Majna-Frank.furt,végül Berlin jelzik rabbipályájának állomásait /ez utóbbi helyen szeminárium tanár is volt/,de köztudomásu,hogy hatása jóval tulszárnyalta nemcsak hitközségei,hanem hazája határait is.

Neve egy időben világszerte programot is jelentett,a vallásos és tudományos megújhódás követelését.Naggyra értékelte őt Löw Lipót,aki állandó tudományos kapcsolatot tartott vele. Goldziher Ignác Zuncz entelecheiájának nevezi,Kecskeméti Lipót azt a személyiséget látja benne "aki az időnek kellett:a filozófus,a teológus és a kritikus." Geiger jelentőségét odaadó hive,Stern Abrahám,méltatja behatóbban és egyenesen korszaknyitónak mondja munkásságát a felekezeti élet és a zsidó tudomány körében. /Népszerű Zsidó Könyvtár 16.szám.G.A.: Levelek a kitérésről.Bevezette Stern Abrahám./

az Urscgrift világhírű szerzőjének,Rappaport és Zuncz voltak a mesterei,a tőlük tanult történeti -kritikai módszerekkel járta be a zsidóság irodalmának utjait.Célja nem a tudománynak önmagáért való művelése volt,hanem az,"hogy történeti módszerrel a zsidó tudományokat művelve a zsidóságból,magát a zsidóságot új friss életre keltse és alakítsa."
A vallásos tanítások világában a fejlődés vonalát követve,kereste a korok ráhatásait a művekre, a

tudomány és élet kölcsönhatásait egymásra.

Eredményei nem mindenben mentesek a tévedéstől, de az a tétele, hogy a zsidó vallás sohasem merevedett meg, hanem mindenkor folyton ható eleven folyamat volt, nem volt soha betűhöz kötve, hanem a benne élő szellem éltette folyton és éppen hagyományos tanainak, a rabbinizmus alkotásainak köszönhetette, hogy nemcsak a múlt vallása volt, hanem amiként jelenje azonképen lesz jövője is- ez a hitvallásszerű megállapítása nyilván ma is helytálló. Nálunk Lőw Lipót szerepét szokták hozzá hasonlítani, de amíg Geiger a zsidó vallás tanaiból mindent ki akart küszöbölni, aminek racionális magyarázata nem adható, addig Lőw minden, a vallásos érzés sugallta szokást szentnek tartott és csak azt akarta eltávolítani a zsidóságtewtéből, amit az elnyomatás oltott belé. A gettó kényszer volt és nem a vallásos érzés követelménye, a gettó szokásai tehát nem tradicionális szokások. /Frisch Armin/.

Az igazi szertartásokat azonban Geiger sem tartotta a gondolat magvát védelmező buroknak, hanem a szellem megtestesítésének, tartós, habár a változásoknak alávetett formának. Nem veti el a hagyományt mint sok reformkövetelő, hanem éppen a hagyományban látja a fejlődés erejét, azt a forrást, amely megtermékenyíti az időket és megadja minden kornak megfelelően a változatlan vallásos szellem új formáit.

Éveleiben a zsidóság mélységes humanizmusa kap hangot. A zsidóság -írja- az emberben látja az egyetlen élőlényt a teremtmények között, akiben az Isten az Ős szellemét lehelte...akinek megadatott, hogy elmerüljön az ősforrásban, amelyből eredt és abban sejtse, megértse az Istent...az ember az, aki vágyat érez a magasság felé, a szellem honába és ugyanakkor az ember az, aki nemcsak az isteni szellemmel való kapcsolatát érzi, hanem az emberiség tagjának is tudja magát.

Tudósaink feladata lenne közkinccsé tenni azt, ami ma is időszerű a 80 éve halott nagy teológus műveiben.

Dr. Schweitzer József

"Ómár r.Chijó bár Abó, ómár r.Jauchónon: Kol hán-viim kulom lau nisznábbu eló lőbáálé tösuvó, ávol cáddikim gömurim-ájin lau róaszó.E.zulószechó."Ber.34.

=====

DAURAUSZ HÓRISAUNIM

=====

A SZENTANNA-UTCAI ZSINAGÓGA ÉS A VIHAROK KÖRÜ-
LÖTTE DEBRECENBEN 1865.-BEN.

1.

Debrecenben az első zsidó imaház a Nagyuji /most Bajcsy Zsilinszky/ utca 33 számú épületben volt. Rozoga állapotra miatt két év múlva eladták, s helyébe a jelenlegi hitközségi székház ugyanezen utca 26 száma alatti telket vásárolták meg erre a célra. 1856-ban még a szomszédos Kisuj /jelenleg Kápolnás/ utcai 21 számú telekkel bővítették ki. Itt akarta megépíteni a hitközség templomát és iskoláját, de a császári hatóságok megalázó feltételei miatt kénytelen volt elhalasztani az építkezéseket. A hatvanas évek elején, amikor az akadály eltűnt már és a templomépítés szabadon megindulhatott volna, akkor meg a felekezeti belső harcok állottak útjában. /1/

Az első, és a korabeli zsidó viszonyokhoz képest eléggé komoly zsinagóga 1865-ben nyílt meg, és nem 1875-ben, mint azt a Magyar Zsidó Lexikon tévesen írja. /2/. Zichermann Ignác tulajdonát képező, a Szent Anna utcán lévő -eredetileg fürdőnek és vendéglőnek használt- házában. A nők részére széles emeleti tánctermét karzattal bővítették ki és templommá alakították át. A földszinten volt elhelyezve a hitközség iskolája és tanácsterme. Egy évtizedig bérletként használta a hitközség, míg 1875-ben örök áron megvásárolta. /3/.

2.

A Szentanna utcai zsinagóga felavatását nagy vihar előzte meg. A vihart a bima elhelyezése indította el. Sajnos a civódások olyan méreteket öltöttek, hogy chilul hásém lett belőle. De mielőtt rátérnék ennek a kérdésnek ismertetésére, szükségesnek tartom bevezetőként a "bima" fejlődéstörténetét fölvezetni, valamint azokat a 19.ik századbeli zsidó kortörténeti problémákat, amelyek ha nem is közvetlenül, de közvetve vele kapcsolatosan is felmerültek.

A "bimá"-n ma azt az emelvényt értjük, amely

az orthodox ritusu zsinagógáinkban a középben, míg a neológokéban a frigyszekrény előtt van elhelyezve. Erről az emelvényről történik a tórafölolvasás, mázkir, löcho daudi, ujholdhirdetés, stb. Számos orthodox hitközségben, bizonyos alkalmakkor, főleg a nagyünnepeken, a hitszónoklatokat is erről a helyről mondják. Valószínűleg azért, hogy az ilyen alkalmakkor népesebb számban megjelenő hivek közül, mindenkinek alkalom adódjék jól hallani a dörását. Az előimádkozás nem ezen a helyen van, hanem erre a célra a frigyszekrény jobboldalán felállított ámuudnál. A modern zsinagógákban az előimádkozás és a tórafelolvasás, stb. egy és ugyaneazon helyen van, a bimán.

A szó annyit jelent: emelvény. Eredetét a görög béma szóból veszi. amely alatt eleinte az ókori bazilikákban fölállított tribünt értették, melyen a bírák hivatalos ülőhelyei is voltak, de egyúttal onnan hangzottak el a politikai és egyéb beszédek is. Amikor a zsinagógák a görög bazilika stílusban épültek, akkor a béma berendezést is átvették. Ezek azt a feladatot kapták, hogy azokról a tórát felolvassák és egyéb szertartásokat végezzenek. /4/. A bima formája valószínűleg toronyszerű lehetett. Ezra, az írástudó is ilyen alapzatu faemelvényről /migdálról/ olvasta föl a tórát a száműzetésből hazatérők előtt. /5/. Ennek alapján mgdálnak is nevezik. Nevezik még a szentély berendezései közül ismeretes duchánnak is. Kinában pl. "Mózes székének" is hívják. Az 1400 körül élt Jakob Weil keresztény mintára oltárnak is mondja. /6/. Rási talmudkommentárjában Álmemmornak nevezi, amely az arab alimimbrából korrumpálódott és a mecsetek szószékének az elnevezése. /7/. A Talmud szerintma jeruzsálemi szentély udvarán egy fából készült bimát állítottak föl a király számára, amelyen helyet foglalt és a nép előtt részleteket olvasott föl az tórából Szukkoth ünnepe után, a sömita év hétesztendő ciklusának befejezésével. /8/.

Az óriásméretű alexandriai nagy zsinagógában a bima a középben foglalt helyet. Erről az emelvényről adta le zászlójelzéseit a Cházzán, hogy mikor kellett a gyülekezetnek áment mondania, vagy fölállania. Számos hitközség később innen véve utalást, hogy a bimát csak a zsinagóga közepén lehet fölállítani /9/, és erre alkalmazta a Szentírás ama versét: "MIDON

EGÉSZ IZRAEL ELJÖN?HOGY MEGJELENJÉK AZ ÖRÖKKÉVALÓ
A TE ISTENED SZINE ELŐTT AZON A HELYEN?AMELYET
KIVÁLASZT OLVASD FÖL A TÖRVÉNYT- neged- EGÉSZ IZ-
RAEL KÖZEPETTE? FÜLEIK HALLATÁRA." /10/.MÁJMONI-
DESZ egyenesen vallási parancsnak mondja ki, hogy
a bima csak a zsinagóga közepén állhat./11./

Egészen a 19-ik század elejéig elhelyezése
körül nem is merült föl különösebb probléma, mert
általában elhelyezését mindenütt a zsinagógák mé-
reteihez alkalmazták.Vagyis, ha a zsinagóga nagyobb
méretű volt, vagy több hajóból állott, magától adó-
dott a helyzet, hogy a középén álljon, azért, hogy
az előimádkozót mindenki jól halhassa.Maga Káro
József, a Sulchán Áruch szerzője is számos olyan
zsinagógáról tudott, amelyekben ezen emelvény, nem
középén, hanem a fal mellett állott./A szefárdok
a keleti oldalon a fal mellett helyezik el./Ezt
ő is célszerűnek tartotta és könyvében nem adott
semmiféle utasítást az elhelyezésével kapcsolat-
ban.Mégis Moses Iserles /Römh/, a glosszátora
vallásos követelményként hozzáfűzte, hogy a
belemmernek a zsinagóga közepén kell elhelyezve
lenni.Német-Lengyel-Ausztriában-Magyarországban
nagyraeszt ehhez igazodtak./12/.

Kritikussá csak a reformmozgalmak idején lett
kiéleződve a probléma, mikor is az új törekvések
révén kibékíthetetlen eltérések mutatkoztak a két
zsidó vallásréteg között és így többek között a
bimát nem a középére helyezték számos haladó hit-
községben, hanem közvetlenül előre a frigyszekrény
elé.Erre a konzervatív rabbik, élükön Ezékiel Lan-
dau prágai-ésMoses Szofer pozsonyi rabbikkal su-
lyos provokálásnak vették és चुकाश hangoznak mi-
nősítették.Ez az álláspont az 1865, december ele-
jén Nagymihályban tartott orthodox-rabbikból álló
synoduson érte el a csúcspontját és többek között
chérem /egyházi átok/ terhe alatt azt is kimon-
dották:"Tilalmas imádkozásra bemenni zsinagógába,
amelyben a bima nem középütt áll." /13/.

Nem egyszer súlyos, élet-halálra menő belső
felekezeti háborúhoz vezetett egy-egy zsinagóga
építésénél ez a probléma.Egy-egy hitközség belső
felekezeti jellegét is az döntötte el:középén
lett-e fölállítva a bima, vagy elől a keleti fal-
nál.Nem egyszer fordult elő, hogy egy-egy rabbi
megválasztatását csak úgy volt hajlandó elfogad-

ni, ha a hitközség a bimáját középre viteti.

Erthető tehát, hogy 1865. nyarán Debrecenben is a bima elhelyezése körüli vita miatt korbácsoltathatta föl annyira a hitközség idegeit, hiszen a nagymihályi gyűlés előtti időben voltak alig egy néhány hónappal. Valószínűleg Debrecenben is el lettek végeztetve az előáramlatok. Azt sem lehet számításán kívül hagyni, hogy három esztendővel a "kongresszus" előtt voltak, amely idő már akkor méhében hordozta azt a krisist, amely az egy zsidóságon belül különféle "hitfelekezetek" torzsszüleményét hozta világra: az izr. orthodoxiát, és az izr. neológiát és az izr. statusquot. Amit az egyik helyesnek vélt és hasznosnak a közösség szempontjából, a másik csak azért is ellenezte. Kettő, illetve három vallás-pártra szakadt a magyarországi zsidóság, amelyhez a zsidó vallásnak, mint olyannak csak annyiban lehetett része, hogy a cégérre lette tűzdelve és akár a túlzott maradiság, akár a tulsott formalizmus tulkapacitálása érdekében azt állították, hogy Izrael Istene is ezt vagy amaszt akarja. "Vallási pártok, de csak annyiban, hogy a vallás világában formálódtak ki: szigorubb kulturtörténeti ítélet nem adhatja meg neki azt a jelszót; az tisztára adminisztratív szervezetnek látja őket. Megtűr a vallás tagozódásokat; helyükön valók lehetnek, a maguk idejében, nemcsak az ilyen fajta, de az élesebben vallásos természetű pártszervezetek is -hanem ahogy a magyar zsidóság kettőbe szakadt, az kész történeti csapás. Nem az egységet siratom, az egységben élő históriai erőt, hanem a vallási őszinteséget.." /14./.

Folyt.köv.

Dr. Weisz Miksa.

Jegyzetek: Zoltai: A zsidók letelepedése Debrecenben. M. Zs. SZ. 1934. 28-29. --- 2-U. a. 189. --- 3, Zoltai: u. o. Debreceni Ellenőr. 1875. I. 14., Hortobágy 1865. VII. 23 és 30. szám. --- 4. Krauss Sámuel: Synagogalen Alter - tümer. Berlin-Wien. 1922. 384-385., Jakob Lévy: Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim. Berlin-Wien 1924. I. 218. --- 5. Nech. 8, 4. --- 6. Ismar Elbogen: Der jüdische Gottesdienst in seiner geschichtlichen Entwicklung. F. a. Main. 1924. 473. --- 7. Szukkoth 51. b. 8. Szóta 41. a. --- 9. Szukkoth 51b. --- 10. Deut. 41, 11. 11. J. D. Eisenstein: Ocár Jiszráél. Heb. Verlag. Berlin-Wien 1924. III. 34., Jüd. Lexikon. v. 800. --- 12. Elbogen:

i.m.474.--- 13.Idézi:Dr.Kecskeméti Lipót:Egy zsidó
vallás van-e, több-e?Nagyvárad.1913.184.---
14.Kecskeméti Lipót:i.m.186.-----folyt.követ.

=====

H É C H O L V Á Á Z Á R Ó

=====

A MAGYAR ZSIDÓSÁG KIVÁLÓ EGYÉNISEGEIROL előadás-
sorozatot terveznek.A javaslatot Dr.Bródy Ernő,
felekezetünk veterán harcosa készítette el.Rabbik,
professzorok, orvosok, írók, ujságírók, jogászok, fes-
tők és szobrászok, zenészek és zeneszerzők, építé-
szek és színművészek, és a felekezeti élet harcosai
szerepelnek a tervezetben.Az egyes előadások több
személyt foglalnának egybe.A tervezet megjelöli
a sorozat célját is:"A mai nemzedék jóformán a ne-
veket sem ismeri, mégkevésbé azt a munkát, amelyet
haladó szellemű, magyar érzésű és az emberiség esz-
ményeit szolgáló magyar zsidók végeztek néhány év-
tized alatt, amelyet a magyar kultúra szolgálatában
tölthettek".Igen nagy érdeklődéssel várjuk a soro-
zatot és reméljük kartársaink is részt vállálnak
a megvalósításban.

KÖRLEVELÜNK terjedelme az ünnepekre való tekintet-
tel jelentősen megnőtt.Ennek ellenére nem tudtuk
az összes beérkezett közleményeket hozni, részben
fenti okokból, részben azonban azért, mert későn ér-
keznek a közlemények.Kérjük a kartársak elnézését.
A meg nem jelent közlemény ne csökkentse a munka-
kedvet!

A rend kedvéért közöljük a beküldött és meg
nem jelentetett közlemények címét:

Farkas László:Beszéd Jaum Kipurra,

Dr.Klein Tibor:Beszéd Raus Hásónóra,

Dr.Szirtes László:Főünnepi gondolatok,

Dr. Singer Ödön:Történelmi alakok a szószéken.

Dr.Weisz Miksa:Dr.Ernst Simon:Jóna menekül

Isten elől.Préd.J.K.ra/ford/.

-o-o-o-

=====

K Ö S Z I V Ó V Á C H Á S Z I M Ó T A U V Ó

=====

1954 október

- V -

5715 Tisri

V I D E K I   R A B B I K A R
K Ö R L E V E L E

עשר כתובות כתובות ועסקן בתורה לפי שאין התורה נקראת אלא בחבורה

M É R L E G

Tisri havának uralkodó csillagképe. A hagyományos érzés mindjárt kapcsolatot talált a jelkép és az ünnepkör eszmei tartalma között. Könnyű volt e kapcsolat megteremtése. Az ember cselekedeteinek megítélésére keresve sem találhattak volna jobb szimbólumot. Ha véletlenül nem ez lenne az uralkodó csillagkép, mesterségesen kellene előteremteni.

Régi folyóirataink, melyek évfolyamaikat nem a zsinagógai naptár szerint számolták, kétszer egy esztendőben ünnepeltek újévet. Ez azután anyagi vonatkozásban gyakran igen kifizető volt. Mig azonban a polgári újév alkalmával inkább az anyagi mérleget készítették el, a zsinagógai üjesztendő a szellemi eredmények számbavételére és mérlegelésére szolgál.

Miután nekünk aligha lesz szükségünk bármilyen anyagi számvetésre, hiszen KÖRLEVELÜNK anyagi alapja csupán a lelkesedés, könnyen rászánhatjuk magunkat másféle mérlegelésre. Ez e pillanatban azért is helyénvaló, mert szeptember 13. és 14.-én, rég nem látott összejövetelen vettünk részt mindannyian, az Országos Rabbitestület ülésén.

Örömmel vártuk ezt az összejövetelt. Nem vártunk tőle csodákat, hisz a történelem nem csodavárára nevelt bennünket, hanem kemény munkára. Csupán egyet reméltünk tőle: bizonyos problémák létének felismerését; vagy kicsit elméletiben megfogalmazva: a problématudat felébredését. Ez meg is történt legalább is azokban, akik a két délelőtti és két délutáni ülést türelmesen végighallgatták. S azok, akik az utolsó esztendőben már néhány ilyen előadóülést végighallgattak, valóban türelmesen meghallgatták ezt is. Ez is azt bizonyítja, hogy az összejövetelek hasznosak, hiszen nevelőerő rejlik bennük.

Az előadások tárgya érdekes és időszerű volt. Az eredeti program alig változott. Mindez a fegyel-

mezettség jele. Meg van tehát a további munka alapja: figyelem és fegyelem!

Nincs elég terünk, hogy az egyes előadásokkal részletesen foglalkozzunk, s nem is célunk. Csak néhány jellemző, az egész atmoszférát érzékeltető vonást akarunk kiemelni.

Többen előadásaik bevezetésében, mely gyakran az előadás tartamának és tartalmának nagyrésztét kitöltötte, a tárggyal való foglalkozás szükségességéről és elméleti alapjairól szóltak, mintha magával a tárggyal sohasem foglalkoztunk volna. S noha nem ezt vártuk, mégis igazuk volt, mert az utolsó kilenc esztendőben valóban nem volt olyan összejövétel, mely legalább oly tervszerűséggel mint a 13.-i e kérdésekkel foglalkozott volna. Mindebből természetsszerűleg következik, hogy most már a soronlévő feladat, a részletekkel való foglalkozás. Egyetlen példa. Két előadó is hangsúlyozta, hogy a lelkipásztori munka alapja, a beszélgetés. Az egyik hozzászóló megjegyezte, hogy az ő hitközségükben minden ujonan jött zsidót felkeresnek, elbeszélgetnek velük és csakhamar rátérnek hitbeli kérdésekre is.

Rendkívül nehéz és bonyolult feladat! Soronlévő feladatunk: halljuk a részleteket. Hogy az említett példánál maradjunk. Akiknek ebben nagy gyakorlatuk van, írják le egy-két érdekesebb esetüket, pontosan, mit mondott a rabbi, mit mondott a kísérő hitközségi vezető, mit mondott a most érkezett hittestvér, hogyan folyt a beszélgetés, hogyan folyt a találkozás az előkészítő kapcsolatkereséstől az eltávolításig. Ebből lehet tanulni!

A második nagy eredmény a talmud-tóra oktatás fontosságának tudatosítása. Kitünt, hogy e téren rengeteg tennivaló van. Ezek között a legelső, hogy önmagunk kisgyermekének nevelésére alkalmas tanítókká alakuljunk. Módszer, anyag kiválasztás, még a pontos célkitűzés meghatározása is csak másodrendű. Miután azonban ez egyik napról a másikra nem következik be, mesterséges módon, a tananyag megfelelő feldolgozásával, a tanítással kapcsolatos kérdések elemzésével és tanulmányozásával segíthetünk magunkon.

Ezt tekintetbe véve a KÖRLEVELEBEN is nagyobb teret akarunk adni a tanítással kapcsolatos közle-

ményeknek, és számítunk nemcsak a rabbik, hanem az oktatással foglalkozó, vagy ahhoz érő kartársak segítségére is.

A harmadik jelenség is új feladatokra ösztönöz. A szeminárium professzorainak előadásai és hozzászólásai bebizonyították, hogy szükséges lenne kiépíteni a rabbikar és a rabbiképző szorosabb kapcsolatát. Egy kis eufemizmustal úgy mondhatnók, "tovább" képzésre lenne szükségünk. Persze ennek gyakorlati keresztülvitele nagy körültekinztést és nem ötletszerű tervezést igényel, de megoldható.

Végül néhány szót az előadások és a hozzászólások kapcsolatáról. Ha eredményekre törekszünk, nem szabad megijednünk a komoly, tárgyilagos, de éles kritikától sem. A tárgyilagos bírálat a közéletben sem ártalmas, de mindenestre hasznos szakmai kérdésekben. Elismerést adhatunk az előadónak buzgalmaért, az anyaggyűjtés terén végzett fáradozásaért, az előadásra való vállalkozásaért, hiszen oly kevés a vállalkozó. Tárgyi vonatkozásban azonban jöjjön a független építő kritika. Amíg attól kell félnünk, hogy a másik megsértődik, ha egy-egy megállapításával vitába szállunk, addig nem remélhetjük, hogy az érdektelenség megszűnik és gyakorlati eredmények születnek.

Olvassunk csak el, egy -a Szovjetunióban megjelenő- tudományos szakkönyvet, melynek utolsó lapjai az illetékes akadémiai, vagy egyéb szakbizottság részletes és nagyon éles vitáját tartalmazzák. Adózzunk elismeréssel, hogy a vállalkozó kedvet élesszük, de nem baj ha a vita eleven és sokszor késhegyre menő. Halljuk csak a különböző véleményeket, felfogásokat, a másiknak ellentmondó tapasztalatokat. Halljuk az irodalomban való jártasságot, a hiányos ismeretek helyreigazítását. S még ha utólag a helyreigazítani akaró nézet bizonyul helytelennek, akkor is volt értelme, hiszen az egyik helytelenség minden esetre helyesbbitve lesz. A kard gyanánt használt könyvet nyugodtan a mérleg serpenyőjébe dobhatjuk!

Talán még a pösátot kedvelők is megbocsájtják a következő merészséget.

Sólaum sólaum lóróchauk, azok között, akik az ügytől távol állanak, békesség honol, sőt kétszeres e békesség, mely már szinte temetői csend. Pedig a

mipné dárké sólaum elve belviszonyainkra nem vonatkozik. Völakórau, akik közel állnak az ügghöz, akik úgy érzik, hogy az a munka, melyet a mindenkori történelmi időben végzünk, énünk egyik része, husunk és vérünk, akiknek szemét nem tévesztik meg látszat - eredmények, s akik számára a feladat nem szűnik meg a hivatali helységből való kilépéssel, akik harcolni akarnak az utak kitaposásáért, azok tudják, hogy e harcban sebeket kapunk. Ezek a sebek, az ügyért ejtett vagy kapott sebek, nemcsak meggyógyulnak, hanem elősegítik a szervezett tisztulását is. Hogyne gyógyulnának, amikor -völakórau ómar Adaunój urfosziv- az ügghöz közelálló sebeit maga Isten gyógyítja. Meggyógyulnak, mert amiért estek: Isten szolgálatá!

Vajjon lesz-e alkalmunk máskor is mérlegelésre? Vagy a borulatóknak lesz igazuk? Lelkesedéssel hinni lehet a mindenkori megújulásban! S ki higgyen benne, ha nem a rabbi, s mikor, ha nem a mérleg havában?!

Sz.....r R.f.

=====

H É T R O L H É T R E

=====

PILLANATFELVÉTELEK.

/Börésisz/.

Gyakran foglalkoztat bennünket az a probléma, hogy felnöött hiveinket - akik gyakran minimális zsidó tudással sem rendelkeznek - hogyan lehetne legeredményesebben vallási életünkkel megismertetni.

Meggyőződésem szerint a solaus-szoudausz alkalmából elmondott hetiszidra-magyarázat, a legjobb módszerek közé tartozik.

Pillanatsfelvételek a heti szidrából - ezt a címet is viselhetné. Kisebb egységeket ragadunk ki, ismertetjük és értelmezzük. Ott nincs olyan távolság a rabbi és a hivei között, mint prédikációk alkalmával - nem térbeli távolságra gondolok -, ott közvetlenebb és töményebb a tanítás, mint kulturelőadások

alkalmából és van még egy szempont, amely igen lényeges: a közösen eltöltött szüdasz-micve, a zömi-rausz, a bencsolás stb. olyan vallásos családi hangulatot, olyan sabbosz-élményt jelent sok hívő számára, amelyben odahaza már nem részesül.

A bibliát nem ismerők, megismerkednek egy kicsit a heti szidrák tartalmával, nem absztrakt tanítást kapnak, hanem élt, bepillantást nyernek a "bibliai erkölcs" műhelytitkaiba, meggyőződhetnek arról, hogy mindegyiknek megvan a bibliai aranyfedezete, és azok az egyszerű kis elbeszélések valóban kimeríthetetlen forrásai az isteni szónak.

A legváltozatosabb anyag kapcsolható egybe, bircauszau márchiv bircauszau mókaccér, ki miről akar, ki mit tart érdekesnek, aktuálisnak, tanulságosnak, és befejezésül néhány szép szóval össze lehet fogni, közös nevezőre hozni.

Érdekes és tanulságos a hallgatók felé, de ugyanakkor komoly studium a rabbi számára is, mert állandóan frissíteni kell ismereteit, hogy hallgatóinak a legtöbbet nyújtsa.

Az elmúlt esztendőben, itt Baján, Börésisz szidrájától kezdve, majd minden szidrát sorra vettünk, a példa kedvéért közlöm feljegyzésemből, hogy az első szombaton milyen anyag került egymás mellé.

-o-o-o-

Börésisz boro Elauhim.... A világ teremtésétől egészen az özönvízig terjed ez a szidra. A biblia mélyebb értelmét kutató elme, annyi kérdéssel találja magát szemben, hogy belekábul. Mi ez, amit olvastunk? történelem, természettudomány, filozófia? -nem! Költői szépségű vallásos igazság, amely alapja a mi egész erkölcsi világrendünknek, mert megismerjük általa a Teremtő Isten fogalmát. /1. Benoschofszky: Zsidóságunk tanításai 18./.

Ezt a szidrát mások is fel akarták használni arra, hogy vélt igazságait igazolják vele. Lásd a Talmud leírását /Megilla 9./ a Szeptuaginta keletkezéséről, ahol elsorolja azt a 15 szövegjavítást, amelyet a 72 bölcs egyöntetűen végzett azért, hogy a dualizmus alapot ne találjon. /Felsorolhatjuk az érdekesebbeket, mint pl. Elauhim boro börésisz stb./.

Vöchol észev hoorec terem jicnoch /2.5/ Elkészült a nagy mű,de még várakozási állapotban van minden, még nem indult meg a hatalmas organizáció,mert még nincs eső,nincs dolgozó ember.Csak a szorgos munka képes a természet ajándékait az emberiség áldásává változtatni.

Vájgores esz hoodom.../3.24/ Az első emberpár, az első törvény, az első bűn és az első bűnhődés. Isten kerubokat állít és a körülforgó kará villogását, hogy elzárja az embert az élet fájától. Nem az Éden-től zárja el az embert, mert az édent mindenki önmagának építheti. Isten áldása és az ember szorgalma a kietlen sikságot is édenné változtathatja, vájogszem midboro köeden.../Jes 51./ Attól a "paradicsomtól" zárta el az embert, amely dologtalanságon keresztül bűnbeesésig vezet. Kárpótlás volt a munka az elvesztett Édenért.

Káin és Ábel, Vájaumer Káin el Hevel ochiv... /4.8/ Régi kérdése a teológiának, hogy miért nem fogadta szívesen Isten Káin áldozatát, mit beszélhetett testvérével, mielőtt rátámadt? Heller professzor közül iszlám legendákat /IMIT, 1931./, s ott közli, hogy Káin és Ábel mint vetélytársak állottak egymással szemben, s Ádám tanácsára történt volna a "perdöntő áldozat". Dr. Scheiber dolgozatában olvassuk /IMIT, 1942./, hogy 1499-ben vetődött fel ez a probléma először Oxfordban, a kor humanistái előtt s Erasmus fejti meg "seholsincs" kódexből.

A zsidó írásmagyarázat mindig a szövegből indul. Káin áldozata nem volt kedves, mert mipőri hoádomo - a silányból történt, szemben a heveli miböchórász cónó. Istennek csak a szívből jövő áldozat kedves, ez az elv átszövi egész vallási életünket: ráchmonó libbo boo, micvész cörichósz kávvono, ze éli vőánvéhi stb./Elődeink ezért vették a legszebb eszrógot, diszitették a szukkot, stb. stb. Mit beszélt Káin Ábel-lel? - semmit! A biblia éppen azzal értékeli le Káin esetleges érveit, hogy említésre sem méltatja. Rási szerint úgy kell értelmezni, hogy "összeszólalkozott" vele. Ime az alaptalan gyűlölet, az oknélküli harag, a színász-chinnom mire képes, az első testvérgyilkosságot ez eredményezte és az utolsó zsidó államot, a II-ik Szentélyt is ez pusztította el.

A Hevel ochicho.../4.9/ Isten megbánásra akarja bir-

ni Káint, de ő cinikusan felel. Elhangzik az ítélet és még mindig nem a bűnbánó ember, hanem az ijedt ember áll Isten előtt. Nem a tettét bánja, hanem a büntetést sokalja, de az isteni irgalom még így is felragyog fölötte, égi jelet kap, hogy ne bántassa senki, hátha megbánja bűnét. Milyen mélyre tud zuhanni az ember, de olyan mélyre soha, hogy ne találhassa meg Istent. Az ember elkerülheti a bünt, de soha a büntetést... A természet világa alakul ki előttünk, s vele párhuzamosan az erkölcsi világ. De még nem valóságban, hanem megvalósítandó tanításokban. Ez már az ember feladata! Így lesz társa Istennek a terem-
tés művében.

Gleichmann Emil.

AZ ÖZÖNVIZ NEMZEDÉKE.

Az özönviz mondáját az ősi hagyományoknak majd mindegyike megőrizte. Lehet, hogy a Földközi tengermedence neolitikori alámerülésének emléke kísért ebben a mondában. E világ-pusztulás az emberiség ősi lakóhelyein a civilizáció folytonosságában teljes hasadást idézett elő. Más hagyományokkal ellentétben a biblia vizözön-elbeszélésének nagy erkölcsi és vallási jelentősége van. Az özönviz isteni ítélet egykor felett, melyben az erőszak és a züllöttség lealacsonyította és rabbságba döntötte az embereket.

Léteztek óriások; és az erőszak meg az élvhajzás volt az uralkodó eszme.

A következő fejezetet L. Ginzberg: The Legends of the Jews Vol. I. 151-154 fordítottam.

Kain ivadékai ösatyjuk bűnös és romlott életét, Séth leszármazottjai pedig kegyes és becsületes életet éltek. A két törzs élete, lakóhelyük kiválasztásában is visszatükröződött. Séth családja a Paradicsom közelében levő hegyeken telepedett le, Kain nemzetsége pedig a damaszkuszi mezőkön. /1./, melyeket Kain beszennyezett testvére, Abel meggyilkolásával.

Szerencsétlenségére Metuselách idejében Séth fiai a káini férfiak romlott útjára tértek. Egyforma volt a két törzs mindenféle kegyetlen cselekedet véghezvitelében. Házasságra is léptek egymással és a frigyekből származtak egyesek szerint a Nefilim.

Az ő bűneik miatt hullt az özönviz a világra. E nemzedék, mint az özönviz előtti emberiség uralkodó eszmévé tette a bujaságot. /2./ Sem munkát, sem szükségét nem ismertek semmiben. Ez aztán arcátlanul elbizakodottá tette őket. Gögösségükben Isten ellen is támadtak. Ha egyszer vetettek, a betakarított termés 40 évig is elég volt és olyan mágusaik voltak, akik meg tudták állítani a napot és a holdat és szolgálatukba állították azokat. A gyermekek sem okoztak nekik gondot. Néhány napi terhesség után szültek asszonyaik és az újszülöttek azonnal tudtak menni és beszélni, sőt ők maguk segítettek anyjuknak köldökzsinórjuk levágásában. Az újszülötteknek még a démonok sem tudtak ártani. Egyszer egy újszülött elszaladt, hogy anyjának kést hozzon, közben azonban találkozott a démonok fejedelmével és nagy küzdelem támadt közöttük. Egyszerre azonban kakaskukorékolás hallatszott és a démonnak abba kellett hagyni a küzdelmet. Mielőtt azonban eltűnt, rákiáltott a gyermekre: menj, térj vissza anyádhoz, bizony ha nem kukorékol a kakas- megöltelek volna! "Erre a gyermek így válaszolt: "Menj te az anyádhoz vissza, - bizony én öltelek volna meg, ha a köldökzsinórom el lett volna vágva." /3./

De a gondtalan élet, módot és sok lehetőséget nyújtott gonoszságaikhoz. Isten azonban az ő végtelen kegyelmében megbocsájtotta az emberiség gonoszságait, de midőn tisztátalan életet kezdtek élni, megszüntette Isten kiméletét, "mert Isten türelmes minden bűnnel szemben, kivéve az immoralis életet". /4./

A másik bűn, mely e gonosz nemzedék végét siettette, a rablási vágyuk volt. A rablásaikat azonban oly ravaszul tervezték ki, hogy a törvény nem tudta elérni őket. Ha egy paraszt egy kosár gyümölcsöt vitt a piacra, körülvették és egyik a másik után éppencsak egy harapásnyi kóstolót vett el tőle, mindaddig, míg semmije sem maradt neki.

Mikor Isten elhatározta a bűnös nemzedék megbüntetését, mégis felülkerekedett irgalma és Noachot küldte hozzájuk, aki 120 éven át buzdította őket megtérésre, különben Isten özönvizet bocsát rájuk. De mindenki kinevette. És midőn látták Noachot, hogy bárkát kezd építeni, megkérdezték: "minek ez a bárka?" /5./

Noach: "Isten özönt hoz reátok!"

A bünösök: "Miféle özönt? Ha tűzőzönt, tudunk mi az ellen védekezni! Ha vízözönt, -ha a vizek a föld mélyéből törnek elő, be fogjuk takarni az egész földet vaslemezekkel, ha pedig felülről hull alá a víz, arra is van gyógyszerünk!"

Noach: "a víz lábatok nyomán fog felfakadni és képtelenek lesztek védekezni ellene".

Részben azonban azért maradtak szívük makaosságában, mert Noach tudatta velük, hogy addig nem lesz özönviz, míg a jámbor Metuselách köztük él. A 120 év azonban, melyet Isten kiméleti időként kijelölt, elmult. Metuselách meghalt. De Isten a jámbor férfiu emlékére újabb kiméleti időt adott -gyászheteket érte. /6./ A kegyelemnek eme ideje alatt felfüggesztette a természet rendjét. A nap nyugaton kelt és keleten nyugodott le. Isten megmutatta a bünösöknek, hogy mit vesztenek el megátalkodottságuk miatt. De mindez nem használt. Mikor Metuselách és nemzedékének többi jámborai megváltak az élettől, Isten a megátalkodott emberek miatt özönvizzel sújtotta az egész szárazföldet.

Dr. Singer Ödön.

Jegyzetek: Damaszkusz a hely, ahol feltevés szerint Káin megölte testvérét, Ábelt. "Isten gyermekei" Káin leszármazottai voltak, mert Káin égi eredetű volt. Később Séth ivadékaival házasodtak össze, ezek a káiniták fizikai erejét és szépségét örökölték, de erkölcsstelen természetüket is. ---2. A gondtalan és boldog életre, amelyben az özönviz előtti generációk éltek az Ággáda sűrűn céloz, hogy megmutassa: a földi javak tulzott élvezete káros következményeket von maga után /Szan Heár. 108/a: Tónu Rábbónon: Daur hámbbul lau niszgou elő bisvil tauvó sehispia lóhem HKBH. Ómár HKBH bötauvo sehispáti lóhen bah máchiszin auszi, uvah áni don auszom. Különböző forrásokat gyűjt egybe L. Ginzberg idézett műnek Vol. Not. I. 179 old. 15. jegyz.: "Isten mannát adott az özönviz előtti óriásoknak izlésüknek megfelelően úgy, hogy nem is vágytak hus után. ---3. A kakas kukorékolása elüzi a démonokat /Jóma 21/a: Jólistmert legenda: az ujszülöttek születésük után tüstént beszélnek. Malkicedek frag-

mentumokban olvassuk, hogy M. Malkicedek születése után rögtön beszélt és Istent dicsérte. ---4. A midrás szerint három bűn miatt volt özönviz: erkölcselenség, bálványimádás és erőszakosság. ---5. Szanhedrin 108/b. ---6. Szanhedr. 108/b.: Ómár Ráv: Hespéron sel cáddikim móákvín esz háppuróni jausz.

AGGÁDAK OLVASÁSA KÖZBEN.

=1. BÖRÉSI SZ.=

/Midrás Tanchuma VI./ Éle tauldausz Hassomájim vóhoorec böhiboröön. Kétszer fordul elő a tórában a tauldausz szó "mólé" írva. Először itt és másodszor: Éle tauldausz Perec /Rut IV. 18./ Először azért, mert a teremtkor tökéletes volt minden, aztán az ember romlása miatt hiányoztak nemes tulajdonságai. Ezeket csak a messiási korban nyeri vissza az emberiség. Erre utal a szó két ilyen előfordulása, hiszen a Messiás Perec nemzetségéből fog származni. A mólé írás vav-ja arra utal, hogy hat dolgot vont meg Isten az első embertől, miután vétkezett:

- 1., arcának fényessége
- 2., Termetének magassága
- 3., Élete
- 4., a föld önkéntes termése
- 5., az édenkerti békesség
- 6., a hold és a nap fényessége.

Ha az ember bűnözik, nem úgy cselekszik, ahogyan embertársai és saját érdekeinek összeegyeztetése megkívánná, elveszti arcának fényességét, mert lelkiismerete kinozza. /Jób 14, 20/, természetének egyenes, gerinces magassága megtörik /Psalm. 134, 5/, elveszti létének értelmébe vetett hitét, nem tudja olyan eredményesen végezni munkáját /Gen. 3, 17/, nem találja földi békességét, melyre teremtdött /u. o./ és nem tudja élvezni a természet fényét sem /Jes. 13, 10/. De ha igaz megtérést mutat, elősegíti egyéni cselekedetével a világ megbékélését és visszanyeri külsőjének és lelkének minden tökéletes formáját.

Tökéletesnek teremtette I. a világot. Ilyen is lenne mindig, ha az ember nem rontaná meg. Eppen

az őszi ünnepi sorozat lezárulása után intő példázattal tanít e feladatra a tóra-kezdő szombat midrási példája.

==2. NAUACH==

/Midras Tanchuma/ III./Gen.9,9-hez Jesaja 49, 21.alapján.Mivel a szövegben nem az áll,hogy az embertől magától,hanem szájából ne távozzék el soha a Tan, I. két jesivát létesített Izr.számára, hol állandóan a Tóra szavain elmélkedtek. Kétszer évente e helyeken gyülekezett az egész nép és a Tóra harcosaivá vált.Ezért e két tanházat nem érte soha pusztulás,fogság,kirablás és nem uralkodott felette elnyomó hatalom.

-O-O-O-

A tudás,melyet csendes tanházakban,iskolai oktatásban megszerzünk, csak a mi hatalmunk, tőlünk senki nem veheti el.Ha fogságba jutunk,ezt el nem vehetik,ha kirabolnak is, a mi tulajdonunk marad, nem pusztul el még testünk mulása után sem, mert átadhatjuk az utódoknak,nem uralkodhatik felette senki,mert a gondolat szabad.

I. Izrael számára két tanházat létesített,Izraelnek pedig feladata,hogy a tanházakat fenntartsa és tudásának megszerzésével biztosítsa fennmaradását.

==3. LECH LÖCHO==

/Midras Rabba Gen. 12,2-höz./ Négy ember hírneve terjedt el a világon és mind a négynek volt egy érme,szimbóluma,mely bejárta a világot.

- 1., Ábrahám: érme egyik oldalán ifju és hajadon, másik oldalán öreg ember és öreg nő.
- 2., Józsuá: érme egyik oldalán ökör,masik oldalán rőém.
- 3., Dávid: érme egyik oldalán bot és tarisznya,masik oldalán bástya.
- 4., Mordecháj,érme egyik oldalán zsák és hamu,masik oldalán arany korona.

-O-O-O-

A négy zsidó és szimbóluma az egész zsidóságnak. Magukban hordozzák minden jellemző tulajdonságát. Ábrahám öreg korában lett naggyá,nem öregedett ki, a hit és bizalom örök ifju hirdetőjévé lehetett. Abel Pann egyik festménye: Salselesz hákábbóló is

ezt hirdeti,hol körben áll kéz a kézben minden nemzedék és az öreg fogja a csecsemő kezét.Együtt haladunk tanunknak útján ifju és öreg.

2.,Józua a harcos vezér.Övé Efrajim és Menasse jelképe.Ha kell,harcban is megállja helyét és a veszedelemben is méltósággal viseli helyzetét.

3.,Dávid. Többezeréves vándorutján csak bot és tarisznya kísérelője, de bizik az igazság diadalában, hogy a jövő meghozza mindenki és az ő számára is a biztonságot.

4.,Mordeháj. Ha életére törnek,pusztítani akarják, ha nem marad más meg számára csak a gyász és fájdalom, I.-be vetett hitét,bizodalmát fel nem adja, Tórájával és tanításaival száll szembe az erőszakkal,ez hozza meg számára a diadalt.

Dr. Klein Tibor.

AGGADÁK OLVASÁSA KÖZBEN.

1.

Egy palotában,melynek sok ajtaja volt,min-denki eltévedt és nem találták meg a kivezető utat. Végre jött oda egy okos ember,aki a bejárathoz fonalat kötött,melynek segítségével céljukhoz talál-tak. /Ariadne fonala és a labirintus-mitosza midrá-si változatának forrása: Sir.Has.Rabba 1.7. Kohe-let R.II.12./.

Aki életének útját valamilyen szilárd pont-hoz köti,az nem téved el,bármilyen utvesztőbe ke-rül megtalálja a kivezető utat.

2.

"Jó az Örökkévaló mindenkinek" /Ps.145,9./, Echa 3,25. tanítja: "Jó az Örökkévaló a benne re-ménykedőkhöz". A két vers között ellentét látszik. Felelet: Ha valakinek egy kertje van az egészet megöntözi,de fokozott gondozásban,gyomlálásban a nemesebb növényeket részesíti. Így van Isten is. Táplálja a jókat,rosszakat egyaránt /Zon tauvim vöróim/, de fokozott védelmet csak a jók nyernek. /Szanh.39b./

Mindenki élvezheti az élet szépségének áldását, de fokozottan élvezhetik ezt, akiknek a szíve hittel van tele.

3.

"Aki szereti az ezüstöt, nem lakik jól vele". /Koh.5,9./. Deut.R.II.27., e verset arra magyarázza, hogy aki szereti az isteni tant, a micvát, sohse telik be vele. Dávid és Mózes példája bizonyítja ezt. Bár Isten azt mondta Dávidnak, te nem építed fel az én hajlékomat, mégis buzgón mindent előkészített a felépítéshez. Mózesnek, Isten tudtára adta, hogy nem vonul át az Igéret Földjére, mégis rendelkezéseket hoz, melyek oda érvényesek.

Legyünk mi is a jövő magvetői... mi zsidó munkánk legyen olyan buzgó és eredményes, hogy belőle értékes örökség szálljon utódainkra is.

4.

"Mindezeket a kezem teremtettem". /Jes.66,2./. R. Judán tanítja: Isten a Tóra és a zsidóság /sövötim/ érdemében teremtettem a világot. /Ber.Rabba 12,2./
- mi egyéni világunk építésében tudjunk hivatkozni a Tóra és a zsidóság szeretetének érdemére.

Dr. Komlós Ottó.

=====

B É S Z T Ö F I L L Ó

=====

ÜNNEPI MEGFIGYELÉSEK.

Községeink tagjainak kezében a nagyünnepi istentiszteleteken leginkább a Schön József féle imakönyvet láttuk. Sajnos e fordítás a mai ember számára már nem használható... maga korábban tiszteletre méltó kezdeményezés, teljesen elavult.

Itt az idő, hogy gondolkodjunk magyar imádságoskönyv megjelentetésén. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy mennyire égető szükséglet egy, a mai emberéhez szóló imakönyv. Pécsen, Szegeden, Győrött igen sok templomjáró hívünk van, különösen nők, akik a héber szöveget olvasni sem tudják, s mégis hívő emberek,

sőt talán különösen hívő emberek.

• héber szöveget nem kellene újra nyomni. Inkább valami kalauz félére gondolunk, amely a legfontosabb imák fordítását tartalmazza. Héberül csupán a kezdő szavakat, esetleg a kezdő mondatot kellene leírni, hogy az istentisztelet menetét követni lehessen. Esetleg egy jellemző mondatot a fordítás megfelelő helyén héberül is idézne a kiadvány. • héber szövegeket latin átirásban közölné.

Egy kisebb kötetbe, inkább füzetbe elférne a péntekesti istentisztelet, esetleg egyéb is; gyermekek imája, szombat délelőtti imák, esetleg néhány liturgiai megjegyzés az otthon vallási életével kapcsolatban stb.

Egy nagyobb füzet tartalmazná a jómim nauroim, egy másik pedig a solaus röglím hasonló feldolgozását.

Próbaképpen néhány szemelvényt be kellene mutatni az Intézőbizottság ülésén a régi és a készitendő új fordításokból.

• cél az lenne, hogy elsősorban a héberül olvasni nemtudók áhitat igényét kielégítsük, mégpedig úgy, hogy az istentisztelet liturgiai menetét nyomon követhessék.

Nagyon örülnék, ha a kollégák a felvetett problémához hozzászólnának és e megjegyzések figyelembevételével akarna vállalkozó a fordítások elkészítésére.

Biztosak vagyunk ugyanis, hogy a kiadás nehézségei elől az akadályokat könnyen el lehet hárítani.

~ ~ Dr. Schweitzer József.

LANG GYULA vésztői hittestvérünk kérdezi, hogy Lów Fordításának: "Örömet szerze az Ur nekem, aki meghallja, vélem fog örvendeni," mi a hagyományos alapja? Lów értelmezései rendszerint hagyományos alapon nyugszanak. • fenti fordítás alapja a helyhez fűződő Rási-kommentár, melynek forrása Ber. Rabba 53, 12.

É L A U N   M A U R E

JÓZSEF ÉS TESTVÉREI.

1. A tanítás helye: a talmud-tóra I. csoportja.
Időtartama: 1/2 óra. Alaki célja: A testvérek szerezessék egymást. Tárgyi célja: József és testvérei közti viszony, József álmai, Józsefet eladják testvérei.

2. Kapcsoló ismétlés. Jákob visszatér Kanaánba, József anyjának halála, ami indokolja Jákob megkülönböztetet szeretetét József iránt. E tulzott szeretet bajt hozott Józsefre.

3. Új anyag.

József anyjának Rachelnek csak két fia volt: József és Benjámin. Mikor anyjuk meghalt, a két fiú sokat sirt, szomorkodott. Atyjuk is nagyon busult, de még jobban, amikor a két nagyon szomoru árvát látta. Sajnálta őket és még több szeretettel bánt velük, különösen Józseffel, aki már elég nagy volt ahhoz, hogy megértse, mit jelent édesanyja halála és így mindenkinél jobban siratta anyukáját.

A testvérek azonban nem szerették őt. Mit gondoltok miért? Megmondom, mert ha valami rosszat tettek, mindjárt elment atyjához és beárulta őket és ők kikaptak. Szép dolog az árulkodás? Bizony nem. Haragudtak is rá. De bennök is volt hiba. Irigykedtek rá, mert atyjuk jobban szerette őt, mint bármelyiküket. Az meg különösen bántotta őket, hogy szebb ruhát kapott mint ők. Vajjon mit érzett József, mikor látta, hogy atyja őt jobban szereti mint testvéreit? Ugye büszke lett, sőt ennél is rosszabb: gőgös! Melyitek tudná megmutatni, hogyan jár a gőgös? Hogyan beszél mással? Szeretjük-e a gőgös embereket? Józsefet sem szerették testvérei. Gőgösségében olyanokat álmodott, hogy ezekért már meg is haragudtak rá. Egy reggel így szólt hozzájuk: "Halljátok csak, mit álmodtam az éjjel! Buzát kötöttünk kévében a mezőn. Mikor a kévék készen voltak, felálltak. Az én kévéim állva is maradt, a tieitek pedig leborultak az enyém előtt."

Amikor a testvérek ezt hallották, egymásra néztek és szégyenkezve így szóltak egymáshoz: Ni, ő a

legkisebb akkora urnak képzele magát, hogy mi nagyok le fogunk borulni előtte? Most már meg is gyűlölték.

Máskor megint így szólt henegeve: "Az éjjel álmomban a nap, a hold és 11 csillag leborult előttem!" Ezt már apja is megsokalta és haragosan rá-szólt: "Tán csak nem akarod, hogy apád, anyád és testvéreid leboruljanak előtted!" Ki tudja mi jelentette az álmomban az apát, anyát, testvéreket?

Ti csodálkoztok azon, miért haragudtak a testvérek Józsefre álmai miatt. Álmainkkal gyerekek, mi is úgy vagyunk, hogy gyakran elérjük álmainkban, amit ébren kívántunk. A minap én is este megkívántam a szőlőt, de már nem volt kapható. Álmomban aztán olyan szép kertben szedtem szőlőt, amelyet ébren nem is láttam. József is mint a majdnem legkisebb a testvérek között, mindig arra gondolhatott, milyen jó volna olyannak lenni, hogy még a nagy testvéreknek is tudjon parancsolni. Álmában teljesedett is ez a kívánsága.

Telt, múlt az idő, de a testvérek nem feledkeztek meg József álmairól és tovább is haragudtak rá.

Egyszer a testvérek juhnyájáikkal messze jártak otthonról. Már napok óta voltak távol otthonról, atyjuk már aggódott miattuk, hátha valami baj érte őket. Így szólt Józsefhez: "Éredj, keresd meg testvéreidet és hozz hírt felőlük!".

József el is ment, de csak harmadnapra találta meg őket. Mikor messziről meglátták, így szóltak egymás közt: "Nini, itt jön az álomlátó!" Volt köztük olyan is, aki azt mondta: "Öljük meg, majd meglátjuk, hogyan teljesednek álmai!" Ekkor így szólt Rubén a legidősebb: "Csak nem fogjuk testvérünket megölni, dobjuk az itteni gödrök egyikébe, hadd pusztuljon ott." Magában pedig azt gondolta, ha tovább mennek, ő visszajön, kihuzza és elviszi haza.

Közben odaért József. Nekiestek, lerángatták szép köntösét és belökték a gödörbe. Helyesen cselekedtek? Nem bizony, még idegennel sem szabad így elbánni, nem még testvérrel.

A csunya tett után leültek falatozni, amikor megláttak egy tevéken jövő utazó társaságot, úgy

mondjuk: karavánt, mely feléjük tartott. Tudjátok a sivatagban nem székéren utaztak az emberek, hanem tevéken. Most azonban már vasuton utaznak a sivatagban is. Odaérve látták, hogy kereskedők, kik mindenféle árut vittek más országba. Ekkor így szólt Jüda, a középső testvér: "Adjuk el Józsefet ezeknek a kereskedőknek, vérbemártott köntösét pedig elvisszük haza, hadd higgye apánk, hogy vadállatok tépték szét. Ugy is tettek. Eladták Józsefet, akit a kereskedők magukkal vittek Egyiptomba. Köntösét kis kecske vérébe mártották és elküldték haza. Amint Jákob meglátta a véres ruhadarabot, felkiáltott: "Jaj nekem, vadállatok tépték szét az én drága fiamat! "Hiába vigasztalták, nem szűnt meg siratni Józsefet.

4. Összefoglalás, alkalmazás.

Nos, most lássuk ki volt a bűnös ebben a történetben? A gyerekek a végből ítélve a testvéreket fogják elmarasztalni. Nem lesz szükség bővebb magyarázatra, hogy rájöjjenek arra, József is hibás volt.

Valamennyien miben voltak hibásak? /Ha nem kapjuk meg a kívánt feleletet, úgy tesszük fel a kiegészítő kérdést: Így történt volna akkor is, ha szerettek volna egymást?/ Bizony ez annak volt a szomorú következménye, hogy nem szerették egymást.

Melyiteknek van otthon kis testvére? Szeretted-e, hát te? Ugy is kell, testvérek szeressék egymást, akkor nem történik baj köztük.

Itt kitérhetünk arra is, hogy egymás gyengéit meg kell bocsájtani.

Mit gondoltok, csak a testvérekre kötelező a szeretet? Nem ám, szeretni kell minden jó embert. Hát a rosszat? Azt sajnálni kell.

Ha a felnőttek szeretnék egymást, sok minden másképp lenne. Nem kellene börtön, nem volna háború. Bizony sok minden rossz elmaradna.

József megkapta büntetését, a gőgös nagyravágásért, a testvéreket is megbünteti Isten azért a kegyetlenségért, mellyel testvérükkel és édesatyjukkal elbántak. Erről majd máskor mesélek nektek.

Székely Alfréd
ny. igazgató Szeged.

==A HANGVERSENY.==

/Midrás modern feldolgozása./

Tavaszi volt. A hajnali kék égmezőkön apró fehér báránnyelkűk kergetőztek. Vidámak, jókedvűek voltak. A kelő nap sugara szomjas ajakkal itta fel a rét harmatját. Az erdő tisztásain reggeli tornagyakorlatukat végezték az apró özgidák. Anyjuk, a suta vigyázta játékaikat. A bokrok virágoktól, rügyező levelektől voltak szagosak. Az ágak között megkezdtek hangversenyüket az énekes madarak. Boldogok voltak és önfeledtek. Egyszóval erdőn mezőn béke volt.

Egyszerre azonban váratlanul felsikoltott a rigó vészjele. A tisztáson mindenki megtorpant. Még a fűszálak is figyelmeztetve emelgették fejüket, majd a suta riadója - rövid füttyjele - süvített fel. Gyermekei szemvillanás alatt tűntek el az erdő sűrűjében. Aztán ő maga is utána futott. A madarak is abbahagyták énekeiket. Mind figyelte a közeledő veszélyre. Igen, az ember közeledett. Tűzes botkeze a vállán volt és mellette az örök áruló: a kutya!

Csaholására az erdő énekesei elröptek. Csak két kismadár maradt a helyén. Ők nem vették észre semmit a történetből. Vitatkoztak. Az egyik a világhíres tenorista volt: a csalogány és vele szemben hintázott egy ágon fiatalabb kollegája, a nagyreményű fülemüle. Csak akkor vették észre az embert, mikor már az ő bokruk mellett haladt tova és a nagy némaság körülvette őket. Egy percre ekkor ők is elhallgattak, de aztán még nagyobb erővel folytatták a régi vitát, kinek van jobb hangja közülük.

A csalogány kissé lenézően szólt: igaz kollegám, valóban jó az alaphangja, ámde a mester kinél tanult, nem hozta ki önből mindazt, amit lehetett volna. Kár, kár. Én azonban nem vagyok irigy természet és ha kissé korrepetálásra szorul, szívesen tanítom és elkezdett skálázni...

Köszönöm! válaszolt az epés megjegyzésre a fülemüle, mesterem legalább oly kitűnő mint az öné. Módszáma is elsőrendű. Lehet, hogy az ön technikája jobb mint az enyém, de meg kell mondanom, hogy az én hangterjedelmem messze felülmúlja az önét és nem is vitás, hogy a hangom is sokkal jobb. No, no fiatalember,

akarom mondani kartárs,felelt a csalogány,talán mégsem kell annyira önhittnek lennie.De ha óhajtja,szívesen kelek versenyre tudásával.Tudja mit,a legközelebbi járókelőt fel fogjuk kérni bírónak és mindketten énekelünk neki.

Rendben van, -válaszolta a fülemüle.S kiültek a faágra,várták a járókelőt.De hiába teltek-multak az órák,senki sem közeledett.Már rég felszáradt a hajnal harmatja,már lekonyultak a nap tűző hevétől a mező virágai.Eltikkadt a fülemüle,a csalogány is hiába röpögt fel a fatetőre,csak nem jött senki.Mindenkit elriasztott az ember.Mindenki biztos rejtekébe bujt.

Egyszer azonban lábdobogást hallanak.A távolban először feltűnik két nagy fül,majd egy szürke hát és lassu léptekkel közeledik a türelmes számár.

Ime -egy járókelő-kartársam- szólott a csalogány.Felkérjük őt döntőbírónak,de a vesztes egyik szemét kiszúrjuk!

Megrázkódott a fülemüle.De nem akart gyávanak látszeni - elfogadta a csalogány kegyetlen javaslatát.

Mikor a számár hozzájuk ért,megszólitották.Boldogan vállalta a szokatlan tisztelet.Kényelmesen leheveredett az árnyékba és várta a hangversenyt.Először a fülemüle énekelt.Trillázott,a felső cét úgy kivágta,hogy percekig rezgett még a levegő is.Legszebb áriáját adta elő.Ily szépen még sohasem énekelt.Erezte,hogy nagy volt.Tudta,hogy kitűnő volt.Es mikor elhallgatott,mondta is a számár:gyönyörű volt,és megelégedése jeléül hatalmasat ordított.Azt hitte ő is fülemüle.

De aztán rákezdett a csalogány.Kicsiny torkán hatalmas hang hömpölygött elő.Csattogott,skalázott.Ugy bánt a hangjával,mint mester az anyaggal.Magabiztosan énekelt.Élete legnagyobb jelenése volt.S mikor elhallgatott a számár felé fordult és megkérdezte: nos,hogy tetszettem? A számár neki is azt felelte: gyönyörű volt.

De ki volt a jobb? -kérdézték.A számár pislogni kezdett,hátat előntötte a veriték és lassan megszólalt:hát mindkettő gyönyörű volt,de nekem valahogy jobban tetszett a csalogány éneke.

Es ezzel eldőlt a verseny.Győzött a csalogány.

A szegény kis fülemüle szemét irgalom nélkül kiszurták.

A számar pedig tovaügetett.

Elnémult a fülemüle. Véres szemgödrét szomorúan fordította a nap gyógyító sugarai felé. Csendesen gubbasztott egy kis ágon.

A csalogány pedig egy darabig élvezte diadalát, énekelt, csattogott, skálázott. Amde egy idő múlva felébredt a lelkiismerete; talán mégse kellett volna a fülemüle szemét kiszurni... és odaröppent melléje vigasztalni őt. Nézd - szólott a fülemülehez - ne légy oly szomorú, hiszen félszemmel is lehet a világot látni, félszemmel is lehet az erdő szépségében gyönyörködni, félszemmel is fogsz tudni énekelni...

Ekkor azonban megszólalt a fülemüle: nem, nem azért hallgattam el mert kiszurtátok a félszememet, nem az fáj nekem, de az fáj nagyon és örökké fog fájni: hogy a számar volt a bíró!

Dr. Singer Ödön.

=====

H A L A D Ó   H A G Y O M Á N Y O K

=====

BACHER VILMOS

kiadatlan beszéde

L Ö W   L I P Ó T

auheljának felavatásakor a szegedi temetőben
1876. október 19.-én.

-O-O-

Dr. Bródy Ernő, felekezetünk veterán harcosa, tervezetet készített a magyar zsidóság kiváló egyéniségeiről tartandó előadássorozatra. A sorozatnak élén Löw Lipót hatalmas egyénisége áll. Jellemzését az itt következő sorokban, az egyedül méltótól olvashatjuk.

-O-O-

Tisztelt gyülekezet! Ha nyári eső után a borus égnek sűrű felhőfátyola szétoszlásnak indul, utat nyitva az égi boltozat kék fényének, akkor gyönyörű tűneménynek vagyunk tanúi. Eget és földet mintegy összekötve huzódik láthatártól-láthatárig

a legszebb színekben ragyogó égi iv, melyről heti szakaszunkban így szól az isteni íge: "Esz kásti nészatti beónon, vőhojszó löausz bōrisz bēni uvēn hoórec" /Gen.9./ Az én ivemet helyeztem a felhőkben, hogy a köztem és a föld között való szövetségnek legyen a jele.

Es, tisztelt gyülekezet, az ég és föld, az öröklét és a mulandó földi élet közti szövetségnek hasonló jelét helyezte a Mindenhatónak atyai keze az emberi szívbé is. Valamint sötét felhők közül a szivárvány, úgy tündöklök a mély gyásznak sötétségéből az emlékezetnek boldogító fénye és mennyei vigasszal, mennyei megnyugvással tölti a szívet.

Igenis, az emlékezet, mely leghathatósabban lép jogaiba, amikor a sötét gyásznak első boruja szét - oszlani kezdett, az emlékezet Isten Isten adta jele azon szövetségnek, mely az eget a földdel, mely az ittmaradt gyászolókat az öröklétbe költöztött boldogult szellemmel összeköti. És az emlékezetnek jelen ünnepe, mely e szent helyre - mert szent hely a halottak néma mezeje - összehívott, ezen ünnep nem e - egyéb, mint ünnepe a szövetségnek, mely egy családot végtelenül szeretett fejével, mely egy közösséget háttartalanul tisztelt vezérével, tanítójával egyesíté, míg élt, mely egyesíti most is, mikor sirjánál hódolunk emlékezetének.

Egy esztendeje immár, hogy a halhatatlan férfiúnak halandó porát adták e földnek, családjá, közössége, nem, egész országnak gyásza mellett; egy esztendeje, hogy magába zárja e föld a drága tetemet, és ime újra környezi e sírt egy áhitatos tisztelettől és szeretettől áthatott gyülekezet. De nem gyászolni, nem siratni jöttünk, hanem emlékezve hódolni annak, kit egy évvel ezelőtt földi pályájáról elvitt Isten szent akarata.

Es hálás hódolatnak jele gyanánt emelkedik e sir fölött e siremlék, a szeretet, a tisztelettől emelve; magasan emelkedik a halálnak e komoly helyén, mintegy némán arra mutatva, hogy valamint ezen emlék díszét képezi e sirkertnek, úgy díszé, dicsósága vala az élők kertjének ő, ki alatta találta utolsó földi nyughelyét.

De, tisztelt gyülekezet, ha ilyen férfiúnak emlékezete ünnepeltetik, milyen az vala, kinek sirját

körülálljuk,kell-e,szabad-e a rideg körül szólni, bármí dicsőn is díszíti e sirt;nincsen-e igazuk régi bölcsínknek mikor azt mondják, hogy dícsőült nagy embereknek az emlékezetét nem szabad tulajdonképen emlékkőhöz kötni,hanem inkább ahhoz,mi halhatatlan szellemők maradványa gyanánt visszamaradt az élők között,az élők lelkében,szívében.

Es valóban,tisztelt gyülekezet,mit jelent a siremlék azon élő és kimulhatatlan emlékhöz képest,melyek Löw Lipót nevét,dícsőségét fenntartják az élők országában.

Van egy világhírű remek épület,melynek egyik szögletében az épületnek szerzője el van temetve; a sírkövén pedig ezen mondat olvasható:Nézz körül és csodáld az itt nyugvónak ragyogását! Ugyanazon szavakkal élhetünk most is,a férfiuról emlékezve,kinek ezen ünnepélyes órában hódolunk.

Nézzetek körül e községben,a hazai zsidóságban,az irodalomban és találni fogjátok működésének eltörülhetetlen nyomait.És ha körülnéztetek,nézzétek közelebbről azon kört,mely közvetlenül,mely termésszetszerűleg életének élő emlékét képezi,nézzétek a családot,mely annyira méltó a névre melyet visel,melynek minden egyes tagja visszasugároztatja azon igazi szellemi fényt,melyet ő,ki e családnak éltető központja volt,maga körül terjesztett.

Nézzetek körül és nézzetek közelebbről és akadni fogtok a nagy férfiúnak emlékére,melyek többet érnek,mint a legfényesebb díszemlék,melyek tartósabbak mint a legszilárdabb gránitkő.

Es igazán tisztelt gyülekezet,nem neki,nem dícsőségének emelkedik e díszemlék,hanem a tisztelet,a szeretet,a **külső** kifejezést kereső hálaérzet emelte ezt,hogy önmagának,hogy saját szívbéli szükségének eleget tegyen.

Ezen órában pedig,melyben e díszemlék felavatására gyülekeztünk,nincsen szentebb kötelességünk,mint a férfiúnak,kinek neve ragyog ezen épület homlokzatán,életét,jelentőségét,e földön gyakorolt hatását megjeleníteni lelkünkben és nagyszerű személyiségének,mely oly elfelejthetetlenül hatott mindenkire ki vele érintkezett,emlékezésben újra és elevenen éreztetni magunkkal a hatását.

Nincsen szándékom, nem is lehetséges egy rövid beszéd keretében ezen kötelességnek most eleget tenni; de fölösleges is ezen gyülekezet előtt Lőw Lipót életéről, működéséről bővebben szólni. Avagy szükséges a megdicsőültnek családja előtt emlékezni azon házi és a családon belül nyilvánuló erényekről, melyeket oly ritka mértékben egyesítenek magában. Szükséges-e ezen község előtt magasztalni lelkipásztort, ki huszonöt évig nemcsak a szószékéről hirdette az isteni igét, szavának harmatával tanította, intette, vigasztalta, buzdította, lelkesítette, ki nemcsak a serdülő ifjúság egymást felváltó nemzedékeit szent buzgalommal beavatta a vallás az erkölcsiség tanaiba, hanem ki mint valódi lelki vezér és tanító szóval és tettel, jelleme és személyes hatás által jótékony és messzire kiható befolyást gyakorolt községének egyes tagjaira. Vagy szükséges említenem azon majdnem példátlan tiszteletet, azon köztekintélyt, melyben részesült ezen nagy és nemes városnak egész lakosságánál, hitkülönbség nélkül, melyet kivívott magának összhangzatos személyiségének és jellemének fényes tulajdonai által.

Nézzünk el mindezekről, tisztelt hallgatóim és tekintsük a hódolatnak ezen ünnepélyes órájában a megdicsőültnek azon jelentőségét, melynél fogva neve azon aránylag kisszámú nevek között ragyog, melyek fényes csillagokként tündökölnék a nemzetek, az emberiség egén; tekintsük azon jelentőségét, melynél fogva ezen síremlék nemcsak a családjának, nemcsak a községnek, hanem egész nagy hitfelekezetének és az egész hazának lesz a tisztelet, a kegyelet tárgya.

Ezen jelentőségét pedig jobban és rövidebben nem fejezhetnők ki, mint azon szavakkal, melyeket a hétnek próféta szakaszában olvasnak: Hén és löumim nőszáttiv, nógid umcáve löumim /Jes. 55, 4./ Ime tanuva tettem őt nemzetek számára, nemzettségének fejedelmévé és vezérévé.

Mert, tisztelt gyülekezet, azon benyomást mindenkinek kell nyernie, ki a megdicsőültnek életét és életmunkáját ismeri és érti, hogy azon embereknek egyike volt ő, kiket a gondviselés emberének szoktak nevezni, kiknek élete túl az egyes emberi lét szokásos hatáskörén, magasztos és a nagy egésznek szóló feladattal bír, kiket a nemzetek történetében fölléptet a történelem ura, hogy koruknak eszméit szívökben

hordozzák és amennyiben eszméik valósíthatók, valósággá tegyék.

Ilyen gondviselésszerű ember volt Löw Lipót, áldott legyen az emlékezete!

Hén éd löumim nösztattiv. Nemzeteknek adta őt bizonyosságul az **Isten**. Valamint Ábrahám ősatyánkat születésföldéből Kanaán földére vitte az ellenállhatatlan isteni szózat, így választotta ő is, követve a keblében fölszólamló isteni hivatást, e hazát hazájává és nemsokára állott ő idegen országnak szülöttje, neveltje, e honnak legbuzgóbb, leglelkesebb fiai soraiban.

Es akkor, mikor zsidónak még nehéz dolog volt hazafi lenni, mert e haza nem ismerte őt el fiának, nem ismerték el a zsidót, igazi gyermekének azon földnek, mely őt is életben ápolá, halálban eltakará, akkor, mikor az ébredező új szellemnek, a szabadság és egyenlőség szellemének sugara a hazai zsidóság polgári viszonyait még nem érintették, akkor lépett ő fel, a gondviselésnek küldöttje, és közbenjáróvá, tanuvá lett nemzeteknek, a magyar és zsidó nemzetnek - mert akkor még zsidó nemzetről szólt a törvény, az élet, a szokás, - föllépett és működése és lelkiülete által tanuskodott arról, hogy milyen hévvel szeretheti a zsidó hazáját, milyen odaadással és lelkesültséggel átkarolhatja a hazának érdekeit, jogait, üdvét.

Es ő nem csak saját példája által tanuskodott, hanem szellemének egész erejével, lelkének egész bátorságával buzgólkodott, azon két főcél elérésére, hogy magyarnak tudja és érezze magát e hazának zsidója és hogy viszont testének egyenjogu tagjának ismerje el a zsidót a magyar nemzet.

Nem itt a helye felsorolni ezen küzdelemnek viszontagságait, keserűségeit, örömeit és fokenkénti diadalait. A küzdelem el van döntve és az emlékezetnek ezen ünnepélyes órájában hálásan el kell ismerünk és kimondanunk, hogy a győzelmet elsősorban neki köszönjük, kit az Isten ezen küzdelemben tanúnak és előharcosnak küldött vala és ki az elégtételnek jogosult érzetében alkalmazhatta magára a zsoltárnak e szavait: Szöfász lau jódati esmó / Zsolt. 81, 6. / Hászirauszñ miszével sichmau, káppov midur táávaurnó / Zsolt. 81, 7. /, nyelvek, melyet nem ismertem

vala értek; a vallakat nyomó terhet elmozdítam, a kezeket fölszabadítottam a bilincsektől.

De tisztelt gyülekezet, amit eddig tekintettünk csak egyik oldala volt a megdicsőült nagy életfeladatának. Míg a hazai zsidóságnak egyenjogosítása, szabadítása mellett küzdött, szentelé egyszersmind annak benső megifjításának, erősítésének kifáradhatatlan erejét, szent akaratját: a zsidó tudomány ápolása, a vallásos nézetek felvilágosítása által. És így lett ő -nógid umcávvé löumim- fejedelme és vezére népének, fejedelem a tudomány szent földjén, vezér a vallásos haladás és fejlődésnek utján.

Igenis, fejedelem volt ő, ki kezében tartá a zsidó tudománynak komoly jogarát, erélyesen tartá - lau jószur sévet mijhudó /Gen.49,10./ - nem engedte senkinek át míg élt és mikor a halál kiejtette azt kezéből, nem találkozott senki széles e hazában, ki fölemelte volna, nincsen senki, ki az üresült helyet betöltené, ki a zsidó tudománynak oly buzgó, oly szerencsés, oly sokoldalú ápolója, előmozdítója volna, mint ő vala. De ha nincsen is a tudomány e megdicsőült fejedelmének hozzá hasonló utódja, példája, munkálkodása követőket, nyomaiban járó tanítványokat ébresztett, és ez is lesz életének egyik maradandó eredménye, hogy ezentúl már teljesen ugaron nem heverend Magyarországon a zsidó tudománynak mezeje. Az ő nevét pedig az elsőik közt említik és említeni fogják mindenkor, ha azon szellemhősökről van szó, kik századunkban az új zsidó tudománynak és irodalomnak teremői és képviselői voltak.

És említeni fogják mint vezért is, ki magasan tartá a vallásos felvilágosodásnak zászlaját, ki a multnak történetéből meríté a haladásnak, a fejlődésnek elveit, ki a jelenkornak jogosult szükségzeit és követelményeit érté és tekintetbe vevé, ki szilárdan hitt a jövőben, a vallásnak, a zsidóság eszméinek jövőjében. De mi éles szellemével a balvélemények, a megrogzott előítéletek hüvelyéből kibontogató a vallásos eszmék tiszta magvát, nem kiméletlen buzgalommal, nem rontólag és lerombolólag járt ő el, hanem személyes nézeteit alá tudta rendelni a béke, az egység szent igényeinek, a jövőtől remélve eszméinek győzelmét. És mint hazánk egyik legnagyobb embere, ki szintén a közélet mezején való nagyhatású munkálkodással

egyesíté az irodalomnak elismert fejedelmi méltóságát, és kit szintén nagyon korán elvitt a halál pályájáról, mit az elfelejthetetlen b. Eötvös József végrendeletének mondott, azt teljes joggal mondhatja Lőw Lipót végrendeletének is:

Ha majdan átfutottam
Göröngyös utamat,
S hova fáradtan érek
A sir nyugalmat ad,
Márvány szobor helyébe,
Ha fennmarad nevem,
Eszméim győzedelme
Legyen emlékjelem.

Ezen siremlék pedig, melyet jelen órában felavatunk, nem emlékezetének legyen a jele, hanem jele a szeretetnek, a tiszteletnek, a mély hálaérzetnek, mellyel emelék azt azok, kik életében legközelebb állottak hozzá, kik halála után élő emlékezetét hordják szívökben, családjá és községe, kik egyesülten hódolnak ezen ünnepélyes órában emlékezetének. Alljon e siremlék a legkésőbbi időkig s ne szűnjék meg soha e hely a kegyeletnek, a kegyeletnek, a tiszteletnek helye lenni.

És ő, a megdicsőült, emlékezetében is áldást szerezzen - zécher cáddik livróchó - neve és dicsősége éljen azoknak a bölcseknek neve közt, kik Dániellel szólva, fénylenek mint az égnek fényessége és mivel sokakat az igazságra vittek, ragyognak miként a csillagok örökkön-örökké! - Vöhamász kilim jázhiru közauhár horókiá, umácdiké hórábbim köchaukóvim löaulom vóed.

Amen!

A MAGYAR ZSIDÓSÁG MULTJÁNAK haladó hagyományait könnyebben tudnók felhasználni, ha a történelmi évfordulókat naptárszerűen összeállítanók. E munka egyszerű eszközökkel is megoldható. Pl. az 5715-ös évfordulók összeállítását megoldhatjuk, ha folyóiratok, hetilapok, évkönyvek 25-50-75-100 év előtti évfolyamait átlapozzuk és az érdekesebb eseményeket számbavesszük. E munkában szeretnénk számítani a Rabbiképző Intézet hallgatóinak közreműködésére.

=====

D A U R A U S Z H Ó R I S A U N I M

=====

A SZIENTANNA-UTCAI ZSINAGÓGA ÉS A VIHAROK KÖRÜLÖT-
TE DEBRECENBEN 1865.-BEN.

3.

Majdnem egy század elmúltával bizonyos törté-
neti távlatból már mi sem annyira az egységet si-
ratjuk, hanem azt az önmagunk által megrontott tör-
ténelmi erőt, amelynek ha birtokában lehettünk vol-
na, talán a mi rettenetes tragédiánk sem lett volna
annyira rettenetes... vallási őszinteségnek nagy és
bűnös hiánya tette még tragikusabbá a huszadik szá-
zad zsidóságának tragédiáját. Ennek a századnak
gyermekai a nagy "miért?" végső értelmére nem ta-
láltak önmagukban feleletet, mert nagyrészt már tel-
jesen távol álltak Istentől, hittől, zsidóságtól. Csak
tehernek érezték mindezeket. A középkori gettók nem-
zedékei, azok legalább tudták, hogy miért szenvednek,
miért vitték őket máglyákra, miért gyújtották föl
alattuk házaikat: az egyetlenegy Istenben való hitü-
kért! Abban a földi világot és annak örömeit és meg-
próbáltatásait lenéző büszke, hősies reménységben
éltek és haltak, hogy Isten akarataából küldettek az
ellenséges népek közé, hogy kiválasztott lelki föl-
adatokat végezzenek a földön. És éppen ezért minden
tettüket, az egész életüket Isten és az Ő igéje, a
Biblia szent törvényei határozták meg. Hóhéraik
bárdjai alatt, inquizitoraik kinzásai közben is, or-
szágról-országra hajszoltan, otthonaikból kiűzve
mindenüket elrabolhattak, - csak a lelkük szent hi-
tét nem, Istenükből kiűzni összes üldözőik képtele-
neknek bizonyultak! Amíg a vallásosság összetartot-
ta őket, addig a vallásosság erőssé tette őket és
olyan erős közösséget alkottak, amelyet nem lehetett
bevenni. De milyen közösségi erővel rendelkezett
hitben, lelkiekben a mi nemzedékünk, az a nemzedék,
amely közvetlen őseitől csak a megosztódottságot
örökölte a vallásosságában, a kettőbeszakadást a
közösségétől való ilyen vagy olyan formában való
elszakadást?! Ez a nemzedék nagyrésze nem örököl-
hetett már "vallási őszinteséget", mert szüleinek
sem lehetett.

Ebből a nemzedékből fokozatosan kinevelődött, vagy elhanyagolódott a hívő zsidó lélek vallásosságra, megújhódásra való őszinte törekvése és fejlődése, az az erő, amely Istentől adott szellemi hatalomként, mindig újra és újra, új formákban képes volt megújítani a zsidó spirituális érzéseket; az az erő, amely folyton megkívánja, hogy a zsidóság Istennel élő közösségbe kerüljön és abban megmaradjon. Amire ennek a "kongresszusi" áramlatnak elsősorban törekednie kellett volna, hogy mind a zsidó egyé-
 nekben, mind pedig a zsidó adminisztratív közössé-
 gekben erősödjön a vallásossági folyamat. Arra kel-
 lett volna főleg törekednie, hogy ne a formákkal,
 hanem a zsidóság lényegével, a vallásosság érzéseivel töltsék meg a zsidó lelkeket. Vissza kellett volna adniuk a népnek a bibliai-, a prófétai, a hívő zsidóság lüktetését és vérkeringését, hogy a
 múlt és jelen, a tóra és a nemzedékek együtt fejlő-
 denek és mindkettő együtt megmaradjon általuk Is-
 tenben. A zsidó hívők már akkor is láthatóan lelany-
 hult hult vallásos szellemének fölfrissítéséért
 kellett volna elsősorban harcolniuk és a vallásos
 érzést a vallásos értelem fölé, az Istenhez való hi-
 vő ragaszkodást az istenismeret szabaz tudománya
 fölé, a szívekben dobbanó tórát, a tórát, mint élő hi-
 tet, a tóra mint betű, mint könyv fölé kellett volna
 emelni. A sok pártoskodásokban, a sok belső feleke-
 zeti harcokban, a sok vitákban és gyűlésekben, nem-
 csak hogy a lényeg veszett el, de sajnos még a for-
 mából is alig maradt meg valami! A nagy cél helyett,
 sajnos, az eszközök bizonyultak fontosabbaknak.....

4.

A debreceni hitközség ebben az időben ösz-
 szetételében semmiben sem különbözött, más hasonló
 hitközségek zsidóságától. Mindkét árnyalat képvisel-
 ve volt! 1865-ben már annyira megerősödött a hit-
 község, hogy elérkezettnek látták az időt, hogy vég-
 re az istentiszteletek számára tisztos és méltó
 hajlékuk legyen. Erejükhez képest áldozatos följán-
 lásokat tettek egy nagyobb zsinagóga létrehozására.
 Ezt tette a hitközség többsége. Meg kell jegyez-
 nem "ez a többség" - egyáltalán nem törekedett reformok-
 ra. Sőt! A hitközség vezetésével az élen, hosszas
 tárgyalások és vallási megfontolások vagy döntések
 kikérései után, hogyhogy nem azt határozták, hogy a

bimát nem a zsinagóga közepén fogják elhelyezni, hanem a frigyláda előtt. A maguk elgondolásaikban kisebbségben maradt egy része, Perec Weisz és S. József Schwartz 40 hittestvér nevében, 1865. augusztus 11.-én durva és agresszív hangú beadványt nyújtottak be a hitközségi előljárósághoz és követelték, hogy a bimát azonnal távolítsák el a frigyszekrény mellől s helyezték a középbe. Beadványukban hangsúlyozták, hogy ők nem rituális vagy liturgikus szempontokra hivatkoznak, de még arra sem, hogy a zsidó istentiszteleteken "6000 év óta"?/a belemmer mindig a zsinagóga közepén volt elhelyezve, hanem egyesegyedül saját érzelmeikre apellálnak csak, mert meggyőződésük szerint összeférhetetlennek tartják és a szent szabályokkal ellentétben levőknek találják "egy ilyen imaházban istentiszteleteket tartani". Tárgyi meggyőződésük szerint az imaház berendezésének ilyenemű megváltoztatásában, az ősektől átvett parancsolatok és évezredek óta fennálló szokások nyílt arcú csapását látják és törvénytelen eltolódást a szent zsidóságtól. Ezért ők a debreceni zsidóság egy részének megdöbbentő kiáltását hallatják azért, hogy az előljáróság respektálja érzelmeik jogát, mert ha nem, ennek keresztülvitelére a világi hatóságok közbelépését is igénybe fogják venni./15/.

Klein Ignác elnökkel az élén a hitközség előljárósága a leghatározottabban vissza utasította a beadványt átadók által jogtalanul és hivatalosan a hitközséget ért bántalmakat, mintha azzal, hogy az építendő imaházban a belemmert a frigyláda mellett állítják föl "a szent zsidóságtól" való törvénytelen eltolódást idéztek volna föl. Ellenkezőleg éppen az előljáróság örködik minden ténykedésével a szent kötelességek fölött. Ennek az elvnek az alapján határozta el, hogy a belemmert nem a templom közepén, hanem a frigyláda előtt állíttatja föl. Határozatukat a legnagyobb talmudi a rabbinikus kapacitások támasztják alá, mint többek között Majmunidesz /?/ és egy sincs, aki a belemmert a középben vagy más helyen való fölállítására kategorikus előírást adott volna. Fölháborodással utasította vissza az előljáróság a kérvényezők kihívó fenyegetését, hogy az előljáróság döntése ellen a világi hatóságok beavatkozását kérik. A kérvényezők

nem a sértett vallási öntudatukat akarják ezek szerint megvédeni, hanem széthuzást akarnak és el-lentéteket egy olyan hitközségben, amely amugy is ezerféle nehézségekkel küzd. A hitközség évek óta azon fáradozik, hogy templomot építsen és most, amikor a megvalósítás előtt állanak, éppen akkor akar-ják a kérvényezők minden áron eme törekvést elgán-csolni. És nevetséges - folytatja az előljárárság vá-lasza - hogy éppen ugyanazok agályoskodnak, akik még egy évvel ezelőtt sajátmaguk gyűjtötték pénzt egy olyan zsinágóga fölépítésére, amelyben a belem-mer nem a középen lett volna, hanem fent elhelyezve. Kijelenti tehát az előljárárság, hogy visszautasítja a kérvényezők kérését és a belemmert a már elhatá-rozott módon fogja föllállítani./16/.

Folyt.köv.

Dr. Weisz Miksa.

Jegyzetek: 15. Megjegyzendő, hogy Perec Weisz és S. József Schwartz aláírásaik kivételével a többi negyven aláírás egy kézírástól származik.----
16. Schwartz Ernő jelenlegi hitközségi jegyzőnk bir-tokában levő eredeti okmányok alapján.

K Ö R L E V E L Ű N K

legközelebbi számát november 20.-a körül szeretnők elküldeni a kartársaknak. Reméljük, hogy az ünnepek elmúltával új erővel látunk hozzá mindannyian a munkához.

Felhívjuk a kollégák figyelmét a különböző ro-vatokra és kérjük közleményeiket ennek megfelelően szerkeszteni. A közlemények beküldésének határideje november 12. A körlevél a tauldausz-vájésev időkör-re szól.

Rovatok: HÉTRÔL-HÉTRE, aggáda-értelmezések, be-széd-vázlatok; ÉLAUN MAURE, tanügy; HALADÓ HAGYO-MÁNYOK; DAURAUSZ HÓRISAUNIM, hitközségek még nem közölt története; SZEMLE; HOMILETIKA; BESZ TÖFILLÓ; MESTEREINK GONDOLATAI, idézetek a homiletikai iro-dalomból; HÉCHOL VÁÁZORÓ, a hitközségi életben elő-forduló problémák felvetése és megtárgyalása; TES-TULETI ÉLET.

1954 november

- VI -

5715 Chesván

V I D E K I   R A B B I K A R

K Ö R L E V E L E

לשם כבוד כבוד ועסקו בחורבן לב: שאין בחורבן וקני' אלא בחורבן

FOTISZTELENDŐ KARTÁRSAIM!

Készséggel és örömmel tesztek eleget megtisztelő kérésüknek, hogy a Hazafias Népfront Kongresszusán szerzett benyomásainról a KÖRLEVÉLÜNKBEN rabbikartársasaimnak beszámoljak.

Nem könnyű feladatot jelent számomra, mert ezek a benyomások olyan lényűgözőek voltak, hogy azokat még a magam számára sem tudtam kiértékelni, annál kevésbé tudom másokkal érzékeltetni. Mégis megkísérlem, mert tartozom ezzel rabbikartársaimnak. E megtiszteltetés és több irányú kitüntetés - jól tudom - nem az én személyemnek szólt, hanem azoknak, akiket ott képviseltem. A magyar rabbikart tisztelte meg a kongresszus, amikor az Elnökségbe és a Hazafias Népfront Országos Tanácsába beválasztottak.

Még fokozta örömeimet az, hogy ez volt az első alkalom, ahol felekezetiünk első ízben a többi egyházzal egyenlő elbánásban részesült. Meg kell ez alkalommal említenem, hogy ez az Állami Egyházügyi Hivatal és Országos Irodánk elnökének érdeme.

Már ez a tény egymagában is bizonyítja, hogy a Hazafias Népfront megalakulása történelmi forduló - pontot jelent a magyar nemzet számára, mert célja szent és magas: a nemzeti egység megteremtése. Összefogni, egységbe tömöríteni minden szellemi, erkölcsi és fizikai erőt, hogy szolgáljuk a békét, a nemzet gazdasági, politikai, szellemi és erkölcsi emelkedését.

A Hazafias Népfront kongresszusa már külső formájában is lélekemelő és felejthetetlen látványosság volt. Több mint 2000 ember jelent ott meg, miniszterek, tudósok, művészek, írók, szellemi és fizikai munkások. Ott volt az egész nép legjobbainak képviselőiben. És nemcsak az elhangzott beszédek, de az átszellemült arcok és az örömtől sugárzó szemek is elárulták, hogy valamennyien egy nagy célt szolgálnak: Magyarországot, melyet a 25 esztendőss fassiszta kor-

mányzat tönkretett, az országot pusztulásba vitte, reánk zsidókra a legnagyobb megpróbáltatásokat zúdította, kezdte a numerus claususon és eljutott a deportáláshoz. Ezt az országot akarják most erőssé, nagygyá, széppé és boldoggá varázsolni. Ebben a munkában nekünk is részt kell vennünk, mert annak áldásait mi is élvezni fogjuk.

A kongresszus befejezésével a Parlamentben tartott fogadáson, ahol alkalmam volt a legilletékesebbekkel fesztelenül eszmét cserélni, még erősebbé vált az a benyomásom, hogy a magyar zsidóság kötelessége, hogy a Hazafias Népfront célkitűzéseit minden erejével szolgálja.

Kérem igen t. Kertársaimat, hogy kapcsolódjanak be a Hazafias Népfront munkájába és buzdítsák erre hivaiket is.

Dr. Schwaroz Benjámin
főrabbi

a Hazafias Népfront Országos
Tanácsának tagja.

P I R U L Á S N E L K Ü L . . . . .

Ha kimondott ítéleteket nem cáfolunk meg, nagyon valószínű, hogy igazak. E sorokban már megpróbáltunk néhány olyan gondolatot felvetni, melyek -érzésünk szerint- nemcsak egyéni látásból erednek, hanem a közérzés kifejezői. Így látják sokan, akkor is, ha nem mondják ki, akkor is, ha leplezik. Ez a hallgatóságos, sőt sokszor nem is hallgatóságos, hanem magánlevelekben kifejezésre jutó együttérzés lehetővé teszi, hogy ne csupán tárgyi vonatkozásban vessük fel életünk nagy problémáit, hanem legyen bátorságunk a személyi kérdésekhez is hozzányulni.

Megvallom, kicsit bátortalanul irtam le: személyi kérdések. Ha valaki ezt olvassa, bizonyára arra gondol, hogy érdekes, egyes körök idejét kitöltő ügyek kerülnek terítékre. Szinte hallom a biztatást is: most végre lelepleződnek majd bizonyos egyéni ambíciók. Türelemet kérek! Lehetne ilyenféle személyi kérdésekről is tárgyilagosan írni és beszélni.

Most azonban nem erről lesz szó. Másfajta személyi kérdéseket szeretnénk felvetni. Megvilágítására valahogyan idekiváncozik a jaumkipuri engesztelés rendje: önmagáért, házáért, majd Izrael egész gyülekezetéért. A sorrend nem változtatható meg, mert nem véletlen, az előzők előfeltételei a következőknek. Ilyen személyi kérdésekről lenne szó. Önmagunk bizonyosfajta ügyei a komoly gyülekezeti munka előfeltételei.

A gyakorlati munka malmában őrlődik erőnk nagy része és időnk java. Mégis nemcsak kötelességből, de belső érdeklődésből is mindannyian tanulunk. Ha nem tanulnánk, lemaradnánk, szellemileg kimerülnénk, lassanként csupán önmagunkat ismételnénk. A szellemi munkában a haladás nemcsak azt jelenti, ha az új eredményekkel együtt halad az ember, hanem a haladás egyik része a múltba való beásás, a régi ismeretek állandó felfrissítése. A mi tanulásunk nehézkes, bukdácsoló, sokszor kedvetszegő. E sorokban már panaszkodtunk könyvtáraink és segédkönyveink hiányossága miatt. Egyéb kedvezőtlen körülmények is garmadával vannak. Sokan éveken keresztül csupán gyakorlati munkával foglalkoztak és így a rabbiképzőben szerzett tudásanyag is elmoódott, elszintelenedett. R. Jöhausua ben Korchó mondása illik rá: "aki Tórat tanul, de nem ismétli, olyanhoz hasonló, aki vet, de nem arat". /Szanh. 99a. utolsó előtti sor/.

Ezen kellene valahogyan segíteni!

A segítés egyik módja az egyéni tanulás kollektív munkává való átalakítása. A budapesti kartársak a tekintetben összehasonlíthatatlan előnyben vannak. Hetenkinti összejöveleteiket hasznos tevékenységekre, gyakorlati problémák megbeszélésére és elméleti továbbképzésükre fordíthatják. A két-három havonta összeülő vidéki rabbik, a szokásos konferenciát, a célra nem aknázhatják ki.

A VIDEKI RABBIKAR számára, tekintetbe véve a lehetőségeket, másféle megoldást kell keresnünk. S nem vitás, hogy van megoldás! Ennek alapjául a következő tervezetet ajánljuk.

A vidéki rabbikar tanulmányi munkaközösséget alkot. Kijelöljük az anyagot, mely félév alatt elvégezhető, egyenlőre a következő tárgyakból: 1. biblia, 2. talmud, 3. általános zsidó történelem, 4. magyar zsi-

dók története. Később más tárgyak is bevonhatók, vagy kapcsolhatók. Nézzük a tárgyakat közelebbről. Bibliából olyan szentírási könyvet kell választanunk, melyet a szemináriumban nem végeztünk el. Talmudból egyenlőre egy maszichta aggádikus részét dolgozzuk fel az En Jákob és kommentárainak segítségével. Ez kisebb gépezetet kíván mint a halacha. az általános zsidó történet oly szakaszát kell kiválasztani, mely a magyar zsidók történetével konfrontálható.

A kijelölt anyaghoz a segédkönyveket az Országos Könyvtártól megkapjuk. A segédkönyvek úgy osztandók szét, hogy mindenki bizonyos irányu munkát kap, tehát az anyagot mindenki sajátosan dolgozza fel. Mindenki jegyzetet készít, s a jegyzeteket kolloquium előtt körözzük.

A félév megindulása előtt a Rabbiképző Intézet tanárai az illető területről bevezető előadást tartanak, mely megkönnyítene az anyagban való tájékozódást, rámutatnának a problémákra, nagyobb összefüggésekre és a feldolgozás módszerére. A félév végén összejönnek, egymás előtt referálnak. A profeszorok most már összefoglalnák az anyagot, rámutatnának a kutatás jelenlegi álláspontjára, a vitatott kérdésekre, gyakorlati alkalmazhatóságra stb. stb.

Persze úgy kell mindezt felépíteni, hogy kb. napi 1 1/2, heti 10 óra elfoglaltságnál többet ne jelentsen, a könyvek rendelkezésünkre álljanak, s ha közben segítségre van szükségünk, legyen hová fordulni. Ezek azonban már részletek.

Fennmarad még néhány kérdés. Mit várhatunk e munkától a gyakorlat számára, hiszen sokunkat -joggal- mindig e kérdés foglalkoztatja?! Azt hiszem erre már feleltünk: saját munkánk belső elmélyítése, a gyűlekezeti munka belső megerősödését szolgálja... másik kérdés: zavarja-e a tervezett közös munka a mindennapi gyakorlathoz szükséges, vagy egyéni ambícióból folytatott egyéb tanulmányokat? Erre egyszerű a felelet. Nem! Sőt ez a tanulmányi mód indítékokat fog adni egyéni munkánkhoz, új érdeklődési területeket fog felfedni..

Természetes, hogy e kis idevetett vázlat nem meríti ki az összes lehetőségeket. Sőt lehetséges,

hogy teljesen hibás uton jár.KÖRLEVELÜNK hasábjai nyitva állnak a merőben ellentétes vélemény számá-
ra is.Igen termékeny lenne,ha hozzászólásokkal elő-
készítenénk a talajt.Az is valószínű,hogy egyesek
idegenkedni fognak a legkülönbözőbb okokból.Mind-
ezeket az aggályokat meg kell mondani.Kár lenne,
sőt talán bűnös mulasztás,ha álszeméremből nem be-
szélnénk a magunk bajairól és nem próbálnók gyógyi-
tani.

Igaz,hogy ez az ügy személyi kérdés.Személyes
ügyekben az emberek általában szemérmesebbek. Lega-
lább is a szellemiek terén.Helles professzorunknak
volt egy igen finom megfogalmazása bizonyos szemé-
lyi ügyekről: közügyet érintő személyi ügy.Önmagá-
ért és Izrael egész gyülekezetéért,ez az a bizonyos
közügyet érintő személyi ügy.

Szóljunk kérdéseinkről pirulás nélkül,mert
tudjuk,hogy a rabbi felkészültségének olyannak kell
lennie,hogy pirulás nélkül működhessék.

Sz.....r R.f.

A VÁGY, AZ INDULAT ÉS A RÉSZVÉT
Sömini ácereszi beszéd.
=====

Irta és a buda-ujlaki zsinagógában
1954 október 19.én elmondotta:

Dr.Benoschofsky Imre
budai főrabbi.

Rábbi Jóhudó aumér:ál söláusó dövórim hóaulom
auméd:ál há-kinó,vóál há-táávó,vóál hó-ráchámim.

Három fenntartója van a világnak: a vágy, az
indulat és a részvét.

Ünnepsorozat végén,záróünnepen össze kell még-
egyszer foglalnunk ünnepeink tanításait,hogy megva-
lósítsuk az ünnepi főimádság szavát: vóhászíénu....
magunkkal visszük induló év hétköznapijaira az ünne-
pek áldását. R.Jehuda megkapó,merész állítása a
vágyról,az indulatról és a részvétről megfelelő ve-
zérfonalnak tűnik az áldástanítások egybefűzésére.

1.

A teremtés történetében olvassuk többször: vöhinne tauv -"és ime jó- látta a Teremtő, hogy a mindenség részei betöltik céljukat, rendeltetésüket... végén pedig összefoglalólag ez áll: "látta Isten, hogy ime nagyon jó". Egy talmudi mester azt tanította: vöhinne tauv -ime jó- az a jóra törekvő hajlamot jelenti, vöhinne tauv möaud -és ime nagyon jó - ez a vágy. Vöchi jécer horó tauv möauda?- hát a vágyat, amely annyi teremtményt bűnre visz- nagyon jónak nevezi az Isten?

Elő lölamedchó, seilulé jécer horó, lau vónó ódom bajisz, völau nészó issó. Arra tanít minket ez, hogy -ha a vágy nem lenne- az ember nem építene házat, nem alapítana családot, nem dolgoznék és nem küzdene.

Valóban már az újszülött első életjelei és lélek-jelei elárulják, hogy az emberfajta sötét multjából első örökségként a vágyakozást hozta a világra magával. Az alvó csecsemő arcának földöntúli boldogsága, ajkának édes mozgásával tükrözi első álmát, hogy anyjával szeretne összeforrni és az első táplálék örömeire sóvárog. Az első tipegő lépések a szülő ölelő karjai felé indulnak - az öröm, a szeretet szomjuságát beszéli minden ügyetlenkedves mozdulat. És amikor a serdülő ifju, - a nővendék leány tájékozódó gondjai-gondolatai, első eszményei és eszményképei felé indulnak és amikor a küzdő ember világszemléletét megalkotja, élettartalmát meghatározza - és amikor az aggastyán még sütkérezni akar a kis örömek bágyadt, őszi napfényében - kezdettől végig, születéstől mindhaláláig a vágyakozás mozgatja, lendíti, irányítja, élteti az embert... sóvárgás szeretetre, hogy őt szeressék és hogy ő szerethessen. A sóvárgás emberi melegségre s hogy legyen kiért s hogy legyen miért élni. S hogy öröm sugározza be arasznyi létünk minden izét.

De milyen különös ellentmondása az emberi életnek: abban a pillanatban, amikor szakasztottál a jó és a rossz ismeretének fájáról- már nem élhetsz a vágyak sima teljesülésének Edenében. Jön a társadalom és tilalomfákat állít elébed. Egyesek azt mondják neked: öld meg a vágyaidat, mert bűnbe

visznek. Lépj ki az élet meleg áramából, menj a cellába, gyötörd és öld meg testedet a lélek kedvéért. Tedd nyomorúságos siralom-völgyévé földi életedet, hogy tied legyen az üdvösség a másvilágon. Egy másik vallás meg azt mondja: a vágyakozás eleve hiábavaló, sohasem teljesül, soha be nem telik. Csak gyötörődés, csak szenvedés, öld meg vágyadat, hogy a megsemmisülés, a nirvána gyönyörét, a vágytalanság bölcs és fájdalom nélkül való boldogságát élhesd e földön is.

Mit tanít a zsidóság, mit mond a Talmud bölcese erről a kérdésről? Röu im táhargu esz zeh, jecheráv hoaulom. "Bizony ha megolíték a vágyat, sivatagga leszén a világ."

Igen, de mi lenne a világból, ha minden vágy teljesülni akarna korlátatlanul és gáttalanul? Egyik ember vágyakozása beléütközne a másikéba, a család, a nemzet kötelékei felbomlanának, a nagy közösségi alkotások lehetetlenné válnának, a kultúra épülete csonkán maradó Babel-tornyává változnék, mindenki harcra indulna mindenki ellen, csak néhány erősnek és hatalmasnak a vágyai teljesülnének, azok is végül egymásba ütköznének - a vágy önmagát emésztené meg és csak boldogtalanság tanyája lenne földünk.

Nincs más út: vágyaink egy részéről le kell mondanunk. Le kell mondani a másik ember kedvéért - végső elemzésben önmagunk kedvéért: hogy némely vágyunk teljesedjék, hogy némi öröm megmaradjon, hogy az élethez szükséges boldogságrészt biztosítsuk: le kell mondani sóvárgásaink egy részének teljesüléséről. Nem megölni a vágyat, az istenadta mótort, életlendületét egyéniségünknek, csak lemondani.

Hevesi Simon, a nagy hitszónok beszélt egy híres prédikációjában a vágyról. Idézi bölcsseink mondasát,

"...ha read talál ez a torzképű szörnyeteg" /a bűnös vágy torzképe a nemes vágnak/ "vond őt az ideálok tanházába!

Mert van, --Szenvedő Testvérem-- van egy mindenkinél magasabb vágy, mely magasabb régiókba készíti lelked és megment minden földi salaktól... a lángoló erő találjon utat nemesebb, fenkölt megvaló-

sításban és alkotásban. Oh, vannak magasabbrendű vágyak... tanulni, fejlődni, szellemi kincsekben, gazdagodni, az ideálok szent birodalmában emelkedni, az emberiség céljait szolgálni!... Az emberi vágyak megnevelése és az egyetemes érdekekkel összhangzásba hozatala minden erkölcsi törekvés célja és főadata ..."

Nem hiába mondtátok akkor le vágyait egyrészeről: kárpótlást kapsz. Nemcsak gyönyörű illúziókban, nem csupán "als-ob"-okban, nem merő szép fikciókban, de igaz, valós kultur-értékekben, olyan értékekben, amelyeket a magános ember vágyai édenkertjében nem tudna megteremteni, csak együtt alkothatjuk meg szárnyas lelkek vágyai, tündéri álmai, a magunk vágyakozásának sodró lendülete és az emberek összefogásának csodája által: tudomány, poézis, képek, szobrok, zene, irodalom, társadalmi alkotások, egészség, szebb, jobb élet virágai nyílnak fölfelétörő utjaink nyomán.

2.

Vőal há-kinó. De ezen az uton az emberi léleknek egy ellentétes erejével is számolnunk kell. ...Ki jécer lév hoódom- az ember szívében ifjúkorától ott a harag, a másik ember kárára törő indulat. József Attila "furfangosnak" a csecsemőt, aki mosolyogva néz anyjára, de közben "növeszti körmét és fogát."... gyűlölködés, a színész chinom, az ok nélkül való gyűlölet iszonyu voltáról kell-e szólnom zsidó gyülekezetben, hiszen van-e közössége a világnak, amely annyit szenvedett alatta, mint mi. Kell-e emlékezetbe idéznem a "fegyveres pártszolgálatosokat" amint gyermekotthonokban kutattak egy-egy 4-5 éves, ártatlanszemű gyermek után, vagy betegágyon ölték meg a skarlátos kisfiukat? Vagy beszélnem kell-e a rombadőlt városról, a felrobbantott hidakról, amelyek vesztét a vak gyűlöletnek még egy-két hétig való szabad tombolásaért akarta az örült, gyilkoló harag?

És mégis, arra tanított alapigánk, hogy az indulat is fenntartó ereje a világnak.

Igen, a szabadjára eresztett indulat pusztulás, pestis, halál. De ha azt mondják neked: öld meg

lelkedben az indulatot - megölték benned az életet. Akik azt hirdették: szeresd a te ellenségedet, mint tenmagadat, és akik azt mondták: ne állj ellent a gonosznak - vajjon megvalósították csak egyszer is a történelem folyamán szépen hangzó igéjüket? Nem- csak az ellenségeiket nem szerették, de az ellenfeleket is maglyára küldték - egy "i" betűért!

Egy hasonlat világítaná meg a kérdést. Ha áradó hatalmas folyamot szabadjára engedsz, ha nem építesz gátat: előnti, elpusztítja a termőföldeket, városokat, falvakat. Ha azonban az áradattal szembe építenéd a gátat, ha meg akarnád állítani a folyót: még rettenetesebb lenne a felduzzasztott áradat pusztítása. De ha bölcsen, okosan védőgátak közé szorítod a folyamot, biztosan lakhatol mellette, sőt gépeket hajt, fényt, hőt, energiát termel számodra, az életet szolgálja, nem a halált.

Mind a vágyat, mind az indulatot így kell gátak közé szorítani, lemondani a természetes harag egy részéről, de erejét felhasználni arra, hogy az életben helyedet megálljad, hogy nemes versengésben nagyot s egyre nagyobbakat teremts, alkoss, gyarapíts, hogy különbséget tégy benned a jó és a rossz között, Istent, embert, életet szolgáló és ellenük szegülő között. Mert tudni kell gyűlölni is. Nem Isten te - remtményét, nem az embert. De gyűlölni kell magát a rosszat. Szinu ro vöehevü tauv.

Gyűlöljétek a rosszat és szeressétek a jót, hogy veletek legyen az Ur"... Nézzétek Mózeszt, hogy tudott haragudni, haragjátál a barbár héberek Isten szent népévé, Izráellé nemesültek. Nézzétek a prófétákat, hogy tudtak lángolni hazugság, elnyomás, rontás ellen és indulatuk nyomán Izráel harcias, bálványozó, gőgös népéből kinőtt a jámborság gyülekezete, a zsidóság.

Kol segódaul méchávérau, jicrau gódaul himenu. Mennél nagyobb az ember, annál nagyobb a gerjedelme és az indulata, de áll a másik tanítás is: Asrov lö- odom sehu godaul mipesá selau, boldog az, aki nagyobb a tulajdon vetkenél s nem a vetke erősebb önala.

Legyünk nagyobbak, erősebbek ösztöneinknél! És hogyan? - legyünk nagyobbak, magasabbrendűek ösztöneink ereje által. Fogjuk igába a vágyat, az indu-

latot, tegyük a magasabb rendű élet vágyává és a jóakarát indulatává. Az élet folyamának gyönyörű árja, ellenállhatatlan sodra hajtja életünk motorját, teremtsen izzó áramot, tegye világossá életünket.

3.

És mi végett cselekedjük ezt? És mi által tudjuk megtenni?

A kisgyerek harmadik személyben beszél magáról. De aztán megtanulja azt a végzetes szót, amelyet, - ha egyszer kimondott - élete végéig ismételi: én. Egy cáddik elküldte legkiválóbb tanítványát megismerni az életet, hogy mester válhassék a tanítványból. Évek múlva este érkezett vissza a tanítvány. Megzörgeti az ablakot. "Ki az?" - kérdi a rabbi. "Én". - feleli a növendék. "Ki meri magát ezzel a szóval jelölni, amellyel az Isten a Tízparancsolatban nyilatkoztatta ki önmagát?" kérdezi a mester. - "Értem, mondja a tanítvány, még vándorolnom kell, még nem tanultam eleget." - - Az emberiség fejlődésének útján a zsidó tanítás törte át az én rettentő ostromgyűrűjét - felfedezte ezt a szót: té. A másik emberre tekintettel lenni: ez a zsidóság. Ezért fekezzük vagyainkat, indulatainkat, ezért élünk lelki életet, erkölcsi életet, imádkozó életet. Vőál horáchámim - a részvét az élet igazi fenntartója, az irgalom harmatja élteti életünk buzamezejét.

A megtisztult vágy, a megnemésedett indulat, az emberséges részvét: együtt az, amit - egy elköptatott, értékétvesztett, pedig igaz szóval erénynek neveztek a régiek. Ez az élet, a magasabbrendű élet erkölcsi tartalma. Enélkül a kultúra üres, a civilizáció méreg, a tudomány atombombagyártás. Erre tanítottak régi mestereink, mondván: "Ha az ember bármily sokat tanult, de nincs jelleme és nincs erénye - semmije sincs. Hasonlatos ez ahhoz, hogy valaki büszkélkedik: van ezer mérő buzám, olajom, borom - feleli a másik: ha van csüröd, pajtád, pincéd, mind a tied, ha nincs hol tárolnod, semmi sincsen. Aki sokat tanult, dolgozott, alkotott, azt mondhatjuk neki: im jés löchó jírász chét

...ha erkölcsöd van,küzdelmeid minden eredménye a tied,mert meg van írva: Chachmász vodáász jirász hásém hi aucórau,bölcseességnek,haladásnak,élet-eredménynek megörző kincstára:istenfélelem,erkölcsös élet,jellemerő,nagy lemondások és nagy kárpótlások képessége.

Ünnepsorozat végén foglaljuk össze az ünnepek tanítását,hogy utmutatónk legyen egész esztendőre.Három dolgon maradt fenn emberi világunk:a vágy, az indulat,a részvét erején..Áldott,aki szivünkbe plántálta azt,ami jó,azt,ami szép,azt,ami szent.

Isten,fogj kézen minket,vezess,emelj föl,adj hősi erőt,bátorságot magunkkal szemben is, add,hogy szép álmaink,tiszta vágyaink,emberséges indulatunk,cselekvő irgalmasságunk életünkbe és lelkünkbe jó békességet plántáljon - Neved dicsőségére.

Ámen.

Jegyzetek:

- 145.old.27.sor Abth dörábbi Náthán.Ed Schechter
nuszách b/4.
146. " 3. " Ki tauv.Gen.1,4.10.12.18.21.25.
5. " Gen.1,30.
6. " Ber.Rabb.9.
147. " 11. " Jéma 69.b.
32. " Hevesi Simon: vágy.Izrael eszme-
világa 131.sk. .
148. " 22. " Gen.8,21.
149. " 23. " Mal.3,18.
36. " Szukkó 52a.
38. " Ber.Rabb 62.
151. " 2. " Jes.33,6.

? =====

H É C H O L V Á Á Z O R Ó

=====

AZ ORSZÁGOS INTÉZŐBIZOTTSÁG legutolsó ülésén szóba-került az Országos Szabályzat elavult részeinek átdolgozása.Helyes lenne,ha a kartársak foglalkoznának az Országos Szabályzat rendelkezéseivel és a gyakorlatban be nem vált pontok megváltoztatására javaslatokat tennének a községkerületeken keresztül.

=====

H É T R Ő L H É T R E

=====

HOGYAN KÉSZÜLÖK AZ IGEHIRDETÉSRE?

Fenti címmel figyelemreméltó kis dolgozatot olvastunk Schweitzer kolléga tollából KÖRLEVELEUNK második számában. Igen hasznos kezdeményezés, s noha csupán egy másik nemzsidó irányú cikk reflexiója volt, mindennapi munkánkhoz szükséges módszereket érintett. Kár, hogy ezt a kérdést azóta senki sem érintette. Üdvös lenne, ha a kartársak fenti címmel elmondanák, szóban, vagy írásban, e téren szerzett tapasztalataikat. Nem huszmondatos, nagykomoly citátumokra gondolok, tudós könyvek idézésére, mert ez nem volna célravezető. Bennünket érdekelne az az őszinte, emberi beszámoló, amelyben mindenki elmondja, hogy ő hogyan készül azon a területen, mely az általános közfelfogás szerint a rabbi munkájának főtevékenysége. Feltehető ugyanis, hogy olyanok is, akik tudományos munkával nem foglalkoznak, e területen állandóan kutatnak. Különösen érdekes egy ilyen beszámoló, ha az ismertető kolléga egyéni módszerekkel dolgozik, de nem közömbös akkor sem, ha rég kitaposott ösvényeken halad... régi, ismert módszerekbe bizonyára mindenki kever valami egyénit, valami újat. Talán még akkor is tanulságos, ha nem értünk vele egyet, hiszen a negatívumok is mondanak valamit.

A problémák e téren garmadával találhatók. Hagyományos írásmagyarázat, egyéni biblialátás, napi-események tükröztetése, textikus beszéd, themátikus beszéd, mind gondolkodásra érdemes témák.

Schweitzer dolgozatában olvassuk, hogy Hevesi Simon szerint retorocentrikusan kell olvasni. Példákkal illusztrálva érdekelne bennünket, hogy a valahol meglátott, önmagában szép, de nem egészen odaillő gondolatokat, hogyan alakítja ki valaki prédikációvá. Mindannyian tudjuk, hogy a régi midrások színes feldolgozása rendkívül hálás feladat, de érdekes lenne, ha látnók a rátalálás és a feldolgozás genetikus utját, azt ami az író lelkében végbemegy a tárgyra való rátalálástól az új köntösben való feldolgozásig.

Erdemes lenne egyszer részletesebben beszél-

ni az érdeklődést felkelto bevezetés szükségességéről és szerkezetéről. Lényegében ennek eredete már a talmudban is megtalálható. Rábbó kaudem sepószách lóhem lácháchómim ómár dóvor sel bödichusz /Sább.30./
 Ime a tudósok felé is szükségesnek látták a figyelmet felkelteni, mit mondjunk akkor mi a mi közönségünknek.?!-

Scheiber igazgató ur által ajánlott témagyűjtő füzet nekem is megvan. Busásan megtéríti a ráfordított fáradságot. Ha jó beosztása van és szorgalmasan forgatjuk, mindig kíségíti az embert, sohasem érezzük magunkat készületlennek. Ebben mindig akad egy-egy szép gondolat, használható, alkalmas téma. Olyan ez mint egy takarékkönyv, mindig számíthatunk rá. S abban is hasonlít a takarékkönyvhöz, hogyha csak kivétet eszkozlünk, egykettőre elfogy.

Befejezésül közlök néhány gondolatfoszlányt témagyűjtő füzetemből a soron lévő szidrákhoz.

-o-o-o-

T a u l d a u s z.

Gen.27,28.Vájittén löchó Elauhím... hullott az áldás a megrendült gyermek lelkére...vájisztaum Észo és már is gyűlöletet keltett Észo szívében. E gyűlölet nem szűnt meg soha. Probléma! Beteljesült-e az atyai áldás? Erdemes volt-e vállalni Észo gyűlöletét miatta? A történelmünk szerint, nem! Nem sok jutott népünknek sem az ég harmatából, sem a föld kövérjéből, de Észo gyűlölete beteljesült felette. Még is azt mondjuk, hogy beteljesedett az áldás, hiszen ez tartotta fenn népünket, míg Észo gyűlölete bekövetkezett volna ugyis. /Rási 33,4./ Omár rábbi Simon ben Jaucháj: hálóchó hu böjodénu se Észo szauné löjáakaúv. Éppen ezért kellett az áldás, hogy védje el lené. Vőjitten löchó= sejácházaur vőjitten /Rási/, adjon, újra adjon. Erőt az elfáradtnak, reménységet a csüggedtnek, hitet a jövőhöz, reményt az újrakezdéshez. Ez beteljesült, ezt már történelmünk igazolja.

2.

28,5. Ém Jaakaúv vő Észo. Rási megjegyzi: éni jaudeá má mölándénu. Eldöntötte ez a néhány szó, annak a néhány szónak sorsát. Ha Rási azt mondja éni jaudeá, ki mondhatja: éni jaudeá. zt lehetne mondani, hogy az anyai szeretet van gloriifikálva benne az-
 zal a páratlan tömörséggel, amellyel csak a biblia tud

stilizálni. Én Jákaunv vőÉszov jelentheti, hogy édesanya volt, egyformán mindkettőnek édesanyja, annak is, aki akkor készült halálos sebet adni anyai szivének. Jákobé legyen az atyai áldás, mert ez nem tud élni nélküle, mit is kezdjen azzal, aki kardja után él.. De vele érzett azzal is, féltette mindkettőt: 27,45 lómó eskaul gám sönéhem jaum echod.-

3.

V á j é c é

Gen.31,42. Lullé Elauhé óvi.....ki áttó rékom siláchtóni.....esz jögia káppáj róó Elauhim vájauchách ómes. Immár másodszor életében menekül Jákob üldözői elől. Most még nehezebb a sorsa, mert övéiért is aggódik. mikor Lában eléri példátlanul éles jelenetben szembefordul vele. Ilyen döbbenetes ereje csak az igazságnak lehet. Husz becsületesen eltöltött, kemény esztendő minden tisztességét vetette harcba Lában ellen.

Gódaul hánéhene mijögia káppau jauszér mijirász sommajim./Ber.8./Csak az ősök érdeme /lullé Elauhé óvi/ mulandó sikert eredményez, míg jögia káppáj, örökre eldöntötte, előre eldöntötte a jákobok és lábának harcát. Róó Elauhim vájauchách ómes.

Gleichmann Emil.

ISTEN KIOLTJA A FENYT

Vázlat " V á j é c é " hetiszakaszhoz.

Ki vó hássemes, -Rábbónon omré: Chibbó hássemes, hiskia HKBH gálgál chámó selau böaunószau. Mósol löauhávau sel melech sebó eclau liprókim, ómár hámelech: kibbu esz hánérausz, kibbu esz hápánnószim, seáni mövakkés lödábbér im auhavi böcinó./Ber.Ráb./.

"Eljutott egy helyig, ott tért éjszakai nyugalomra, mert lement a nap. "A mesterek így értelmezik: "Eloltotta Isten a napot-" Olyan ez, mintha a király kedveltje eljön a királyhoz időnként és a király így szól: oltsatok el minden világosságot, oltsatok ki minden fáklyát, bizalmas beszédem van az én kedveltemmel.

.. modern ember életének - a hívő életnek is - nagy hiányossága, hogy kevés alkalom kerül

benne az Istennel való csendes, bizalmas együttlét-re.

Nagy időközben -lipörókim- jutunk el csak testben a királyhoz: templomba, vagy zsidó szellemi élményhez. Ez a kevés alkalom is, sokszor csak a szó fizikai értelmében jelenti a Vele való együttlétet, lelkünk tovább barangol a hétköznapi utján. Viszont, amikor testben is távol vagyunk Tőle, aligha jut eszünkbe, hogy megálljunk földi utunkban egy percre, hogy betérjünk hozzá legalább gondolatban, hogy érzelemben, erkölcsi önvizsgálatban Vele töltsünk napon-ta egy kis időt.

Isten pedig figyeli az ember útját és irányítja lépteit. Megyünk és nem gondolunk, csak a kitűzött emberi célra, de íme megtorpanunk -vájifgá bámókaum- mert Isten akarta, hogy betérjünk hozzá.

Megkíséreljük, hogy mégis elmellőzzük Őt. Erre hirtelen kioltja a napfényt -hiskia gálgál chámó selau böaunósza- váratlanul súlyos helyzetbe kerülünk.

Van, aki hiába ütközik akadályba emberek között vezető útján, hiába alszik ki feje fölött a siker napja, nem gondol Istenre, vagy csak annyira gondol Vele, hogy Reá hárítsa önön boldogságának felelősségét. De akit a megtorpanás, a fény kihunyása után Istenhez térít, annak is ki kell állnia még a harmadik megpróbáltatást, talán a legnagyobbat: a türelem, a szerénység, a hűség és önzetlen állhatatosság próbáját.

Jó volna, ha a sötét veszedelemben Isten fényárban uszó palota kapujában fogadná az Ő "kedvelt-jét" és nem tenne említést arról, hogy ezt a látogatást annak köszönheti, hogy sötét lett és minden másfelé vezető ut bezárult.... Jó volna, ha Nál- egyszeriben véget érne minden baj, megoldódnék minden fá-jó kérdés....

Am Isten bölcs tanító: elolt az Ő palotájában minden fényt, kézenfogja az elcsigázottat, leülteti egy sarokba és mint megértő lélekorvos szól: Hát lá-suk, mondd el, mi fáj, mit tehetnék érted? Bizalmas meg-hitt beszélgetés ez, alig hull fény a késveérkezett-re, Isten nem akarja látni orcája pirulását.

Testvéreim, korán visszatértek, késlekedve hazaosonók, bizzatok Isten bölcs jóságában, értő sze-

retetésben. Zsidó életünk megfogytakozott fényű háza ne csüggedjen senkit, de ösztönözzön egyént és közösséget csöndes beszélgetésre örök házigazdánkkal, indítson önvizsgálatra, akarjunk hűséggel, bátran, zsidó cselekedettel válaszolni az ő szeretve fűrkésző kérdéseire a meghitt félhomályban. ---"Mikor kárpótolta Isten Jákobot azokért a sötét órákért, amikor kihunyt fölötté a nap? Akkor, amikor visszatért atyja házához!" Legyen ez a szó ösztönzés, célkitűzés, bátorítás, ígéret és beteljesedés!

Dr. Teichman Jakab.

75 ÉVE HALT MEG ..

M Á L B I " M

Méir Lőb be Jochiel Michóél korának egyik legérdekesebb egyénisége volt. 1809-ben született Woloczyskben. Nyugtalan és szókimondó természete sok elenséget szerzett számára. Nem egyszer kellett vándorbotot ragadnia és új állomáshelyre költöznie. Wreschen, Kempen, Leczica, Bukarest, Mohilew, Königsberg voltak vándorlásának állomássorai. De ezzel még nem is ért véget. Kempenben hosszú ideig tartó kulturharc dult megválasztása körül, mely a hitközséget két részre osztotta. Bukarestben a kormányzatnál jelentik fel és csak Sir Mozes Montefiore közbenjárására engedték ki, de az országot azonnal el kellett hagynia. Leczicát is viharos körülmények között hagyta el 1865-ben. Mohilewből szintén a hatóságok utasították ki. Königsbergből Wilnába választották, de a hatóságok nem erősítették meg állásában. Az Egyesült Államok zsidósága is meg akarta nyerni, de barátai nem engedték a már idős rabbit a tengeri utra. Ezért inkább a krementschugi meghívást fogadta el. Utközben azonban Kiewben meghalt.

▲ Sulchán Aruchhoz - Arcausz háchajjim Breslau 1837- irt kommentárt. Prédikációgyűjteménye az Arcausz hásólaum. Kiadta a háláchikus midrásokat és kommentárt irt az egész szentíráshoz. Legjelentősebb és legismertebb munkája a Pentateuchoshoz irt kommentár: Hátauró Vöhámicvó.

Végtelen finom analízis jellemzi ezt a kommentárt. Alapelve, hogy egyetlen szó sem véletlenül ke-

rült az írásba. A rokonértelmű szavak szükségszerűen jelennek meg egy-egy szövegrészben és ezek nemcsak stiláris díszítmények, hanem a tárgyi lényegből fakadnak. Belehatol a nyelv és a stilus finomságaiba és azt erkölcsi motivációval értékesíti. S. R. Hirschnél sokkal realisabb és amíg Hirsch inkább a háláchára van tekintettel, addig a Málbim az aggádat figyelni magyarázatai közben. Egy szakasz élén rendszerint néhány kérdésben összefoglalja az adódó problémákat és ezekre a felvetett kérdésekre igyekszik feleletet adni. Filozófiai meglátások és finom lélektani analizisek kísérik a szövegmagyarázatot.

Az alantiakban a soron lévő Vájésev hetiszakaszának néhány mondatához fűződő kommentárjának gondolatmenetét közöljük.

V á j é s e v.

1. Vájésev Jáakauv. Nem kellene megismételni a megtelepedést jelző szót. Gen. 35, 27. ből tudjuk, hogy Jákob megérkezett Izsákhöz és ott megtelepedett. A végleges megtelepedés újabb megjelölésének két oka is van: a. / .möguré óvív, az ország, mely atyja számára még idegen volt, neki azonban már szülőföldje, immár "hazává" lesz; b. / .Erec Kónaán, a szentség már hozzákapcsolódott a földhöz. Jákob tehát már nem hagyta volna el külső okok következtében mint Ábrahám és Izsák, amikor az éhség elől lementek Egyiptomba. Ha Isten terve az volt, hogy Jákob családjának le kell mennie Egyiptomba, akkor más, döntőbb, belső okot kellett létrehoznia. Ez a belső ok a második versben található meg.

2. A testvérek azt hitték, hogy József gonosz egyéniség és erkölcsileg igazolható, ha ők igyekeznek őt elnémitani. Hiszen ben sövá eszré sónó hójó raue esz echov, annak ellenére, hogy csak 17 éves volt már ő vezette testvéreit a pásztorkodásban. Vagy pedig, amikor a testvérek a nyáj körül foglalatoskodtak, ő Isten megismerésére oktatta őket. Ez pedig azt mutatta, hogy gőgös egyéniség. Pedig ő éppen alázatosnak mutatta magát. Sehu náár esz böné bilhó, szolgálta a szolgálólányok gyermekeit, ugyanakkor, amikor a többi

testvér a szolgálólányok gyermekeit csekélyebb értékűnek tekintette. Ezt hangoztatják is egymás előtt. Persze ez azután kiváltotta, hogy a szolgálók gyermekei is ellenségesen néztek a testvérekre. E kétoldalu rosszindulatot mondotta el József atyjának, hogy apja megfeddje őket és békét teremtsen közöttük.

Ezután egy lélektani elemzést találunk arról, aki nem meggondoltságból és szilárd világnézetből cselekszi a jót, hanem csupán természetéből, az nem olyan értékes mint aki a benne lévő indulatokat igyekszik legyőzni és a meglévő poláris indulatok közül választás és értelmi belátás alapján a jobbat engedi diadalra jutni.

3. szeretet indítéka Jákobban ki ben zöknim hu lau, vagy mert az öregkorban született gyermeket jobban szeretik, vagy mert a fiatalabbat a házban szolgálatra rendelik és így azt jobban megszokja az apa, tehát szeretete előbb ébred fel iránta. Ezért csináltatott számára díszesebb köntöst, hogy a házi szolgálatban rajta legyen. A pásztorkodó testvéreknek nem volt erre szükségük.

4. Az öregség vágyódó szeretete nem a tárgyat nézi, hanem csupán önmagát akarja kiélni. Tehát nem egyénesít. Hiszen csupán az a célja, hogy a benne lévő szeretetvágyat napvilágra hozza. A testvéreknek nem fájt, hogy apjukból ilyen szeretet árad. Ki auzsau óháv ávi hem, ők azonban azt látták, hogy e szeretetnek igenis van tárgya, mégpedig kizárólagos tárgya. Pedig közülük akármelyiket érhetne volna az öregség szeretete. Miután pedig azt látták, hogy e szeretet, a vágyódáson túl, Józsefben kizárólagosan tárgyasul, meggyűlöltek őt.

Előttük volt az Izsák-Ismáel, Jákob-Ezsau kettős elágazások utja. Félték, hogy az atyai kiválasztás itt is érvényesülni fog, és a törzsi hagyományok csupán Józsefben folytatódnak. A díszes köntös is már talán a törzs papi ruháját jelentené?!

Völau jóchlu dábrau lösólaum, tehát, amikor József látszólag békésen beszélt velük, nem bírták ezt el, mert ők éppen nem békés cselekedeteket láttak tőle.

Dr. Schindler József.

E L A U N : M A U R E

ABRAHÁM GYEREKKOR...

Abrahámról fogok mesélni.

Amikor ez az Abrahám kisfiu volt, egy Ur nevű városban lakott a szüleivel. Az édesapját úgy hívták, hogy Terách. Terách kereskedő volt. Furcsa dolgokat árult az üzletében: bálványokat. A bálványok szobrok, olyanok mint az emberek, csak fából vagy kőből készülnek és nem élnek. De ebben az időben, amiről a mesénk szól, ezekhez a bálványokhoz imádkozni szoktak. Mert ez a mese nagyon-nagyon régen történt, akkor az emberek még nem voltak olyan okosak mint most és azt hitték, hogy ezek a bálványok tudnak rajtuk segíteni, ha hozzájuk imádkoznak és segítséget kérnek tőlük. Abrahám azonban okos kisfiu volt, nem hitt ezekben a bálvány-mesékben. -Hogyan tudna ez a bálvány rajtam segíteni, - törte a fejét, - amikor kőből készült, mozdulni sem tud, sem gondolkodni. Aki rajtuk segíteni tud és akihez én imádkozni szeretnék, az biztosan nagyobb minden szobornál és hatalmasabb minden embernél. De ki lehet az? Akiiket ismerünk, mind csak emberek, nem lehetnek az emberek életének az igazítói. És ahogy így gondolkodott és törte a fejét nap-nap után, végül rájött, hogy imádkozni csak Istenhez lehet, aki olyan nagy, hogy már látni sem lehet, olyan hatalmas, hogy a leghatalmasabb királnál is sokkal hatalmasabb és olyan jó, hogy minden embert egyformán szeret. Ezért lehet benne bízni.

Abrahám úgy érezte magát, mintha egy nagy titkot tudott volna meg. És valóban titok is volt ez, mert az emberek akkor, -ahogy hallottatok az előbb, -mindenféle bálványokat tiszteltek.

- Én vagyok a földön az egyetlen, aki Istenről tudok, -gondolta Abrahám büszkén-, de meg fogom a többieket is tanítani, akarmilyen nehéz is lesz, mert nem tetszik nekem ez a bálvány-tisztelet.

Nézzük csak, hogy mi történt. Egy napon Abrahám apjának valami dolga akadt és mielőtt elment hazulról, azt mondta a fiának:

- Idefigyelj Abrahám, nekem most el kell mennem itthonról, de nem szeretném bezárni a boltot.

Te már elég nagy fiu vagy, én rád szeretném bízni egy kicsit az egész üzletet. Ha vevő jön és bál-ványt akar venni, szolgáld ki tisztességesen, alkudd ki jól az arát és vigyázz, hogy be ne csapjanak. Ezzel már el is ment és otthagya Abrahámot a bál-ványokkal.

Abraham szíve pedig hirtelen hevesen kezdett dobogni. Nemcsak azért, mert büszke volt az apja bizalmára, hanem azért is, mert valami nagyon jó dolog jutott az eszébe és alig várta, hogy az első vevő bejöjjön a boltjukba.

Egyszer csak jön is egy nagyon öreg asszony.

- Terachot keresem, - mondja -, mert új bál-ványt szeretnék vásárolni.

- Nincsen itthon az apám, - válaszolja Abraham, de kiszolgálalak én is, nagyon szívesen. Milyen bálványt parancsolsz?

- Csak egy egészen kis bálványra volna szükségem, - sóhajtott nagyot az öregasszony, - nincsen nagyobbra pénzem. Ezzel már meg is indult a boltnak abba a sarkába, ahol az egészen kis bálványok voltak felhalmozva.

- Miért vásárolsz magadnak új bálványt, ha nincsen pénzed, mi történt a régivel, - érdeklődött Abraham és egyre jobban érezte, hogy most ez az öregasszony lesz az első, akit megtaníthat Istenhez imádkozni.

- Jaj képzeld, - sóhajtozott tovább az öregasszony, - ellopták a régi bálványomat. Ott állt szegénykém a kapumélyedésben, hogy jól tudjon vigyázni a házamra, és elkergetse a rablókat, ha jönnének, és most valaki éppen őt rabolta el.

- Tolvajok ellen védett téged ez a bálvány?

- Igen fiacskám, azért is sietek gyorsan ujat venni, nehogy még az egész házamat kirabolják, míg nincs tolvaj-üző bálvány a kapum mellett.

- Én csak arra vagyok kíváncsi, mit csinál egy ilyen bálvány, ha mégis tolvaj jön a házadhoz, - tetette tudatlannak magát Abraham, - talán kiabál és felébreszt titeket, ha alusztok?

- Hogyan mondhat ilyet, egy ilyen nagy fiu, - méltatlankodott a néni, hogyan tudna egy bálvány kiabálni, mikor nincs is hangja.

- Akkor talán botot ragad és elkergeti a

tolvajokat? - Abrahám még mindig úgy tett, mintha semmit sem tudna a bálványok tehetetlenségéről a világon.

- Ez-e? Hogy tudna ez botot ragadni és rablót kergetni, hát nem tudod, hogy kőből véste ki az apád? Nem él ez.

- Szóval ezt mondod: nem él, hangja nincs, kergetni sem tud, de még sajátmagára sem tudott vigyázni, mert hiszen őt magát is ellopták, én csak azt nem értem akkor, hogyan tud téged és az egész házaadat megvédeni, ha még magára sem tudott vigyázni?

- Az öregasszony egészen összezavarodott.

- Hát, - magára nem tudott, annyi tény, és amit mondasz, az ugylátszik mind igaz, de hát akkor mit tegyek, - tépelődött szomorúan a néni, - ki-ben bízhatom, ki hoz nekem segítséget?

- Nem a bálvány, hanem Isten egyedül, aki az égben lakik és mindannyiunkat lát. Olyan hatalmas ő, hogy minden emberre egyszerre tud vigyázni. Őt szeretem én is. Menj haza és imádkozz ohozzá, meglátod milyen nyugodt leszel, mert megvéd ő téged minden bálványnál sokkal jobban.

- Az öregasszony megértette, amit Abrahám mondott neki és ettől a perctől kezdve csak Istenben bízott.

B.

ABRAHÁM ÖSSZETÖRI A BÁLVÁNYOKAT.

Egy másik alkalommal Abrahám édesapjának újra valami dolga akadt és megint a fiára bízta az üzletet. Abrahám akkor már régen azon törte a fejét, hogy hogyan tudná az édesapját is megtanítani az Isten tiszteletére. Tudta jól, hogy nem lesz könnyű feladat. De tudta azt is, hogy akármilyen nehéz is, meg fogja próbálni bátran, Isten meg fogja segíteni.

Mielőtt belépett a boltba, megkereste az udvaron a legeslegnagyobb baltájukat, amivel az apja a köveket szokta összetörni. Bevitte a baltát a boltba, megragadta keményen és az összes bálványokat apró darabokra törte. Olyan tett volt ez, mintha ma valakinek az édesapja mondjuk meséskönyv-boltban dolgozna és a gyereke az összes könyveket összetépné,

vagy mondjuk cukrosboltban és a gyerek az egész raktár cukrot kidobná az utcára. Nem jó dolog sülni ki ebből az bizonyos, nem is szeretnénk ott lenni, amikor az az apa visszajön a boltjába. De ugy látszik Ábrahám nem félt, mert megtette, összetörte a bálványokat. Csak egynek kegyelmezett meg, a legnagyobbiknak. Ezt épségben hagyta és összekulcsolt keze közé belehelyezte a baltát. Ő tudta, hogy miért. De mi is megtudjuk azonnal.

Amikor hazaért Terách és belépett a boltjába, szólni sem tudott a kétségbeeséstől. Csak összezsicsapta néman a kezét a kidülledt szemmel bámulta a pusztulást.

- Ábrahám, - szólalt meg végre elfulladva, - mi történt itt? Földrengés volt, vagy jégeső, óriások törtek be, vagy talán te nem vigyáztál elég jól a boltunkra?

- Nem volt itt apám sem földrengés, sem jégeső, sem óriások nem jártak erre, hanem, - képzeld - összevesztek egymással a bálványok. Magam sem tudom, hogy kezdődött a veszekedés. Csak azt tudom, hogy egyszer csak kiabálni kezdtek valamennyien, hadonásztak veszekedtek, azután az egyik megtalálta a sarokban ezt a baltát, megfogta és addig ütötte a többieket, amíg valamennyien összetörtek, csak ő maradt meg épségben, ugy látszik ő volt a legerősebb.

Ábrahám apja megint csak összezsicsapta a kezét. De most már nem a meglepetéstől, hanem a bosszúságtól.

- Miféle meséket beszélsz te itt, buta gyerekek, azt hinném, hogy álmodtál, ha nem látnám itt összetörve a drága bálványaimat. Hogyan veszekedtek volna ezek egymással, amikor nem tudnak beszélni, hogyan verték volna agyon egymást, mikor tehetetlen bábuk. Én csak tudom, hogy nem tudnak mozogni, hiszen én faragtam őket. Buta kő ez, semmi más.

- Ezt hiszem én is. - De ha tudod, hogy buta kő ez és semmi más, akkor miért imádkozol hozzá? Mit várhatsz tőle?

- Valamiben csak bizni kell az embernek, gyerekek a felnőttek erejében biznak, a felnőttek a vezérekben. De a vezér is csak ember, nem vigyázhat mindenkire egyszerre. Nincsen ahhoz ideje sem.

- De mindenkire egyszerre tud vigyázni az Isten.

-Isten, ki az? Sosem hallottam felőle?

Erre Abraham az édesapjának is megmagyarázta, hogy hogyan képzei ő el Istent. Nagynak, hatalmasnak, erősnek, igaznak, aki mindenkinek gondját viseli.

Terach megértette. És ő is, akár csak az öreg-asszony, attól a perctől fogva csak a jó Istenben bízott és nem is készített több bálványt.

B.

=====

É S Z B É S Z H Á S É M

=====

EGY HÁROMSZÁZ ÉVES CHANUKAI DÖRÖSŐ

A zsidóságnak nem volt középkora - szoktak mondani. Miután a mi irástudó őseink korukat meghaladva, évszázadokkal előre láttak, valóban illik történelmünkre a fenti meghatározás. Talán bizonyítéka lesz ennek a kissé merész állításnak az a dörösógyűjtemény, melyet mostanában forgattam. Modern gondolkodása egészen meglepő. Logikus okfejtés, szellemes szófejtés, s gördülékeny nyelvezet is jellemzi. Apró kis formai változtatás mellett korunkba is beleillik.

Címe: Binó lőittim, szerzője: Azarjő Figó a velencei szefárd hitközség főabbija /1579-1647/. A könyv Velencében jelent meg 1653-ban. Címének megfelelően 16 "észre" oszlik és összesen 75 dörösöt tartalmaz. A chanukával foglalkozó szakasz két döröséből és az "ÉSZ BÉSZ HÁSEM" igen találó címet viseli. Az egyik chanukai dörösöt szeretném ismertetni.

-O-O-

A szerző majdenm mindenütt két textussal dolgozik, az egyik a bibliából, a másik a talmudból. A bibliai textust mindig a hetiszakaszból veszi, a szerző szavaival élve: porosász hájaum, míg a talmudi textust nem kötött. Az ismertetendő esetben a textusok a következők:

Gen.41,28.....áser Hóelauhím ausze heró....

Ber.3a....r.E.aumér: Sólaus mismórausz hávé hálájló...

A beszéd kétrészes mint a textus. A kapcsolat

nem több mint két gyertya között, melyet egy láng-nál gyújtottak, mégsem hull szét. Együtt tartja a közös alkalom, és a gondolatpárhuzam, mely mindket-tőn átvonul.

Témája a következő: áser Hóelauhim ausze heró, Isten az ő szándékát mindig közli az emberrel. A közlés módja: a tóra és a tudomány, az ő szavaival: chochmó és máddó.

I. rész. Chanukakor hálát adunk, amiért meg-mentette nekünk a tórát.

II. rész. Ez kutforrása minden bölcsességnek, a legnagyobb érték az ember számára.

I.

Öt córótól mentett meg bennünket Isten an-nakidején. 1. Fizikai elnyomás. 2. Olajhiány. 3. Megmen-tette a betiltott szombatot. 4. Megmentette a milót. 5. A betiltott Chaudest.

Miért emlékezünk csak az olajra?—mert az o-laj csodája mindegyiket tartalmazza! A felsorolt öt córó bármelyike háromféle sötétséget okoz: szel-lemit, fizikait és a halált. Erre utal a talmud: só-la us mismórausz hávé hálájló—háromféle lehet a sötétség —córó— mely elborítja az embert. A szelle-mi sötétség /chamaur nauér/, a fizikai córó /kölö-vim cauákim/, a harmadik a halál /tikauk jaunék misdé imau/ a test visszatér az anyaföldre, hóissó mőszápperesz im béáló, a lélek beszámol viszontag-ságos földi utjáról Istennek. Voál kullom HKBH sauég kóári—-Isten végtelen irgalmában sajnálja az embert, aki botorkál az önmaga választotta sötét-ségben, s nem akarja a világosságot.

Egyetlen ellenszere a sokféle sötétségnek a tóra fénye. Amikor meggyújtjuk a chanukai fénye-ket, emlékezzünk Isten kegyelmére, aki megmentett bennünket a fizikai elnyomástól, megmentette szá-munkra a micvákat s megmentette a mindenféle ső-tétség egyetlen ellenszerét a tórát.

Kapcsolat a második részhez: Mert az élet egyetlen értelme a tóra, a tudomány és a bölcses-ség. Ezáltal jutott József is hatalomhoz, ezáltal érdemelte ki Fáraótól az elismerő szavakat: én chóchom vónóvaun kómauhu.

II.

Milyen bölcs is volt József! Ezért mondta:

Gen.40,12.18. ze pizsraunau...mert bölcsességében meglátta,hogy a megfejtés a felszínen uszik.Világosan szólott az álom,nem kellett megfejtés.Ő csak a hármasszámot fejtette meg,hogy az három napot jelent.Jámborságában nem kért kegyet a szár hámas-kimtól,éppen ezért mondta neki,lélauhim pizsraunim,Istené a megfejtés,nehogy neki tulajdonítsák a kedvező fordulatot a "kol háchálaumausz haulchim áhár hápe"elve alapján.Ő csak panaszkodott -gunauv gunavti-bünei miatt eltávolította őt Isten óvéi közül, gámpau lau ósziszi móumó-itt sem gyűjtöttem érdemeket. Sőt az a bizonyos rátöltött két esztendő is azt a célt szolgálta /Rási 40,23./,hogy ne emberi jószág-tulajdonítsák az ő szabadulását.

Fáraó tanácsosai azért nem boldogultak az álom megfejtésével,mert misztikumot kerestek.Csak József látta világosan,hogy az álom maga a megfejtés. Zért vett bátorságot magának,hogy tanácsot adjon Fáraónak,holott nem kérdezték. Gen.41,33-34. Vőattó jére Párau, mert a védekezés módja is benne volt a megfejtésben. A megfejtés és a védekezés józyefi meglátása így hangzott:Az első álom-kövér és sovány tehenek- jelentik a bőséget. Bőség lesz hét évig, mert terem, de legyen soványság is,mert takarékoskodni kell,elraktározni a fölös készleteket a szűkebb évekre. A második álom -telt és vékony kalászkok- jelenti a szűkebb esztendőket. Takarékosan kell élni, mert hiszen nem terem,de nélkülözni nem fognak, hiszen ott vannak a begyűjtött készletek.Erre utal az írás szava:sevá sibbolim aulausz bókóne eshod együtt lesz a hét telt kalász,mert az előző évek -ben együvé gyűjtötték őket.

Befejezés.Ime, milyen kinos a bölcsesség,mi -lyen értéke az emberi életnek a tudomány!De József azt is tudta,hogy mit jelent az álom megkettőzése. Szemben Fáraó tanácsosaival megmondta,hogy azt jelenti,hogy Isten az ő tervét megvalósítani igyekszik. Igyekezzenek tehát megsegíteni bennünket is.

-o-o-

Szellemes,frappáns végig az egész.Minden szó a helyén,minden pösát,mintha ott nőtt volna a betű tövén.Minden állítása bőven értelmezve, az idézetek tömegével bizonyítva -bibliából, talmudból,

sőt a kortársaktól is- anélkül, hogy az adattömeg nehézkessé, vontatottá tenné az előadást. Egyik kezével biztosan tör a cél felé, míg a másikkal, szinte menetközben elsimitja a nehézségeket, a bizonyítékok és idézetek egymásközi, vagy témák egymásközi ellentétét. Teszi ezt biztos kézzel, bámulatos bravurral, emlékeztetve az írás szavára: Nech. 4, 11.

Őszinte vallásosság, igazi áhitat, mellett sehol sem fajul pietizmussá, sehol a régi írások ódon hangulata. Modern gondolkodás esendül ki minden sorából, tiszta látása méltó az Isten útjait kereső emberhez. Chanuka teológiáját azóta sem határozták meg szebben: az eszme diadala, a szellemi és fizikai sötétséget megszüntető isteni kegyelem örökség napja!

Elgondolni is óriási. Azokban a századokban, amikor a "szent inkvizíció" halálra kereste az embereket, amikor kevéssel előtte Brunót és Galileit tildözték, akkor ez az egyszerű velemei rabbi a tóra mellett, még a tudomány és bölcsélet, chochmá és máddó, szépségéről, szükségességéről is prédikál híveinek. Ez jellemző nemcsak az előadókra, hanem a hallgatókra is. Akik így irtak, s akiknek így irtak, azoknak valóban nem igen volt középkoruk.

Ugy érezzük erre is vonatkozik az írás szava: ki hi chochmászhem uvinászhem löéné hóámim. D. 4, 6.

Gleichmann Emil.

KISTELEKEN Lech-löchó szombatján avatták bármicvó-vá Greif Tamást. A kis gyülekezet lélekszáma 54. A 14 éven aluli gyermekek száma: 13. A község Auschwitz borzalmait elkerülte, nagyrésze Ausztriában volt. Így maradt meg néhány gyermek. 8, 14 éven felüli fiatal tanul Szegeden, illetve Pesten. 1944 év előtt, Schweitzer József kollégánk járt lent ünnepi legációban. Szombat napján délben egy órakor tartottunk istentiszteletet. Természetesen mindenki ott volt. Péntek este is volt istentisztelet. A 13 gyermek közül, 13 jár talmud-tórába.

=====

D A U R A U S Z   H Ó R I S A U N I M

=====

A SZENTANNA-UTCAI ZSINAGÓGA ÉS A VIHAROK KÖRÜLÖT-
TE DEBRECENBEN 1865-BEN.

5.

Sajnos az ügy ezzel még egyáltalán nem fejező-
dött be. "kérvényezők" beváltották fenyegetéseiket:
a hatóságokhoz fordultak! Tetézte még a bajokat az
is, hogy ezidőben nem volt rabbija a debreceni hit-
községnek. Ehrlich Ede ekkor már két éve Pécssett mű-
ködött, akinek talán-talán sikerült volna békét te-
remtenie és megakadályozhatta volna ezt a chilul-
hásémt?! Vagy talán ki tudja, éppen ez a szellem mi-
att látta jónak évekkel ezelőtt otthagyni Debrecent?!
A hitközség szégyenpirral az arcán erre Lőw Lipót-
hoz fordult, akinek óriási tekintélye volt az ország-
ban és kívül-belül egyaránt nagy sullyal birt. Tőle
kértek szakvéleményt és utbaigazítást. Roshásono e-
lőtt voltak és éppen a zsinagóga fölvatása előtt
állottak. Kérték tehát, hogy sürgősen adjon szakvéle-
ményt magyar nyelven megírva, annál is inkább, mert
az ügy olyan stádiumban van már, hogy a hatóságok
fogják a döntő szót kimondani. A levél szövegét tel-
jesen megőrizte és közli a Ben Chananja alapján
Lőw Immanuel: /17/.

"A debreceni izr. hitközség levele a Ben Cha-
nanja" szerkesztőjéhez.

Főtisztelendő Ur! Alulirott Vallásügyi Elöljá-
ráság bátorodik alanti kérelmét előterjeszteni.

A közelő ujévre az ujonan épült imaház ren-
deltetésének fog átadatni. Ez imaház a szokásos orth.
zsinagógák stylusában épült. Elhatároztatott, hogy az
istentisztelét a régi ritus szerint minden kulturá-
lis ujitás, még az énekkar teljes kizárásával is tar-
tassék meg; csak a Bima nem a templom közepén, hanem
közvetlenül a szent frigyláda előtt helyezendő el.
De még az ilyen elrendezés is elegendő volt ahhoz,
hogy a mindeddig békességes hitközségünk kebelében
szenvedélyes pártharcot váltson ki - pártharcot,
mely percről-percre nagyobb méreteket ölt és amely-
ben minden valószínűség szerint az utolsó szót a

a világi hatóság fogja kimondani. Ezen sajnálatos körülményre való tekintettel mátkodunk méltóságodhoz fordulni, ha kegyeskednék lehetőleg mielőbb hivatalos formában ezen tárgyról magyar nyelven megfogalmazott szakvéleményt adni, mely arra is kiterjeszkedne, vajjon egy olyan imaház mint a fentvázolt, csupán azért, mert a bima nem a közepén áll, megszűnt-e orthodox lenni és a körösos reformtemplomok soraiba számítódnék-e. Nagy hálaára kötelezne Méltóságod, ha a kért szakvéleményt ismert éleslátásával és nagy tudásával mielőbb hozzánk juttatni szives volna.

Debrecen, 1865. szeptember 16.

...lázatos szolgája:

Klein Ignác hitközségi elnök helyett: Dr. Popper."

Lőw Lipót 1865. szeptember 19.-én két nappal roshásonó előtt, hosszabb, alapos, szakavatott, tudományos válaszában részletesen kimutatja, hogy a bimara sem a bibliában, de még a talmudban sincs utalás. Egyedül csak az alexandriai zsinagógában volt közepén a bima, de ott az istentiszteletek nem a biblia szent nyelvén folytak, hanem a pogány görögök nyelvén és éppen ezért sem lehet ebből a szempontból, főleg az orthodoxoknak mintaképül venniük. Majmonidesz volt az első, aki normának állította föl, hogy a közepén kell a bimát elhelyezni, de mások, és így különösen glosszátora, József Káro egyáltalán nem tartotta szükségesnek kimondani ezt. Magyarországi orthodox rabbik, "alexandrianusok" bizonyos belső zsidó felekezeti érdekük szempontjából mondták ki követendő tételként, de még maguk között is nagy nézeteltérések vannak ebben a tekintetben. Számos nagy tekintélynek örvendő orthodox rabbi is olyan zsinagógában imádkozik, ahol a bima a frigyszekrény előtt áll és nem a zsinagóga közepén. És a következő eklatáns példákat hozza fel: "Egyes kiváló kapacitások egészen közömbösnek találtak, hogy a bima, mint az Önök új templomában a frigyszekrény előtt állítottatott fel. Ezt néhány példával támasztotta alá:

...néhai temesvári rabbi Hirsch Oppenheim a leghiresebb magyar orthodox rabbik közé tartozott.

Ő nem csupán a saját körzetében érködött az orthodox szabályok betartására, hanem a szomszéd aradon működő Chorin Aron rabbinak, 1829-ben Budán megjelent vitairatában táplált reformtörekvéseivel szemben, a legnagyobb határozottsággal foglalt állást. Mégis a temesvári zsinagógában a bima közvetlenül a szent frigyláda előtt volt elhelyezve és ugyancsak Temesvárott a szefárd zsinagógában nyugaton állott anélkül, hogy az orthodox Hirsch Oppenheimnak észébe jutott volna a bima központosítását követelni vagy ajánlani... szegedi zsinagógában, amelynek fölavatásán személyesen résztvett 1843. május 19.-én, ugyyszintén a bima keleten van elhelyezve.

.. bajai rabbi Goetz Schwerin hire bizonyára Önökhöz is eljutott, hosszú éveken át Délmagyarországra leghíresebb rabbija volt... 1844-ben épült bajai zsinagóga az ő utasításai alapján épült és haláláig ebbe járt. A bima a szent frigyláda előtt áll és a boldogult Schwerin sohasem emelt ellene kifogást.

Talán magukhoz is eljutott azon viszálkodásoknak hire, melyek néhány évvel ezelőtt Makón, Csánád megyében előfordultak. Ullmann Salamon makói rabbi, kit tisztelői charifnak /éleleszünek/ neveztek, szigorú orthodox világnézetei alapján ellene volt az énekkarnak a zsinagógába való bevezetése ellen, dacára, hogy sok orthodox rabbi ebbe belenyugodott. De a bimát ő is a frigyszekrény előtt hagyta, anélkül, hogy a legkisebb kifogást is emelte volna ellene.

.. legorthodoxabb hitközség, Pápa volt, amelyet személyes tapasztalatokból volt alkalmam megismerni, ahol én 1846. augusztus 6. - 1850. november 19.-ig rabbi voltam. Mélyen meg vagyok győződve, ha ezen időpontban - két nappal a szent ujév ünnepe előtt - időm engedte volna, hogy tapasztalataimat Önökkel közöljem, az Önök orthodoxai is szívesen vették volna a pápai orthodoxokkal való közösségként való üdvözlötésként. Az ottani 1846. szeptember 11.-én épült pompás zsinagóga a pápai rabbinatus tagjai, Izrael Epstein és Lipmann Schoszberger rabbik felügyelete alatt épült. Mindkettő a legszélsőségesebb kaliberű orthodox volt. Távozásom után az orthodoxok kerültek a hitközségben hatalomra. Határozott befolyásuk bír-

tokában senkinek sem jutott eszébe, hogy almemmort a templom közepére helyeztesse, mintahogyan mindenképen megakadályozná, hogy a templomban kottákból énekeljenek." /18/.

Hogy mi történt ezek után? Nem tudjuk! Hogyan fejlődtek a viszálykodások? Hogyan avatkozott bele a hatóság? Forrásaink megszakadnak. Kétségtelen a Szentanna-utcai zsinagógában főnnállásáig a bima a frigyszekrény előtt maradt. De kétségtelen az is, hogy az ügy országosan nagy port vert fel. Kitűnik ez Dr. Blau Lajos, Rabbiképzőnk boldogult rektorának "... debreceni zsinagóga építése történetének" című cikkéből is, mely közel 35 évvel az eset után íródott. Leírja többek között, hogy Klein Ignác, aki ebben az időben volt a debreceni hitközség elnöke s a Talmudban és biblikus irodalomban jártas, tudós férfiú volt, a kérdéses ügyben több rabbi véleményét kérte ki. Együttal közli és kiértékeli a válaszleveleket, melyek Klein Ignác halála után, hagyatékában megmaradtak. /19/.

"Kérvényezők" pártjának harci kedélye valószínűleg még évek multán is forrásban volt. --z előljáróságnak még 1868-ban is foglalkoznia kellett a problémával. --z töredékpárt egyik megbízottja ekkor azzal fordult az előljárósághoz: "micsze rint engedtessek meg imaházunkban a bima elébe még 1-2 sor ülőhelyet berendezni. Oly heves vita keletkezett és oly tüzzel ment az egyik és másik párt a diskussio csatározásába, hogy az elnöki csendet kérő hangozskáját, a tüzet jelentő visszhang félreverésével kellett fölcsereálni...." Ezt a kérésüket sem teljesítették. /20/.

J e g y z e t: 17. Leopold Löw: Gesammelte Schriften, Szeged, 1889. IV. 93-94 p. /Herausgegeben von Immanuel Löw/. ---- 18. u. o. 94-103 p. ---- 19. Magyar Zsidó Szemle, 1894. XI. évf. 22-26 p. ---- 20. "Alföldi Hírlap" 1868. III. 19.

D. Weisz Miksa.

